

המחיר 7 ש"ח
ניתן לסלס בנדרים כלום ונוריות

הוצאה לאור
צוף

מליון 299 | פרשת ויקרא - זכור ושפ"ז

אמוסקה

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

מליון מעדל דברים
אפריליים
פז'ים!

ובקר היא שותת...

כיצד נהגו גדולי ישראל במשתה הפורים

האם שמיעת כל מילה מהמגילה מעכבת?
4 הערות מהגאון רבי עקיבא מדלוב - עטרת המועדים

במקום הספר
על הגאון רבי שלמה ארלעטיין זצ"ל
מאת הגאון הרב אורי יצחקי

זמני הפורים
הלכות והנהגות מאת הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א

פורים במחיצת בינו
מ"ן רה"י הגר"ד לנדו
ווכר הכר

ימי הפורים
הגאון רבי נתן רוטמן - התבוננות

מהות לימוד התורה - ענין מחיית עמלק
מלקחיו של הנהצ רבי חר ברנר

פניני הלכה
תוספת
שבת
אוסף קטרי על דרך
לדעת

לקראת
מלכתא
עומק הפשוט

ביום זכ"ב
אמ"י

ההשקפה טובה
[או נדברו]
מקנת יהואל

אב"י חסד אב"ט
ענינו
יעלית הן
מבית המדרש הישן
חונן
לנער

שיעור חיים
הי לך שבת
אגלה

ממגד
מסנת רמ"ה
השבת יב"ב

עיניך תהזינה מישרים

כתובת המייל לשליחת תמונות - osef900@gmail.com

השבוע במחיצתו של רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ד לנדו שליט"א

הגאון הגדול רא"י פינקל שליט"א ראש ישיבת מיר בהתייעצות כרכבו

הגאון רבי חיים וויס שליט"א – גאב"ד ביתר-עילית בהתייעצות

הגאון רבי אהרן שיק שליט"א – גאב"ד אנטוורפן בהתייעצות

כאפיית מצות השבוע

הרה"ג רבי יחיאל מגדלסון שליט"א בהתייעצות

הגאון רבי צבי ויינפלד שליט"א ראש ישיבת 'אור אלהן' בהתייעצות

השבוע במחיצת

הגאון הגדול רבי מאיר גריינימן שליט"א

תלמידי ישיבת 'מקדש מלך' בביתו

בחתונת נכדתו. לצידו הגאון הגדול רבי יהודה בויאר שליט"א

בקידוש לבנה

המשך
בסוף
החוברת

השבוע במחיצתו של

מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

נושא דברים בסיום הש"ס שנערך בישיבת סלובודקה

ראב"ד בני-ברק הגאון רבי יהודה סילמן שליט"א בהתייעצות

כינוס חירום במעונו למען ארגון "בוגי עולם" בהשתתפות גדולי ההוראה שליט"א: הגרש"צ רוזנבלט, הגר"ש רוזנברג, הגרש"א שטרן, הגר"מ בן שמעון

הגה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א - משגיח ישיבת 'ארחות תורה' בהתייעצות

נושא דברים בסיום הש"ס שנערך בישיבת סלובודקה

תזכון הענינים

אוסף ההלכה

- 83 עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
- 87 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 94 פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 105 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
- 107 בין אדם לחבירו למעשה
גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו
- 109 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 112 מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הדעת

- 45 אמונה בין בתרי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
- 46 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 47 או נדברו
מחשבות לבני הישיבות
- 53 למעשה
הגאון רבי בצלאל טרוביץ שליט"א
- 57 מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 61 מים זכים
משא ומתן ופליפול בנידונים
ערבים ונחמדים
- 63 אבני חן
ביאורים והערות בפרשת השבוע
- 67 פרפרת לפורים
מאת הגאון רבי מיכאל סודוצקין שליט"א
- 71 מי באר
התחזקות באמונה ובעבודת ד'
- 73 לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
- 79 וכך היה שותה...
כיצד נהגו גדולי ישראל במשתה הפורים
בנתיבות הפרשה
הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א
- 5 מומגד גרשי ירחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7 זדבר דבר
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי דב לנדו שליט"א
- 11 משנת רמ"ה
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א
- 13 חשבותי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 15 שיעור חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 17 ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 19 נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
- 21 התבוננות במועדי השנה
משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
- 25 מזהות לימוד התורה
ומחייית עמלק
מלקחיו של הגה"צ רבי דוד ברונר זצ"ל
- 29 מאמרי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 32 זמני הפורים
הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א
- 35 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה
- 39 יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 41 אוסף הדרכות והנהגות
שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל
- 43 חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מנן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

פרשת ויקרא - זכור - פורים תשפ"ד (שנה ה') * גליון 174 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

סכנת ההתקרבות לרשעים

אמרו חז"ל (מגילה יב, א) שבימי אחשוורוש היה החטא שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ומשמע כי התביעה היא על ההנאה מהרשע, שאחשוורוש היה רשע, ואם מקבלים הנאה ממנו זה יכול להשפיע, שיש קירוב דעת וידידות עם הרשע, ובפרט רשע גוי, ההתקרבות עמו לא טובה, וידוע שבחוץ לארץ בכל הדורות היכן שליהודים היה טוב ולא היו גזירות, היו צרות אחר כך.

והמקום הכי טוב ליהודים מבחינה גשמית היה בגרמניה, שלפני מלחמת העולם, עד שגם הצורך היטלר ימ"ש היה שם שיווי זכויות ליהודים במאה אחוז, ותפסו מקום חשוב בכל שטחי החיים, והיו בהם עשירים גדולים, וחיו חיים טובים מאד, ומשם יצאו המשכילים הראשונים שהשפיעו וקלקלו את עם ישראל, וסיסמתם של המשכילים הייתה "היה אדם בצאתך יהודי באהלך" כביכול רק בתוך הבית פנימה יש להתנהג כיהודי, אבל בחוץ יש להסתיר את היהדות, שלא יעליך שאתה יהודי.

ומצינו בחז"ל שהיתה טענה בדקות על משה בארצו (דברים רבה ב, ח) שאמר לו הקב"ה מי שהודה בארצו נקבר בארצו ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו, יוסף הודה בארצו, מנין, גבירותו אומרת ראו הביא לנו איש עברי וגוי ולא כפר וכו', את שלא הודית בארץ אין אתה נקבר בארץ, כיצד בנות יתרו אומרות איש מצרי הצילנו מיד הרועים והוא שומע ושותק וכו', והיינו שצריך שיהא ניכר עליו שהוא איש עברי - יהודי. וידוע כי בשואה בגטו ורשה היו כמה רבנים, ובהם הגאון רבי מנחם זמבא זצ"ל, שהכמרים הציעו להחביא אותם אצל הגויים, אבל הם לא רצו להסתיר את יהדותם, והעדיפו להישאר עם בני קהילתם, ונספו בשואה, ה"ד.

ובכל המקומות בחוץ לארץ שהיה קירוב בין היהודים לגויים ונתנו שוויון זכויות ליהודים, התקלקלו מזה, והיו צריכים חיוק להישאר ביהדותם, ועל זה התפלל יעקב אבינו הצילני נא מיד אחי, שלא נחיה יחד בידידות ולא יהיה קשר בינינו, כי יש בזה סכנה שמקבלים השפעה מעשו, ולכן כשאמר לו עשו (לגי, יב) "נסעה ואלכה ואלכה לנגדך", דחה אותו יעקב בדברים ואמר לו (שם יד) "עבר נא אדוני לפני עבדך", כי רצה להיפרד ממנו, ולא להיות יחד עם עשו הרשע.

וזהו החטא בימי אחשוורוש שנהנו מסעודתו של אותו רשע, שהיה קשר ידידות עם הרשע, וקירוב הדעת עם אחשוורוש הוא חטא, ולכן נגזרה הגזירה להשמיד להרוג ולאבד, עד שחזרו בתשובה ואז נתבטלה הגזירה.

תכלית היסורים - קירבת ה'

מצינו במגילת אסתר, שגם זמן רב לאחר שנתבטלה גזירת ימין, עדיין היו יהודים רבים בכל המדינות שלא ידעו מביטול הגזירה, שהרי בשלושה עשר בניסן נשלחו האגרות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, ואחר כך ישב מרדכי בתענית שלושה ימים, וביום השלישי לתענית נכנסה אסתר למלך אחשוורוש לבקש על עמה, ולמחרת שוב הסבה עימו למשתה היין עם המן, ובט"ז בניסן בו ביום תלו את המן על העץ, ובאותו הזמן היהודים שבשאר המדינות לא ידעו כלום מביטול הגזירה, ועדיין ישבו בשקם ובתעניתם, והיו שרויים בפחד נורא, עד למשלוח האגרות השניות בכ"ג בסיון.

וראיתי בעמד בזה הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל, לשם מה היו צריכים את הפחד, ומדוע סיבב הקב"ה את מהלך הדברים באופן כזה, ולמה לא נסבב שיודיעו על ביטול גזירת המן לאלתר, ונתעכב עוד ימים רבים על

למשלוח האגרות השניות בכ"ג בסיון. וכתב לבאר כי המטרה בזה הייתה להודיע לכלל ישראל שתכלית כל היסטוריה הוא לקרב אותם להשם ית', ולכן לא נודע להם מיד מביטול הגזירה, בכדי שימשיכו להתפלל, ויבינו אחר כך כי התפילות לא היו לבטל את הגזירה, אלא לקרב את לבם לאביהם שבשמים.

וכמו שמצינו (יומא ע"א), ששאלו את רשב"י מפני מה לא ירד לישראל מן בפעם אחת בשנה, אמר להם משל למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו בכל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולם מתים ברעב, נמצאו כולם מכוונים את לבם לאביהם שבשמים.

והיינו שהסיבה שלא הוריד הקב"ה את המן בפעם אחת לכל השנה, זהו מפני שאם היה יורד רק פעם בשנה, היו שוכחים מי נותן את המן, והיו מתרגלים כאילו שזה דבר טבעי, ולכן ירד המן בכל יום, שבכל פעם יהיה מה לאכול רק לאותו היום, ועל ידי זה יתחזקו באמונה, וישעבדו את לבם לאביהם שבשמים. ויש לדייק בלשון הגמרא שאמרו מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים, והיינו מפני שאדם דואג יותר לבניו, וגם אם לא איכפת לו על עצמו, הרי הוא דואג על בניו שיהיה להם מה לאכול, ומתוך כך הוא מתחזק באמונה ומשעבד את לבו לאביו שבשמים.

וזה המטרה בכל הפחד והייסורים, שנשעבד את לבנו להקב"ה ונקיים כל חיובי הלכות, וכגון מה שכתב בשערי תשובה (גכז) "מן האזהרות התלויות בלב הישמר לך פן תשכח את השם אלוהיך, הוזהרנו בזה לזכור את השם ית' בכל עת". והוסיף וכתב, "והייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד ההנהגות המחויבות מן הזכירה, כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבות וטכסטי המידות, כי זרע הקודש שישנו כל הנהגה נאוה והמעטירה בעליה מזכירת השם ית' כמו שנאמר בהשם יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל".

והיינו שאחד מחיובי הלכות הוא לזכור תמיד את הקב"ה, שעל ידי זה כל הנהגת האדם היא באופן אחר לגמרי, והרי זה משפיע על "היראה" - היינו ריאת העונש וגם ריאת הרוממות, וכמו שהביא הרמ"א בשולחן ערוך סימן א' מדברי הרמב"ם במורה נבוכים, שאדם שמקיים "שוית" השם לנגדו תמיד" ממילא הוא ירא יותר, מפני שיודע שהקב"ה רואה אותו בכל רגע ורגע.

נס פורים - גילוי ההשגחה בהסתר

יש להבין מדוע נס פורים חשוב רק 'נס נסתר', הרי גם לאחר ביטול הגזירה לא נתבטלו האגרות הראשונות להשמיד להרוג ולאבד, כמו שכתוב (אסתר ח"א, כ"ב) כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב", ורק שלחו אגרות חדשות בשם המלך שמוותר ליהודים להיקהל ולעמוד על נפשם, להרוג בשונאיהם ולהינקם מאויביהם, ולא היו יכולים להרוג את כל מי שרצו, רק מי שידעו עליו שהוא משונאיהם, והרגו חמישה ושבעים אלף, ולכאורה זה נס גלוי, שהגויים הסכימו שיהרגו אותם ולא נלחמו ביהודים.

אבל במגילה לא מוזכר שזה היה נס, וכפי הנראה הטעם בזה מפני שהגויים בעצמם הבינו, כי לאחר השלח המלך את האגרות השניות שמוותר ליהודים להרוג בשונאיהם, מעתה הרי כך היא מצות המלך שמי ששונא את היהודים הרשות נתונה ליהודים להרוג אותם, ואם ימנעו מהיהודים להרוג בשונאיהם זה נגד מצות המלך, וגם שוטרי המלך יעמדו לעזרת היהודים כנגד מי שילחם בהם, לכן זה דבר מובן שהניחו ליהודים להרוג בשונאיהם ולא נלחמו בהם.

המשך בעמוד הבא

דבריהם הם זכרונם

הנהגת ימי הפורים כראוי לבן תורה

עומדים אנו בפתחם של ימי הפורים הקדושים והנעלים, ימי שמחה ווהדאה, ימים של התעלות בהכרת השגות הש"ת על עמו ישראל לשמרם ולהיטיבם, ועל כך תקנו לנו חז"ל שמחה יתרה, ועלינו להתבונן כיצד לנהוג בה בדרך הראויה, שתביא אותנו לתועלת הרצויה ולא נבוא על ידה חלילה לפריקת עול.

ובהיות רבינו הגדול ז"ע עומד על גבינו, היה מעורר ובא כל שנה ושנה על השמחה הרצויה, על זו שאיננה רצויה, ועל ההנהגה הנדרשת בימי שמחה אלו.

הדרכתו המעשית של רבינו זצ"ל לימי הפורים, כללה שני עניינים, האחד, חובת לימוד התורה גם בפורים, ומשנהו, השמחה מתוך ריאת שמים ושלא מתוך פריקת עול.

נעמוד כאן על הענין הראשון, חובת לימוד התורה והפחד מביטולה, עליו היה מעורר רבינו בכל ימות השנה, גם בימי דפגרא, ובפרט בימים של שמחה, אותם ראה רבינו כימים קדושים, שהבטלה בהם הינה סתירה גלויה לעניינו של יום. ואם אמנם החובה לעסוק בימי הפורים במצוות היום, ומשכך, הזמן והיכולת ללמוד תורה מוגבלים, אך להתיר משום כך ליבטל מן התורה כל היום כולו, גם בזמן שאינו נצרך לקיום מצוה, היתר זה מניין? ובפרט ביום קדוש שאר עניינו עליה רוחנית ולא להפך.

וענין זה הוא משליך גם על הענין השני עליו עורר רבינו, שלא תהא פריקת עול בפורים, כי כשאדם מרגיש שיום זה אין בו חיוב תלמוד תורה כמו בכל השנה, הרי הוא במצב של פריקת עול, ושוב קלה הדרך לאבד הרבה מעלות רוחניות, מלבד הפסד ההשגה האפשרית בימים קדושים שכאלו.

וכך אמר רבינו: "דוע שבפורים יש אווירה של פריקת עול, ורבים סבורים כאילו יש 'פטור' ממצוות תלמוד תורה בימים אלו, וגם אלו שלומדים יש שחושבים שזה מידת חסידות, וכאילו שעושים 'טובה' ונוהגים 'לפנים משורת הדין' במה שלומדים תורה בפורים... ובאופן של פריקת עול לא רק שלא מתעלים כמו ביום כיפור, אלא יש גם ירידה.

וצריכים לדעת כי פריקת עול זהו חטא, שבאותו הזמן מסיחים דעת מיראת שמים, והרי יש חיוב להוסיף ריאת שמים ולחזק את היראה תמיד, ואילו פריקת עול היא ירידה ביראת שמים..."

וכמדומה, שזכה רבינו לייצר מהפכה בענין זה, תחילה ביישבתו הקדושה, בה הנהיג סדרי פורים, ולא איסוף

המשך בעמוד הבא

המשך מעמד קודם

כספים למטרות חסד כנהוג בהרבה ממקומות התורה, [בשונה מדעת רבים, רבינו לא ראה הנהגה זו בעין יפה, וכך גם היתה דעת מרן הגרא"ל זצ"ל], הן בשל ריקון יום הפורים מתוכנו הרוחני הנעלה, הכולל עסק התורה ומצוות היום, והפיכתו ליום אסיפת כספים, והן בשל פרירת העול הנגרמת ע"י מהלך שכזה.

ושב ונתפשט ענין לימוד התורה בפורים גם בשאר מחוזות התורה, עד שכינם בס"ד, סדרי לימוד התורה בפורים הינם חלק בלתי נפרד מצורתו של יום.

ואלו הן דברי רבינו בזה: "יש כאלה שחושבים שפורים הוא יום של פריקת עול, כיון שיש משתה ושמחה, וחייב אינש לבסומי בפוריא, מתוך כך סבורים שהוא זמן של פריקת עול..."

אבל זה לא נכון, פורים הוא זמן קבלת התורה מאהבה, כמו שאמרו חז"ל (שבת פח"א) הדור קיבלה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקיבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר, וצריכים לקיים "לבסומי" מתוך שמחת התורה, בלי היסח הדעת מתורה... גם אפשר להרבות בשמחה על ידי דברי תורה שנאמר עליהם "משמחי לב".

כללו של דבר, אין שום פטור מעסק התורה בפורים, ואין היתר לביטול תורה, רק כפי הנצרך לקיום השמחה ומצוות היום, לכן בהרבה ישיבות יש סדרי לימוד קבועים בימי הפורים"

ובהזדמנות נוספת אמר רבינו: "הנה כתוב בספרים כי השפעת המועדות חוזרת בכל שנה ושנה, שאפשר לזכות שוב למעלות שהיו באותו הזמן, ובימי הפורים שקיבלו את התורה מאהבה, זהו זמן המסוגל, שיכולים לזכות בו לתורה מאהבה, וצריכים לנצל את הזמן המסוגל לזה."

וב"ה בשנים האחרונות בהרבה ממקומות התורה קבועים סדרי לימוד בפורים, אפילו אברכים בעלי משפחה, ושמעתי שגם בחוץ לארץ יש מקומות שלומדים סדרים שלמים בפורים, בלילה וביום..."

ועוד מעין זה: "עלינו לדעת כי פורים אינו זמן של בטלה, ולנצל את הימים כהלכתם שלא יהיה בהם רפיון מתורה, וכן בכל השנה יש זמנים של רפיון שאנשים מקילים בביטול תורה... וכך גם בשבת, יש שחושבים שהוא זמן שכביכול אין חיוב תלמוד תורה, אבל לא נכון, וצריכים לנצל הזמן לעסק התורה בלי בטלה... ובהו צריכים להתחזק, שלא יהיו זמנים של ביטול תורה..."

ומוסיף רבינו את הזכויות הגדולות הבאות מכך, וגודל סגולתו של לימוד התורה בימים אלו: "...זו זכות גדולה לכל אחד ואחד בעצמו, וגם זכות גדולה לכל הציבור, ולכל העולם כולו, בפרט בתקופה זו שאנו נמצאים בסכנות, כמו שאמרו חז"ל (אסתר רבה י, י"א) כבשה אחת בין שבעים זאבים, ולא רק בארץ ישראל אלא בכל מקום בעולם יש שבאת ישראל, והיהודים סובלים בכל העולם, צריכים הרבה זכויות, וזכות התורה מגנא ומצלא"

"...על ידי התמדה בתורה בפורים זוכים בזכויות עצומות, כיון שפורים הוא זמן שלא הבה לומדים, אפילו אלו שאינם לומדים מפני שעוסקים במצוות היום, ולא מצד פריקת עול, אבל למעשה זה זמן שלא הרבה לומדים, וגם יש כאלה רח"ל שיש פריקת עול, פריקת עול תורה, וסבורים שפורים זה זמן של פטור מתורה, וכאילו שאין חיוב תלמוד תורה בפורים, אבל זה לא נכון! ואדרבה, מכיון שיש כאלה שאינם לומדים בפורים, הרי זו זכות גדולה יותר, ומי שעוסק בתורה בזמן שהרבה לא עוסקים נוטל שכר כנגד כולם (כדאיאת בירושלמי סוף ברכות), ויש לו זכויות כנגד כולם, כי הוא ממלא ומשלים את מה שחסר"

"...שמעתי עובדא מלפני שנים רבות על מקום תורה בחוץ לארץ, שהיו שם אברכים בעלי משפחה שהיו זקוקים לישועה, ובפורים עסקו בתורה בהתמדה - ובאה הישועה! פורים הוא זמן שיש בו רפיון מתורה, ומי שמתחזק נוטל שכר כנגד כולם, כדאיאת בירושלמי (סוף ברכות) אם ראת את הבריות שנתאיאשו ידיה מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כולם, בשכר לימוד התורה בפורים זוכים לישועה"

המשך מעמד קודם

וכן כל נס ההצלה בפורים, נראה שהוא בדרך הטבע, אבל הוא נס נסתר, וכשתבוננים בכל מהלך הדברים בקריאת המגילה רואים את ההשגחה. לכן תיקנו קריאת המגילה בפורים לחיזוק האמונה, וכמו שכתב הרמב"ם בהקדמה למנין המצוות ביד החזקה "ציוו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשוועתנו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהביטחנו בתורה ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו".

גודל חובתה של גמילות חסדים

מצינו בגמ' (מגילה טז"ב) על מרדכי הצדיק שנאמר בו "רצוי לרוב אחיו" - לרוב אחיו ולא לכל אחיו. מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין, והיינו מפני שנעשה משנה למלך והיה עסוק בחסד לכלל ישראל, וזה היה על חשבון לימוד התורה שלו, שכבר לא היה שייך לסנהדרין.

עד כדי כך חיוב החסד, המידות הטובות מחייבות אפילו ויתור על דרגות של תורה, במקום שאי אפשר לעשותו על ידי אחרים.

ואמנם הדגיש רבינו, שאין הלימוד צריך לבוא על חשבון מצוות היום וצרכי הבית, ופעמים שאכן אין די זמן ללמוד בימי הפורים מחמת צרכי היום, אך העיקר שלא תהא בטלה סתם, רק שמחה מתוך מצוה, ומתוך עסק התורה, וכדלהלן;

"...כמובן שצריכים גם לקיים מצוות היום, וצריך להיות בשמחה ובמצב רוח טוב, שהתמדת התורה תהיה מתוך אהבת הבריות ומידות טובות, ושלא יהיה על חשבון מישהו אחר, שבני המשפחה לא יסבלו מזה, וגם הם ירגישו אוירה שמחה בפורים..."

"וכל זה צריך להיות שלא על חשבון בני המשפחה, שאינם צריכים לסבול מזה, אם מישהו אחר סובל יצא שכרו בהפסדו, ויותר מדויק לומר שאין על זה שכר כלל, לא שחסר השכר, אלא אין שכר בכלל, ורק הפסד יש בזה, כי אין שום היתר לגרום צער ועגמת נפש לאחרים, וצריך לנהוג באהבת הבריות, ורק באופן שבני המשפחה אינם סובלים, שכולם מרוצים ושמחים בזה, ואין שום טענות עליו, אזי אדרבה בלימוד תורתו הוא מזכה את כל העולם, ומגין על כל העולם, שהתורה מגינה"

עוד עורר רבינו, כי פעמים שמלגה כספית יכולה להועיל להגביר חיילים לתורה בימים שהלימוד קשה בהם, אכן, אין זה הלימוד המעולה ביותר, ויותר טוב הוא ללמוד בלא קבלת מלגה (בפרט לבחורים שע"פ רוב אין להם תועלת בהחזקת ממון בידם), ואלו דבריו בזה:

"ברם, יש כאלה שמקבלים מלגה כספית על החיזוק הזה, וכסף יש בו חמדת הממון. אמנם זה תלוי, מי שיועד בעצמו שבלי מלגה לא ילמד הרי זה יותר טוב מכלום, ועדיף ללמוד תמורת מלגה מאשר בטלה, וכבר אמרו (פסחים ג"ב) מתוך שלא לשמה בא לשמה, אבל מי שיכול ללמוד בלי כסף, ונוטל כסף עבור לימודו, וכי כדאי למכור את העולם הבא בעד בצע כסף? רק אם יודע שלא ילמד בלי זה, אין בריה, וכמו ילד קטן שצריכים לתת לו סוכריות כדי שילך לחיידר..."

ושמעתי בילדותי מבעל מוסר אחד שאמר כי יכול להיות 'אכצגי יאריקער אינגל', כלומר אדם בן שמונים שהוא עדיין ילד, עם הבנה ושכל של ילד, ואינו אשם בזה, שכן נולד ללא שכל... אמנם יש עצה לזה, שהתורה היא מחכימת פתי, וגם מי שנולד בלי שכל, אם יהיה שקוע בתורה יקבל שכל ויהיה חכם, כך המציאות"

"...אם לוקחים כסף עבור תורה בפורים הרי ממש מוכרים את התורה בכסף, ורק ילד קטן שאינו בר דעת צריכים לפתות אותו במיני מתיקה או בכמה פרוטות, אבל לבני תורה אין הדבר ראוי, וזולת מי שהוא עני וצריך לצדקה, זה כבר ענין אחר, לקחת צדקה כפי הנצרך לו, אבל לא עבור לימוד התורה, אלא מדין צדקה בכל השנה, ואינו שייך דווקא לפורים..."

וענין זה, של לימוד התורה בכל עת ואף בימי הפורים, סבר רבינו שיש לחנך לכן את הילדים מקטנותם, שידעו כי זו היא צורת ימים טובים של בן תורה: "יש לעורר, ולחנך גם את הילדים לזה, שפורים הוא גם כן זמן שצריכים ללמוד בו, ואין היתר לביטול תורה בפורים, גם הילדים צריכים לדעת שיש איסור ביטול תורה! ואמנם הלימוד עצמו צריך להיות עם הנאה, מתיקות והתעניינות, אך יחד עם זה יש לדעת שיש איסור ביטול תורה, כל השנה וגם בפורים."

ובאמת בשביל כך חשובה מאד הדוגמה האישית, שיראו בבית שאין ביטול תורה, והאבא יושב ולומד ונוהר מביטול תורה, אבל אם רואים בבית שהאבא מזלזל בביטול תורה זוהי בעיה, כי הילד מושפע מזה, וצריך השפעה הפוכה שלא יתחשב במה שהוא רואה בבית. לכן צריכים באמת גם שיחות חינוך להורים..."

נסיים בדברי ברכה שאמר רבינו, לנוהגים בדרך הישר ועוסקים בשמחת הפורים כראוי לבני תורה: "ובעז"ה נזכה כולנו בפורים, שהוא זמן של קיימו וקיבלו, שבו היתה קבלת התורה מאהבה כדאיאת בשבת פ"ח, ובכל שנה ושנה חוזרת ההשפעה כמובאר בספרים, ובתיקון" איתא פורים כפורים, היינו שיום כיפור נמשל במעלתו לפורים, יה"ר שנזכה לקבל בפורים את כל ההצלחות שאפשר לקבל ונזכה לפורים שמה"

ובאמת מסתבר שבעולם האמת בישיבה של מעלה לא יפסיד מזה, כיון שזהו חיובו, ורק פה למעשה חסר לו בכמות של התורה, שיש זמן שצריך לבטל מלימודו, וכבר אינו יכול לשבת בסנהדרין, אבל בעולם האמת, מתי שיתרחק מן העולם והנשמה תהיה בלי הגוף, אז הדרגה שלו תהיה גבוהה מאד ולא יחסר לו כלום.

בימי מרדכי ואסתר

בתפילת על הניסים מזכירים 'בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו', וכן בפורים מזכירים 'בימי מרדכי ואסתר', וצריך ביאור לשם מה הוזכר זאת, ומה זה משנה בימי מי זה היה.

יש לפרש כי באים להזכיר את הזכות, בזכות מי היתה הישועה, בפורים כשעמד עליהם המן הרשע, זכו לישועה בזכות מרדכי ואסתר, ובחננוכה כשעמדה עליהם מלכות יון הרשעה, זכו לישועה בזכות מתתיהו ובניו, שהם היו הצדיקים שמסרו נפשם, וכפי שמוזכר בהמשך מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, שזה היה נס שלא כדרך הטבע, ובזכות מסירת נפשם זכו לנס, ולכן נזכר בימי מתתיהו ובניו, להודיע שהיה זה בזכותם.

0594 8915014550

מרבנו הגדול מרן גאון ישראל הגר"ד לנדרו שליט"א

פורים במחיצת רבינו

משתה ושמחה

שאלו במש"כ הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הט"ו) כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות. אם ירדם מתוך השתיה, מתי יברך ברכת המזון.

השיב רבינו שליט"א, שותה בסוף סעודתו בשיעור הראוי להשתכר בו, ומברך תיכף ומיד קודם שהיין משפיע, אפשר לצרף גם את הכוס של ברכה שאחר הסעודה, ואחר כך הולכים לישון... כך אני עושה.

כשרבנו היה שיכור

בקובץ הכרם היו"ל ע"י ישיבת בית שמועיה גליון יא עמ' י' כתב רה"י הרב אנגלרדר שליט"א דכירנא בימי חורפי ראיתי תלמידי חכמים כאשר קיימו את ההלכה כפשוטו היה פיהם ממלל ראשונים ואחרונים במרוצה נכנס יין יצא סוד אנשים במעלה זו הראו באצבע מעלת הגוף הישראלי ועל הוללות השיכורים ברחובות כבר כתב הרמב"ם דיעות פ"ה ה"ג בזה"ל "ואם נשתכר בפני עמי הארץ הרי זה חילל את השם" ע"כ ולאחר שנים הזדמן לי להיפגש עם הרב אנגלרדר שליט"א ושאלתי למי התכוין שקיימו את ההלכה כפשוטו ויצא סוד השיבני כוונתי על הגאון הגדול רבי דוב לנדא שליט"א ראש ישיבת סלבודקא שתוך כדי שכרותו בפורים אמר לאחר שנשאל דאיכא י"ד מהלכים בסוגיית סמוך ונראה לענין קריאת המגילה. (לקט הלכות ח"ג)

מצוות היום

פעם ביום הפורים נשאל רבינו שליט"א במש"כ הרמב"ם בהקדמה להלכות מגילה שיש בה מצוה אחת מדברי קבלה היא מקרא מגילה, וקשה שהרי יש בפורים עוד ג' מצוות המשתה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים.

אמרו, אענה תשובה שמתאימה לפורים (יש כאלו שמדברים כך כל השנה...). הסעודה, משלוח מנות, ומתנות לאביונים, הם צורת היום ואינם מעשה מצוה לעצמו. כך שמחים, עם הידידים והאביונים.

התחפשות בפורים

בחורים נכנסו שיכורים, אמר להם רבינו: ילדים עד גיל מסוים מתחפשים בפורים. ובגיל יותר מבוגר, בפורים הם לא מתחפשים... היין גורם לבחורים להיות לשעה בלי התחפשות.

הבחורים שאלו כמה שאמרו בשבת דף פ"ח, שבני ישראל חזרו וקיבלו את התורה מאהבה בימי מרדכי, מה הוא מחייב אותנו. בשלמא במתן תורה היו שם הדורות הבאים. אבל בקבלה זו, אם היה בה צורך הרי אינה קבלה אלא לאותו הדור ושוב כלפינו יש טענת אונס.

אמרו, קבלת האבות מחייבת את הבנים כמו שכתב הרמב"ן במשפט החרם ועוד ראשונים. ויש בזה כמה אופנים, יש שקיבלו הקהל על עצמם מצוה או הנהגה והוא מחייב. וכך קיבלו על עצמם ישראל שעלו מן הגולה להפריש תרומה, ושם היה סנהדרין בתוכם שהסכים עם הקבלה. ויש שקיבל קהל להמנע מקטניות או שרייה. ויש גם יחיד שקיבל קבלה לדורות, אמנם ודאי לא כל מנהג טוב שיקבל מחייב את דורותיו אפילו יאמר שהוא מקבל לזרעו אחריו.

ובאמת ודאי שחייבים גם בלי קבלה זו. הרי נענשו על שעשו בדורות הקודמים למרדכי ואסתר'. וגם בלי שיסכימו הרי חייבים הם לשמוע את ציווי ה'. כל אדם בר דעת גם גוי אם יקבל ציווי מה' ודאי שחייב הוא לקיימו. אבל יש חילוק בעונש אם היה זה ציווי באונס או ברצון. והיה רצון ה' שתהא קבלת התורה מרצון. ויתכן שהחילוק בין קבלה מרצון או מאונס הוא רק ביחס לדין הציבור ולא ביחס לכל יחיד.

1. [עיי' ראשונים שם].

(ובחטאי היחיד ודין שמים שלו לא יהא חילוק ולא השתנה בו דבר בימי מרדכי ואסתר).

לפי בקשתם נתן להם ברכה לזיווג בקרוב, וכשביקשו לדעת אם 'בקרוב' הוא עד פסח. אמרו אני מאחל שיהיה גם קודם אבל איני יכול לדעת מה יהיה. רע"א קיבל לרגל נישואיו מכתב ובו ברכות מדודו הגדול וכמה חכמים בהם ר' ישעי' פיק בעל מסורת הש"ס. רע"א משיב להם (קמא סי' ל) 'אקוה לד' כי צדיקים כאלו אמרו ויקם ד' את דבריהם'. הוא לא אמר שודאי תתקיים ברכתם.

נח לו לאדם שלא נברא, נח להיות נכרי מישראל?

הבחורים שאלו, כמה שאמרו נח לו לאדם שלא נברא (שקשה שיצליח שלא לחטוא) אם גם ביחס לגוי אומרים כך. שנח להיות גוי שאינו מצווה מאשר ישראל. אמרו, אכן כך אומרים לנכרי הבא להתגייר שלא כדאי לו להתגייר. נח אין הכונה כדאי אלא שהוא יותר קל שלא להתחייב. השואל התעקש ושאל אם אכן נח להיות גוי מלהיות ישראל. אמרו, עדיף להיות זהב מלהיות נחושת. גם כשהנחושת ממורטת ונקיה והזהב מלוכלך, הרי בסוף הוא יתגקה ויהא במעלתו. שאלו, בגהינם? אמרו, בפורים מדברים מדברים שמחים...

אחר כך אמרו, באמת להיות גוי קשה יותר. הרי גוי נהרג על כל אחד ממצוותיו. הרי אם ישב רגע על כסא שאינו שלו הוא שואל שלא מדעת ונהרג על זה. וגם בשגגה (למ"ד). אבל איני יודע מי ידון אותנו, וכי יש לו דיין נקי מזה. שאלו אם דיין בן נח פסול כשהוא רשע. אמרו, בחזו"א כתב ששבעה מידות שמנו בדין (רמב"ם סנהדרין פ"ב ה"ז, בית דין של שלשה אף על פי שאין מזדקקין בהן בכל אלו הדברים צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים ואלו הן חכמה, וענוה, ויראה, ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב) מעכבים גם בבן נח. והוא דבר רחוק שימצאו כאלו. ולפי"ז קשה במ"ש הרמב"ם בשכס שנתבעו על הדינים, וכי ימצאו דיינים ראויים. ויש שם קושיות גדולות על כל הפירושים.

במ"ש רז"ל שתי שנים ומחצה נחלקו ב'ש וב'ה אם נח לו לאדם שלא נברא כו'. אין הכונה שעסקו בדבר ב' שנים ומחצה וחיידו כל יום בדבר קושיות ומו"מ כמו שראיתי מבעלי מוסר. אלא כעין מה שאמרו בגמ' ב"ק דף סו: הך מילתא קשי ביה רבה לר' יוסף עשרין ותרתינן שנין. וכי עסק בקושי' אחת כ"ב שנה. אלא שמשך כ"ב שנה לא היתה לו תשובה. גם בזה משך ב' שנים ומחצה לא מצאו ראייה למחלוקת אבל לא עסקו בזה כל הזמן, אולי מפעם לפעם הם דיברו בזה. ומכל מקום, ממחלוקתם אנו יודעים שביורר ענין זה הוא חלק מחכמת התורה אף אם איננו יודעים בו נ"מ.

בחור התאונן בשכרותו שנמאס לו ליפול, כל חודש הוא מנסה מחדש לעלות ושוב הוא נופל לאותו מקום. הגר"ל אמר לו, נראה לך שאתה חוזר לאותו מקום, האמת שאתה מגיע בכל פעם למקום גבוה יותר, והיצר משכנע אותך לחשוב שאינך מתרומם.

מרבנים בשמחה

ביום א' אור לג' אדר תשפ"א נכנסנו אני ובני ביתי למעונו של רשכבה"ג רבינו מרן שליט"א, ומבעד למסיכה שאלתי את רבינו: איך מקיימים את ההלכה של "משוננס אדר מרבים בשמחה", במיוחד בתקופה שלנו שהיא לא פשוטה מחמת המצב של המגיפה?

מרן שליט"א השיב במתק לשונו, שתי עצות בדבר: א. ללמוד בספר קצות החושן מביא שמחה, לא משנה באיזה סימן, לימוד בכל מקום בקצות מביא שמחה. ב. פשוט לחייך, אתה תחייך לחברך וחברך יחייך לחבירו, וכך החיך יתפשט מאחד לשני עד שכולם יחייכו ויהיו בשמחה. והוסיף ואמר: סיפרו על אדם שהיה מחייך פעם אחת ביום, כלומר שהיה מחייך בבוקר ולא מש חיובו מפניו עד הערב. (הרב א. מ. קפלן, רמת שלמה ירושלים)

דבר בעתו - בעניני פורים

מחיית עמלק מת

אמרו חז"ל במדרש, וישסף שמואל כו' שנתן שמואל בשרו של אגג לנעמיות. וביארו בשם הגרי"ז, מפני שהם מכלים את הבשר לגמרי (עי' ירושלמי יומא ד' ד' שמאכילים אותם זהב לסוננו. ובשבת קכ"ח זכוכית לנעמיות), ועשה כן כדי למחות זכר עמלק.

רבינו שליט"א העיר שהדברים אינם מובנים, שלא מצינו ענין של מחיה על עמלקי מת. וגם המנהג למחות צורת עמלק המובא בראשונים ובפוסקים, היה בצורה שלימה ולא בחתיכות (בשר).

מחיית עמלק טריפה

פשוט שיש דין של מחיית עמלק גם בעמלק טריפה.

הריגת עמלקית מעוברת

יל"ע מה דין עמלקית מעוברת מנכרי משאר אומות האם מותר להרגה, וצדדי הספק בזה שהרי לפי ההלכה הולכין באומות אחר הזכר, וא"כ הולד אינו עמלק, ואסור להרוג גוי משאר אומות, ומסתמא גם עובר גוי אסור להרוג.

אך מאידך הנה במיתת בית דין מבואר שאין ממתניין לה שתלד, אלא הורגים אותה מיד כמבואר במשנה בערכין ז' א' האשה שהיא יוצאה להרג אין ממתניין לה עד שתלד.

ויש לדון בשאר דיני מיתה שאינם מיתה ב"ד, כגון כאן אם מחוייבת מיתה מצד שהיא עמלקית מאי. וצריך עיון בזה.

ויש לדון כאן עוד משום שהולד קנינו של אביו כמש"כ הרמב"ם פ"ט מעבדים ה"ב וכן מוכר בניו ובנותיו שנאמר מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם וגו'.

וצ"ע באחרונים בגדר קנינו של אב נכרי בבנו, האם הוא קנין גמור או זכות למכור, כזכות אב ישראל למכור את בתו, ועוד הוא תלוי אם אסור להזיק ממונו של גוי, ובספר ב"ק סי' א' האריך רבינו שליט"א לדון שהוא תלוי בפלוגתת הראשו' יעו"ש.

האם רעהו לשון רבים

והנה מה דשינה הרמב"ם לשונו דלגבי משלוח מנות כ' וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות וכו' לחבירו וכו' וכל המרובה לשלוח לרעים משובח דמשמע ששיעור המצוה הוא לשלוח לאחד ואם שולח לעוד רי"ז מרבה וכופל המצוה, ואילו לגבי מתנות לאביונים כתב וחיוב לחלק לעניים ביום הפורים אין פחות משני עניים וכו' דמשמע שאין שיעור למצוה למעלה וכל ששולח לעוד עניים הרי"ז ממושיך לקיים המצוה הראשונה, נראה פשוט משום דבמשלוח מנות דכתיב לרעהו דהיינו יחיד א"כ יש גבול למצוה וכיון ששלח לאדם אחד כבר גמר המצוה ואם שולח לעוד הרי"ז כופל המצוה, משא"כ במתנות לאביונים דכתיב אביונים ל' רבים אע"ג דמיעוט רבים שנים מ"מ לאו למעוטי טפי אתא אלא דסגי בב' כדי לקיים ל' רבים אבל ג' וד' נמי בכלל אביונים הם, ולכן כתב אין פחות משני עניים, שאין שיעור למצוה למעלה, וכל שמוסיף ליתן לעוד עני הרי"ז מוסיף בקיום המצוה הראשונה ולא נגמרה המצוה בב' עניים הראשונים. (הרמב"ם בהל' לולב סובר שהמוסיף על ב' ערבות עובר בכל תוספי אלמא סבר דערבי משמע דוקא ב' ולא יותר (וכסוף ימי חזר בו כמש"כ הכס"מ שם) ויש לפלפל בזה ואכ"מ).

וכשהצעת הדברים למור"ר מרן הגר"ד לנדו שליט"א העירני (על מה שאמרת דרעהו ל' יחיד הוא) מת"א בפ' תולדות (כו, כו) עה"פ ואחזות מרעהו דתרגם וסיעת מרחמוהו וע"ש בפרש"י הרי דרעהו משמע נמי רבים. (הרה"ג ר"מ ליבנה שליט"א בס' מגילת הכוללים)

נדון במתנות לאביונים

ראיתי שהעירו בשם הגר"ד לנדו שליט"א על צורת קיום מתנות לאביונים כיום, שאדם שנותן צדקה לקופה בבית הכנסת, או לרכב העובר ברחוב, אינו יכול לקבל את כספו בחזרה, [כיוון שאינם מכירים אותו שנתן, בשונה מבעבר שנתנו לעניים עצמם, או לגבאי צדקה שהכירו אישית] וא"כ נותנים לעניים ממוון שהוא אינו יכול להוציאו בדיינים, ויל"ד בזה מאחר ואפשר שהגבאי צדקה כבר זוכה בזה לעניים, וא"כ לא דנים את השלב שהכסף יצא מרשותו ועוד לא הגיע לעני. (רשימות הרה"ג ר"ר סויד שליט"א)

בזמן קריאת המגילה

משנה מגילה בי א' מגילה נקראת ב"א וכו' אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. ובגמ' שם א"ר יהודה אמתי בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויים על אדמתן, אבל בזה"ל הואיל ומסתכלין בה אין קוראין אותה אלא בזמנה, ופי' רש"י שמסתכלים בה לקבוע את זמן חג הפסח ולכן אין מקדימין.

אבל ברא"ש הביא גירסא דגרסי' הואיל ומסתכנין בה. וצ"ב דמאי נפק"מ לענין סכנה אימת קודאין. והרי בלא"ה צריכי' בני הכפרים לבוא לעיר לשמוע מקרא מגילה וא"כ למה שלא יקדימו להם ליום הכניסה, ועיין בחי' הריטב"א.

ובתוספתא פ"א מ"ג תניא הואיל ומסתכנין בה לא יסתכנו אלא בזמנה, (כן היא גי' הרמב"ן במלחמות ריש מכילתין), וצ"ב כנ"ל מאי נפק"מ בזה.

וביאר מרן הגר"ד לנדו שליט"א דהנה בתוספתא פ"א מ"ב תניא אר"י מעשה בר"י בן נוראי שקראה בציפורי בלילה. א"ל אין שעת הסכנה ראייה. ומבואר בדברי התוספתא דבשעת הסכנה שא"ל לקרוא המגילה ביום צריך לקראותה בלילה.

ואע"פ שבלא"ה הרי צריך לקראותה גם בלילה כבר כתב במנחת ביכורים שם שקראוה פעמים בלילה ע"ש, רמצינו כע"ז בגמ' סוכה י"ד ב' ובריטב"א שם.

והנה בר"ן ריש מכלתין כתב וז"ל ומגילה רליליא אפשר דלא קרו לה בני כפרים דמגילה דיום עיקר כמו שאכתוב לפנינו בסיעתא דשמיא וכשם שהקלו על בני כפרים להקדים כן הקלו עליהם שלא לקרות אלא מגילה של יום, או אפשר שקוריין אותה בלילה ביחיד ולמחר קורין אותה בעיירות בעשרה עב"ל, מבואר מדברי הר"ן בתירוץ קמא דבני הכפרים לא היו קוראים את המגילה בלילה אלא רק ביום, ומבואר דלא היה תקנת הקדמת הקריאה על הלילה כלל.

ומעתה כיון שמבואר בתוספתא שבשעת הסכנה היו קוראים המגילה בלילה, א"כ לא שייך לתקן להקדים ליום הכניסה שהרי כל עיקר התקנה להקדים ליום הכניסה הוא רק אם קוראים ביום, אבל אם קוראים בלילה לא יתקנו להקדים ליום הכניסה שהרי אין בזה תועלת, ולכן ישתדלו בני הכפרים לקרות את המגילה בלילה בכל דרך שהיא.

ובזה אתי שפיר לשון התוספתא דקאמר הואיל ומסתכנין בה, דשוב א"ל לקרותה ביום וא"כ אין תועלת בהקדמה לבני הכפרים וצריך לקרותה בלילה בהחבא, וזהו גם ביאור דברי התוספתא דקאמר הואיל ומסתכנין לא יסתכנו אלא בזמנה, דהיינו כיון שבלא"ה קוראין בלילה א"כ יקראו בזמנו שאין תועלת לתקן להם להקדים ליום הכניסה. (מגילת הכוללים)

כיצד משכחת רוב במגילה

וקושיא חמורה שאל הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי וצ"ל דהנה המעיין במנין תיבות המגילה ימצא שהוא כלל אינו זוגי וממילא לעולם לא יתכן שתהיה מגילה כתובה חציה אלא או רובה או מיעוטה ותימה על רבותינו הראשונים שנחלקו בדבר שאינו שייך במציאות כלל ואמנם ר"י סלבודקה הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א העלה במצודתו קצת תרופה לקושיא כי הנה לפי המבואר בהלכה מגילה שכתבה בכל לשון יצא וא"כ יתכן שבאופן שנכתבה המגילה בלע"ז הנה אם לפי אותה שפה יעלה מנין התיבות במגילה במספר זוגי אז יבוא הנדון של כתבה חציה ועל כגון זה נחלקו בו רבותינו הראשונים ע"כ

חידה: איך יתכן שני שכנים, אחד קורא את המגילה ב"ד והשני קורא בט"ו?

תשובה. כתב המנחת חינוך (מצוה שסב אות ט) דאם אמרין שגגין ועליות לא נתקדשו גם בירושלים, נראה דהוא הדין דגם בערי חומה לא נתקדשו גגין ועליות, ולכן כל דיני ערי חומה, אינם חלים על הגגים ועליות, כגון לענין שילוח מצורע, וגם לענין קריאת המגילה אפשר להסתפק בגגין ועליות. כלומר יתכן שגגין ועליות של ערים המוקפות חומה מאחר ולא נתקדשו בקדושת ירושלים קוראים בה את המגילה ביום י"ד, ואם כן יתכן ששני שכנים בבית אחד שבירושלים, התחתון יקרא בט"ו ושכנו בעל העליה יקרא ביום י"ד. וכעין זה כתב רש"י במגילה דף י' ע"ב (ד"ה כל) שכל מקום שיש מסורת שהיתה לה חומה נוהגות בה כל המצוות הנוהגות בערי חומה, שילוח מצורע, וקריאת מגילה בחמשה עשר, והבית חלוט בה לסוף שנה, עכ"ל. הרי שרש"י דימה שילוח מצורע לקריאת מגילה.

אך בספר מנחת יחיד (ח"ב) הקשה על המנחת חינוך, דהא חייבים לקרות בגגין ועליות, מדין כל הסמוך ונראה דנדון ככך, ולא גרע הדר בעליה מן הסמוך ונראה. ותירץ הגאון ר' דב לנדו שליט"א דיתכן שספיקו של המנחת חינוך מיירי בגג ועליה של ערים המסופקים, דהסמוך להם קורא ביום י"ד, כמבואר בביאור הלכה (סימן תרפ"ד ה' או, והחזו"א חולק). ואם נאמר דגגין ועליות של הערים לא נתקדשו, בכה"ג השכן הדר בקומה תחתונה קורא מספק גם ביום ט"ו, ובעלי הגגין קוראים רק ביום י"ד. (חשוקי חמד מגילה דף י' ע"א)

תחילת הקשר

בניחום אבלים סיפר רבינו על תחילת הקשר בבואו לבית החזון איש, וראה שם את מרן הגר"ח ק. ההכרות שלי איתו היה אצל החזו"א, אני לא זוכר את כל הפעמים, אני זוכר שלפני שנכנסתי לחזו"א (איני זוכר אם זו היתה הפעם הראשונה או השנייה), פגשתי אותו והוא אמר לי שאלה שהוא שאל את החזו"א ומה החזו"א ענה לו בסוגיית 'תודה שנתערבה בתמורתה' - , אני זוכר את הקושיא, והחזו"א אמר לו פשוט בגמ' דלא כרש"י, לאחר מכן ראיתי את השאלה בספר אהל משה של ד' אלעזר משה הורוויץ שם יש את הקושיא.

"כשבעים שנה חלפו מאותה קושיא ששמעתי ממנו" מיעיד רבינו בשיחה מיוחדת ומאלפת "ומאז היינו קשורים בקשר עז של תורה. מעבר לזה - לא שוחחנו על שום דבר אחר. שבעים שנה, ולא שמעתי ממנו, וגם לא השמעתי באזניו, מילה אחת של דברי חולין. הוא היה כולו תורה".

"היה לנו קשר נפלא" הוא סופד. "הרבה היינו משוחחים בלימוד, אבל בעיקר במכתבים בינינו, אבדלח"ט".

רבינו שליט"א גם מבקש לחדד: "הוא היה כל כך נח, כל כך נעים. באינו ענוה הוא ענה ושוחח תמיד, בכזו צניעות, במאור פנים. האצילות של בית אבא וסבא ניכרה בו. תמיד שמע את השני. הוא היה פשוט נעים".

חברותא במסכתות קטנות

כפי הנראה והנשמע, ספק אם יש עוד מישהו שלמד ככה את ספריו של מרן הגר"ח, כמו שהגה בהם רבינו שליט"א. "את ספרו נחל איתן' על עגלה ערופה למדתי ממש בעיון. גם את חיבוריו על המסכתות הקטנות למדתי בחברותא". אחרי הלימוד, היה משגר הגר"ח שליט"א הערות רבות למרן הגר"ח על חיבוריו.

"חלק גדול מהמסכתות הקטנות עם ביאוריו, למדתי בחברותא בליל שבת עם ידידי הגר"ד דוד'ל פרנקל זצ"ל. הוא היה בא כאן לביתי בליל שבת, והיינו לומדים את הספרים של רבי חיים לאור מנורת נפט".

אף בבוקר יום ראשון, קודם אשכבתיה דרבי, ישב רבינו שליט"א בביתו, והגה בספר 'נחל איתן', [וכך סיפר רבינו בניחום אבלים: עכשיו אני לומד עגלה ערופה עם החברותא והיתה איזו שאלה לפני הלוי, ואמרתי לחברותא תביא את הספר השאלה היתה מתאימה בדיוק, הוא הוריד את הספר וזה היה שם], כשהוא זוכר ומזכיר את הימים בהם הגה בספר, ושקל וטרי עם מרן זצוק"ל בדברי תורה.

מרן זצוק"ל מצידו שלח לרבי דב שליט"א את ספריו וכתבי, קודם צאתם לאור עולם. בהקדמה לספר 'שונה הלכות' (חלק ב') מזכיר מרן זצוק"ל את שמו וקובע לו תודה, בין אלו שעברו על ההלכות קודם ההדפסה.

ריתחא דאורייתא

בויכוח אחד בין השנים נזכר רבינו ומספר בחיין: "היו לנו חילוקי דעות, איזו מסכת היא הכי קשה בסדר זרעים. רבי חיים סבר שמסכת תרומות, ואילו אני סברתי שמסכת כלאים קשה יותר... בפעם אחרת, הוא סיפר לי שמרן החזון איש הורה לו הוראה מסויימת בעניני ציצית(ב דין תעשה ולא מן העשוי), ואחרי כמה ימים קרא לו החזון איש ואמר לו שהוא למד שוב את הסוגיה, וכעת הוא חוזר בו ומורה לו להיפך".

"אספר לכם סיפור, שיותר ממה שהוא סיפור עליו - הוא סיפור על בני ברק של פעם. נפגשנו פעם בברית, והחלנו לשוחח בלימוד. בסמיכות אלינו עמד יהודי גבוה

קשר מיוחד של תורה של עשרות שנים היה בין מרן הגר"ח זצ"ל למרן יבדלח"ט. ובעשרות מקומות מרן הגר"ח זצ"ל מזכיר בספריו, ובפרט בספר קרית מלך (23 פעמים), ונביא כאן מעט מאשר יכיל הגליון. [אודות אסופת המכתבים בניהם שנדפסו בס' שיח דבר ב"ח א"ה תבוא יריעה נפרדת]

לימוד דיני כלאים

סיפר רבינו שליט"א שכאשר מרן הגר"ח היה נער צעיר והוריו גרו עם מרן החזון איש זצוק"ל, רצה הגר"ח ללמוד למעשה את הלכות כלאים, ולקיים מצוות מתנות עניים, וזרע בחצר ערוגה עם כמה סוגי ירקות, ובא לשאול את החזו"א כמה עליו להרחיק בין סוגי הירקות כדי שלא יהיה כלאים, והורה לו החזו"א להרחיק טפח וחצי (15 ס"מ) בין כל מין ומין, (כפי שפוסק בספרו), ואמר מרן הגר"ח שהסיפור נכון. (ס' דברי שיח מפי מנכדו של רבינו)

הוראה מפי רבינו

כתב רבינו הגר"ח זצ"ל בקונטרס הזכרונות, ששמע ממרן הגר"ד לנדו שליט"א, שאמר בשם מרן החזו"א זצ"ל, דבחור ישיבה בזמן היותו ביישיבה יש לדון אם דינו כעני, אבל בבין הזמנים שהוא בבית ודאי דינו כעשיר.

וכתב על זה מרן הגר"ד לנדו שליט"א וז"ל: כך שאלתי, ואמר שיש לחלק בין זמן היותו ביישיבה לזמן הימצאו בבית בבין הזמנים, וככתוב, אך תשובתו היתה על מציאות אחת,

ועל השניה אמר דיש לדון, ואיני זוכר בודאות אם התשובה היתה על זמן היותו ביישיבה, ועל זמן הימצאו בבית נסתפק, או איפכא, וקרוב לוודא שעל זמן היותו בבית ענה דמספקא, [ענין מעשר עני היה במחשבת, אך לא שאלתי אודות זאת רק באופן כללי].

מלך הירושלמי

פעם התבטא הגר"ד לנדו שליט"א על הגר"ח שהוא "מלך הירושלמי", וזכה למה שרבים טובים לא זכו.

ברכת שחלק

נשאל מרן הגר"ח (אשיחח"ב עמ' רמ"ד) האם אפשר לברך על הגאון הגדול ראש ישיבת סלבודקא רבי דוב לנדא שליט"א אשר חלק מחכמתו ליראיו בשם ומלכות תשובה בודאי

השגחה פרטית

סיפרה הרבנית קניבסקי בזמן השריפה שהיתה בבית הגר"ח, הייתי מחוץ לבית וכשהגעתי ראיתי את כל ביתי עולה בלהבות ולמטה עומד רבינו ושמו שאלתי אותו מדוע אתה שמח והרי הכל נשרף והשיב שבבוקר יום זה גמר את כתיבת אחד מהכרכים של הדרך אמונה. ובמקרה החליט להזדרז ולהביא להגר"ד דב לנדו שליט"א לעבור על הדברים והביא לו את המחברת ולכן הוא מאושר שהמחברת לא היתה בבית ולא נשרפה ח"ו.

מי הוא הבקי בספרי החזון איש

פעם חיפשו דבר בספר חזון איש ושאלו לרבינו הגר"ח אל מי יש לפנות כבקי בספרי החזון איש והשיב רבינו מסתמא הגר"ד דב לנדו שליט"א שהוא תלמיד חכם גדול.

הספר

מאד, וגם נכבד מאד. הוא לא היה תלמיד חכם גדול, אבל מוקיר תורה ונכבד מאד, היה זה הנגיד ר' יעקב הלפרין.

כשהוא ראה אותנו, שני אברכים צעירים משוחחים בלימוד, עם כל הגובה שלו - הוא פשוט כפף את ראשו והטה אוזן לשיחה. אינני יודע אם הוא היה שייך לסוגיה הזו, אבל כך היו נראים בעלי הבתים של פעם שני אברכים מדברים בלימוד - הם כופפים את הראש".

מבני ביתו של ראש ישיבת סלבודקה שליט"א שמענו, כי לפני כעשרים שנה נפגשו מרן הגר"ח זצ"ל ויבלחט"א רבינו בימי 'בין הזמנים' בים, והגר"ח זצ"ל היה עם כיסוי

לראשו - כפי שנהג דודו הגדול מרן החז"א זצ"ל. מחמת שלא יכלו השנים לשוחח בדברי תורה כדרכם, החלו לשוחח ביניהם זמן מרובה בתאריכי רבותינו הראשונים וסדר הדורות, ימי לידתם ופטירתם בבקיאות נפלאה.

כאשר מבקש ראש הישיבה שליט"א להגדיר את כוחו העצום של מרן שר התורה בלימוד התורה, הוא אומר כך: "היה לד ראש ישר באופן מיוחד. דרך לימוד ישרה ובוררה, באופן מיוחד. בהרבה מקומות בספרו רואים, שענינים שהרבה התעמקו והתלבטו בהם, ושאלו שאלות והקשו קושיות - עם הישרות שלו מתברר שקושיא מעיקרא ליתא.

היה לו כישרון מיוחד. ורואים שהיתה לו גם סיעתא דשמיא בספרים שלו. בפרט בספר 'דרך אמונה' שזו יצירה כבירה על כל זרעים. בעיני, זה ה'מופת' האמיתי שלו".

ראש הישיבה שליט"א גם מפליג בדבר הידוע מכל - הבקיאות הנוראה בכל ספרי חז"ל. "הוא היה בקי בהכל, כפשוטו. ידע האם כתוב ואיפה כתוב, וגם אם לא כתוב. כאשר נפטרה אשתו הרבנית הצדקנית ע"ה, עליתי לנחמו - עדיין לא בתוך ימי השבעה - כבר בחול המועד (הרבנית נפטרה בתוך המועד, והשבעה התחילה רק לאחריו). בין דברינו הבאתי את הציטוט מדברי חז"ל - 'כל התורה כולה ענין אחד', כאשר התבטאתי שמקורו מהירושלמי.

רבי חיים הגיב מיד כמין ימא לטיגנא - 'אין כזה ירושלמי. זו תוספתא בסנהדרין (פרק ז)'. "

פעם למדתי ביאור הגר"א על השו"ע, שמביא בתוך דבריו ירושלמי. ככל שחיפשתי, לא מצאתי את הדברים בירושלמי. הצעתי את השאלה בפניו, והוא אמר לי 'תמתין שנה, ואענה לך'... (כוונתו היתה שבמשך השנה הזו הוא יעבור על כל הירושלמי, כמנהגו. מ.ס.) ואכן, אחרי שנה הוא ידע להגיד לי שאין כזה ירושלמי, וזו טעות סופר בדברי הגר"א הנדפסים".

הרגשה טובה

הוא היה מביא הרגשה טובה לכל אדם זה דבר גדול מאוד בן אדם לחבירו לתת לשני הרגשה טובה, אני זוכר קצת את החזו"א זה היה נותן הרגשה טובה לשני, יותר מלעשות טובה, גדול המלבין שיניים לחבירו ממש, היה מאוד נעים, הרגשה טובה שמחה כזאת, אולי רק אני הרגשתי, אבל נראה לי שגם אחרים הרגישו.

ברייתא דמלאכת המשכן

אנשים לא יודעים מה זה ברייתא דמלאכת המשכן, {הוא עשה רק על כאלה שאין פירוש מהנחלת יעקב}, הוא עשה פירוש ע"ז.

ובימי השבעה קשר רבינו הספד בהיכל כולל חזון איש נאספנו כאן לקשור מספד על עטרת ראשנו מאור עינינו גאון עולם להפליא, לא מדרונו אלא מדרי קמאי שגם בהם היה נחשב לעטרת תפארת ברוממות גאונותו מפליאה לבבות מורנו ורבינו חיים קנייבסקי בן למרן רבנו הקהלות יעקב וְאֶחָיוֹנוּ של רבנו הגדול החזו"א זכר צדיקים יסודי עולם לברכה

ואתחיל בדברים שנשא הנוב"י במספד על אחד מגדולי דורו וזה לשון קדשו [בהשמטת דברים הבלתי נוגעים לענינו] מה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק אלוקים

מצא את עוון עבדיך, נאלמתי דומיה באין מצח להרים ראש אם מצד עוצם גדולתו וכבוד תורתו ועוצם מעשיו הנפלאים הנה איך אפתח פה לדבר קצת מגדלותו משל למרגניתא דלית בה טימא, ואם לעורר לב העם להודיע להם את אשר חסרו, גם בזה חדלתי לדבר כי אין צריך להתעוררות הזה לאשר שהחסרון ניכר יותר משמש בצהרים ומי עוד לא יראה בעיניו ולבבו יבין את שבר הגדול הזה הלא תדעו כי שר וגדול נפל בישראל ביום הזה ובגדול כזה הכל מרגישים בו, ואיך אדבר אני בהספידו, ודומה ח"ו כפוגע בכבודו הגדול והנישא מאד,

ועל כיו"ב אמר הכתוב בחיברי איוב וישאו קולם ויבכו וכו' כי גדול הכאב מאוד הרי כשהכאב גדול מאוד אין דובר דבר ומעתה היש מכאוב כמכאובינו והכאב גדול מאוד מאוד ואיך אדבר דבר זולתי להרים קול בכי, ועוד ממשיך הנוב"י בזה בדברים מעוררי לבבות מזעזעי נפשות ומדמיעי עיניים לבכי גדול בעצור.

מה נאמר אנחנו הנאספים פה לקשור מספד ולעורר בכי ואם יבשו עינינו מבכי-עיניים הלא נבכה פנימה בכי-לבבות, בכי מר ומר, אוי נא לנו כי חטאנו, כי אבד הצדיק, אבד מאיתנו, ניתן לב, ולא נהי' כאיש לא שם אל לב.

ונתחיל במילי' דהספידא. מורנו ורבינו, מי שהכירו אפי' מעט נדהם, תדהמה רבה, מעוצם גדלותו הנשגבה, נפלאה מאד, בידיעת התורה ולימודה, בהירות וברירות ידיעתו, המקיפה והברורה בעצמתה, בכל חדרי התורה, בכל דברי חז"ל בתלמודים, תלמוד בבלי וירושלמי, ספרא וספרי ומכילתא, וכל מדרשי חז"ל, ושקידתו הנפלאה לחזור וללמד, שוב ושוב, עד כי ניתן להתבטא עד אין מספר, - בספריו הנפלאים עוד משחר נעוריו ועד זקנה וְשִׁיבָה, מספר נחל איתן, קרית מלך על הרמב"ם, ביאוריו וחידושיו על מסכתות קטנות, ספרי הלכה החשובים מאד והנלמדים בכל אתר ואתר, ספר שונה הלכות על שו"ע א"ח, וספר 'דרך-אמונה' על רמב"ם ספר זרעים, מלבד עוד ועוד חבורים במקצועות רבים ושונים בתורה, ועוד כהנה וכהנה. מה נפלא הדבר בהקראות לפנינו עושר כבוד מלכות תורתו להפליא ולהפלא.

וְאֶזְכֵּר כאן קשר גדול מקדמת-דנא ואח"כ שנים רבות שהיה לי עמו בהשיבו לי ברובי מכתביו הנפלאים על ספקות ועיונים שנתעוררו בעת הלימוד. אוצרות גדולים מעשך ידיעותי ויושר עיוני. ועוד יש להוסיף כהנה וכהנה.

יש להזכיר את אישיותו הזכה והטהורה בענינות-חן ובצניעות-הליכות, לוקחי לבבות רחוק רחוק מהמיית החיים, רחוק רחוק מכל התעצבות במה שמחוץ ללימודי ועבודתו בקודש, תורה ולימודה, תורה ומעשים טובים, תורה וקידוש שם שמים בכל תהלכותיו, ותו לא מידי.

אינני יודע אם זכיתי למצות הדברים כראוי להוד גדולתו, אבל זאת אשר עלתה בלבי בהיזכרי ובהעלותי על לב כעת מאשר חזיתי ושמעתי מני אז ולאח"כ.

תהי' נשמתו צרורה בצרור החיים ותגן זכותו עלינו ועכב"י. אמן.

א"ה בשבועות הבאים נכתוב א"ה אודות (פרשת צו) גיס רבנו הגאון רבי אהרן זקס זצ"ל. (פרשת שמייני) הגאון ר' אברהם רייסנר זצ"ל. (פרשת שמייני - פסח) מרן הגר"ח גריינמן זצ"ל. נשמח לקבל חומר עובדות הליכות ותמונות על הקשר שהיו לרבנו יבדלח"ט עמם.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת ויקרא - זכור תשפ"ד

הוראת שעה

הדרך להגיע ל'שויתי ה' לנגדי תמיד'

אנחנו מספידים היום אדם גדול מאוד, איש אמת, ירא שמים אמיתי, שכל הליכותיו היו לשם שמים, הגאון הגדול והצדיק ר' יעקב ישראל פוזן, זכרונו לברכה לחיי העוה"ב.

הרמ"א מתחיל את השו"ע 'שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה, ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני אלוקים' וכו'. הדבר הזה הוא לא רק איזה 'ענין', אלא 'לאו' גמור, שלא להסיח דעת מהקב"ה. וכפי שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' כו) 'מן האזהרות התלויות בלב, השמר לך פן תשכח את ה' אלוך' (דברים ח, יא). ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מנחות צט), כל מקום שנאמר 'השמר', 'פן', 'ואל', 'הרי זה לא תעשה', הוזהרו בזה לזכור את השם יתברך בכל עת' וכו'.

כמובן שאנחנו לא במדרגה שלא מסיחים דעת, אבל צריך להיות במצב כזה שבתה ההכרה מיד חושבים על הקב"ה. אם משהו קורה לאדם, כגון שהוא נופל ברחוב במקום שהמדרגה לא מסודרת, המחשבה הראשונה צריכה להיות לא 'אוי, איזה מדרגה יש פה', אלא 'אוי, מה רבש"ע רוצה ממני עכשיו?! זה צריך להיות כל הזמן.

אני חושב שזו הגדרה כללית של הנפטר הגדול שאנחנו מדברים עליו כעת, שהיה מקיים 'שויתי ה' לנגדי תמיד', כל הזמן הקב"ה היה נמצא אצלו.

איך מגיעים למדרגה הזו, להיות כל הזמן עם הקב"ה? יש פסוק בפרשת שמיני (ויקרא טו) 'ויאמר משה, זה הדבר אשר צוה ה' תעשו'. אומר על כך החפץ חיים בפירושו לתורת כהנים (שמיני, סכילתא דמילואים, ו) 'שכל הפעולות שתעשו בעולם לא תהיה לשום הנאת עצמכם, כי אם יהיה הכל מיוחד לשמו. כי באמת כאשר נתבונן היטב נוכל לקיים בכל פעולה גשמיית רצון ה', לדגומא כשהולך לאכול יכוין לקיים ושמרתם את נפשותיכם וכו'. כללו של דבר, כאשר ירצה האדם באמת יוכל למצוא בכל פעולה שעושה מצוה דאורייתא ממש, ויכוין לשמו'.

ומצינו כבר כעין זה בדברי רבינו יונה, על הפסוק במשלי (ג) 'בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך', וזה לשונו 'גם יש לפרש, בכל דרכיך דעהו, בתחלת כל מעשה תשים אל לבך אם יש דרך עוון אשר חטא במעשה ההוא, ואל תעשנו עד שיתברר לך כי הוא רצוני לפני השי"ת, ואז יצלה בידיך ויישר אורחותיך'.

החזון איש כותב באגרת, שלמד מרבותיו שלא לעשות מעשה לפני שהוא 'מתייעץ' עם השו"ע קודם! זה תיוב שמוטל על כל אדם לחיות עם חשבון על כל מעשה שעושה. וכך אדם יכול לבוא למדרגה שאינו שוכח מהקב"ה כל הזמן, ויכול לקיים בקלות 'שויתי ה' לנגדי תמיד'.

(מתוך הספד על הגרי"י פוזן זצ"ל, אדר תשפ"ד)

'ובכיזה לא שלחו את ידם' כנגד 'ושללם לבו'

ובזה 'להוכיח' שהכל היה מעשה כשפים חלילה, ותו לא! זו כל המטרה של עמלק בעולם! וזה ההיפך הגמור מעם ישראל, שכל מטרתו להרבות כבוד שמים בעולם.

ובזה יש לבאר מה היה הענין בגזירת המן 'ושללם לבו'. שכן המן רצה להרוג את כלל ישראל ולקחת את שללם, כדי להראות לכולם את הרכוש של היהודים שהרג, לעשות 'מוזכרת' להריגה של כלל ישראל, ולפרסם זאת בכל העולם, כדי לגרום חס ושלום לכל האומות לכפור בקב"ה. ובזה מבואר מדוע מזכירים ב'על הניסים' 'ושללם לבו', כיון שזה היה חלק עיקרי בגזירת המן, שרצה לחלל שם שמים.

ועל פי זה יש לבאר עוד כיצד התקיים בזה ה'ונהפוך הוא'. שמואחר ומטרת המן בגזירת 'ושללם לבו' היתה לחלל את שם ה', ואילו עם ישראל מטרתם היא לקדש את השם, לפיכך לא שלחו את ידם בבזיה, כדי שיתפרסם גם אצל הגויים הנס שהקב"ה עשה עימו, ויתרבה כבוד שמים בעולם. וזה גופא ה'ונהפוך הוא', שבמקום חילול ה' שרצו המן ועמלק לגרום, עשו בני ישראל קידוש ה'.

המטרה של עמלק היא לפגוע בשלימות של מלכות ה', שלא יהיה 'יד על כס י-ה', ולפיכך הוא מהווה סתירה לשלימות הכיסא של הקב"ה. כל כח הכפירה שהכניס עמלק בעולם הוא לפגוע במלכות ה', ובשלימות של כסא הכבוד. אמנם מתי היה לעמלק כח? ברפידים - כשרפו ידיהם של ישראל מעסק התורה! אך כל עוד שהיו עומלים בתורה כראוי לא היה עמלק יכול להכניס בהם כפירה ולקלקל אותם. אבל ברפידים, כאשר רפו ידיהם מן התורה, והיו במצב של 'בעצלתיים ימן המקרה', נחלש אז כבוד שמים, והתגבר כנגד זה כח הכפירה, ועל ידי זה היה לעמלק כח להילחם בישראל.

כאשר יש מצב של 'תנו עוז לאלוקים', דהיינו שכבוד שמים חזק, אז יש כח של אמונה בעולם, יש שכניה בעולם, כולם מרגישים את כוחו של הבורא, וממילא אין כפירה בעולם. אבל כיון שהיה אצל כלל ישראל מצב של חולשה בתורה, זה גרם להם ריחוק מהקב"ה וחולשה באמונה, וממילא הביא לכך שנחלשה האמונה בכל העולם, וזה נתן לעמלק כח לקום ולהילחם בישראל, ולהפיץ את כפירתו בעולם.

ימים אלו - של ערב פורים ופורים - מצוי בהם רפיון בלימוד, אמנם לפי מה שנתבאר הרי אדרבה, צריך להתחזק בהם מאד בעמל התורה, כדי להרבות כבוד שמים. וגם כשצריך לדאוג למצוות היום והמסתעף, מכל מקום צריך שיהיה מיד 'יחזור לתלמודו'.

הקב"ה יעזור שנזכה להתחזק בלימוד התורה בעיון ובעמל כראוי, ולהרבות כבוד מלכות שמים, ונזכה במהרה בימינו לגאולה שלימה ולמחיית עמלק.

אנו מזכירים בתפילה את נס פורים ב'על הניסים', ואומרים 'כשעמד עליהם המן הרשע, ביקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן טף ונשים וכו', ושללם לבו'. וצריך ביאור, מה התוספת ב'שללם לבו', אחר שמזכירים שגזירת המן היתה 'להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים', שהיא גזירה חמורה ונוראה, מה נוסף עוד בכך שיהיה 'שללם לבו'. וביותר קשה, שהרי אם חס ושלום היו הורגים את כל היהודים, מאי נפקא מינה אם יבזו את השלל או לא.

עוד יש להעיר, דהנה אחר שזכינו ונעשה לנו נס פורים, הרי ב"ג באדר היה 'ונהפוך הוא', שמה שרצו הגויים לעשות ליהודים, דהיינו 'להשמיד להרוג ולאבד', היהודים עשו להם. ולכאורה היה צריך להיות 'ונהפוך הוא' גם לגבי השלל, שכמו שהגויים רצו לבזוז את שלל היהודים, כך יהיה להיפך, שהיהודים יבזוזו את שלל הגויים, ואילו במגילה כתוב 'ובכזה לא שלחו את ידם', ואם כן לכאורה לא נתקיים בזה 'ונהפוך הוא'.

וליישב הדברים יש להקדים דברי הכתוב בסוף פרשת בשלח (שמות יז טז), 'כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור'. ואמרו על כך חז"ל (תנחומא תצא יא), 'שיש כביכול חיסרון בכיסא של הקב"ה כל זמן שעמלק קיים בעולם. וגם ענין זה צריך ביאור, מה הוא מהות עניינו של עמלק, שכביכול מפריע לשלימות כסאו של הקב"ה'.

המהר"ל (ע"י נצח ישראל ס), מבאר את מהותו של עמלק, שהוא ההיפוך הגמור מכלל ישראל, שכן המטרה של כלל ישראל היא להפיץ תורה ואלוקות בעולם, ואילו מטרתו של עמלק היא להכניס כפירה בעולם.

וכן מתבאר מדברי הרמב"ן (שמות יז טז), וזה לשונו, 'כי היד אשר על כסא י-ה, והיא מלחמה לה' הויה בעמלק מדור דור. כי מדת הדין של מעלה תהיה בו למחותו לעולם מדור דור. ומדרש חכמים בשם המלא ובכיסא השלם ירמוז לזה. וטעם העונש שנענש עמלק יותר מכל העמים, בעבור כי כל העמים שמעו וירגזו, ופלשת אדם ומואב ויושבי כנען נמוגו מפני פחד ה' ומהדר גאונו, ועמלק בא ממרחק כמותגבר על השם, ולכן אמר בו ולא ירא אלקים', עכ"ל. והיינו שזו הסיבה שאין השם שלם ואין הכיסא שלם, משום שאפילו אחרי יציאת מצרים, שהיו ניסים רבים כל כך, ועל ידי זה 'נמוגו כל יושבי כנען', כל האומות פחדו מכלל ישראל, כולם הבינו את הנסים ונפלאות שעשה ה' לעמו, כולם - חוץ מעמלק!

עמלק האמין, וכך גם היה 'מסביר' לשאר האומות, שכל ניסי יציאת מצרים היו חלילה כישוף ומעשה חכמה של משה רבינו, ואין בזה יד ה' כלל. וכל המלחמה של עמלק עם כלל ישראל היתה למטרה אחת, לנצח את כלל ישראל,

בגדר החיוב עדות לחבירו

הספרא הובאו במנן המצוות ברמב"ם (ל"ת רצ"ו) ובחינוך (מצוה רל"ז).

ונראה לומר דהנה הנ"י (ביק כ"ד, מדפי הרי"ף ד"ה משום) כתב בשם הרא"ה שהיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו אפי' למאן דדאין דינא דגרמי אינו חייב בדיני אדם כיון שאין אדם חייב להעיד לחבירו אלא ממדת גמילות חסדים. ומבואר בדברי הרא"ה שאם חיוב העד להעיד לא היה ממדת גמילות חסדים היה חייב גם בדינא דגרמי, ונראה ביאור דבריו שיש ב' אופנים להגדיר את החיוב של העד להעיד, חיוב כלפי חבירו והיינו שיש לו זכות ושעבוד לתבוע מהעד שיבא להעיד לו, וחיוב כלפי שמיא והיינו חיוב אמנח אקרקפתא דגברא לעשות חסד לחבירו, וס"ל להרא"ה דאם החיוב להעיד היה שעבוד כלפי חבירו ובגלל שלא קיים חיובו נגרם הפסד לחבירו חשיב כאילו הפסידו בידיים והיה חייב מדינא דגרמי, ורק בגלל שהחיוב הוא רק כלפי שמיא ממדת גמילות חסדים שהוא כנותן משלו לחבירו, לא נחשב שבמניעת חיובו עשה את ההפסד בידיים וממילא הוא רק גרמא דחיובו הוא רק בדיני שמים.

ובדעת הרשב"א נראה דפליג בתרתי על הרא"ה, שהרי ביאר דהמקור לחיוב להעיד הוא מהא דהתורה חייבה קרבן שבועה במושבע מפי אחרים שלא ענה אמן דע"כ הוא מחמת שיש חיוב להעיד, ולכא' כוונתו דמהא דיכול להשביעו מוכח שיש לו זכות תביעה עליו לגבי החיוב להעיד דמחמת כן יש לו כח להחיל עליו שבועה,

ונפש כי תחטא ושמעך קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו (ויקרא ה,א)

בגמ' ב"ק נהב תניא אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואלו הן וכו' והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו. והקשו במאי עסקינן, אילמא בבי תרי פשיטא, דאורייתא הוא אם לא יגיד ונשא עונו, אלא בחד, ע"כ.

מבואר בגמ' דמהא דכתיב אם לא יגיד ונשא עונו אפשר ללמוד שאם יש ב' עדים ואחד מהם אינו מעיד חייב בדיני שמים, וכתב הרשב"א דאין כוונת הגמ' דונשא עונו הוא חיוב בידי שמים על מניעת העדות דהא ונשא עונו נאמר על מי שנשבע לשקר שאינו יודע להעיד, אלא הלימוד הוא מהא דחייבו הכתוב קרבן שבועה במושבע מפי אחרים אפילו אם לא ענה אמן, דמוכח מזה שהיודע עדות לחבירו מחוייב להעיד לו דאל"ה לא מסתבר שיהיה קרבן שבועה מכח השבועה של חבירו, וכיון דידעינן דחייב להעיד פשיטא דאם לא העיד חייב בדיני שמים שהרי גרם הפסד בהא דביטל את החיוב המוטל עליו.

ולכא' קשה דאם אין כוונת הגמ' להביא מקור לחיוב בידי שמים אלא לעיקר החיוב להעיד לחבירו, למה הוצרכו ללמוד דין זה בדרך הוכחה מחיוב קרבן שבועה במושבע מפי אחרים, והרי דין זה מפורש בתורה בקרא דלא תעמוד על דם רעך, וכדאיתא בספרא (תוי"כ קדושים פרשה ב' ד,ח) "ומנן שאם אתה יודע לו עדות אין אתה רשאי לשותק עליה ת"ל לא תעמוד על דם רעך", ונדברי

וא"כ מוכח דגדר החיוב להעיד הוא חיוב לגבי חבירו דמשועבד להעיד לו העדות, דאם החיוב הוא רק כלפי שמיא ממדת גמילות חסדים אין זה מבאר הא דיכול להשביעו, וממילא יהיה מוכח נמי דלדעת הרשב"א גם אם החיוב להעיד הוא כלפי חבירו ויש לו שעבוד וזכות בו שיבא להעיד אין דנים את ההפסד ממניעת העדות כגרמי אלא חשיב גרמא בעלמא.

וא"כ יש לומר דאליבא דהרשב"א אם החיוב להעיד היה רק ממדת גמילות חסדים ללא זכות ושעבוד, לא היה חיוב על המניעה מלהעיד אפי' בדיני שמים, דכי היכי דאליבא דהרא"ה דאם משועבד לחבירו להעיד לו חייב בדיני אדם אם החיוב להעיד הוא רק ממדת גמילות חסדים נחת דרגה וחייב רק בדיני שמים, ה"ה להרשב"א דס"ל דאם יש לו זכות ושעבוד חייב רק בדיני שמים אם אין שעבוד אינו חייב אף בדיני שמים.

ולפ"ז א"ש הא דהוצרכו ללמוד את החיוב להעיד מקרא דאם לא יגיד ונשא עונו, ולא הביאו את המקור לחיוב מקרא דלא תעמוד על דם רעך, דהא כוונת הגמ' דמהחיוב להעיד ידעינן שאם לא העיד ונגרם מזה הפסד חייב בידי שמים, ולגבי זה לא מספיק להביא את החיוב להעיד שנלמד מלא תעמוד על דם רעך, כיון שחיוב זה הוא רק כלפי שמיא מדין גמילות חסדים והשבת אבידה, ולכן הביאו את המקור מאם לא יגיד ונשא עונו שמוזה מוכח שיש חיוב להעיד לגבי חבירו, וממילא ידעינן שאם לא העיד ונגרם מזה הפסד חייב בידי שמים.

משנת הישיבה

עבודת התפילה - ד - התפילה 'פועלת' בדרך טבעית

נבאר עד עתה [במאמרים הקודמים] היסוד הראשון בעבודת התפילה, שהתפילה היא 'עבודה', ומהותה של 'עבודה' זו היא ההרגשה שאנו תלויים לגמרי בקב"ה, והכל מאיתו יתברך. וזוהי גם הכוונה הראויה בתפילה, לא רק להתפלל כדי לקבל את צרכינו, אלא שבכל תפילה תיכנס בליבנו ההרגשה שאין ביכולתנו לעשות לעצמנו כלום, אלא הכל אנו צריכים לבקש מהקב"ה. ובאמת עלינו להרגיש כך בכל פרט בעבודת ה', ויש בזה כמה דרגות, אבל לגבי תפילה זוהי עצם מהותה, וזוהי הכונה הנדרשת בשעת התפילה.

עתה נבאר יסוד נוסף. היסוד השני הוא שיש בתפילה כח לפעול, ועל ידי שמבקשים מהקב"ה התפילה פועלת. אמנם כבר הובאה לעיל דעת המבי"ט, הסובר שתכלית התפילה אינה כדי להיענות, אלא רק כדי להיתלות בקב"ה, אבל כבר נתבאר שם שיסוד זה אינו מוסכם, ופשטות הדברים הוא שלתפילה אכן יש כח לפעול.

ויש ללמוד זאת מדברי הגמרא במסכת קידושין (כ"ט), המביאה מעשה ברב אחא בר יעקב, שבא ללמוד אצל אביי, והיה בבית המדרש איזה

מזיק' שהיה מסכן את הלומדים. וביקש אביי מאנשי העיר שלא יתנו לרב אחא בר יעקב מקום לינה, כדי שיוצרך ללון בבית המדרש, ויהרוג את המזיק. ואכן המזיק הגיע להזיק את רב אחא, ואילמלא שהתרחש לו נס היה רב אחא ניוזק.

והקשה המהרש"א שם, כיצד רשאי היה אביי לסכן את חייו של רב אחא בר יעקב, ולסמוך על הנס שיהרוג את המזיק? ועוד, הרי גם אם יתרחש נס ינכו לרב אחא בר יעקב מזכויותיו, וכיצד הותר לגרום לו זאת? ותירץ המהרש"א וזה לשונו: 'דודאי סמך אביי על חסידותו [של רב אחא], ושמתוך תפלתו לא יהיה ניוזק, ויהרוג את המזיק, ואין זה מקרי נס'.

דהיינו שאביי סמך על כך שרב אחא בר יעקב יתפלל ותפילתו תיענה, ובקשה הנענית על ידי תפילה אינה נחשבת לינס', אלא התפילה היא כח מצויאיתי ממש שיש לו יכולת לפעול, ולפיכך גם אין מנכים לו מזכויותיו מחמת כן.

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פורים תשפ"ד – חלק ב'

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

מתוך המיתה של משה רבנו יוצאת הלידה החדשה [ב']

פיסוק נבואה מוליד תורה שבעל פה – בעליהן נאספין

באותם ימי אחרור, שאנו עסוקים בהם, באותו זמן שנגזרה גזירת המן, התורה כבר היתה בידי אנשי כנסת הגדולה, התורה כבר נמסרה להם, המשמעות היא שהנבואה פסקה, פירוש הדבר, שמשה רבינו הסתלק מהעולם. כשאין יותר נבואה בעולם, אז משה רבינו הרי כבר מזמן איננו, וגם ה'כמוהו' של משה רבינו, איננו. כלומר, עם פיסוק נבואה, משה רבינו הסתלק מהעולם לגמרי. הוא איננו. כך זה לכאורה.

אבל אותה הסתלקות של משה רבינו, היא זאת שהביאה, ללידה החדשה של משה רבינו. הלידה החדשה של משה רבינו היא הגילוי החדש של התורה של אנשי כנסת הגדולה. אותה תורה שבעל פה, שבאה אך ורק מכח ההסתלקות של משה רבינו.

דהנה, חז"ל דורשים (עי' במדבר רבה י"ד ד') את הפסוק בסוף קהלת "דברי חכמים כדרכנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות ניתנו מרועה אחד". ובתחילה דורשים את המילים "כמשמרות נטועים", כי הלא מסמך זאת לא נטיעה, מסמך זה חיבור, ועל כך דורשים חז"ל, שבנטיעה אכן יש עוצמה מיוחדת, שהיא מכה הרבה שורשים, היא משתרשת והולכת והשורשים מתפשטים על פני כל השטח, אבל היא לא כל כך חזקה, ואילו המסמר, כוחו רב יותר, מסמר תקוע באופן שאי אפשר לעקרו, לכן אמרו ש"דברי חכמים כדרכנות וכמשמרות נטועים", זה גם מסמר וגם נטוע, יש לזה את שתי המעלות.

וממשיך המדרש "בעלי אסופות, אימתי הם נטועים דברי תורה באדם הזה, בזמן שבעליהן נאספים מהן, כל זמן שרבו קיים הוא היה מפליג לומר כל זמן שנצרך הרי רבי לפני ואני שואלו, מת רבו הרי יגע ביום ובלילה לקיים תלמודו, יודע הוא שאין לו למי לשאול הרי אימתי הן נטועין באדם הזה, בזמן שבעליהן נאספים מהן", זה פירוש המילים בעלי אסופות, בזמן שבעליהם נאספים מהם, אז דברי תורה נעשים נטועים, אז הם מכים שורש ומתפשטים עם כל השורשים, ואז הם צומחים. כל זמן שבעליהם לא נאספו מהם, אז האדם שקיבל את אותם דברי תורה, אכן קיבל אותם, אבל אין שם נטיעה, הדברים של רבו לא הצטרפו, הם לא ניטעו בו, הם לא עושים בו פירות, והוא אומר, אם לא אבין משהו אגש אליו ואברר, אגש ואשאל, אבל אם רבו נסתלק ונאסף מן העולם, "בעלי אסופות, בזמן שבעליהן נאספין מהן", אז הוא יודע שאין לו את מי לשאול, אז הוא יגע ביום ובלילה, ואז נעשים דברי תורה נטועים באדם, "כמשמרות נטועים בעלי אסופות", הנטועים נהיה בזמן שבעליהן נאספים מהם.

כאן טמון סוד הלידה של משה רבינו שיוצאת מתוך מותו, מותו של משה רבינו מוליד הארה חדשה, מוליד עוד קבלת תורה, היינו, עוד גילוי של משה רבינו. זה, לפי ערכנו, פשר המילים "כדאי היא הלידה שתכפר על המיתה", הלידה מכפרת על המיתה, העובדה שהיום הזה הוא יום לידתו של משה רבינו, זה נשאר לעולם ועד. מותו של משה רבינו זה דבר ארעי, זה דבר שהוא לא לעולם, כי הלא, למות לא מתים כדי לא להיות

[המשך השיעור מהשבוע הקודם]

דברי הירושלמי בחילוק בין משה רבינו ליהושע

הירושלמי בסוף הוריות מעיר על הפסוק (דברים כ"ט ט') "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל", שמשה הקדים ראשים לזקנים ואילו יהושע הקדים זקנים לראשים, [כפי שכתוב בספר יהושע כ"ד א'], וכתוב על כך הירושלמי לשון שאלמלא כתוב היה אסור לומר זאת, "משה על ידי שלא נתייגע בתלמוד תורה הקדים ראשים לזקנים, יהושע על ידי שנתייגע בתלמוד תורה הקדים זקנים לראשים".

לכאורה, מה זאת אומרת משה רבינו לא נתייגע בתורה, הלא משה רבינו התייגע את כל היגיעות שבעולם, כל מה שאפשר להעלות על הדעת. אכן, כדי להיות משה רבינו, ודאי כן הדבר, את זה הוא קנה ביגיעה שהיא למעלה מכח אנוש, זה משה רבינו, אבל למשה רבינו לא היתה מציאות כזאת שהתורה היתה סתומה בפניו והוא היה צריך להתייגע להשיג אותה, לא היה מצב שבו משה רבינו עומד מול סוגיה עמומה והוא יושב ומזיע כדי לפתוח ולפענח, כדי להבין פה משהו. דבר כזה לא קרה אצל משה רבינו, אבל אצל יהושע זה כן קרה. יהושע קיבל תורה מפי רב, וכדי להבין, הוא צריך היה להתייגע, זאת נקראת יגיעה בתורה.

לכן, אומרים חז"ל, זה ההבדל בין שניהם, אצל מי שלא מתייגע, ראשים קודמים לזקנים, כי זה עניינם של הזקנים, שהם קנו חכמה והזדקנו מכח זה. כפי שאנו מוצאים שהרמב"ם כותב בפירוש המשניות (ברכות פ"א מ"ה) על דברי רבי אלעזר בן עזריה שאמר "הרי אני כבן שבעים שנה", שהוא התייגע בתורה כל כך עד שגופו הזדקן, עד כדי כך היה גופו מנוצל, עד שאדם צעיר, בחור כבן שמונה עשרה, אמר על עצמו כבן שבעים שנה אני.

הגר"א מגלה, שהעובדה שאנו צריכים להתייגע בתורה, היא משום שמשה רבינו הכה את הסלע ולא דיבר אליו. אילו היה משה רבינו מדבר אל הסלע ולא מכה אותו, אז אותם מים חיים שיצאו מהסלע היו יוצאים על ידי דיבור, וכשאלו היה מדבר בתורה, הדיבורים עצמם היו נמשכים, והדברים היו מתבארים מאליהם. בידי משה רבינו היתה התורה כך, שהיא היתה יכולה להימסר לכל כלל ישראל, באופן שהיא תהיה נקנית בלי יגיעה, ממש כמו המשך החיים עצמם. כמו שהחיים נמשכים, כך כל דיבור בתורה היה נמשך, ממשיך ומגיע עד לעומק, עד לפנים העמוק ביותר. אכן, משום שמשה רבינו הכה את הסלע, לכן, כדי להגיע, כדי להשיג את אותם מים חיים שנמצאים בנו, לפתוח ולהעלות את אותה באר מים חיים שבנו, צריך להכות להכות זאת יגיעה.

לכן, כמו שכתוב ברמב"ם (פ"ג מהל' תלמוד תורה הי"ב), מי שרוצה לקנות ולהשיג תורה, חייב לצער גופו תמיד, לא להתפנק, לא להתעדר, להתייגע.

התורה עם עצם החיים, זאת לא קבלה מבחוץ, זאת קבלה של משהו שהוא תוספת על עצם חיינו. חשבנו שאנחנו יכולים לחיות גם בלי זה, והתברר שזה בלתי אפשרי. התורה התקבלה כתורת חיים, ואם אין תורה, אין חיים. אז, קבלו את התורה כדבר שהנשמה תלויה בו, דבר שהוא עצם החיים.

זאת היתה הלידה החדשה של מעמד הר סיני. הלידה הזאת הגיעה אך ורק משום שמעמד הר סיני הקודם, היינו, המשך משה רבינו, נסתלק מן העולם, ולא היה יותר את הכח הזה של משה רבינו, את הכח של חיי עולם נטע בתוכנו. ההסתלקות של משה רבינו, זה עיבור לקראת לידה חדשה, זה הדבר שהציל אותנו, היא שעמדה לאבותינו והיא שתעמוד לנו.

העולה על רוחכם וגו' – זו נבואה לדורות

אנחנו עומדים היום במצב שהוא, עקרונית, לא לגמרי שונה. אותה גזירת מלכות, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, אם השתנה משהו, הוא השתנה רק לרעה. היום כבר לא צריכים יום אחד, מספיק כמה דקות. הגזירה מרחפת, היא מרחפת מעלינו, היא נמצאת בסמוך. ויש מלכויות בעולם שהגזירה הזאת כבר חתומה, היא כבר נמצאת בגזירת מלכות, היא כבר נחתמה.

הנבואה הזאת ודאי קיימת לעולם "העולה על רוחכם היה לא תהיה", על כל מה שעולה על רוחכם, על כל זה נאמר "היה לא תהיה". הדבר היחיד הקבוע והקיים, "חי אני נאם ה'", כביכול בורא העולם נשבע בעצמו, "אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה" ואם נחזיק, אז גם "בחתימה שפוכה", "אמלוך עליכם".

כל מי שמנסה להתחמק מזה, גוזר על עצמו, וגורר איתו את הכלל כולו, חלילה לגזירת כליה. אם לא נבין זאת, אנו מאבדים את עצמנו לדעת, חלילה. הדברים הרי ברורים וידועים לכל אחד, מי שלא מרמה את עצמו, מי שחושב ביושר, רואה את הדברים, לא צריך להיות חכם מדי, הדברים ברורים, הכתובת נמצאת על כל הקירות, אנחנו לא יכולים להתחמק ממנה. אנחנו מנסים לסגור את העיניים, ולומר שיהיה טוב.

אנו נמצאים כעת לפני פורים, ואנו נמצאים במצב דומה. יש מיני המן, ששמתים שמתה גדולה בזה שהם רואים שמהם רבינו לא חי איתנו, יש כאלה, הם קיימים, הדברים ברורים. **אלו הטפות שנשמעות בכל המסגדים, ממש בנוסח הזה, היהודים האלה אבודים, הם חסרי עתיד.** מי שבאמת מבקש ורוצה לדעת, יכול בקלות מאד להיודע מכל זה, **הדברים נשמעים במפורש, אני יודע זאת ממקור ראשון, הוסיף רבנו, ואני מצטט, אנחנו ננצח אותם, כי הם עזבו את התורה.** יש עשרות אם לא מאות ציטוטים כאלו, זאת הטפה קבועה, אין להם פה שום עתיד.

ובכן, אנחנו נמצאים במצב דומה. יש משהו שעולה על רוחכם, וצריך לחזור על מה שאמר יחזקאל הנביא בשם ה' "העולה על רוחכם היה לא תהיה", זה לא יהיה, "חי אני נאם ה' אלקים, אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה", וכאמור, אם דרוש, "בחתימה שפוכה אמלוך עליכם", מוטב שנעשה זאת לא בחתימה שפוכה. אם נעשה זאת לבד, נחסוך מעצמנו המון דם. המון מתעקשים להמשיך לרבוך בכל הכח באותה דרך שהביאה אותנו עד לסף של אבדון, מתעקשים שעדיין זאת הדרך האמיתית, אחרי שכל תינוק רואה לאן כל זה מוביל.

הלא כך הם דברי הגמרא בסנהדרין (צ"ז ע"ב) "רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין, אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין, [היינו, בתמיהה] אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב", ואז הם נגאלים.

המוני מלכים קשים כהמן נמצאים סביבנו, לא כדאי לחכות, יכולים ללמוד מהנסיון, ועכשיו זה המועד לדעת מה אנו חייבים באמת לעשות בזמן שמרחפת עלינו אותה גזירה, רחמנא יצילנו. הגזירה הזאת היא גזירה שנוגעת ליהודים בכל העולם כולו, ואין להעלות על הדעת שיש מי שימלט, אף אחד לא ימלט. על זה אנחנו צריכים לתת את הדעת.

ה' יעזור לנו, שנשכיל, נבין, ונדע מה אנחנו צריכים לעשות באמת.

לעולם, למות, תמיד מתים לזמן, אולם להיוולד נולדים כדי להיות לעולם, הלידה תמיד נשארת, ואילו המות הוא תהליך.

מותו של משה רבינו הוליד משה רבינו חדש, משה רבינו שלא היה בשום אופן כל משך חייו של משה רבינו. כשמשו רבינו היה חי, אז התורה היתה שלו, לכל אחד זה היה פשוט, התורה היא תורת משה, ואת התורה מקבלים ממנו. זה גם היה מעשה לא נכון, לא לעשות כן. אם בן אדם לא ילך לשאול את רבו, כל זמן שהוא קיים, לא ילך לשאול את מי שנתן לו את התורה, לא ילך לברר את הדברים אצלו, אלא יסגור את עצמו בתוך תדר ויברר את הדברים לבד, זה לגמרי שלא כדאי. זאת תורה שהוא קיבל, והוא צריך לברר את זה, במקום שהוא קיבל. אבל כשאין ממי לקבל, והאדם צריך לדעת את הכל מתוך מה שהוא כבר קיבל, ועתה אין את מי לשאול, הרי שכדי לדעת את הכל מתוך מה שהאדם כבר קיבל, הוא צריך להתייגע בכל הכח. היגיעה הזאת היא תולדה של העובדה שמהם רבינו, הרב, רבינו של כל מקבלי התורה, איננו.

המודעה רבה הגיעה בגלות בבל כשהכל נלקח

מעשה שהיה בפורים, הסיפור שכתוב במגילת אסתר, מה שקרה שם, המצב היה כמו שמפורש בגמרא בשבת (פ"ח ע"א) "מכאן מודעה רבה לאורייתא" (וברש"י שם מפרש "מודעה רבה, שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה, שקבלוה באונס), הזמן של המודעה רבה לאורייתא, היה בדיוק הזמן של גזירת המן.

פירוש הדבר, כמו שמלמדים אותנו רבותינו הראשונים, נכך כתוב שם בסוגיא בחידושי הרמב"ן, כי לכאורה הלא קיבלנו את התורה שנים רבות לפני כן, מדוע נזכרו להגיד את המודעה רבה לאורייתא כל כך מאוחר, אם באמת היתה מודעה רבה, היו צריכים לומר זאת מיד.

אכן, אותה מודעה רבה לאורייתא, נתגלתה אז. ופשר הדברים, כפי שמבואר בדברי רבותינו הראשונים, אנחנו קיבלנו את התורה וקיבלנו אותה בברית, וברית מחייבת שני צדדים. אנחנו מקבלים עלינו את התורה ואת כל עולה של תורה, ובורא העולם מעניק לנו את כל מה שמתחייב. עתה, מה שקיבלנו היה את ארץ ישראל, את בית המקדש, את הנבואה, ואת התורה עצמה, כאשר כל שאר הדברים נובעים מן התורה. התורה מחייבת את ארץ ישראל, התורה מחייבת נבואה, התורה מחייבת את בית המקדש, והתורה מחייבת תורה.

כשהכל נלקח מאיתנו, הכל נגמר, את ארץ ישראל לקחו, נבואה אין יותר, בית המקדש חרב, ואנחנו נמצאים בגוים ועל זה נאמר בפסוק "מלכה ושריה בגוים אין תורה" (איכה ב' ט'), הרי שלא נשאר שום דבר ממעמד הר סיני.

הגמרא בסנהדרין בפרק חלק (ק"ה ע"א) אומרת, [ובמדרש כתוב זאת בנוסח קצת שונה], שזקני ישראל באו ליחזקאל הנביא ואמרו לו, עבר שגירשו רבו ואשה שגירשה בעלה כלום יש להם זה על זה. אנחנו במצב של גרושים, כביכול בורא העולם השליך אותנו החוצה, מכל מה שהיה כלול בברית של התורה, שום דבר לא נשאר, מעתה, האם ניתן לומר שקבלת התורה מחייבת גם במצב שכל הברית כולה הופרה לגמרי, על זה יש מודעה רבה, אדעתא דהכי לא קיבלנו תורה.

לכן הם באו אל יחזקאל ואמרו, אנחנו, עבד שגירשו רבו ואשה שגירשה בעלה, כלום יש להם זה על זה, ניתק הקשר, ואין יותר יחס.

אמר להם יחזקאל בשם ה' את הנבואה (יחזקאל כ' ל"ב) "ןקעלה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן. חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחתימה שפוכה אמלוך עליכם". כל זה נתקיים בגזירת המן, זאת היתה התשובה, כך היה הביטוי למעשה של הנבואה שנאמרה על ידי יחזקאל, כך נראתה החתימה השפוכה. גזירה חתומה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, חתימה שפוכה.

הדור קבלוה – לידה חדשה של תורה כעצם

החיים

על זה כתוב שם בגמרא בשבת "הדור קיבלוה בימי אחשוורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר", היינו, הם חזרו וקיבלו את התורה עוד פעם, אבל אז, קיבלו את

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

זכור ומגילה תשפ"ד

להקשיב מחלב אלים'. הרי חשב הכתוב שתי עניינים, שמוע ולהקשיב. ובתרגום יונתן איתא 'הא קבלת למימריה מנכסת קודשין טוב, לאצתא למילי נביאוהי מתרב פטימין, ומבואר בדבריו דשמוע, קאי על דבר ה', ולהקשיב, קאי על דברי הנביאים, והיינו כמו שנתבאר דמלבד המ"ע דאורייתא, עוד היה בזה גם החיוב לשמוע בקול נביא.

והנה להלן כתוב 'כי הטאת קסם מרי, ואון ותרפים הפצר', הנה גם כאן חשב הכתוב תרי מילי, וגם בזה איתא בתרגום יונתן 'כן חובת כל גבר דמסרב פתגמא כו', כן חוב כל אנש דפצר ומוסיף על מילי נביא, הרי גם כאן חשב הכתוב שתי דברים בתביעה, אחד שצריך לשמוע דבר ה', ועוד שצריך להקשיב לדברי הנביא, וזה הוא כמבואר, שהיה בזה גם עבירה על מ"ע דאורייתא, וגם עבירה על דברי הנביא.

והנה כתוב שה' אמר על שאל, 'כי שב מאחרי, ואת דברי לא הקים, ויש לפרש דאמר כאן ב' דברים, כי שב מאחרי, והיינו שלא קיים המ"ע דאורייתא, ועוד שדברי לא הקים, והיינו המצוה המיוחדת מפי נביא.

ויאמר אליו שמואל קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך וגו'. הנה מבואר דנענש וניטלה ממנו המלוכה כי לא הכרית את עמלק. ויש לבאר הענין בזה דהנה בפר' וישלח כתוב 'זאלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל' ופירש רש"י שזה היה קודם שמלכו מלכים לישראל, אבל משעמדו מלכים לישראל נתבטלה מלכות עשיו בימיהם. וביואר הדברים הוא עפ"י הגמ' במגילה קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם הרבו שתייהן אל תאמין, ישבו שתייהן אל תאמין, הרבה קסרי וישבה ירושלים הרבה ירושלים וישבה קסרי תאמין, שנאמר אמלאה ההרבה, אם מליאה זו הרבה זו, אם מליאה זו הרבה זו, רנב"י אמר מהכא ולאום מלאום יאמין. והיינו דהכלל הוא שקיומו של האחד הוא הורבנו של השני, ולכן בעת שיש מלך לישראל א"א שיהיה מלך לאדום, וזהו שאמר הכתוב 'אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל' כי כל קיום מלכות לאדום הוא רק אם אין מלך בישראל, אבל אם יש מלך לישראל אז אי אפשר שיהיה מלך לאדום.

ומבואר דמלך בישראל תלוי הוא בהתאמצות ונצחון על מלכות אדום, וא"א שיהא מלך לישראל אם יש מלך לאדום, כי לאום מלאום יאמין. מעתה בזה שהם שאל על אגג נתן קיום למלכות עמלק ואדום, ובזה גופא גרם שלא יוכל להיות מלך לישראל, כי אם זה מתקיים בהכרח זה נופל, ולכן עיי"ז הפסיד המלכות, ונתנה לרעו הטוב ממנו, שזהו דוד המלך שהוא הכה את עמלק בניא מלח, ולכן נתכוננה מלכותו.

וישלחך ה' בדרך ויאמר לך והחרמת את החטאים את עמלק ונלחמת בו עד כלותם. צריך ביאור למה רק כאן הזכיר שמואל שעמלק היו חטאים, ולא נזכר טעם זה בעיקר הציווי בתחילתו.

ונראה לבאר בזה על פי דברי הגמ' ביומא דבשעה שא"ל הקב"ה לך והכית את עמלק, אמר שאל ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה, ואם אדם חטא, בהמה מה הטאה, ואם גדולים הטאו, קטנים מה הטאו, יצתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה, ומבואר דשאל סבר שעמלק לא היו חטאים גמורים, ואינם ראויים ליאכד. ולפי"ז יש לפרש דלכן הזכיר שעמלק הם החטאים, שזו היא התשובה לדברי שאל שהם חטאים, ולא כמו שסבר הוא שאינם חטאים גמורים.

ויאמר שאל אל שמואל הטאתי כי עברתי את פי ה' ואת דבריך. הנה הזכיר הכתוב ששאל עבר על שתי דברים, עבר את פי ה', ועבר על דברי שמואל. ויש לבאר בזה, דמהיית עמלק מלבד מה דהיא מצות עשה דאורייתא לדורות, עוד היה אצל שאל מצוה מיוחדת, דכיון דשאל נצטוה בנבואה ע"י שמואל להלחם בעמלק, א"כ היה מצווה בזה כמיוחד, במצות עשה דלשמוע בקול נביא. ובוה יש לבאר, דזהו שתי הדברים שנקט, דפי ה', היינו המ"ע דאורייתא, ואת דבריך, היינו דברי הנביא, שעבר על המ"ע דלשמוע בקול נביא.

ובזה יש לפרש מה שאמר שאל לשמואל 'עתה שא נא את הטאתי, והלא הקב"ה הוא המוחל חטאים, ומה ביקש משמואל שישא את הטאתו. אכן לפי המבואר יש לומר דעל מה שעבר על המ"ע דאורייתא ע"י מהניא תשובה, ומה שאמר שאל לשמואל שישא הטאתו, היה על מה שעבר על מצוות הנביא, וסבר שאל שיכול שמואל למחול על זה, שהנביא יכול למחול למו שעבר על דבריו, כעין דאיתא בסוטה דזקן ממרא שרצו ב"ד למחול לו מוחלין לו.

ויש להוסיף בזה עוד, דהנה שאל אמר ועתה שא נא, וצריך ביאור מהו ועתה. ובפשוטו היינו אחר ששב ואמר הטאתי. אכן להמבואר י"ל ד'ועתה' היינו אחר ששב על ביטול המ"ע דאורייתא, בזה שאמר הטאתי, ולא נשאר רק מה שעבר על דברי נביא, ע"ז אמר שא נא את הטאתי, ונמצא שאין כלל חטא, וא"כ ממילא יהא כמו שסיים ואמר 'ושוב עמי ואשתחוה לה'.

והנה כתוב 'ויאמר שמואל החפץ לה' וגו', הנה שמוע מובה טוב,

הצלת וגאולת ישראל ע"י מרדכי ואסתר

רבי שמואל בר נחמני פתח פתחא להאי פרשתא מהכתוב 'תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הכרפד יעלה הדם' שהוא נדרש תחת המן הנקרא נעצוץ, וושתי הנקראת סרפד, עמדו מרדכי שנקרא ברוש, ואסתר הנקראת הדם, והם תיקנו מקרא מגילה וימי הפורים. ומבואר דגאולת ישראל

מיד המן נמסר ביד מרדכי ואסתר ביחד, ושניהם נחשבים שעמדו להם לישראל להצילם מן הגזירה. ואשר כן היה באמת כמו שכתוב 'ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וגו', וכן אמר לאסתר שתיכנס למלך בכדי לבטל הגזירה, ואסתר גזרה תענית שלושה ימים ושלושה לילות בכדי להעביר רוע הגזירה, הרי ששניהם הם שפעלו ועשו הדברים לישועתן של ישראל.

ונראה לבאר הענין שנמסרה הנאולה לשניהם ביחד, דהנה איתא בגמ' שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אם כן שבשושן יחרגו שבכל העולם כולו אל יחרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם, ולכאורה משמע דמעם התלמידים נדחה מקושיית רשב"י דא"כ רק שבשושן יחרגו, אמנם ברש"י (מגילת אסתר רפ"ד) הכי אשני הטעמים, ומבואר ששניהם אמת, וא"כ צ"ל דכוונת רשב"י הייתה דבמעם התלמידים לא סגי להריגת כל העולם, אבל הן אמת דבשושן היו שני הטעמים נכונים, ויש באמת שתי טעמים לגזירה. מעתה כדי לסלק מעליהם גזירת המן בהכרח צריכים היו לתקן את שני עוונות אלו, שהשתחוו לצלם ושנהנו מסעודתו של אותו רשע.

ונראה לומר דמרדכי תיקן את ענין השתחוויה לצלם, דהנה במדרש איתא שמרדכי אמר שאינו משתחוה להמן כי עושה עצמו ע"ז, ולא לו שאמרו לו מדוע אתה עובר על מצות המלך, אמר להם אני מזרעו של בנימין שלא השתחוה לעשיו יחד עם שאר השבטים, ועל כן אין להמן תפיסה בו ואינו משתחוה לו, דכה בנימין המשיך גם במרדכי ורעו, דמעשה אבות סימן לבנים. וא"כ י"ל דשליחות מרדכי להצלת ישראל היה מיוחד על ענין זה, לתקן מה שהשתחוו לצלם, דמרדכי היה נקי ומושלם מכל הטא ופגם בעוון זה דע"ז מכה בנימין זקינו.

ויש ללמוד מזה מוסר השכל, שאין לתת לרע שום אחיזה ומוחזקות אפילו לרגע אחד, דאחר כך קשה להוציא הענין מידו, כדחוינן דמרדכי היה מופקע משליטת המן עליו לפי שזקינו בנימין לא השתחוה לעשיו, אבל אי לאו הכי היה להמן שליטה עליו והיה צריך לצאת מתחת ידו.

ויש להוסיף בזה, דהנה מלחמת ישראל כנגד המן היה בגדר מחית עמלק, ועניינו וכוחו של עמלק הוא דוקא בעת רפיון כדבקות ישראל בה' או הוא דיש לו ולקליפתו מקום אחיזה לשלוט ולהזיק בישראל, וכדכתיב 'זיהנו ברפידים ודרשו חז"ל לפי שרפו ידיהם מן התורה בא עליהם עמלק, וכן תפס בנחשלים שפלטם הענין כמבואר שם ברש"י, וכן בא עליהם במיתת אהרן לפי שנסתלקו ענני כבוד, וסבר שירדו ישראל מדרגתם ויכול לבוא להילחם כנגדם, הרי מבואר דעמלק כוחו ועניינו הוא שהוא בא אימת שיש רפיון אצל ישראל, והמן בא מכה עמלק דבזמן הגזירה נמסרו בידו לפי שהיה בידם הטאים, ועל כן התיקון לזה הוא דוקא ע"י מרדכי, שכיון שהוא לא כרע ולא השתחוה להמן כפי הוא זה, ועמד כנגדו כחומה בצורה, ורק כשיש שיעור קדושה מוחלט כזה, כה עמלק והמן בטל ומבוטל, וזה היה שורש ויסוד הצלת ישראל ע"י מרדכי.

ובאמת דמה שנתבאר דעיקר ענינו של מרדכי היה לתקן הטא הע"ז שהשתחוו לצלם, מבואר כגוף דברי הגמ', דהרי הדרשא היא 'תחת הנעצוץ, תחת המן הרשע שעשה עצמו עבודה זרה, דכתיב ובכל הנעצוצים ובכל הנחלולים, יעלה ברוש זה מרדכי וכו', הרי מבואר דמרדכי בא במקום המן שעשה עצמו ע"ז, ומרדכי נכנס תחת המן לבטל הע"ז מהמן.

וענין אסתר בגאולת ישראל יש לבאר דהיא באה לתקן הטאם השני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, דהנה אסתר תיקנה צום אנשי שושן שלושה ימים ושלושה לילות, ואף דעיקר ענין התענית היינו בתפילה ובתשובה בעת צרה, מ"מ י"ל דהיה בזה גם תיקון על הנאת הסעודה אצל אחשוורוש, דע"י התענית מירקו אכילה ושתייה שבמעיהם ונתבטל מהם עוון ההנאה מהסעודה, וכמו שמוצינו בתפילה זכה וזעל ידי עינוי של אכילה ושתייה תכפר לנו מה שהטאנו בתענוגי העולם הזה וכו' ובפרט בתענוגים האסורים]. ובה יש לפרש הא דכתיב גבי מרדכי 'זיעש ככל אשר ציוותה עליו אסתר', ומבואר בגמ' שהעביר יו"ט ראשון של פסח בתענית, וצריך ביאור איך עשה כן לעבור על דברי תורה, ובהכרח צ"ל דאסתר אמרה כן בנבואה. הרי דענין זה נמסר לאסתר, [משא"כ הענין שלא כרע ולא השתחוה שזה עשה מרדכי מעצמו ולא ע"י ציווי מאסתר].

שביבי אש וזיקים מאשו של משה הוה משדרא במזבח של שלמה

מתוך דברי מספר על הגאון רבי שלמה אדלשטיין זצ"ל

כתוב בירושלמי ד' דברים תשמישו של עולם ואם אבדו יש להם חליפין, אבל ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו ותמורתו, יש הרבה ת"ח כ"י, אבל אותו ת"ח שנסתלק אין לנו תמורתו, אפשר לבאר עפ"י דרך עץ החיים שנתנית התורה היה בס' ריבוא אופנים, כי לכ"א מישראל יש קבלת התורה פרטית, והת"ח הזה הוא אופן אחד מתוך הס' ריבוא אופנים, וכשמסתלק גם החלק הזה נסתם ונעלם, ולזה אין חליפין, ת"ח זה לא משרה שיש לו ממלא מקום, ת"ח זה מציאות רוחנית, וכשהיא מסתלקת אין לה תשלומין. הגאון המנוח מלבד גדלותו בתורה שהיה תני ומתני מעמיד תלמידים מרביץ תורה עשרות שנים, גם קיבל לקחה של תורה מפי קודש כבוד תורת אאמו"ר הגאון זצ"ל, היה גדוש ומלא בתורה, היה ארון הברית לתורה שבע"פ ולפלפולא של תורה, עוד נתקיים בו ד' חז"ל 'איזהו בן העוה"ב ענותן ושפל ברוך שייף עייל שייף נפיק ולא מחזיק טיבותא לגפשיה', כל המעלות האלו היו ונתקיימו בגאון המנוח, היה רחוק רחוק מכבוד וגאווה ומכל אשר ביקשו בני האדם, כל ימיו שייף עייל שייף נפיק, מתנהג בפשטות, גריס באורייתא תדירא ומרביץ תורה, ולא מחזיק טיבותא לגפשיה, בעל מידות טובות ונפלאות, מאיר פנים לכל אדם בדידות ובאחוה, וזה מעלה עצומה וכמש"כ באבות 'איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם, ר"א אומר לב טוב', היה לו לב טוב, הוא היה ת"ח אמיתי שתוכו כברו, מצופה זהב מבית ומוחץ, דרכיו דרכי נועם ונתיבותיו שלום. כתוב בגמ' בזבחים 'אש שירדה מן השמים בימי משה, לא נסתלקה מעל מזבח הנחושת אלא בימי שלמה, רבנן אמרי שביבא הוה משדרא, וכתב רש"י 'כשהיו מקטירים על של אבנים היו זיקים ולהבות יוצאות מאש שמים שעל מזבח הנחושת של משה', וצריך ביאור הרי יש אש על המזבח, ומה הענין שירדו זיקים ולהבות ממזבח של משה, רואים מזה שאש המזבח צריך שיהיה פתיכא ביה מהאש של הדורות הקודמים. בגאון המנוח נתקיים 'אש תמיד תוקד על המזבח', המערכה של קיום אש התורה והיהדות שסידר רבינו הקדוש המהרי"ל דסקין זצוק"ל שהעמיד מערכה של קיום האש לא נסתלקה, ושביבא הוה משדרא לליבו של הגאון, ובעונת חן זיקים ולהבות היו יוצאים מליבו הטהור על מצב התורה והדת, הן אנכי ידעתי את ליבו הטהור שנהם כנהמת ים לגליו על מצב התורה והאידשקייטי, האש שיקדה בליבו של הגאון היה פתיכא ביה מאש התורה של הדורות הקודמים שהצילה את הכלל ישראל לדורות, חבל על דאבדין.

ועד ליל שבת

דברי מזכר והשקפה על פרק קטין התורה

מראשו הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרה בביה"ק

'ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים'

"ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים" (משנה א').

'על כל המעשים' - העוסק בתורה לא כפוף למגבלות הטבע:

במילים אלו מסיימת המשנה את כל דבריה האמורים עד הנה, מה הן המעלות הנשגבות השמורות לעוסק בתורה לשמה. ומילות המשנה הן: 'ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים'. הרי לנו שזאת היא הפסגה של כל המעלות האמורות - להתגדל ולהתרומם על כל המעשים. אך לא פורש לנו מה הם אותם 'מעשים' שמתעלה עליהם העוסק בתורה לשמה, ומהו אותו 'עילוי'.

וברבותינו המפרשים הרבו לפרש את העניין כל אחד ואחד לפי דרכו, ואנחנו נעמוד על שלושה מתוכם. הפירוש הראשון הוא מה שכתב הגר"ח ברוח חיים וכן בספר מדרש שמואל, על פי דברי הגמרא בפסחים (נ', ב'), דרבא רמי, "כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד, כאן בעושיך לשמה וכאן בעושיך שלא לשמה".

ופירוש הדברים הוא כפשוטו: העוסק בתורה שלא לשמה עדיין מצוי תחת מגבלות הטבע ועדיין מסור ביד כוחות הטבע. לכן שכרו הוא רק 'עד שמים' - אין לו יכולת להתעלות למה שמעבר לבריאה. מה שאין כן העוסק בתורה לשמה נמצא למעלה מן הטבע, וכל הכוחות כולם נכנעים ונמסרים תחת ידו. ממילא גם שכרו הוא 'מעל שמים', אין לו קשר לכוחות המוגבלים שקיימים כאן בארץ למטה מן השמש.

וגם טעם הדברים הוא פשוט, לכל המתבונן בעומקו של ענין: אדם העוסק בתורה שלא לשמה הוא אדם שמטרתו היא להשיג דבר מה מהבריאה. הוא מעוניין באיזו טובת הנאה שתהיה לו, אם זו הנאה גשמית ואם זו אפילו הנאה רוחנית, ובלי מה שהיה משיג לא היה מה שיגיע אותו לעוסק בתורה. ממילא, אדם כזה חי בעצם את חיי העולם הזה. הוא מעוניין בהנאות העולם, והוא חי בעבור הנאות העולם. היכן אדם כזה נמצא? הוא נמצא בתוך העולם, ולא שייך לשייך אותו לעולם גבוה שנמצא מעבר.

לעומת זאת מהותו של 'כל העוסק בתורה לשמה' הוא אדם שאין לו שום מטרה של עולם הזה. יש לו מטרה עליונה, גבוהה ואחרת לאין שיעור - להתדבק בקב"ה. ואדם כזה - באמת לא חי כאן למטה. הוא נמצא למעלה, הרחק מן הטבע, וממילא כל הטבע לא קשור אליו. הן כאן בעודו בעולם, והן לעתיד לבוא בבואו לעולם האמת, בזה ובזה הוא חי 'מעל שמים' - בלי שייכות לכל המקיף את העולם הזה.

זהו מה שאומרת המשנה - 'ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים', שהתורה מרוממת את האדם על כל המעשים כולם, עד שהוא נהיה יותר גבוה ויותר מרומם מכל המעשה אשר נעשה תחת השמש. כי בהיות שהוא עוסק לשמה הוא נעלה על כל הבריאה, וכל הבריאה כולה כפופה תחתיו.

ומלבד זאת יש להטעים עוד, שבאמת כל הבריאה כפופה מתחתיו. העוסק בתורה לשמה שולט על כל העולם, והעולם מסור בידו לעשות בו כחפצו. יעוין בספר מגיד מישרים לבעל הבית יוסף, שלאורך כל הספר מזהיר המלך את הבית יוסף פעם אחר פעם שראשו יהיה דבוק בתורה בלי להסיח דעתו. ובכמה מקומות אומר לו המלך (בהקדמת הספר ובעוד פרשות) שאם יזכה לדבק את מחשבתו בלי הפסק - יזכה שיעשו ניסים על ידו כשם שנעשו בדורות הראשונים.

הרי לנו שהדברים כמאמון: כאשר האדם דבוק בתורה - אין לו שום מגבלות של העולם הזה. הוא נמצא בשמים, בגבהי מרומים, ומשם הוא יכול להוריד את כל מה שהוא רוצה... רק כאן למטה, בתוך עולם החומר, יש כל מיני מעצורים שחוסמים את האדם בגבולות של טבע. אבל אם האדם נמצא למעלה - ומשם הוא מתהלך למטה, מה ימנע אותו מלשדד מערכות ולעשות אותות ומופתים?...

כיוצא בדברים אלו אך בנוסח אחר אנו מוצאים בדברי הרמב"ן (באגרת הקודש פרק ה', וראה עוד קטין זה בדבריו בפרשת חוקת - במדבר כ"א, ט'), שכשם שיש חוק טבע הנקרא אצלנו 'כלים שלובים', שהמים עולים מעצמם עד המקום שמומו הם מגיעים, כך כלפי המחשבות - כאשר האדם דבוק במחשבות טובות אזי מחשבתו עולה עד לשורש המחשבה למעלה, ומשום כך הוא יכול להוריד משם את כל מה שיעלה ברצונו. ברצונו מחיה וברצונו ממות, הוא יכול לברך ויכול לקלל, והכל מאחר שהוא דבוק במקור ובשורש כל

הבריאה כולה, ומשם להשפיע על כל העולם. זוהי המעלה השמורה דוקא לעוסק בתורה 'לשמה' - משום שדוקא בלימוד לשמה האדם באמת דבוק בתורה עצמה. כל עוד שהוא לא לומד לשמה הוא יכול להיות דבוק, אבל בהרבה דברים אחרים... רק אחרי שהאדם עוזב את כל התאוות ואת כל המטרות החומריות, נדבק בתורה שהיא מקור הכל, אז הוא יכול באמת להשתייך לאותו עולם גבוה ולהוריד שפע טובה וברכה.

'מגדלתו ומרוממתו' - העוסק בתורה מרומם על כל מאורעות העולם:

פשוט נוסף במילים 'ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים' מבואר בהקדמת שו"ת להורות נתן (להגר"נ גשטטנר זצ"ל), שהמשנה מדברת על עצם אישיותו של האדם. כי התורה באמת 'ומגדלתו ומרוממתו' כפשוטו - היא עושה אותו יותר מרומם מכל מה שנעשה כאן בבריאה, עד שהוא לא שת ליבו לכל מה שמתרחש מסביב. זה לא נוגע אליו ולא מפריע לו, הוא נמצא הרבה יותר מעל כל הפרטים שממלאים את העולם.

ידוע המעשה על הגרף פוטוצקי, שלאחר שבא לחסות תחת כנפי השכינה התחבא באיזו עיירה נידחת, עד שאדם אחד הלשין עליו וגזרה עליו המלכות מיתה בשריפה. לפני שעלה על המוקד להשרף על קידוש ה' אמרו לו האומרים, שמתמא כעת, כשיעלה לעולם האמת, ידאג לאותו מלשין שיזכה לתשלום הוגן... השיב להם הגרף במשל: בעודי ילד קטן שיחקתי עם חבר ילדותי בחול ובנינו בנינים של בוץ. במשך שעה ארוכה בניתי 'ארמון' מפואר, ולאחר שכליתי את מלאכתי בא חברי, נתן בעיטה ברגלו, ופירק את הבנין בין רגע... אמרתי אז לאותו חבר: כעת אני נסיך למשפחת פוטוצקי. בהמשך אגדל ואהיה מושל - ואז אדאג להעביר אותך מן העולם... והנה, חלפו הימים ונקפו, אני גדלתי והייתי לאיש, ומה ארע אז?... לא מאומה... ה'ארמון' הגדול כבר נשכה, הוא לא נותר שווה בעיני כקליפת השום, ומה שנשאר לי הוא רק השחוק על הכאב שצרב בי בגלל זוטות שכאלו...

המשין הגרף ואמר: כן הוא הדבר במדויק כאשר אני עולה למעלה. כאן למטה בעולם הזה נראה כביכול אלו הם החיים וזה העיקר, ואם מישוהו לוקח לי - מגיעה לו הנקמה. אבל כשאגיע לשם, לעולם האמת, אראה עד כמה הכל בנין אחד גדול של בוץ... הכל הבל הבלים, תהוה ואין בו מועיל, ואפילו לא אצליח להבין מה היה כואב לי כל כך...

צורת המבט הזו היא היחס שנותנת התורה לעוסק בה לשמה. היא 'ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים' כבר כאן בעולם הזה. הוא מרומם ונעלה על הכל, עד שכבר לא מעניין אותו הכל. לא שאין לו צרות ולא שאין לו מועקות. יש לו, ואולי אפילו הרבה, אך הכל חולף לידו בלי לקבל משמעות. החיים שלו אחרים וטובים, וכל היתר לא נוגע אליו. הוא נמצא במקום אחר לחלוטין, שבו לא שייכים כל הדברים מסביב, יהיו מה שיהיו, וגם אם יש לו צרות של בריאות, של ממוון, של כבוד או של כל דבר שלא יהיה - הוא נותר בשלו והם נותרים בשלה.

אין ספק שכל הפרעה נחשבת להפרעה, אך היא מפריעה רק למי שנמצא בתוך ההפרעה. כשיש לאדם את היכולת להתנתק, לעלות מעל ולהגביה למעלה - יש לו את כל הבעיות, אך הוא נמצא הרחק מהם. הוא גדול ורם 'על כל המעשים' - יש את המקום של המעשים ויש את המקום שלו, ושם באותו מקום של בתי גוואי - עוז וחדוה במקומו.

חיינו האישיים של מרן הגרא"מ שך זצ"ל, כידוע ליודעים, לא היו קלים בלשון המעטה, ועם כל זה הוא היה מתבטא תמיד כי הוא מחכה לדבר אחד: שהוא יגיע לגן עדן, ושם יזכה לפגוש את רבי עקיבא ולדבר איתו בלימוד... 'זה מה שמחזיק אותי' - אמר הגרא"מ. מדוע דוקא 'רבי עקיבא' היה משאת נפשו, זאת אין לי מושג, אך בין אם כך ובין אם כך המסר הוא אחד - שכל העקתין דנפישין כאן בעולם הזה הכל הם רק חול או פלסטלינה... כשהאדם יגיע לעולם האמת הוא יגלה שהכל היה שטויות, וממילא, כשהוא יודע זאת כבר כאן - 'זה מה שמחזיק אותי'...

מורן החזון איש מתבטא על עצמו באגרותיו (ח"א אגרת קנ"ג) "כי כמעט כל מה שאני עושה אני אנוס על פי הדיבור, בהיותי שבור ורצון כל הימים ולא זכיתי לשום עונג מתענוגי החיים, נוסף לכאבי הגוף ושביירתו כל הימים". ולכאורה אם היינו שואלים מהו היחס לחייו של החזון איש - התשובה היא שהיו לו חיים

קשים ומורים. אמנם היה לו את העונג של להתענג על ה', כמו שהוא עצמו ממשיך שם וכותב, אך החיים עצמם באופן כללי - היו מסובלים ביסורים. אולם אותו חזון איש כותב על עצמו באגרת אחרת (ב', ט"ו) את המשפט הנודע: "כי באמת אין עצב בעולם כלל למי שמכיר אור האורות של האמת", וכמו שאמר הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל (פחד יצחק פורים עמו' ע"ג): "מרוץ בעל החזון איש, שהיה בעל ברית היסורין הכי מובהק, כותב אין עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת..." הא כיצד?

אלא ודאי שבאמת יש שברים בחיים, יש סדקים ויש בקיעים. אך כל שבר שיהיה - נחשב 'שבר' רק במדרגה מסויימת. כאשר האדם נמצא במקום אחר, הרבה מעבר, 'שמכיר את אור האורות של האמת' - גם מה שיש לו לא נחשב למאומה. מה שרודף אותו הוא אך טוב וחסד, כשכולו מוקף בעונג האמיתי שהתגלה לפניו מכח ה'מגדלתו ומרוממתו' שנתנה לו התורה - 'לעשות רצון קוני'...

ידוע המעשה על הרב מטעברג, שלילה אחד פרצו הרוסים לביתו ורצו ליטול את נפשו. הרב פנה אליהם בתחנונים וביקש: עשו נא עמדי חסד ואמת, אני שקוע כעת באמצע סוגיא קשה וברצוני לפותרה. אבקש ממכם להמתין עם הריגתי מספר רגעים, עד שאצליח לסיים את הסוגיא... הרוסים נדהמו מן הבקשה, אך כיבדו את בקשתו האחרונה של הנידון למוות. אדהכי והכי התפתחה המלחמה מבחון, והחיילים יצאו מן הבית בחיפזון, בלי לגעת בשערה משערות ראשו...

הלימוד היוצא ממעשה זה אינו המופת שארע לבסוף, שהקב"ה הציל את נפש הרב. עיקר המעשה הוא על הרב עצמו: כיצד הוא היה מסוגל, ברגעים האחרונים לחייו עלי אדמות, לכאורה, להתעמק בסוגיא ולנסות לפצח את סודה. גם זה מגיע מאותה מדרגה של 'מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים' - שכשהאדם נמצא באותו עולם שונה, גבוה ואחר, כבר לא מעניינים אותו כל הדברים הגשמיים שאמורים לעניין אותו. גם אם יטלו את גופו - כל זה אינו ענין לעולם שבו הוא חי, עולם נצחי ומרומם שאין לו סוף...

אין כאן נושא של הבנה ושל חשיבה מה עדיף ממה. גם חשבון נפש הוא דבר יפה בעיניו, אך זה אינו נוגע לשעות כגון אלו, כאשר עומדים על ראש האדם ומבקשים את נפשו. יש כאן נושא של צורת חיים, או יותר נכון של מקום של חיים: היכן האדם חי והיכן הוא נמצא. האם בתוך העולם, או שמא למעלה בתוך התורה - ש'מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים'.

'על כל המעשים' - המחובר לתורה גדול עוד יותר מהמצוות:

מלבד כל האמור ישנו פשט שלישי במשנה מהו 'מגדלתו ומרוממתו' שהוא נוגע ל'כל המעשים'. בפתח דברינו הקשינו מאי משמע 'כל המעשים', על אלו מעשים מדברת המשנה. והביאור הוא שמדובר כאן על מעשיו של האדם עצמו.

כל אדם זוכה במשך חייו לעשות פעולות רבות של מצוות ומעשים טובים. ולכאורה, אם נבוא ונשאל מי גדול ממי, האם המצוה או האדם, ברור שהמצוה גדולה מן האדם. האדם הוא ילוד אשה קרוץ חומר, ואילו המצוה היא פעולה רוחנית שמשלתשל מלמעלה גבוה מעל גבוה, ויש בה אור רוחני עליון שאין לו קץ ותכלית.

ואכן כך הם פני הדברים ביחס לכל אדם מן השורה. אמנם על העוסק בתורה לשמה מחדשת המשנה שהוא גדול יותר מ'כל המעשים' - הוא נהיה גדול עוד יותר אפילו ממעשיו הטובים, ומתעלה עוד יותר משכר צדקותיו אשר עשה.

בכדי להבין את הדברים יש להבין קודם כל מהי מטרת המצוות. אין ספק שאנחנו לא מסוגלים להשיג ולו מעט מתכלית כל מצוה ומצוה. "אמרת אחכמה והיא רחוקה ממני" - שלמה המלך כתב שלושת אלים משל על כל מצוה שבתורה (גמרא עירובין כ"א, ב'), וברשב"א בתשובותיו (ח"א סי' צ"ד) האריך עד כמה אין לנו אפשרות להשיג את טעמי המצוות כי הוא זה, ואפילו מצוות שנתפרש טעמן, כגון מצות שבת, שכל בר בי רב יודע את הטעם שאמרה תורה - כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו', אך מכל מקום עומק הטעם כמוס ונעלם מעיני כל חי, ויש במצוה טעמים רבים ונסתרים עד אין חקר.

עם כל זה, אין הדברים אמורים אלא ביחס לטעם של כל מצוה באופן פרטי. לגבי המטרה הכללית שבנתנית המצוות, כבר כתב הרמב"ם (סוף הלכות תמורה) שרוב המצוות "אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים". ולפי זה, הטעם הפרטי שיש בכל מצוה בא רק ליתן טעם מדוע מצוה כזו מרוממת את האדם ומתקנת אותו, ומדוע מצוה אחרת. כל מצוה מכוונת כנגד ענין מסויים בנפשו של אדם, והיא מיישרת אותו כלפי אותו ענין.

כשם שברפואת הגוף - כל תרופה מכוונת כנגד איבר אחר או מחלה אחרת, כך להבדיל כל מצוה מיישרת את האדם כלפי ענין פלוני שמכוון כנגדה. והדברים ידועים, שרמ"ח מצוות עשה ושמ"ה לא תעשה הם כנגד רמ"ח איברים ושמ"ה גידים, וכל מצוה עומדת כנגד חלק מסויים באדם, להעמיד אותו על מכונו

ולכוון אותו בדרך הישרה.

אך כמו בתרופה: התרופה לא עוזרת לאדם כל עוד שהיא מונחת על השולחן. צריכים לבלוע אותה, להמתין שהיא תתעכל, ורק אז התרופה מתחילה להשפיע. והוא הדין כביכול ביחס לכל מצוה ומצוה: לא די להשאיר את המצוות מונחות בתוך ספר התורה... גם לא מספיק לעשות אותם מן השפה ולחוץ. כדי שהמצוות ישפיעו 'ליישר כל המעשים' מוכרחים 'לבלוע' את המצוות, שהאדם יתחבר אל המצוה והמצוה תתחבר אליו, וכך המצוה תוכל ליישר ולרפא את החלק שאליו היא מכוונת.

ומכיון שהסיבה תמיד גדולה מהמסובב, פשוט כפי האמור - שהמצוה גדולה לאין שיעור מן האדם. הרי כל תכלית המצוה היא לתקן את האדם להיות ישר, וממילא מוכרח שהמיישר יהיה גדול יותר מהדבר המתיישר. אולם כאן מגיע החלק הנוסף, והוא מה שהרחיב בו הגר"ח מוואלוז'ין בכמה מקומות (יעוין בנפה"ח ש"ד פ"ל ועוד), ששורש כל המצוות הוא התורה. אין לאף מצוה אור פרטי מלבד מה שהתורה מקרינה בו. ואף בלי שנזכה להבין את עומק הדברים, כך היא המציאות, שכל המצוות כולן נלקחות מן התורה, והתורה היא יסוד האור של כל המצוות.

ומפני כך יש הבדל בין העוסק בתורה לשמה לבין מי שלא עוסק בה לשמה: כל יהודי שזוכה להתחבר למעשה המצוה - המצוה גדולה ממנו, והיא מגדילה אותו. אך מי שעוסק בתורה לשמה - מחתבר אל התורה בעצמותה, וכפי שנתבאר בפעמים הקודמות, וממילא הוא מחובר לשורש המצוה. אין לו רק את המצוה אלא יש לו גם את היסוד שלה, ואם הוא מחובר ליסוד המצוה - הרי ודאי שהוא נמצא מעליה, והוא יותר גדול ממנה.

ודאי ש'כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו' (יבמות ק"ט, ב'), ולא יתכן לעסוק רק בתורה בלי מעשה המצוות, אך כאשר האדם העוסק בתורה מקיים את המצוה - הוא אינו מחובר למצוה מלמטה, אלא מחובר אליה מלמעלה - מכח התורה בעצמותה, וה'אדם' שבו נהפך להיות גדול יותר מכל המצוות.

כל אדם שייך במידה מסויימת אל ה'לשמה':

אחרי שזכינו עד כאן לעסוק בכל המעלות שאומר התנא על העוסק בתורה לשמה, יש מקום לחזור ולהדגיש, שזה אמנם ודאי שכל המעלות הנשגבות שמובאות במשנה שמורות רק לעוסק בתורה 'לשמה', וכבר ידוע מה שכתב רבי חיים ויטאל (בהקדמתו לספר דרך עץ חיים), שכל האומר על עצמו שהוא עוסק בתורה לשמה - התנא רבי מאיר מכחישו, שהרי אם כן - היכן הוא והיכן כל המעלות שבמשנה...

אולם אף על פי כן מוכרחים לדעת שאין כאן שתי קצוות ותו לא - או תורה לשמה או שלא לשמה. יש בין שניהם אין ספור מדרגות עד בלי די. ודאי שהמדרגה העליונה שעליה דיבר רבי מאיר היא דרגה רחוקה שלא שייכת לכל בר נש, אבל בין ה'לשמה' ל'שלא לשמה' הגמור יש בלי סוף מדרגות. כל כוונה שהאדם מצרף אל הלימוד, כל התקרבות לקב"ה וכל רצון לעסוק לשם שמים - הופכים את הלימוד ליותר 'לשמה', וכלפי המדרגה הזו הוא יותר מתרומם ממה שהיה.

בזמן שישבנו שבעה על אמנו"ר הגאון זצ"ל, הגיע יהודי וסיפר שהוא שאל פעם את מרן הגרא"מ שך זצ"ל אם יש עדיין בזמננו יהודי שלומד תורה לשמה במדרגה שמדבר עליה הנפש החיים. ענה לו הגרא"מ: בודאי. לך נא לכולל פוניבז', שם בפינה תראה את ר' פנינע שרייבר יושב ולומד, ומיני אז תדע שראית יהודי שלומד לשמה...

אין ספק שיהודי שלומד ברציפות כל ימיו שלא לשום כבוד ולא לשום ממון - נקל בעדו עוד יותר להגיע למדרגה של לשמה, אך גם אנו בשלנו, כל מדרגה של התקדמות וכל מדרגה של לשם שמים היא עוד תוספת בלשמה. אם למשל אדם חוזר על מה שלמד על מה שלמד למרות הקושי שיש לו בדבר - וכי אין בזה משום לשמה? הרי בעבור מה הוא לומד? לא מוכרח שהוא יקבל על זה יותר ממון ולא יותר כבוד. אלא מאי, הוא רוצה לדעת התורה, רצון טהור שמטרתו ידיעת התורה. ואף אם הוא מתעתד לעמוד בכור המבחן, אין ספק שסיבת הלימוד אינה בשביל המבחן, וכל המבחן נועד ליצור מחייב בשביל הידיעה. המטרה הסופית היא הידיעה בעצמה, וגם מדרגה כזו נחשבת ל'לשמה' מבחינה מסויימת.

אי לכך, הגם שקשה עד מאד להגיע עד רום מעלת הלשמה, קל מאד להגיע לבחינות מסויימות בתוך הלשמה. האדם מורכב מאין ספור מדרגות, וההתקרבות לקב"ה מורכבת מאין ספור מדרגות. והיה אם האדם זוכה להשיג אפילו בחינה קלה של לשמה, פשוט שגם אותה בחינה כוללת, לפי הבחינה שלה, את כל מעלות המשנה - מ'דברים הרבה' ועד 'מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים'. ולא עוד אלא שכל מעלה מהאדם משיג לעצמו מסייעת בידו להשיג עוד ועוד מעלות כגון אלו, וכך הוא עולה ומתעלה ולומד עוד יותר לשמה ועוד יותר לשמה, עד שהוא זוכה להתגדל ולהתרומם עד אין שיעור - להיות על כל המעשים.

נחלק אלוהו

ענין 'ימי הפורים' ו'קריאת המגילה' | הארות והערות

רק באדר שנה אחר כך.

ימי הפורים לא נבטלים

ביצורות לפרשת זכור כתוב 'ואם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא נבטלים וזכרם לא יסוף מנטלים וזכרו לעד גאולים' וזה מיוסד על הפסוק במגילה וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם, והפשט הפשוט בזה הוא שכל המועדים הם זכר ליציאת מצרים ולעתיד לבוא כתוב 'הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם' [ירמיה כג ז ח], ומבארים בזה שהניסים שהיו ביציאת מצרים הם ניסים של שינוי טבע, בקריעת ים סוף כתוב במורא גדול זה גילוי שכונה, ויציאת מצרים זה האבא של כל הניסים של שינוי טבע עד הגאולה העתידה שאז יהיה שינוי טבע יותר גדול וזה יהיה העיקר ולא יציאת מצרים, אבל פורים שזה היה נס בתוך הטבע זה אבא של הניסים שבתוך הטבע גם אחרי ביאת המשיח.

מגילת אסתר - גילוי ההסתר

'מגילת אסתר' התרגום של זה הוא גילוי ההסתר, שם ה' לא מוזכר במגילה מפורש אפילו פעם אחת אבל ברמזים מוזכר בלי סוף, ונזכיר מקום אחד שמובא בספר 'יסוף לקח' - יבוא המלך והמן היום הראשי תיבות זה שם הוי"ה, כי כלתה אליו הרעה הסופית תיבות זה שם הוי"ה, שגם בשיא הגדלות של המן כשהוזמן למשתה כמבואר בגמרא במגילה שאחד הטעמים שאסתר הזמינה את המן לסעודה הוא 'לפני שבר גאון' גם אז הקב"ה היה שם, וכשהתחילה המפולת שלו לפני המלך גם אז הקב"ה נמצא, לא היה רגע אחד שהקב"ה עזב אותנו אבל הכל היה בהסתרה ברמזים.

לכל המאורעות היה הסבר טבעי

אם ננסה לעלעל בעיתונות של אותה תקופה לכל דבר בפני עצמו היה פרשנות לא היה שום דבר חריג שאי אפשר להסביר אותו, ונתבונן מעט בסדר של סיפור המגילה - דבר ראשון המגילה משתרעת על פני יותר מעשר שנים, המשתה הראשון והריגתו ושתי היו בשנת שלש למלכותו ואסתר נהיתה מלכה רק בשנת שבע למלכותו, ארבע שנים לא ראו שהמטרה של מיתת ושתי זה בשביל שאסתר תהיה המלכה, ומאז שנהיתה מלכה עד גזירת המן עברו עוד חמש שנים שבשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן, חמש שנים אסתר מתבשלת בבית הערל הטמא הזה ואף אחד לא מבין על מה ולמה, אבל משמים הכל תפור מראש, מתחילה מה שהרגו את ושתי זה בשביל שיקחו את אסתר ויהיה הצלה לכלל ישראל שהקב"ה מקדים רפואה למכה.

וככה זה בכל מקרי החיים שלנו לקב"ה יש תוכנית בכל דבר שקורה לנו ושום דבר לא קורה סתם.

אגב כדאי להשים לב לתאריכים של המאורעות - ביג' ניסן הפילו הפור ושלחו האגרות להשמיד להרוג ולאבד, ומיד צמו והתפללו שלש ימים ובטד' ניסן המן כבר היה תלוי, ועדיין היתה הגזירה קיימת שעוד יא' חודש יהרגו את כל היהודים עד כג' סיון שאז שלחו את האגרות השניות, והמלחמה היתה

חיי הרשעים מלאים במכאובים

המשתה שעשה אחשורוש - תסתכלו בחז"ל במדרשים מה שהוא השקיע שם הכל בשביל כבוד להראות את עושר כבוד מלכותו, ולפעמים אנחנו חושבים שלרשעים יש עולם הזה רק עולם הבא אין להם, אבל תראו מה קרה פה - הוא משקיע מליארדים בשביל לקבל טיפה כבוד, אבל היין עלה לו לראש וביקש להביא את ושתי ערומה, והיא היתה נכדה של מלכים ושלחה את סריסי המלך להסביר לו שאתה סך הכל שומר סוסים מבוזה שמטיפה יין משתטה לגמרי וסבי בלשצר שתה עם אלף אנשים ולא איבד שליטה ככה השפילה אותו לעיני כולם וצויה שיהרגו אותה, ויצא מושפל מבוזה עד עפר בלי אשה, כל זה קרה לו כשרצה להשיג טיפה כבוד, וככה זה עם כל הרשעים שנדמה לנו שיש להם הנאות בעולם הזה.

ונחזור להתבונן בהשתלשלות המקרים איך שלהכל יש הסבר טבעי - ביום השביעי כטוב לב המלך בין גו' אומרים חז"ל [יב:]: 'יום השביעי שבת היה שישאל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ודברי תשבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיים רצונכם לראותה אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה' כל זה טבעי לגמרי שזה מה שהגויים ידברו, וכמובן 'ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך' ודאי שתמאן, וטבעי שהמלך יקצוף עליה ויהרוג אותה, הכל טבעי להכל יש הסבר, וכשן המלך אחשורוש התחרט על מה שעשה כדרכם של רשעים שמלאים חרטות.

ואחר כך מחפשים כלה למלך, מה חשבתם שהוא מתקשר לשדכנים? הרשע הזה לוקח את כל הבתולות בעל כרחן עד שמוצא את אסתר, והמעשה של בגתן ותרש יש הסבר למה הם כעסו על המלך, ויש הסבר איך מרדכי יודע שבעים לשון, ויודע הדבר למרדכי יגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, ועל הכל יש פרשנויות להסביר למה ואיך זה קרה, אבל כשרואים אחר כך את התמונה בשלימותה מבינים שכל הדברים הטבעיים הללו הם אלו שבסופו של דבר הביאו את הגאולה.

ובכל מאורעות החיים אנחנו עם העיניים הקטנות והמצומצמות שלנו לא רואים ולא מבינים, אבל הקב"ה מנהל את הכל לכל דבר יש תפקיד ושום דבר לא נעשה במקרה.

ואמנם היו גם ניסים במגילה - הזנב של ושתי, שלא הצליחו למחוק מספר הזכרונות וכיוצא בזה, אבל לא כולם ידעו וראו אותם, ומה שכולם ראו הכל היה בתוך הטבע להכל היה הסבר.

להודיע שאמת מה שהבטיחנו כי מי גוי גדול גוי בכל קראינו אליו

הרמב"ם בסוף מנין המצוות [שבהקדמה ליד החזקה בתחילת ספר המדע] מבאר שמצוות חז"ל כגון קריאת מגילה בעונתה אינם תוספת על התורה,

אלא כך אנו אומרין - שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלוהים קרובים אליו כ"י אלהינו בכל קראינו אליו.

ומבואר בדבריו שיש שני טעמים בקריאת המגילה, הראשון - לברכו ולהללו, וזה מיוסד על דברי הגמרא [יד.] שקריאתה זו היא הלילה, והטעם השני - להודיע שאמת מה שכתוב בתורה כי מי גוי גדול וגו', וצריך להבין האם לפני כן פקפקו חס וחלילה במה שכתוב בתורה? ולמה היה צריך להודיע שאמת מה שכתוב בתורה? **והביאור בזה** - הזכרנו כבר כמה פעמים שעיקר העבודה באמונה היא לא בידיעת השכל, אפשר להכניס חילוני לסמינר של ערכים ובשעתיים להוכיח לו במאה אחוז שיש בורא עולם, ועיקר הקושי הוא בזה שבת אל לבבך לחיות אמונה, ובה יש דרגות בלי סוף, להרגיש בכל מקרי החיים שרק הרבש"ע מנהל אותנו, שידוכים פרנסה בריאות וכו' וכו', וזה גם הפשט ברמב"ם - ודאי שגם קודם ידעו שאמת מה שכתוב בתורה אבל על ידי קריאת המגילה אנחנו נתבונן ונחיה בפועל את האמונה בכח התפילה, מי שמתפלל ונענה זה לא מופת, הקב"ה נמצא כאן קרוב והוא מקשיב לך רק תבקש ממנו, וזה מה שהמגילה מלמדת לדורות הבאים - שגם בזמן ההסתר הכי גדול התפללו וביקשו והקב"ה ענה, והמקור של הרמב"ם זה מהגמרא בדף יא. **רב מתנה פתח פתחא להאי פרשתא מהכא כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראינו אליו**, בפורים התגלה השיא של בכל קראינו אליו, וזה מה שאנחנו אומרים בשושנת יעקב **'להודיע שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך'**.

פורים זה יום מסוגל לקבלת התפילה

ובכל שנה ושנה הימים האלו מסוגלים לזה, וידוע מה שכתוב ברמח"ל שבכל המועדים חוזר ונעור מחדש ההשפעות שהיו בימים ההם, בפסח גאולת הגוף והנפש בשבועות קבלת התורה וכו', ובפורים אחד מהדברים שמתעוררים זה בכל קראינו אליו, שבימים ההם היתה גזירה נוראה כאן ובשמים להשמיד להרוג ולאבד ובשלוש ימים של צום ותפילה הכל התהפך לטובה, ופורים שזה היום שנהפך למשתה ושמחה הוא היום המסוגל להפוך את הכל לטוב, והימים האלו תענית אסתר וב' ימי הפורים מסוגלים מאד לקבלת התפילות ולביטול הגזירות, וידוע שאצל המשגיח **הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל** גם את מי שבמשך כל השנה לא בירך בפורים היה נשפך ממנו ברכות, וכך היתה ההנהגה אצל הרבה מגדולי ישראל, ובפרט הזמן בין מגילה של לילה למגילה של יום שזה זמן מסוגל הן לתפילה והן לתלמוד תורה, ויש הרבה שיושבים ולומדים כל הלילה, ויש שגומרים את כל התהלים, ויש שני פרקים שמסוגלים מאד בימים אלו פרק כב' שאמרה אסתר כשנכנסה לאחשורוש, ופרק ל' שרש"י במגילה דד. מביא פסיקתא שהפרק הזה מדבר על מרדכי ואסתר והמן ואחשורוש ע"ש, וחוקי מכל זה ימי הפורים מסוגלים מאד לקבלת התורה מאהבה, להגיע לאהבת ה' באמת.

המעלה של קריאת המגילה בימי הילדות

היום אנחנו קוראים את המגילה בכל פרטיה ודקדוקיה אבל אני מתגעגע למגילה של הילדות, משתי סיבות - **דבר ראשון** אנחנו כל הזמן בלחץ לשמוע כל מילה ובגלל זה אנחנו לא מקשיבים לסיפור הדברים של המגילה, וצריך להירגע מהלחץ הזה ולהקשיב לסיפור עצמו, ואם חז"ל תיקנו שכל ילד בן שלש עשרה וילדה בת שתיים עשרה צריכה לשמוע מגילה מספיק שמיעה בצורה כזו בשביל לצאת ידי חובה.

והסיבה השנייה, שכשהייתי ילד לקחתי ברצינות כל מילה, הגזירה היתה גזירה, השק ואפר היה באמת, המנגינה של איכה באמת העציבה אותי, ואחר כך באה הגאולה, אבל היום מהתחלה אנחנו מרגישים את הליהודים היתה אורה וגו' לא מתחברים ולא חיים את מה שבאמת היה שם.

צריך להתבונן - אחשורוש היה מלך על כל העולם, והיתה גזירה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים יותר גרוע מהיטלר, וגזרו שכל מי שיחביא יהודים

יהרגו אותו גם, ולא רק כאן למטה אלא גם למעלה בשמים נחתמה גזירת כליה על עם ישראל, וכלל ישראל קרעו את השמים בתפילה בצום בכי ומספד והכל התהפך לטובה, סיפור המגילה הוא ההלל הכי גדול שיש ומי שמתבונן בזה באמת זה מוליד אצלו אהבת ה', תארו לעצמכם - אדם שמתחיל להרגיש פיצוצים בראש, לחץ בעיניים, ועוד כל מיני סימנים רחמנא ליצלן שלא נדע מצרות, היהודי הולך לרופא עושים לו צילום ואומרים לו תקשיב יש לך גידול ממאיר ואולי עם טיפולים קשים יצליח לשרוד כמה חודשים, היהודי חוזר הביתה וקורע את השמים בתפילה ותחנונים ובפעם השניה שהולך לביקורת הרופא עושה צילום ואומר לו לך הביתה אתה בריא כמו שור אין זכר לגידול, איזו שמחה יש לכן אדם ברגע כזה? ממש ממות לחיים, איזה אהבת ה' הוא מרגיש ברגעים הללו? וזה בדיוק היה המצב של כלל ישראל בימים ההם, צריך להתחבר לזה ולהרגיש את זה ורק באופן זה מקיימים את קריאתה זו היא הלילה.

דורשי רשומות אמרו **'הקורא את המגילה למפרע לא יצא'** מי שכבר בתחילת המגילה הוא חושב על **'ליהודים היתה אורה'** לא יצא ידי חובתו, צריך לחיות את הגזירה ואת הגאולה.

אורה זו תורה

מגילה דטז: ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר אורה זו תורה שמחה זה יום טוב ששון זו מילה ויקר אלו תפילין, שואל השפת אמת למה המגילה מדברת בקודים ולא כותבת מפורש ליהודים היתה תורה ויום טוב ומילה ותפילין? עונה השפת אמת דבר יקר מאד - שכלל ישראל היו בהתחלה בחושך ולא הרגישו שהאורה האמתית זה תורה והשמחה האמתית זה יו"ט וכו', ועל ידי הנס של פורים שהתקרבו לקב"ה אז הרגישו שהאור האמיתי זה רק מהתורה.

ביאור אמיתי בשורש החטא שנהנו מסעודתו של אותו רשע ונראה בעזר ה' להרחיב את הדברים יותר - מובא בגמרא בדף יב. **'שאלו תלמידיך את רבי שמעון בר יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמרו להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע'** וצריך להבין מה כל כך גרוע בזה? הרי היה שם הכשר מהודר של מרדכי כמו שדרשו מהפסוק לעשות כרצון איש ואיש, ולמה זה חטא כל כך גדול שנהנו מהסעודה עד כדי שנתחייבו כליה?? **והתשובה היא** - כשרואים בחור שהולך לחפש הנאות ברחוב שורש הבעיה שלו היא שאין לו גישמעאק בדף גמרא, כי אם היה לו טעם בלימוד טעם בתפילה טעם בעבודת ה' לא היה הולך לחפש הנאות במקומות אחרים, וכך גם כאן מה שנהנו מהסעודה זה רק הסימפטום המחלה נמצאת קודם, מה יהודי מחפש הנאות בבית של אחשורוש? חייב להיות שהוא לא מחובר לעבודת ה' אין לו טעם בדף גמרא וזה החורבן הכי גדול, ולכן בהתחלה הם לא ראו שאורה זו תורה ולכן הלכו לרעות בשדות זרים, והתיקון שלהם היה שמאהבת הנס קיבלו את התורה מאהבה ורק אז הרגישו שאורה זו תורה.

מה אתה רוצה מהבחור? יצה"ר יש לו ודבר אחר שממלא אותו אין לו!

בתקופת החזון איש היה בחור ישיבה שהלך לכל מיני מקומות שלא מוסיפים יראת שמים וזרקו אותו מהישיבה, והחזון איש דאג שיקבלו אותו בישיבה אחרת ואחרי תקופה הוא נפל עוד פעם והלך שוב לאותם מקומות, הגיע הראש ישיבה עם אותו בחור לחזון איש וסיפר לו מה שקרה, והחזון איש לא הוכיח אותו לא גער בו ולא אמר לו מוסר רק התיישב ללמוד איתו ארבעים דקות בנעימות ומתיקות איך שהחזון איש ידע ללמוד, נכנס אחר כך הראש ישיבה לחזון איש ואמר לו: ילמדינו רבינו - אני באתי לכאן בשביל אחת משתי אפשרויות או שהרב"ה יאשר לי לזרוק אותו מהישיבה, או שהרב"ה יגיד לו שזה הפעם האחרונה שהוא עומד מאחוריו, ולמה הרב"ה לא מוכיח אותו ולא אומר לו כלום? אמר לו החזון איש: מה אתה רוצה מהילד?? יצר הרע יש לו, ודבר אחר שממלא אותו אין לו, מה יעשה הבן ולא יחטא? אני למדתי איתו והכנסתי לו טעם בלימוד ככה הוא לא יצטרך לחפש הנאות ברחוב, ואנחנו רואים בעינינו שכשאין טעם בלימוד אפשר להשים לבחור מאה משגיחים ואלף שוטרים שום דבר לא יעזור.

גילוי היחוד של ימי הפורים

אדר תשפ"ד

ימי הפורים אינם בטלים לעולם

ישועת פורים כוללת את כל הגאולות

בתשובת השנה חוזרים אנו לימי הפורים, כמו שנאמר במגילה "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור". ההשפעה שצריך לקבל מהניחוג של ימי הפורים ומחשבותיו ומענייני השמחה והמשתה העולים ממנו, היא בשלימות מיוחדת שאינה נפסקת לעולם. כך למד הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ח) את מה שנאמר במגילה "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם", דאע"פ שכל ספרי הנביאים והכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח, מגילת אסתר קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם. משמע מדבריו דלעתיד לבוא לא יצטרכו אל הנבואות של הנביאים, אולם מגילת אסתר תהא חיה וקיימת מצד ההלכה המיוחדת שדבריה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. והשינוי הזה מורה כי ישועת פורים חשובה בכל הדורות, ומדגיש הרמב"ם שהיא משמעותית גם לימות המשיח. ישועת פורים אינה רק הודאה על מה שאירע עימנו בעבר, דמצינו שנחלקו בגמ' (ברכות יב:) אם גאולת מצרים נזכרת לימות המשיח או לא, דהיינו אם ניסי יצי"מ יהיו משמעותיים גם לימות המשיח, ואילו המועד של פורים יזכר גם לימות המשיח. הרי דבימי הפורים יש שורש יסודי בקשר שבינינו להקב"ה, שעומד וקיים גם עם ההארה הגדולה של הגאולה העתידה, ובכל דור ודור יש מקום לחשיבות של ימי הפורים.

אחר שכן, מתבאר עוד דהגם שישועת ישראל בפורים ובגאולה שניה נעשתה בנס נסתר ולא ביד רמה ובגלוי, כמו שאמרו חז"ל "ראוים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא" (ברכות ד.), אעפ"כ כוללת הגאולה של פורים את כל הגאולות, הן יציאת מצרים והן קבלת התורה, ולא רק כוללת אותן בתוכה אלא מוסיפה עליהן. דהיה אפשר שלאחר שחטאו ישראל אחרי יציאת מצרים וקבלת התורה וביאת הארץ, התברר שלא הגיעו עדיין לשלימות, וכשיצאו לגלות וחזרו בתום שבעים שנה יחזרו אל הראשונות למצב הגאולה הראשונה. אכן, באופן זה הגאולות מצטרפות זו על גבי זו כטלאי ע"ג טלאי, ואין מהלך אחיד ומסודר עליו אנו נשענים. התיקון אינו יכול להיות נקודתי אלא יש צורך בתיקון השורש שגרם לכל הנפילה, בהעמדת הקשר ובבניית היסודות מחדש.

לכן, מפורש בדברי חז"ל שההבחנות של פורים שהם יסודי היום, הם כנגד המועדים דאורייתא. הגמ' (מגילה יד.) לומדת בק"ו מניסי מצרים לנס פורים דאמרי' שירה - "ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן". ומבואר דהנס של פורים עולה בדרגה וכולל את ניסי מצרים שהוא חמור מהם, ונמצא שהמועד של פורים כולל את המועד של פסח ומעלהו בדרגה.

נאמר למשה רבינו בסנה דתכלית יציאת מצרים ע"מ שיעבדו ישראל את האלוקים על ההר הזה, והיינו דאופי היציאה ממצרים אינו לגאולה בעלמא אלא תהליך שלם של יציאה ע"מ להיכנס לעבדות ה' ולהיות עמו של הקב"ה. ובגמ' בשבת (פח.) העוסקת בעניני קבלת התורה (ואינה שייכת לפרטי שמחת פורים, אלא מגדירה את ההיסטוריה של עם ישראל) מגלה שבפורים נוסף עומק חדש בקשר של ישראל עם התורה, דקבלת התורה של יוצאי מצרים שהיתה מתוך כפיית ההר כגיגית, הגיעה עם מודעא רבה לאורייתא שבאונס ניתנה, וכך עמדה עד ימות הפורים. אולם אותו הדור של בית שני 'הדור קבלוה בימי אחשוורוש' מאהבת הנס שנעשה להם. ומאז חל שינוי באופי הקשר של ישראל לתורה, ושינוי זה נתן את אותותיו בצורה משמעותית לכל המציאות של תלמוד תורה, כמבואר בפרקי היכלות (פכ"ז) שאי אתה מוצא הדרה ויקרה כבודה וגדולתה ותפארתה של תורה אלא באנשי בית שני. אופי קבלת התורה בבית שני הוא שעומד לנו עד היום בחיבור ישראל לתורה, כמו שאמרו אנשי כנסת הגדולה - "הוו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה" (אבות א א), והם שקבעו ברכות קדושות והבדלות, והתמסרו לעסוק בהתמסדות הנהגת התורה בישראל בימות בית שני. מה"ט לא נאמר על אנשי בית שני הלשון "על עזבם את תורת" כמו שנאמר על אנשי בית ראשון, אלא אדרבה - "מכירין אנו אותם שהיו יגעין בתורה וזהירין במצוות ובמעשרות וכל ווסת טובה היתה בהן", ולא נחרב הבית אלא בסיבת שנאת חנם (ירושלמי יומא פ"א ה"א). ונמצא שיום הפורים כולל את יום קבלת התורה ומעמיק אותו יותר לקבלה מאהבה, והתחדשות זו היא מעניינו של יום כמפורש בדרך השם (ח"ד פ"ח) וז"ל - "ופורים, לענין הצלתם של

קל וחומר בזמנינו שאנו מחכים לראות את ישועת ה' שיאיר לנו בתוך ההסתר, בודאי שימי הפורים משמעותיים מאוד עבורינו, ודורשים התבוננות מיוחדת מצידינו להשיג את עניינו של יום, ולעסוק בעבודה המיוחדת של ימי משתה ושמחה כראוי.

הציר המרכזי של תקופת אחשוורוש

ענייני היום הורחבו בשנים הקודמות, ונבוא לעסוק בהם כאדם האומר לחבירו נשוב ונשנה את הראשונות.

ימות אחשוורוש הם חלק משבעים שנה של גלות בבל ופרס ומדי שאחר חורבן בית ראשון, ומסתיימים בגאולה השניה. שנתיים וחצי לאחר סיפור המגילה, הגיע עת הקמת בית שני. בשנה השניה של דריוש בן אחשוורוש המשיכו את בנין הבית שהחל מימות כורש ונעצר למשך י"ח י"ט שנה וי"ד שנה מתוכם הם ימות אחשוורוש, ונמצא שגאולת פורים העמידה את היסודות של גאולה שניה.

הציר המרכזי שסביבו משתה אחשוורוש והתחלפות ושתי ואסתר בהם פותחת המגילה, היה חורבן הבית. באותה העת חלפו ועברו שבעים שנה מגלות יהויכין, ואחשוורוש שמח מאד על כך שבית המקדש לא נבנה ולא תהיה גאולת בבל. הקדמונים הקדימו וגילו שעל יסוד מניעת גאולה זו עמדו המן ובניו בעצתם, ושמשי הסופר שהיה בנו של המן הוא שכתב את השטנה עם רחום בעל טעם לבטל את בנין הבית כמוזכר בספר עזרא (פ"ד). ומבאר האריז"ל (שער הכוונות דרוש חג הפורים דרוש א) שממעשה שמשי בנו של המן נודעה לנו מחשבת המן להשמיד ולהרוג ולאבד, דהכל מכוון לעכב ולמנוע גאולה שניה.

ישראל בגלות בבל, וחזרת קבלת התורה, שחזרו וקבלו עליהם לעולם וכו"ל¹.

מחייית עמלק וביעור הרע בפורים

עמוד מרכזי של יום הפורים הוא ביעור הרע מהעולם. כאשר עניינם של ישראל אמור לעלות בעולם, מתעורר הרע כנגד ובא לעמוד ולהילחם בישראל. כך היה אחר יציאת מצרים כשכלל ישראל היו בדרך אל קבלת התורה, עמלק אינו מסוגל לקבל את המציאות של העליה של ישראל ואת הגילוי האלוקי בעולם, ובא להילחם עם ישראל ברפידיים. וכך אירע גם בסוף גלות בית ראשון, עמלק בא למנוע את הגאולה, וגזר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ח"ו. יום הפורים הוא יום מחייית עמלק, כמפורש בגמ' בפרק בני העיר (מגילה ל) דמקדימים את קריאת פרשת זכור לפורים כדי שתקדם זכירה לעשייה. ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ה) מובאות הבקשות ששלחה אסתר לאנשי כנסת הגדולה - "קבעוני לדורות" דהיינו קביעת ימי הפורים, וכן "כתבונני לדורות" שתהא מגילת אסתר חלק מכתבי הקודש. ונשאו ונתנו בדבר עד שהאיר הקדוש ברוך הוא את עיניהם ומצאו אותה כתובה בתורה ובנביאים ובכתובים, הדא היא דכתיב 'ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר'. וא"כ הסכמת אנשי כנה"ג לקביעות יום הפורים היא מפני שיש בו מחייית עמלק כמשנ"א בפרשת בשלח. זהו ההנפק של אנשי כנה"ג בסוף המגילה - "לקיים את איגרת הפורים הזאת השנית... ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר" - קביעות הימים וכתובת המגילה מחמת מחייית עמלק.

הזכרנו שהיו קהילות שהדגישו את מחייית עמלק, ואף במקומותינו אריכות המגילה באה מצד מחייית עמלק שהתפרשה בה, וכן כמה דינים בקריאת המגילה כגון 'קריאתה זו הלילה', קריאה בספר בציבור וביחיד כו' וכן ילפי' בגמ' דהקורא למפרע דצריך לקרוא מתוך הספר מהיקש לזיכרון בספר - נזכרים ונעשים, הרי דהקריאה משום מחייית עמלק. וכ"כ האור שמח והמרחשת שביארו מפני מה הנשים מצוות רק בשמיעת המגילה ואינן מצוות במקרא מגילה, דכל מצוותן רק מדין פרסומי ניסא ולא מדין קריאה בספר דאינן מחויבות במחייית עמלק.

ענין מחייית עמלק בקריאת המגילה הוא בגילוי המציאות של ההשגחה על ישראל ובזה מתבער הרע של עמלק שמכחיש את הגילוי של הקב"ה בתוך המציאות. דאחר שמתעורר הצד השני בעולם כנגד מה שבעולם מתגלה המציאות של ישראל כמתואר בשירת הים, ועמלק בא להילחם כדי לקרר את האמבטי ע"מ למנוע את העולם מ'ליפול' להנהגה האלוקית, באים ישראל להילחם בעמלק. וכך גם בדורו של מרדכי קודם גאולה שניה, כמו שדרשו חז"ל בספרי (הובא ברש"י ישעיה לד) עה"פ 'מלחמה לה' בעמלק מדור דור' - "מדורו של משה לדורו של שאול ומשם לדורו של מרדכי ומשם לדורו של מלך משיחנו". מלחמת עמלק החלה ע"י יהושע והמשיכה בימי מרדכי, אך ההבדל הוא עצום שבעוד בדור הראשון נאמר 'ויחלוש יהושע', אצל מרדכי נאמר 'מכת חרב והרג ואבדן', וכמובא בתרגומים כל ההרגים במלחמה בעת שנקהלו ישראל ועמדו על נפשם, היו עמלקים.

והבאנו ראייה לדברי התרגומים, דהתורה מכנה את עמלק "ולא ירא אלוקים", והנה זה פשוט דאין הכוונה שאין בו יראת שמים כשאר הגוים שכחי אלוקים, ומי שחושב כך וודאי שלא יצא ידי חובתו שהרי אף על פלשתים נאמר "רק אין יראת אלוקים במקום הזה", ולכל הגויים אין יראת שמים. אלא וודאי יש בעמלק עומק מיוחד, שבו בזמן

שעל כל העולם נופלת אימתה ופחד וחיל אחז יושבי פלשת, בא עמלק וגם שם אינו ירא. זהו הציון והתיאור של עמלק שמגיע ממרחק להילחם מתוך דאגה על העניין האלוקי שמתפשט בעולם, ואכפת לו מכך עוד יותר מהחיים שלו עצמו וקופץ לאמבטי הרוחת. "ראשית גוים עמלק" - הוא זה שלקח את המנהיגות לעמוד כנגד ההכרה של הקב"ה בבריאה, והוא מוכן למסור את נפשו על כך אפילו כאשר במציאות מתגלה כבודו של הקב"ה.

המגילה כתובה בהשוואת העניין ליציאת מצרים, וכשם שנתעורר עמלק ובא כאשר בכל העולם נפלה אימתה ופחד בגדול זרועו של הקב"ה, כך נוקטת המגילה לשון דומה - "ורבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד היהודים עליהם", "וכל שרי המדינות... מנשאים את היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם", ואף המלך גילה את רצונו שלא לתקיים הגזירה הראשונה. אעפ"כ ביום י"ג באדר שברו אויבי היהודים לשלוט על ישראל וקמו להילחם בהם, וישראל נקהלו ועמדו על נפשם ונצחום. והיא ראייה ניצחת שהיחידים המוסרים את עצמם למלחמה עם ישראל בזמן שמתגלה כבודם בעולם, אלו העמלקים שאינם מוכנים להשלים עם הגילוי האלוקי שחל בעולם.

ירושה שניה מכוה נס פורים

הנקודה הנוספת שיש בפורים שלא נתפרשה להדיא נרמזה בפורים דמוקפים יותר מפורים דפרזים, שמכווה הישועה של פורים נובעת ירושה שניה. ירושה שניה מוגדרת בתורה כמו שהקישו חז"ל בירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) ירושה ראשונה לירושה שניה בפסוק "והביאך ה' אלוקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה". והירושה השניה שירשו בימי עזרא עמוקה יותר שאינה בטילה לעולם, שגם אם ישראל גולים אינה בטלה.

אלו חמש מדרגות שחלו בימי הפורים בעניין ישועת וגאולת ישראל, בהם חזרו ונתעוררו ונתעמקו הישועות של שאר הגאולות ונבנו באופן מחודש שהימים האלו אינם בטלים לעולם. וכך הדין נותן שגאולה שניה תהיה עמוקה ועליונה יותר מגאולה ראשונה.

(א) יציאת מצרים, (ב) קבלת התורה, (ג) מחית עמלק, (ד) ירושת הארץ, (ה) ימות המשיח שבהם לכו"ע מזכירים את ישועת פורים.

בפורים מתעצמים המועדים דאורייתא

עניינים אלו מיוחדים מדאורייתא למועדים שונים - הפסח מגלה את יציאת מצרים, שבועות מגלה את מתן תורה, סוכות הוא כנגד השראת השכינה, ובספר עזרא (ג ט) לאחר סיפור המגילה נאמר שלא עשו סוכות הללו מימות יהושע בן נון, ומקיש ימי ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע בקשר מיוחד לסוכות, בהם מנהיג הקב"ה את ישראל להביאם למקומם - כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. ובפורים נכללו כל המועדים דאורייתא ביום אחד. מדרגות אלו מחייבות עבודה רבה בימי הפורים, במשתה ושמחה ובכל מצוות היום, בהם אמורים להחיל את כל המעלות והענינים כאמור לעיל. ויש להתבונן מהו העומק שהתווסף בפורים שמסביבו עומד עיצומו של יום הפורים, וכיצד להנהיג אותו בפורים ביום אחד של משתה שיחולו כולם כראוי.

קושי בענין השכרות דפורים

שמעתי מאברך יקר שאמר שאינו מסתדר עם ימי הפורים בעניין השכרות וכדו', אמנם הוא מפורש בגמ' ובשו"ע אבל אינו מבין את הענין. הזכרנו בשנים קודמות שיש עצות מהפוסקים להקל במצות שכרות כגון שישתה יותר מכדי לימודו, ואע"פ שברמב"ם מובא

¹ הזכרתי פעם לפני אחד מאנשי המזרחי שבפורים יש קבלת התורה מאהבה, וצחק ע"כ. בתשובה לשאלתי מפני מה הוא צוחק, ענה שהם מחפשים לחבר את כל המועדים ליום העצמאות... ואנו מחברים את כל המועדים לתורה... ענית לי

"אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו", ולכאורה לא היה חסר מאומה במהלך הראשון בו ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו. ובפשטות אם היינו נאחזים בגילוי הזה כראוי אחר יצי"מ לא היה צורך בגילוי נוסף, אולם מאחר והיה כישלון מצד עם ישראל כמו שאמר הנביא "על עזבם את תורת", נתברר שקבלת התורה לא היתה שלמה ואיכא מודעה רבה לאורייתא. וצריך ללמוד מה היה חסר בגילוי ההוא בו ראו את ההתערבות של הקב"ה בעולם בכוח גדול ויד חזקה, והבינו שהוא שולט על הכל כמשנ"א בחבקוק (ג. ו) "הליכות עולם לו" ופירש"י "הראה להם שכל מהלכו של עולם שלו הוא". ומדוע אינו כמו גילוי הייחוד שלעתיד לבוא.

ובע"כ החיסרון היה בכך שאת ההכרה שהעולם שייך לייחודו של הקב"ה, הכירו רק יחד עם ההתערבות והנוכחות שלו בניסי יציאת מצרים. משל למה הדבר דומה, לאדם שאומר שאם נמצא החכם הזה במחיצתי הרי אני רוצה לעשות טוב ולעסוק בתורה ומצוות, אבל כשאני חוזר הביתה זה לא כך... רק אצלו יש אורה עילאית שמביאה אותי לאור של עבודת השם בשלימות. ונמצא שהוא תלוי בגורמים מסוימים שמביאים אותו אל הדביקות בהשי"ת, ואין לו קירבת אלוקים עצמית.

לכן היתה מודעה רבה לאורייתא. בכל המהלך של יציאת מצרים יש ניסים ונפלאות, קריעת ים סוף, מתן תורה, אכילת המן ועוד, כלל ישראל נמצא במערכת של הנהגה ישירה של הקב"ה בעולם, במצב כזה של 'זור דעה' הכל ברור. ואע"פ שגם במצב הזה ניסו את הקב"ה זה עשר פעמים, אבל מ"מ היו במצב של קבלת התורה ובמהלך שמיימי. אכן, כאשר המהלך של ישראל החל להתדרדר והגיעו למצבים של כישלון והסתר, וירדו עד המקומות חשוכים של העולם הזה ו'אותותינו לא ראינו', נעמדו ישראל במציאות של התרחקות כמו שכתוב בספר שופטים ובמלכים. "הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ה'" (שופטים ו. ג), "ואמרו על אשר עזבו את ה' אלוקיהם אשר הוציא את אבותם מארץ מצרים ויחזיקו באלוהים אחרים וישתחוו להם ויעבדום" (מלכים א ט ט). השכחה היא כלפי ה' שהוציאם ממצרים, וממילא פונים לע"ז. והם טוענים שאה"ג, יציאת מצרים היא באמת זיכרון רחוק וקשה להחזיק בו ולכן הולכים ונופלים.

לכן, בכדי להוציא את ישראל מגלות בבל צריך להתמודד עם אותו שורש של התמוטטות, שהרי גם אם יעשה שוב ניסים, הרי כשיחזרו למצב הרגיל ישובו ויפלו. אין אפשרות שהעולם יתנהל עם ניסים בקביעות דאין זה מתפקידי בנ"א. הקשר של ישראל עם הקב"ה צריך להיות אמיתי ומשולב עם החיים עצמם, וכשם שזוג נשוי אינו עורך שוב ושוב חתונה ושבע ברכות, שהרי צריך לחיות במשותף בכל חלקי החיים, כך החיים עם הקב"ה צריכים לבוא מתוך המציאות הרגילה.

הארת הפורים בגילוי היחוד

לצורך כך האיר הקב"ה בגלות בית ראשון הארה חדשה וגילוי חדש של יחודו, שאינו מופיע כהתערבות שמתערב הקב"ה בהנהגת העולם מבחוץ ע"י 'חשף ה' זרוע קדשו', ולא שלח ברק מן השמים להמן לבטל גזרתו וכדו'. ובאמת לא היה צורך אפילו באפס קצהו של מכות מצרים, אלא היה צורך לקרוא את סדר העולם מחדש בהנהגת הקב"ה בתוך הבריאה הטבעית.

המגילה פותחת - "ויהי בימי אחשוורוש" ומסיימת "וישם המלך אחשוורוש מס". המאורע כולו היה תחת הסדר של אחשוורוש, כל ה'בתי תתאי' של העולם היו תחת שליטתו של מלך התאווה והחמדה, ויש לימוד מיוחד לעולם של תאווה וחמדה שמגלה את ההתגלגלות של ההשגחה גם בתוך הסדרים הללו. גם במעבר לגאולה באמצע המגילה לא היה משהו חורג מהטבע כעין יציאת מצרים, אלא הכל מתנהל בדרך הרגילה בהנהגת טבע. אפילו תוקפו של נס שמתחיל

שירדם מתוך שכרותו ודלא כלשון הרמ"א שכתב דמתוך שישינו אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי, מ"מ יש מקילים באופן זה. ושמעתי ממדקדק אחד שנוהג לשנות ולישון ולהמשיך בסעודה לצאת ידי חובת עד דלא ידע כהרמ"א...

והרבה צדדים נאמרו כיצד מכניסים מצות השכרות לתוך סדר היום, אכן, נראה לחדש פטור קל מאוד, אלא דהיא קולא דאתי לידי חומרא. נאמר בגמ' (מגילה ז:) "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", דהיינו ששונה על הסרגל הזה שמבחין ויודע בין ארור המן לברוך מרדכי, ומתוך ששונה מניע ל'לא ידע'. ולפי"ז מי שמעיקרא אינו יודע ביניהם וגם אח"כ לא ידע, לכא' אינו בכלל חיוב המשתנה... ממילא השונה בגלל סיבות אחרות, בוודאי אינו בכלל החיוב. אמנם קולא זו אתי לידי חומרא, שמתחילת שתייתו של אדם עליו לכוון את עצמו על המערכה של 'ידע' שמתוכה יבוא ל'לא ידע'. ולהדיא אמרו בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ז) דצריך לומר אחרי המגילה ארור המן ברוך מרדכי, ואף מהבבלי נראה שהיו גם הם רגילים בפייט הזה, והשתיה תהיה על הענין הזה.

ונמצא שצריך להבין בדעת גדולה ובחיבור נכון למה שותים, ולהתעלות מתוך השתיה ל'לא ידע'.

קלילות דקדושה בפורים

ונראה להציע את העניין עליו סובב היום ובזה יבואר מה שמרגישים שבמצוות יום הפורים יש קלילות יתירה וכמו שקוראים מקצת החכמים 'קלילות דקדושה', ואף חלוקת הצדקות נעשית לפי הסדר הזה דאין משגיחין במעוה פורים וכל הפושט יד נותנין לו. (בפשטות הצמצומים בחיפוש אחרי אביון מהודר אינו מסדר הפורים דווקא, ובאמת אפשר לקיים שניהם ולמצוא אביון מהודר וגם לקיים כל הפושט יד נותנים לו...) ואפשר להבין שמי שתכפו עליו השמחות מכל הצדדים, יגיע להתפזרות זו, אולם בוודאי יש להבין תחילה את המשמעות של פורים הכולל ומעמיד את יסודות מועדי השנה, ע"מ לבוא אל התכלית של הקירבה והגאולה השלמה מתוך הישועה של פורים.

ישראל עומדים על גילוי היחוד

הנה היסוד של כלל ישראל המתגלה בכל מועדי ישראל, ושוה לטובה בכל ימות השנה, הוא העדות שמעידים ומייחדים ואומרים פעמיים ביום - "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד". אנו מכירי הייחוד ומייחדים את שמו של הקב"ה ערב ובוקר בכל יום תמיד, אולם ביחוד עצמו יש גילויים שונים. את הידיעה שה' אחד אנו בוודאי יודעים, אבל הציר המרכזי של החיים בעבודת בני האדם כפי שסידר רמח"ל בדרך השם ובדעת תבונות, הוא לעבור מהמצב של ידיעת הייחוד אל גילוי הייחוד בפועל שהוא בדרגה אחרת לגמרי. ואין הכוונה לידיעת העדות 'אתם עדי ואני א-ל', אלא שכל המציאות מתאחדת להנהגה האלוקית, כמו שמפרש רש"י בקריאת שמע (דברים ו ז) דאין די בכוונת הרעיון של הייחוד שהקב"ה משגיח ומנהל את כל הבריאה, אלא בפירוש המילות של קריאת שמע נכללת אחדותו השלימה לעתיד לבוא. ז"ל רש"י - "ה' אחד - ה' שהוא אלוקינו עתה ולא אלוקי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'", וכמו שמפרטים ומבקשים בעל כן נקווה לך" - "להפנות אליך כל רשעי ארץ, יכירו וידעו כל יושבי תבל וכו'". זהו גילוי הייחוד שהעולם מצפה לו והולך לקראתו, שבו יראה ויתגלה בתוך המציאות שכל סדרי החיים מבוארים לפי הידיעה שכולם מתאחדים ומתחברים למלכותו של הקב"ה, מתוך הבנת משמעות המלכות וכיצד זה משליך על חיהם. זהו החזון של ישראל על המציאות של העולם והוא הבסיס של ישראל אותו משננים בוקר וערב - לא שה' שבשמים מנהיג את העולם כאחד, אלא - אחד הוא אלוקינו בשמים ובארץ. עצם הידיעה הזאת נתגלתה כבר ביציאת מצרים כמו שנאמר בספר דברים (ד לה) -

גילוי הייחוד של פורים בא להראות איך כל המציאות עומדת לביטול הרע ולא רק שהוא ארור, אלא הוא מסייע לעניין הטוב וכבדיחה הכשרה של חז"ל 'גדולה הסרת טבעת', כלומר שכל הנביאים במדרגותיהם העילאיות של רה"ק והנבואה שרוצים להרים את ישראל ולא מצליחים. אך הנשק האחרון הוא המן בן המדתא שהוא ישמש לקרב את ישראל לקב"ה כעין שאמרו חכמים (סנהדרין צז): דלעת"ל מעמיד עליהם מלך קשה כהמן.

זאת ההבנה של שעת השכרות דלא ידע בין ארור כו', רק בזמן השטות והשכרות יכול להיפלט מפיו של האדם ברוך על הכל. שמכיר שכולם פועלים למטרה של הקב"ה והיא אמירה שסכנה לאומרה בזמן הדעת, היות והיא מערבבת את העבודה בדעת, אבל בזמן ביעורו וכילוי של הרע הרי הוא משמש בשביל עליו הקדושה להביא את ישראל למוטב ולהוציאם מגלות בבל.

כך ראינו באחשוורוש שחושב שיכול לחגוג את תום השבעים שנה לעשות כרצונו, ולמעשה משמש המשתה לגמור את הנצר האחרון של בבל, וכן הוא בהמן וגזרותיו ששבו על ראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ אשר הכין למרדכי.

ההתהפכות הזו היא ה'ונהפוך הוא' של גילוי הייחוד שמלמד איך לקרוא את העולם השפל שבו אנחנו חיים. הוא המעמיד את עצם החיים במקומם בקבלת התורה באהבה, ומלמד שאין שני צדדים בעולם, אלא 'בכל לבבך' - בשני יצריך. כך מתקיימת מחיית עמלק שלמה, בהכרה שהרע לא רלוונטי בעולם ואין לו מקום תחת השמים. מתוך כך נעמד 'יבחר לנו את נחלתינו' בקדושת המקום של ישראל, ומעתה השתנתה ההנהגה שהיתה אחרי כיבוש יהושע שאם יש גלויות שכובשות בחזרה מישראל, הקדושה יכולה להתבטל, אבל אחרי הנהגת פורים אין הדבר כן ואין הקדושה מתבטלת לעולם.

ומבואר בגמ' הא דנחלקו אם קרייתא זו הלילא או שאומרים הלל, האם אמרי' אכתי עבדי אחשוורוש אנן או לא. ויש לומר דלא פליגי אלא כולם מודים שאומרים 'הללו עבדי ה' - היינו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש, וכאשר מצויים תחת אחשוורוש לא ניתן לומר הלל זה. אבל כשקוראין את המגילה מבינים שגם אם אחשוורוש הוא מלך על כל העולם, עדיין אנו עבדי ה'. המגילה היא שהופכת את המבט על העולם ומבררת שאנו שייכים להיות עבדי ה', ולכן אין אומרים הלל רגיל אלא מתוך הקריאה מתבאר העבדות והשלטון האמיתי.

זהו הגילוי שמאיר במיוחד בפורים ועדיין יש לנו את הפסח כו' בכל ההתמודדויות אבל צריך לאחוז את הנקודה שהיא מעין השחוק שלעתיד לבוא ולכן משתמשת המגילה בלשון ההיפוך שלעת"ל שבו הרעה נהפכת לטובה ונהפך היום שלנו ופור המן נהפך לפורינו. רואים אנו 'ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה כי אהבת ה' אלוקיך', וזה רמז שגם אותה הקללה של ארור המן שמתחילים עימה בתחילת היום אחר קריאת המגילה, מקבלת משמעות חדשה כשמגיעים אח"כ ל'עד דלא ידע' ומתגלה אהבת המישרים של הקב"ה, וכך הרע מצטרף בע"כ לברכת ישראל.

ונזכה שמתוך ההארה וההכרה הקרובה של ימי הפורים שמחילים עם יין ומשתה, דבפורים מתגלה האחיזה השלימה והרצון בקרבת ה' בכל המצבים שלנו, וכך מבטאים את הישועה הגדולה של היום הזה - נזכה לראות את ההיפוך של השחוק הגדול שלעתיד לבוא. וכמו שאומר הרמח"ל שהשחוק שלעת"ל עומד בדרך זו של החזרת הרעה לטובה ועליו נאמר 'אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רינה'. ונראה בישועת ה', במלכותו השלימה ובגילוי יחודו המקיף את כל העולם והופך את כל הבריאה למקצב אחד - 'והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" בב"א.

'בלילה ההוא', שיש בו צירוף מקרים שאין כדוגמתו, אבל סו"ס הוא בתוך הנהגת העוה"ז. המגילה פורסת סדר שלם של התרחשויות המלמדים כיצד מתנהל העולם בסדרי ההסתה. לא רק 'אם אסק שמים שם אתה' - יש זמן שהארץ עולה לשמים ומשיג השגות, אלא אפילו 'אם אציעה שאול - הינך'. גם כשיורדים לשאול, גם שם ידך תנחני. יחודו של הקב"ה שהתגלה ביציאת מצרים ביד החזקה מתגלה באופי חדש שכל הבריאה עומדת לתכליתו של הקב"ה, בשביל ישראל ובשביל התורה שנקראו ראשית. אנו מבינים את המקום שלנו בעולם לפי המציאות בה העולם מתדרדר, ונמסר הכוח לעמלק שתחתיו המציאות של ישראל היא להשמיד להרוג, וההצלה ממיתה לחיים אינה מלמדת רק שלא מתנו שהרי 'ואתה מחיה את כולם', אלא נתגלה משהו עמוק מאוד שהעולם מונהג כעולמו של הקב"ה ולולא זה אין למציאות כולה חיים כלל, כל הקיום שלנו רק מצד שאנו חלקו של הקב"ה ובעולם הרחוק מה' אין לנו מקום בו.

את זה מגלה המן, וזאת דרכו של עמלק שאינו מקבל התנצרות והתחלנות וכדו' אלא רוצה ללקק דמם של ישראל, היות והם אלו שמבינים שמציאותם של ישראל היא הוכחה על ההשגחה של הקב"ה בעולם, והם מגלים את ייחודו.

גילוי יחוד במיתה עקה"ש

נשאלתי מה כוונת דברי הגמ' שכל אדם מישראל שמת עקה"ש מתכפרים לו עוונותיו, כעין שהיה בשמח"ת השנה, והרי הוא מומר. ובאמת הלבוש אומר שצריך תשובה אך הש"ך שולל את זה ומה הביאור. ונראה לבאר שבוודאי יש בזה מקצת תשובה שהרי האדם שחי בעולם רחוק מאוד אבל סו"ס נהרג על קידוש ה', וכמו שהעידו פליטי הטבח בש"ת - שלא משנה מה אדם עשה בחייו, בסוף מתו על זה שהם יהודים, ועובדה זו מגדירה את המציאות העצמית של האדם באמת.

ובמשל שאמרנו. מציאותו של האדם שנופל כשהרב שלו לא נמצא באזור, מלמדת שהוא ילד, כלומר שאינו מבין ולא מכיר מי הוא בעצמו אלא חושב שנמשך אחרי משהו אחר ולכן יש מקום שונה לעצמיות שלו. אבל עם ישראל מגלים מי הם בעצמם - 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו'. המציאות היא שאנחנו עמו של הקב"ה וזאת הגדרה מהותית שלנו, שאינה תלויה בכמות התפקוד ומה המעשה ידים שלנו, אלא מה אנו בעצם, כמו שמבין עמלק שאנחנו בכל מציאותינו בקנין הגוף שייכים לקב"ה. בדיוק ע"ז בא המן להשמיד להרוג ולאבד, בנשמה ברוח ובגופים בכל החלקים, ולכן בפורים אנחנו צריכים לגלות את השייכות השלימה שלנו להקב"ה, לא בסדרים של הרמה הגבוהה של האדם בדעתו, וגם אם רוצה האדם להראות שגם בפורים הוא בר דעת זאת הפקעה מפורים. הנקודה של היום היא שהוא שייך לקב"ה בכל הקומה, וזה הבנת היציאה ממיתה לחיים בעומק. כך גם מבאר הגר"א שבכל מצוות היום עומדים על כוחות החיים כולם, שבכולם אנו מראים שאנו שייכים להקב"ה בגוף ובממון ברוח ובנשמה.

האופי של פורים מאפשר את ההכרה בהיפוך הרע לטוב

ובאמת בכל ימות השנה אין אנו יכולים להיות קלילים באופן זה, שהרי הדעת היא המובילה וצריך להבחין בדעת טוב ורע ולהאבק על הטוב, אבל ליום אחד יש לנו ביטחון גדול ועניינו להראות שכל ההסתרות והמסכים שמסתירים ומטשטשים את המציאות האמיתית נקרעים ביום זה. כל הסיפורים של התאוה והחמדה מוכרים לנו ומקומם רק בסיבוב סדרי העולם כולו שעומדים לדבר אחד, והרע אינו צד שני אמיתי ואינו פרטנר להתמודדות כלל. זהו החילוק שבכל השנה אנו יודעים מה הטוב והאמת לעומת השקר והרע, לעומת פורים שאנו יודעים מי ארור ומי ברוך. היינו שברור לנו שהרע ארור ומקולל מצד עצמו, שמביא על עצמו את הכליה ואת הביטול וישוב עמלו בראשו.

מהות לימוד התורה - ענין מחיית עמלק

מלקחיו של הגה"צ רבי דוד ברונר זצ"ל
מנהל רוחני בישיבת נתיבות חכמה

אחת השאלות שרבים מתעסקים בה, במיוחד בתקופתינו, היא מדוע חשוב כ"כ ללמוד תורה?

למה כ"כ חשוב לי ללמוד נושאים שאני גם לא הולך לדון בהם? אני לא הולך להיות דיין, למה ללמוד אבן העזר? אני לא הולך להיות פוסק, למה ללמוד חושן משפט?

למה חשוב לדעת קדשים וכלים, ועוד חלקי התורה? מי שמוכשר שילמד תורה. בשמחה. אבל מי שלא מרגיש שזה הכשרונות הטבעיים שלו, למה שהוא ילמד כל היום?

איך זה יכול להיות שכל יהודי חייב ללמוד תורה?

אנחנו יודעים שבכל תחום בעולם יש את האנשים שמוכשרים בנושא ולומדים אותו. נגר, אופה, כל אחד לפי הכישורים שלו. יש אחד מבין במחשבים, יש אחד רואה חשבון, יש אחד צייר. איך יתכן שכולם יכולים וצריכים ללמוד תורה?

מה מצפים ממני בעניין ת"ת? לאן אני אמור להתקדם בנושא הזה?

מצות תלמוד תורה יש לה היבט רחב מאד, אבל אני שואל שאלה מאד נקודתית: מה רוצים ממני? האם רק ללמוד, לדעת דברים? מה המטרה? בחור אומר לי: למדתי שנה, שנתיים, שלוש, עשר, לאיפה אני אמור להתקדם?

עוד שאלה, מבואר במסכת שבת שבפורים קיבלו את התורה מאהבה. מה הקשר בין נס פורים לקבלת התורה מאהבה?

ושאלה נוספת: תנסו לתרגם מה היה הביטוי המעשי לקבלת התורה מאהבה? מה היה מאותו יום, מפורים של אותו שנה? יום אחרי פורים היה שטייגען בכל הבתי מדרשות? זה הרי לא היה ממש ככה.

הרי הם היו בתקופה של חזרה בתשובה. צריך תהליך. צריך היה לבנות את בית המקדש השני. אמנם התהליך היה די מהר, ממצב שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ממצב של השתחוה לצלם, עד שבית המקדש עמד בפועל היו בסה"כ כמה עשרות שנים. התהליך לא היה ארוך, אבל היה תהליך. לא באותו רגע השתגעו על התורה ולמדו יומם ולילה.

הנושא המרכזי היה שהם גילו שהם שייכים למושג בורא עולם, לתורה שלו. פתאום תפסו את החיבור הפנימי: אנחנו שייכים. משם התחיל התהליך הזה.

נחזור לשאלה שפתחנו בה מה התפקיד שלנו בלימוד התורה?

...

מחיית עמלק - מטרתה

יש דין למחות את זכר עמלק. יש אומה שקוראים לה עמלק, וצריך למחות אותה. למה 'זכו' דווקא עמלק שיש דין למחות אותם? הרי היו הרבה עמים שניסו להרע לעם ישראל, ניסו לעשות צרות לעם ישראל, ניסו להשמיד את עם ישראל, ואף על פי כן אין דין למחות אותם. עמון ומואב לא יבואו בקהל, אבל למחות לגמרי יש ציווי רק על עמלק. מה יש בעמלק יותר מכולם?

רש"י אומר: קיררו את האמבטיה [דברים כה יח].

ולא מובן, בגלל זה למחות את עמלק?

אנחנו אומרים בתפילה כל יום דבר מבהיל מאד: "ולמלשינים אל תהי תקווה וכל הרשעה כרגע תאבד". הרשעים חשוב מאד שהם לא יהיו פה בעולם. אבל יש שם משפט מאד מאד חמור: "וכל אויבך מהרה יכרתו" (נוסח אשכנז).

וכל אויבך? וכי יש להקב"ה אויבים? אנחנו יודעים שהקב"ה הוא טוב, הוא מיטיב. הוא רחמן, הקב"ה הוא הכל. איך אפשר להיות אויב של הקב"ה? אויב!! אתה יכול להגיד שהקב"ה מלחיץ אותי, אין לי כוח לקיים מה שהוא מצווה. אבל אויב?

האומות אומרות: מה שכתוב בתורה לא מתאים לנו.

קשה להם. אבל מישהו חושב שהקב"ה הוא אויב שלו? משהו רוצה להילחם נגדו?! למה להילחם עם הקב"ה, מה הוא עשה לך?

אם הקב"ה רוצה ממך משהו ואתה לא רוצה, תגיד "אני לא רוצה".

עמלק לא היה כופר. הוא הכיר את הקב"ה, אבל הוא מרד בהקב"ה. הוא מורד בבורא עולם! לא סופר אותו. יש אומות שאין להם כוח לריב עם הקב"ה, הוא מלחיץ אותם, הם כופרים. הם עובדים את השמש, את הירח, את המזלות, את הים.

עמלק הוא אויב של הקב"ה, הוא מכיר שיש בורא עולם והוא נלחם איתו. למה אתה נלחם? מה הקב"ה עשה לך? איך יכול להיות שהקב"ה עושה רע לבן אדם ברמה שהוא מרגיש אויב?! מה הפשט בזה?

ה' אלחנן (קובץ הערות ביאורי אגדות סי' י') מבאר למה צריך להשמיד את עמלק, כי הוא היחיד שבא להילחם בהקב"ה מעצמו. עם ישראל היו במדבר, הם איימו על עמלק? ניחא העמים שעמ"י רצו לכבוש, הם יצאו למלחמה. אבל עמלק, עם ישראל בכלל לא היו קרובים אליו, לא היו קשורים אליו.

למה באתם להילחם בישראל?!

הם באו להילחם עם הקב"ה. הם נגד הקב"ה. הם מחפשים להילחם איתו. אני שואל: למה להילחם עם הקב"ה? מה הקב"ה מפריע לך כל כך?

יש נושא מרכזי מאוד שבו כביכול הקב"ה מאד מאד 'מפריע' לבן אדם: הרצון הכי חזק של האדם הוא להרגיש - 'אני השולט, אני הקובע, אני פועל, הכל תלוי בי. אני בעל הבית'.

אבל הקב"ה אומר: "אני בעל הבית. ואתה צריך לדעת זאת". יש לאדם רצון גדול לשלוט. הקב"ה לא מכחיש את הרצון הזה. אדרבה, כשברא הקב"ה את אדם הראשון, אמר לו: "תדע לך יסוד גדול: השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. אתם תשלוטו בארץ. פרו ורבו ורדו בדגת הים, ובעוף השמים. בכל העולם אתם תהיו בעלי הבית, אתם קובעים, אתם יכולים לשלוט".

מה התפקיד שלכם? ע"י השליטה, אתם צריכים להעלות את כל הבריאה להכרה שיש בורא עולם. להכיר שיש בורא עולם ואנחנו עבדיו, אנחנו חלק ממנו. אנחנו לא אישיות נפרדת.

זהו התפקיד של בן האדם.

האדם המתוקן מכיר שהקשר לקב"ה טוב לו. כי הוא מבין שמצד עצמו הוא מוגבל. והקב"ה אומר לו: "אם יהיה לך קשר איתי אתה תהיה מועצם במושגים שאתה בכלל לא מכיר. קודשא בריך הוא וישראל ואורייתא חד הוא. אתה חלק מהקב"ה". פלאי פלאות.

אבל, בן אדם שלא רוצה להיות חלק מהקב"ה, הוא רוצה להחליט, להרגיש שולט. כשהקב"ה אומר לו: "אני הבעל הבית". הוא אויב שלו. איתו הוא נלחם, הוא מצמצם אותו.

זה היה חטא אדם הראשון. אדם הראשון אכל מעץ הדעת. ואחרי שאכל מעץ הדעת, הרע והטוב היו אצלו מעורבבים, הנושא המרכזי הפך להיות: מיהו בעל הבית?

הנחש החטיא את אדם הראשון. הוא אמר לאדם: "והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע". אומר רש"י: "והייתם כאלוקים - יוצרי עולמות". אתם תתפעלו מוסדות, תקימו, תשלוטו.

חוויה של שליטה היא חוויה מלאת עוצמה, בחורים צעירים אין להם את העוצמה של החוויה הזו, למרות שגם בישיבה אפשר להרגיש שליטה - מי קובע, מי נותן את הטון, מי אומר.

בחור בישיבה שלא בחרו אותו לארגן בקמפיין של פורים והיה מאוכזב מאוד. התבטא: "אתה יודע איזו חוויה זו?! אתה אומר. אתה קובע".

תנסו לראות בבית, עם האחים הקטנים, אתה אומר להם: 'תעשו ככה!'

-למה?'

-אני אמרת!'

-למה?'

-ככה! שתקו'. זו חוויה עצומה. שלטון.

אפשר לראות ראשי ממשלות, שרים, משתוללים, מתבזים, העיקר להשיג שליטה. אנשים נלחמים על השלטון באש ובמים.

השלטון הינו חוויה לא נורמלית, זו חוויה עצומה להיות שולט. זהו הצלם אלוקים של האדם, הכי דומה להקב"ה, שליט, מלך.

לכל אדם יש את כוח המלכות. ובפרט יהודים - בני מלכים הם.

מי שהכי הרגיש שהקב"ה מתנגד אליו, היה עמלק. כתוב במהרש"א (חוליו קל"ט): שעמלק הוא ההמשך של הנחש הקדמוני, הוא ההמשך שלו בעולם. הנחש הוא הטומאה. הדמיונות והמחשבות שאני קובע, אני שולט. זה עשיו, זה עמלק. ובפורים הביטוי של עמלק הוא המון.

האובססיה הגדולה שיש להמן בכל המגילה, היא הרצון לכבוד. כבוד, כבוד, כבוד. זה מה שעומד לו בראש כל הזמן בצורה אובססיבית. מה זה כבוד? החוויה שאני הטופ, אני מעל כולם. "וכל עבדי המלך כורעים ומשתחווים להמן". זהו עמלק: לתת לאדם את החוויה הכי עוצמתית - 'אני קיים, אין מישהו מעלי, אני הגג של העולם, הפסגה'.

המן הגיע לחוויה עצומה של תחושת עוצמה פנימית. הוא צבר עוצמה בתוכו. הוא מזלזל בהקב"ה, כופר בהקב"ה, מורד בהקב"ה. 'הוא יהיה האלוקים של היהודים. הוא יהיה הכוח שלהם'. הוא לא ירשה להגיד שהקב"ה הוא בעל הבית על העולם! שיש מושג של השגחה פרטית!

זה עמלק, מזלזל, כופר, מורד.

הכוח הזה של "עמלק" נמצא גם בכל אדם.

מאז חטא אדה"ר, לכל בן אדם יש את הרצון לשלוט. הרצון שאף אחד לא יגיד לו מה לעשות בחיים. כוח פנימי חזק שקיים בנו. לפעמים אדם מרגיש: "לא מעניין אותי מכלום. לא אלוקים, לא תורה, לא מצוות, אני עושה מה שבא לי, זהו". רצון למרוד. יש כאלה שלצערנו הרצון הזה גובר אצלם, ויש כאלה שרק משתעשעים עם המחשבה.

הרצון למרוד זהו עמלק. הקב"ה אומר "אני נלחם בעמלק", מלחמה לה' בעמלק. עמלק הוא לוחם עם הקב"ה. כביכול יש שני צדדים.

כשאדם רוצה לצבור את הכוח מעצמו, הוא שם במרכז את העולם שלו, הרצונות שלו, החוויות שלו. הכל ממקום של חומר, של טבע, של בן אדם.

הוא גם עז פנים, הוא פורץ. - "יש אבא, יש אמא, יש אלוקים, יש מישהו מעליך". לא! הוא עז, לא סופר את אף אחד. אנשים נרתעים ממנו, הוא משדר עוצמה.

זהו עמלק וזה המן במגילה. המן מחפש רק להעצים את עצמו.

אנחנו יודעים שהכל שטויות. הכל שקר אחד ענק. אין מושג שבן אדם עומד מצד עצמו, אנחנו יודעים זאת, ברוך ה'. כל התפקיד של העם היהודי מגלם את האמת שלכל אדם יש בורא מעליו, הוא נכנע להקב"ה. הוא תחת הקב"ה. רק זה משהו אמיתי.

אמנם, יש אנשים שבאישיות שלהם הם נכנעים. תמיד אפשר לרמוס אותם, תמיד אפשר לצעוק עליהם. סוג אופי, לא בהם מדובר. אנו מדברים על אדם עוצמתי מאד שבסדר גודל הוא כמו המן, לא מפחד מאף אחד, ואף על פי כן נכנע לה'. לא מתוך חולשה, אלא מתוך הכרה פנימית שיש בורא לעולם ואני מתחבר אליו, כי הקב"ה הוא הבעל הבית. כשאנחנו נכנעים להקב"ה אנחנו לא מתבטלים. אנחנו מתקדמים, אנחנו חווים את עצמינו בצורה הכי גבוהה.

מי היה האיש שהתבטל לקב"ה בצורה הכי מושלמת? משה רבינו, עבד ה'. מה המעמד של רבן של ישראל? מה ההגדרה שלו? משה נקרא מלך ישראל, מלך.

איך אנחנו מציירים לעצמנו את משה רבינו? עבד ה', נכנע עצום. לא צריך כלום!'

משה היה איש האלוקים, היה מנהיג של עם ישראל, ברמה של מלך עם כל העוצמה.

הכנעה אין הכוונה התבטלות. להיות מסכן. הכנעה זו הבנה פנימית שכל הקיום שלי מגיע מהקב"ה, להכיר כמה ה' עשה לי. אני חלק ממלכות ה'.

אנו מוצאים זאת במגילה. מרדכי היהודי היה נכנע עצום להקב"ה. הוא מתבטל כל כולו להקב"ה. הוא התפלל והתפלל והתפלל. כמו שאומר המדרש 'בן יאיר בן שמעי בן קיש', שהקיש על דלתי שמים בתפילתו [פרקי דרבי אליעזר שם].

עם זאת, מרדכי היהודי לא היה פראיר. הוא רואה את המן שהיה באמת אדם מפחיד, אדם עוצמתי, עם כוח אדיר. וכל עבדי המלך כורעים ומשתחווים לו ע"פ פקודה מהמלך הגדול שמולך על מאה עשרים ושבע מדינות. ומרדכי לא נע ולא זע ממנו. מה פרוש לא זע? אפילו פסיעה. שירגיש משהו... אפילו קטן, הוא מתגבר. גם זה לא. כלום. כאילו אור. עציץ. הוא רואה את המן - עציץ.

אתם יודעים איזו עוצמה זו? לפחות כמו המן, ואפילו יותר. עוצמה של בן אדם שלא מפחד מהאיש הכי חזק במדינה. לא נע ולא זע, לא משנה מה יהיה.

המן אמר: "וכל זה איננו שווה לי". למה? בן אדם אחד לא זז. למה שום דבר כבר לא שווה?

המן יודע שבעצם הוא אפס אפסים, אין לו כלום. הוא צובר כוח על ידי "כאילו" עוצמה. מרדכי אומר לו בפנים את האמת "אתה אפס אפסים לחלוטין". והמן יודע את זה. הוא דמיון דמיונות שהוא מלך אבל כשיש מישהו שאומר לך "אני לא מפחד ממך", ומרדכי מקריין את זה מתוך אמת פנימית. אז באמת המן הרגיש אפס אפסים. זה היה הכוח של מרדכי.

מרדכי משתחוה להקב"ה, נכנע. איך הוא נכנע? בתפילה, "צומו עלי, לך כנוס את כל היהודים". זה הרעיון העצום של תפילה. זה היה התיקון, לגלות שיש בורא עולם.

אגב, זו הסיבה שפורים הוא יום תפילה עצום. יום שיהודי מגלה את הקשר שלו מול הקב"ה. היהודי מגיע לכניעה עצומה כשהוא רואה שהקב"ה הוא כל יכול, והוא עושה את הכל.

חווית השליטה

כעת נגיע להבנה מה התפקיד של תורה. "הדר קבלוה מאהבה, מאהבת הנס שנעשה להם".

איך מתבטא בשטח הכוח של אדם שרוצה לשלוט, רוצה לפעול? "אני רוצה לעשות מה שבא לי, מה שאני רוצה, מה שטוב לי". לא מדובר בבן אדם שרוצה לאכול פיצות כל היום, וללכת לברכה ולראות סרטים. אנחנו מדברים על אנשים שרוצים תרבות, רוצים עולם מתוקן, חברה מתוקנת, שמאלנים, מרצ. עיתון הארץ, אנשים מתורבתים, אינטליגנטיים. יש להם עולם שלם של ערכים ומושגים.

אבל מיהו בעל הבית? הם בעל הבית. הם קובעים. הם עמלקים. הרב אלחנן וסרמן כותב (קובץ מאמרים ואגרות מאמר עקבתא דמשיחא) שהיבסצקים היו כופרים, קומוניסטים יהודים. הוא אמר עליהם שהם עמלקים, נשמות של ערב רב שנכנסו לעם ישראל. כל ראשי השלטון שהם נגד התורה, נקראים זרע עמלק. פירוש הדבר שהם נשמות עמלקים שנמצאים בעם ישראל (ע"פ הגאון שאומר שהעמלקים נכנסו לעם ישראל והם הערב רב [ביאורי הגר"א ברכות דף לב]).

כל אלו שמתנגדים לתורה, (לא כל העם שמתקבץ אחריהם, שהם מוסתים) אלה שמרגישים רצון פנימי להילחם בחרדים, בתורה, הם זרע עמלק.

הם אומרים: אפשר להעמיד ארץ בלי תורה, בלי אלוקים, הכל בסדר. בני אדם הם מספיק חזקים להעמיד את עצמם.

אמנם הם טוענים שהם באים לטובת הציבור ולטובת כל מיני ערכים ולא נגד האלוקים, אבל גם המן במגילה אומר למלך יש פה אנשים שדתיים שונות... הוא לא אומר: בא לי להלחם בקב"ה.

אף אחד מהנלחמים נגד ה' ותורתו לא יגיד "סתם. בא לי". גם לא יגידו: הם הורסים את החוויה שלי. תמיד הם ימצאו הסברים הגיוניים וטובים: גיוס בני הישיבות, טובת המדינה, אנחנו דואגים לחרדים, לילדים שלהם. אף בן אדם לא יגיד לך: "אגיד לך את האמת? אתה מעצבן אותי, אני רוצה

התורה - דבר ה'

התורה היא הדיבור של הקב"ה. מה הקב"ה רוצה, מה הוא אומר? אין לנו ידיעות אישיות מה הקב"ה רוצה. יש אנשים שחושבים שהם יודעים באופן אישי מה הקב"ה רוצה. אי אפשר להחליט לפי הרגש מה הקב"ה רוצה!

יש צורה אחת איך יודעים מה הקב"ה רוצה:

דרך התורה!

אבל האמת היא: מה זה ההלכה? מה זו התורה? התורה היא הביטוי של רצון ה'. הצורה כיצד הקב"ה רוצה **שאתה** תסתכל על הדברים, איך אתה אמור להתחבר ממקום יותר עמוק בעצמך.

התורה היא דבר ה', ומהו 'דבר ה'? אני, אני שייך להקב"ה. ודבר ה' הוא הצורה שבא **אני** אמור להסתכל על הדברים.

בכל נושא מלבד הרובד הפנימי, יש רובד הרבה יותר עמוק איך להסתכל על דברים, זו התורה, זה דבר ה'.

על כל נושא שאתה מתעסק במשך היום, ממש על כל ענין אתה יכול לדעת מה דעת תורה בנושא הזה. אני ב"ה זכיתי ללמוד ש"ס במסגרת הדף היומי. אין נושא אחד בעולם שחז"ל לא התייחסו אליו. אין נושא אחד בעולם, זה מדעים לראות את זה.

ישב אצלי בשיעור דף היומי יהודי בן 09, הוא התחיל ללמוד בגיל 78 בערך (הבן שלו בתפקיד בכיר מאוד בממשלה). כל פעם מחדש הוא היה נדהם: "וואי, וואי, איך הם ידעו את כל זה?" הוא רואה שם במסכתות כל מיני דברים. "איך הם ידעו? כל מיני סוגי בעלי חיים, סוגי צמחים, גוף האדם, גוף הבהמה, חולין. איך הם ידעו את כל הדברים האלה?" הוא היה ממש מתנצל: "איך לא למדתי כל השנים, איך לא ידעתי. אל תחשבו שישבתי כל היום בבית קפה רגל על רגל. אני עבדתי כל החיים, הגעתי למדינה אף אחד לא אמר לי כלום (הוא ניצול שואה), חבל, למה לא אמרו לי?". כל יום מחדש הוא נתן לי חיזוק. אני הייתי אברך צעיר והוא היה יהודי בן 09, בן אדם מוצלח, כשרוני, ממולח, פיקח, אדם מוכשר. והוא אומר: "עשיתי, פעלתי, עבדתי כל השנים אבל וואי וואי וואי".

בלוויה שלו רצו שאני אספיד. כל פקידי משרד המשפטים באו ללוות את החבר שלהם. אמרתי להם: "רבותי, תדעו לכם שהוא השאיר צוואה. הוצאתי את הגמרא והראיתי להם אותה. ואמרתי "הוא כל הזמן אמר לי 'איך לא אמרו לי?' אני אומר: זו הצוואה שלו, תדעו שיש לנו גמרא. יש לנו מה ללמוד".

מה שתפס אותי בסיפור היה ההערכה שלו: "איך הם יודעים הכל? איך הם הבינו הכל?"

אין נושא אחד בעולם שאתה יכול להגיד: "לזה חז"ל לא התייחסו", על זה אין לי הדרכה מחז"ל מה לעשות.

אפילו איך לעשות עבירות, גם לזה יש הדרכה. אומרים חז"ל [מועד קטן ז'] : אדם רואה שיצרו מתגבר עליו, ילבש שחורים וילך למקום שלא מכירים אותו. יש שם מחלוקת בראשונים מה הפשט בגמרא, אבל הפשטות כפשוטו. למעשה: "אם אתה לא יכול, אין לך מה לעשות, אתה תקוע, אתה עושה עבירות. לפחות תעשה את זה בצורה של 'ילבש שחורים'".

אין דבר שאתה יכול להגיד: לגביו אין הגדרה.

הנידון שלנו הוא מה התפקיד שלי בלימוד תורה? הרי אני לא הולך להיות עכשיו גדול הדור, אני לא הולך להיות פוסק.

דבר אחד צריך לדעת: כל בן אדם, בכל לימוד שהוא לומד, בכל נושא שבעולם, יש לו השפעה, הלימוד יוצר אצלו הסתכלות אחרת, התחברות אחרת, הבנה אחרת.

הדבר פועל בכמה מישורים: מבחינת הידע, מבחינת התפיסה - איך להסתכל על הדברים.

וגם מבחינה סגולית - הקב"ה נותן לאדם טהרה פנימית. חיבור פנימי להקב"ה. ואז ממילא כל מבט, כל דבר שהוא עושה בסדר היום שלו, יש לו תפיסה יותר פנימית איך צריך לעשות את הדברים.

ככל שאדם יותר מחובר לתורה **של עצמו**, לתורה **שהוא לומד**, הוא מקבל את הכוח להתמודד בדברים שהוא מתמודד איתם ממקום יותר פנימי, אמיתי.

לחיות את עצמי בלי שום עול. רוצה להרגיש בעל הבית ואתה מפריע לי? אין גנב שישאלו אותו "למה באת לגנוב". והוא יענה: "סתם זו חוויה כיפית. לקחת מאנשים כסף זה כיף. לא לעבוד ולהרוויח זו חוויה אדירה". הוא יגיד לך: "אני דחוק בכסף, תן כסף לעניים". אף אחד לא יענה על השאלה: "למה רצחת אותו?" "סתם. זה כיף לראות דם נוזל על הפנים". אף אחד לא יגיד לך כאלו דברים. גם הרוצחים הכי גדולים שיש להם תאוות רצח. מה הם יגידו? "הוא רשע, הוא מושחת".

כל האידיאליסטים למיניהם, אין להם שום זיקה לחוויה יהודית, כל המניעים שלהם זו חוויה אישית שלהם. יש להם ערכים, חסד, המון מידות טובות ונתינה וכולי, דבר אחד אין להם.

אין להם אלוקים!

הם אומרים: 'אין אלוקים ואני לא חייב לאף אחד כלום, אני הבעל הבית. אני האלוקים. ואני קובע שצריך חסד במדינה. אני קובע שצריך לעזור, אבל אני הקובע'. וזה שורש הבעיה.

בדורנו אנחנו רואים מה ה"אני" הזה הביא. אתם יודעים איזה רוע יש בעולם? טומאות. התפרקות החברה האנושית, זה מה שיש היום. אנשים לא מקימים בתים היום. בעולם הגדול לא מתחתנים.

פעם היו הרבה גירושין, היום כבר מראש לא מתחתנים. בשביל מה צריך להתחתן? בשביל מה צריך להביא ילדים? תן לי לחוות את עצמי וזהו זה. ישנם כל מיני תסבוכים שנוצרו. לצורך העניין, כבר לא צריך להתחתן עם אישה, אפשר להתחתן איש ואיש. דברים מטורפים. אם היית אומר אותם לפני שלושים שנה היו שולחים אותך למוסד לחולי נפש, והיום צריכים להתווכח על מושגים בסיסיים.

כשאדם לא מרגיש את העולם ממקום של חיבור פנימי למי שמעליו - להקב"ה, אז הוא רוצה לחוות את עצמו. לחוות את עצמו הכוונה: החומר, הרצונות שלי, הטבע, הם הקובעים. אבל הטבע לא מחזיק את עצמו ובסוף הוא נגמר.

אפשר לראות אנשים שכל היניקה שלהם וכל החיות שלהם היא: "נגד החרדים". מה אכפת לך מהחרדים? תגיד מה יש לך להציע?

ראית פעם בן אדם (שרוצה שיבחרו בו) שמציע לך הצעה: "אני רוצה להציע לך דבר אחד - בלי השכן הזה".

מה אתה מציע?

"בלי השכן הזה".

תציע מה אתה, מה יש לך לתת לי.

לא צריך שום דבר, אני אגרום שההוא לא יהיה פה.

תגיד לי אתה משוגע, ככה בונים מערכת?

מה התשובה? השכן הזה מפריע לקיום שלי, אני לא יכול להיות איתו פה. הוא מייצג איזשהו כוח.

בעקיפין, או במישרין, הם נלחמים עם הקב"ה.

אגב, יש כאלו שאומרים בנוסח התפילה: "וכל אויבי עמך מהרה יכרתו" (נוסח ספרד) למה אויבי עמך? כי אלה הם בדיוק "אויבך".

יש מראשי השלטון שאומרים: אנחנו לא נלחמים נגד החרדים, האנשים עצמם הם בסדר גמור. אנחנו נלחמים נגד ה"מערכת החרדית", נגד הרעיון. זה נקרא להילחם נגד הקב"ה, הם נלחמים נגד הקב"ה דרך העם שלו. מה אנחנו מייצגים? יש לנו איזה רצון אישי? אנחנו מייצגים את הדרך שהקב"ה מנהיג בטבע: יש תורה ויש יהדות ויש מצוות.

כשהציונות קמה ר' חיים בריסקער אמר: "הם רוצים לכפור בקב"ה". היו שם גם אנשים דתיים. איפה הוא ראה כפירה בהקב"ה?

התשובה: כפירה אין הכוונה שהקב"ה לא קיים, כפירה יכולה להיות שהקב"ה קיים, רק ש"ילך מפה", שלא יפריע לנו, הוא לא בעל הבית עלינו. מרידה במלכות - זו כפירה בקב"ה.

זה עמלק.

צריכים לדעת, אצל כל בן אדם יש את המרידה הזאת. מחה תמחה את זכר עמלק. בכל אדם יש את הגרעין של עמלק הזה שמנסה לבנות עולם בלי מערכת רוחנית, בלי מערכת קשר לקב"ה.

...

אמר לו הרופא: "לא, אדוני, אני לא יודע מה אתה מספר לי. אני אדם בן שישים, בעשר אצבעותי למדתי, עבדתי, השקעתי, התחנתתי, הבאתי ילדים, יש לי עבודה, משרה. אני שולט בעצמי, כל החיים שלי שלי בעצמי, עם כל הכבוד אני לא מכיר במושגים האלה שיש בורא לעולם, והוא שולט. אתה יודע מה, אדוני, תביא לי הוכחה שלא אני השולט, בבקשה, אני אשמח שתביא לי. בינתיים אני השולט, אני בעל הבית. תביא לי הוכחה תוך עשרים וארבע שעות."

אותו אברך לא ידע מה לעשות. חזר לבני ברק, הלך לרב חיים קנייבסקי וסיפר לו: "הייתי אצל רופא והוא רוצה הוכחה שלא הוא בעל הבית, לא הוא שולט. מה אני יכול להגיד לו?" רב חיים שאל: "הוא רוצה לקנטר?" ענה האברך: "לא, הוא באמת לא מאמין בזה". רב חיים אמר: "ה' יעזור, יהיה בסדר".

למחרת, האברך מקבל טלפון: "הרופא מחפש אותך דחוף דחוף". הוא חושב לעצמו: "מי יודע מה קרה?"

הוא מגיע למשרד, הרופא אומר לו: "אני מרים ידיים, קיבלתי הוכחה שלא אני שליט". מה קרה? "אני אגיד לך את האמת, אני אדם בן שישים, מגיל שש לא עשיתי במיטה. אתמול בלילה עשיתי. אפילו על הצרכים אני לא שולט". ככה מספר רבי יצחק זילברשטיין. הקב"ה נתן לו בעין יפה, בשניה אחת הרגיע אותו.

ברגע שאדם מתפלל הוא נכנע. אדם נכנע והקב"ה פותח לו שערים גדולים לגלות תובנות, הבנות, תפיסות, חיבורים חדשים ששייכים לעולם שמעל הטבע. זו התורה.

כל לימוד, כל תובנה, כל מילה שאתה לומד, איכשהו זה אמור להשפיע על היום יום שלך. צריך לדעת זאת.

כמה אתה חייב ללמוד? לא כל הבחורים שווים, לא כל האברכים שווים. יש כללים בהלכה כמה אדם חייב ללמוד. אבל מה התפקיד של הלימוד? הוא מחבר אותך למקום יותר פנימי. ככל שאדם מסוגל יותר ללמוד, יכול יותר להבין. החיבורים שלו יותר גדולים. לכן אנחנו מעריצים את גדולי ישראל, כי החיבורים שלהם כל כך גדולים לכן כל מה שהם אומרים זה דבר ה'. האנשים האלה גילו את כל המושג "אדם" ממקום שקשור להקב"ה.

גדולי התורה הם הטופ, הם הגשימו את היכולת של האדם להגיע לקרבה להקב"ה בצורה מושלמת. כל מבט שלהם הוא מבט אחר. אבל כל אדם, לא רק גדולי ישראל, כל אדם, כל בחור יכול.

אחרי החתונה, כל החלטה בבית תהיה מכח מה שאתה מחליט, ובחור מיוחד מזה, כיצד אדע מה להחליט, וכי למדתי את כל הנושאים שבעולם?

תשובה - עצם העניין שאתה לומד, מחובר ללימוד בכלל, גם בלי ללמוד משהו מסוים, עצם החיבור ללימוד, אתה נשאב למקום יותר פנימי בעצמך וגם התובנות שלך יותר קדושות, יותר טהורות. גם מבחינת ידיעת התורה ככל שאדם מרחיב את ידיעת התורה שלו וזמן הלימוד שלו וההתחברות שלו ללימוד, הוא נהיה אדם שיותר מחובר לעצמו.

בפורים, אחרי שעם ישראל זכה להתבטל להקב"ה, הם גילו שהתורה מגיעה עד שורשי הדברים. מי זאת התורה? הקב"ה. הקב"ה מגיע למקומות הכי שפלים, הקב"ה נכנס לבית המלך, לאחשוורוש, למשתה היין, לכל העבירות הכי גדולות שהיו שם במשתה היין, לכל הטומאה שהייתה שם, והוא מנהל את התהליכים. היה שם מועדון, מלא עבריינים, מלא מושחתים התווכחו שם מי יותר יפה, המלך אמר "אתם תראו את שלי". הכל היה רדוד, טמא, ומשם הקב"ה מנהל את תהליכים.

גם שם הקב"ה נמצא?! במקומות הכי פשוטים הקב"ה נמצא?! -כן. אם ככה, תורה שהיא דבר ה', היא מקובלת עלינו, כי אנחנו נמצאים במקומות הכי פשוטים, הכי רדודים.

גם משם יש מקום להתחבר? גם משם יש למה לעלות? -כן. זו היתה ההבנה בפורים. לכן קיבלו את התורה מאהבה. הקב"ה רצה שנכיר שהחיבורים הכי גדולים והכי עמוקים נמצאים באדם. וגם במקומות הכי נבזים שנמצאים באדם, גם משם אפשר לקבל הסתכלות יותר פנימית איך להתחבר לדברים, ולעלות משם.

לעומת עמלק שמייצג את הגישה וההסתכלות הלא נכונה. ורואים את זה על אנשים שאין להם חיבור לתורה, כל ההתנהלות, כל המחשבות, כל הסדר יום שלהם, כל ההבנות שלהם, חותרות למקום אחר של שקר. מצוות תלמוד תורה שקולה יותר מכל המצוות. כי ככל שאדם מחובר ללימוד של עצמו, הוא יכול להתחבר לרובד הכי עמוק שנמצא בעצמו. מהו הרובד הכי עמוק שנמצא באדם? מקום האמת שבו. ומה זה תורה? תורה היא המבט האמיתי לכל דבר. בן אדם שיש לו מבט אמיתי יודע שהוא חלק מהמעגל: קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא.

ככל שאדם יותר מעמיק בתורה, זה לא תורה של מישו אחר, זה תורה דלילה, הקב"ה טמן בי את התורה, את ההסתכלות האמיתית. החפץ חיים אומר שהקב"ה טמן בכל בן אדם תובנות, הבנות, הסברים, חידושים, תפיסות, איך מתחברים לחיים, לעצמו. ואדם צריך לגלות אותם על ידי הלימוד שלו.

הגילוי נעשה דווקא ע"י עמל, ע"י יגיעה. משום שרובד החיצוני של האדם, האדם רואה ברובד רגיל, טבעי. וכדי לגלות את הרובד העל טבעי שלי, עליו לעשות עבודה גדולה ולא טבעית. זה דורש עמל זמן וכוח.

יש נקודה שצריך לעמוד עליה. ישנם עורכי דין, רואי חשבון, שלומדים כמה שנים טובות את המקצוע, מה ביני לבינם?

"אתה לומד תורה, אני לומד משפטים, אני לומד ראיית חשבון, אני לומד להיות רופא כבר כמה שנים. מה יש בלימוד תורה שהוא יותר מכל הדברים?"

בחור ישיבה עזב את הישיבה, הלך לצבא. אחרי תקופה הוא בא לבקר. הוא אמר: "איזה יופי פה. בצבא קורעים אותנו, אנחנו עושים משמרות ובלילה בקושי ישנים. עובדים קשה". אמרתי לו: "תחזור לישיבה, אתה עובד שם כל כך קשה, בא תחזור". הוא אומר לי: "לא, לא, לא". אמרתי לו: "למה? תסביר לי". הוא לא ידע להסביר לי.

בשיעור דף היומי שאני מוסר יש לי קשר עם אנשים שלומדים ועובדים במקצועות שונים. לימוד תורה קשה להם, אפילו שעה ביום.

...

מבט תורני

מה עומק העניין?

התשובה: להיות רואה חשבון זה במסגרת הטבע של האדם. העולם בנוי מאכילה, שתיה, שינה, ויש צרכים לימודיים. אדם רוצה להצליח. אדם רוצה לנצל את הכשרונות שלו. מוכן להשקיע חזק. אדם מוכן להשקיע שעות על גבי שעות כדי להיות רואה חשבון או להיות איש מחשבים, או להיות איש צבא או נגר. כל הדברים שהם טבעיים - בקל אני עושה אותם. אפילו שאני מוסר עליהם את נפשי, זה החיים. הוא יתלונן, אבל הוא יעשה את זה.

אבל לימוד תורה בכלל לא שייך למסגרת הטבע. לימוד תורה פירושו לגלות רובד חדש והרבה יותר עמוק. דבר אלוקים מעל הטבע. זה מאד קשה, לא טבעי בכלל. להיות 'לא אני' כביכול.

אבל, האמת היא שאנחנו לא מייצרים משהו חדש, זהו האני הכי עמוק, אנחנו מגלים את מה שחוסם אותנו.

מה חוסם אותנו? אדם רוצה לחוות את עצמו ממקום שהוא בעל הבית, לכן הוא חוסם את עצמו מלהגיע למקומות יותר עמוקים. אחרי שאדם מוכן להיכנע, להבין שיש מישו מעליו, שיש בורא לעולם והוא חלק ממנו, אז הוא מקבל כניעה פנימית, ונפתחים לו השערים.

מה זו הכניעה הפנימית ואיך אנחנו מתרגמים את זה לשפה שלנו? תפילה. מה זו תפילה? לעמוד מול הקב"ה ולבקש ממנו.

אדם יכול להתפלל לעצמו, בוטח בעצמו, הוא הקובע, הוא השליט.

רבי יצחק זילברשטיין מספר. היה אברך שהיה לו ילד בפגייה. הוא היה לחוץ כל הזמן מהמצב. יום אחד אמר לו ראש המחלקה: "אדוני, תירגע, אני פה נמצא בשטח, כל עוד אני שולט במצב, הכל בסדר. אתה יכול להיות רגוע, הילד שלך בידיים טובות". הוא דיבר בעוצמה. האברך מיד אמר: "לא הכל בשליטה שלך, יש בורא עולם".

דברי בכי ונהי על פטירת הנאמן ר' שלמה אדלשטיין זצ"ל

דברי פרידה ממי שהיה "אב" למשפחתנו ומשפחות רבות לאין מספר

- כאת הנאמן רבי אורי יצחק שליט"א -

במלא מובן המילה והתואר "ר' שלמה" לכאורה מקטין את הדמות, אך מה אעשה והרי ככה נתכנה בפי כל וכך רצה להיתכנות, ופשוט שאם היינו שואלים את פיו עתה כך היה מורה לנהוג, ואקיים בזה את רצונו הנעלם הנגלה.

ג. הנה כבר מילתי אמורה שהבית הזה אין לו אח ורע ממש כפשוטו, ונתרכז במאמר זה בשלושת היסודות שעליהם הושתת הבית - גדלות עצומה בתורה עם יראת שמים ויראת חטא טהורה, חסד במושגים של דורות קודמים כולל הכנסת אורחים ברמה שאינה מצויה בימינו, וקירוב רחוקים במושגים שאינם נתפסים גם בדור שלנו המשופע בקירוב רחוקים מכל הסוגים.

אך יש להבין היטב את דבר הבית - דבר שהוא גלוי לכל באי הבית אך אולי נסתר ממי שלא בא בצל הבית מזוית זו שאנו חוינו - שכל שלושת היסודות הללו אינם נפרדים אלא הם מיקשה אחת של שלמות נדירה, מרקם פלאי שרק באמצעותו הגיע הבית לשלמות הלזו, ובאמת כל אחד משלושת היסודות היה נגלה כ"א במקומו גם מחוץ לבית, לדוגמא לימוד התורה והתמדה ואהבת תורה ויגיעה בתורה וידיעת תורה - כל אלה היו מפורסמים היו גם מחוץ לבית, וכן החסד, ודקדוק המצות ויראת שמים ויראת חטא, וקנאות לשם שמים לדבר השם בלא פשרות, וגם הכנסת אורחים שמטבעה נגלית רק בתוך הבית אך במידה מפורסמת גם מחוץ לבית, ומידות טובות ועוד רשימה ארוכה של מידות השלמות התורנית.

אך בתוך הבית התאחדו כל אלה לשלמות אחת נדירה, אשר פרותיה לא מצוים בשום מקום.

ד. ועתה אבוא אל העין, לבאר את התוכן המיוחד של השלמות של הבית מזוית הראיה שלנו - באי הבית, מאות ואולי אלפים של ה"בנים" וה"בנות" ה"נכדים" וה"נכדות" של הרב והרבנית, מתוך דגש על החידוש הנורא שהתחדש בבית הזה במושג של "קירוב רחוקים".

אך לצורך זה יש להקדים קצת את עומק הסוגיא של "קירוב רחוקים" והתוכן הפנימי האמיתי של המושג "תשובה", בעיקר בימינו שמצד אחד חווה חויה מבורכת של מה שמכונה "תנועת התשובה", אך מצד שני תנועה זו מתאפנת בגוונים שאין להם כלל דוגמא בדורות קודמים [בעיקר משום שרוב החוזרים בתשובה אינם "חוטאים" במובן הפשוט של המילה, אלא היו בבחינת "תינוקות שנישבו", עד שלא נמצא כמעט בקדמונים הדרכות מסודרות והנהגות מתאימות לסוג היחס הנכון כלפי ציבור גדול זה].

א. בת אחת השאיר "אבינו" הגר"ש אדלשטיין זצ"ל, אך ביום ששי כ"ח אדר א' תשפ"ד נשמעה צעקה אילמת מפי מאות [ואולי אלפים] בנים ובנות - "יתומים קיינו אין ואין אב", ובעת העלתו נשמעה הזעקה האילמת - אָבִי אָבִי רָכַב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשׁוּ.

אין זה הספד, לעצרות הספד יש חוקים וכללים, ואולי דברים אלו אינם עומדים ב"כללים", אך זעקה ובכי א"א לכלוא, וכמדומה שדברי זעקה ובכי ונהי שידוברו כאן משקפים את הנעשה בלבבות לאין מספר בימים אלו, ומי יודע אם לשבר הלזה יש מרפא.

בית יש לקב"ה בעולמו, בית משפחת אדלשטיין שמו, שאין לו אח ורע בעולמו של הקב"ה, ואנסה לתאר במאמר זה מקצת רגשות הנפש, המגיעים מזוית ראייה של מאות ואלפים, זוית שכמדומה נעלמת מאוד ממי שלא חוה את הבית הגדול הזה מזוית זו.

וככלל נראה שהאדם הגדול בענקים אשר חסינו קצת בצילו היה רב גווני בצורה קיצונית ומיוחדת, אך כל פן מאישיותו הדגולה היה נגלה רק למי שעמד באותו צד, ושאר הצדדים היו נסתרים לחלוטין, ולא נתגלה לכל אך ורק מה שחפץ בעל הדמות לגלות, עד שעכשו אחר פטירתו אנו חוזים דבר נפלא ונורא, כי רבבות אנשים שהיו קרובים אליו, כל אחד מתאר אותו באופן שונה לחלוטין מחברו, מדגיש צדדים מסוימים ומתעלם מחלקים אחרים, עד שלעומד מן הצד נראה שמדברים כאן מכמה אנשים שונים!!!

ב. אני חייב בהתנצלות אישית על סגנון הכתיבה, אני מתכוין במאמר זה לכנות את הגר"ש זצ"ל בכמה כינויים שאולי אינם שיגרתיים לפי הקשר המשפחתי שלנו עימו. משפחתנו זכתה להיכנס לבית המפואר הזה לפני למעלה מארבעים שנה, צעירים היינו בגיל, במצב המשפחתי, וגם ביהדות, וקיימו בנו הרב זצ"ל ותבל"א הרבנית תליט"א מצות עשה דאור' של "וּאֲסַפְתּוּ אֶל-תַּנְךָ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ", "עמך" ממש בלא חסר ויתר, וא"א לתאר את המציאות האמיתית של מי שנכנס לבית הזה רק במילים שהיו שגורות על הלשון במשך ארבעים שנה - הדוד ר' שלמה ודודה נחמה. ויש לצין שבמשפחתנו לא נהגו לכנות כל אדם זר שנכנס לבית בתואר "דוד", והתואר "דוד" ו"דודה" כלפי הרב והרבנית התיסד אצל ילדינו באופן טבעי!!! אך התואר האמיתי הקרוב ביותר למציאות אותה חוינו היא של "אבא ואמא", ובסמוך ננסה להסביר את עומק המושג אשר אין לו אח ורע כפשוטו ממש, לכן לאורך כל המאמר אשתמש בתואר "אבינו", במרכאות במקור כפי המתבקש ממידת האמת, מלבד בתואר התורני ר' שלמה, אף שאין תואר זה עומד בקנה אחד עם גדלותו בתורה, כי היה הרב זצ"ל גאון בתורה

שהוא טבעי ואין להאשים איש במציאות זו, ואכמ"ל, אך בידול זה מתמוסס במשך השנים עם ההתערות הטבעית בחברה, [אא"כ הבעל תשובה מבדל עצמו בעצמו מכלל החברה, ואכמ"ל].

אך יש עוד נתק, עוד חוסר חיבור, לא עם החברה [אע"פ שמשפיע גם על הקשרים החברתיים אבל הוא תוצאה שלהם ולא סיבתם] אלא עם שלשלת הדורות, עם הרצף הנפלא של עם ישראל לדורותיו, עם גדולי ישראל וזקני האומה שמלפני מאה וחמישים ועשרים שנה, עם הצורה האותנטית של הבית היהודי, של צורת הבית היהודי, של הצורה של הבן תורה כפי שהנחילו לנו גדולי הת"ח והזקנים.

הנה דבר זה נקנה אך ורק במשפחה, בבית, בבית שיש בו סבא רבא וסבא ואב ואם וילדים ודודים ושמות והתכנסויות משפחתיות, שם מתעצבת צורת היהדות וצורת הבן תורה, ע"י שירים וסיפורים והשמעת דעות ושמעות ומעשים כפי ההתרחשות שלהם בשעת מעשה, ע"י ד"ת המתאימים לזמן ולמקום.

ו. הנה בבית הזה שבשם משפחת אדלשטיין יכונה, התחדש חידוש גדול, שכל אחד זכה לא רק להכנסת אורחים בדרגה הנעלה ביותר, אלא זכה להתחבר עם היהדות השורשית בכל המעמקים שלה, עם כל מה שמנינו לעיל - שמחות והתכנסויות משפחתיות, שירים וסיפורים והשמעת דעות ושמעות ומעשים כפי ההתרחשות שלהם בשעת מעשה, ע"י ד"ת המתאימים לזמן ולמקום!!! שם התעצבה צורת היהדות וצורת הבן תורה של מאות משפחות, שם צמחו ת"ח בני תורה ונשים יראות שמים וילדים שעד שהגיעו לבית הזה לא היה להם אב ואם היכולים להעניק ולמלא להם את כל החסר הזה, ומעת שדרכו על מפתן הבית זכו לסבא וסבתא ואבא ואמא ודוד ודודה ובני דודים ונכדים - כולם שלהם ממש כמו שהם של "דוד ר' שלמה" ו"דודה נחמה".

א"א לתאר למי שלא חוה חוויות אלו על מה מדובר, א"א לתאר את התמלאות החסר הזאת למי שלא חוה את חווית החסר עצמה. בעצם אפילו מי שזכה לכל השפע העצום והנורא הזה לא תמיד ידע באיזה התרחשות א-לוקית הוא נמצא, כילד הגדל לאט לאט עם עבור השנים ואינו מבחין שגבהה קומתו אם אינו מודד כל העת את השינויים שחלים בקומתו, כן כל באי הבית הגדול הזה לא יכלו לעמוד על תהלך צמיחתם הרוחנית שהיתה כנחל הזורם לאיטו ומפרה ומרוה את כל הנקרה בדרכו, לפעמים בעת שנעדרו מסיבות שונות מסעודות חול המועד המפורסמות, כששבנו לאחר זמן יכולנו להבחין קצת בשינוי, בגדילה, בצמיחה, אבל את כל ההקף של הנס לא ראינו, לא יכולנו לראות, בבחינת "אין בעל הנס מכיר בניסו".

ז. אך פטור בלא כלום א"א, יש בנותן טעם לנסות לתאר מקצת מהתוכן הפנימי של המפגשים הללו, שהתקיימו כמעט תמידים כסדרם בסעודות חול המועד. מרגע שדרכה רגלינו על מפתן הבית, הוכנסנו באחת לאוירה של פעם, לאוירה של חלק משלשלת הדורות, ראשית כחלק בלתי נפרד ממשפחת אדלשטיין עצמה כפשוטו ממש, ב"שלוש עליכם" הראשון והנשיקה השמורה לכל אחד מבני הבית - הרב לגברים עם היחס החם והקרוב של אבא, זכרון השמות של כל ה"נכדים" וההתענינות הכנה בכל מה שעבר

מחמת כל זה כל המושגים מטושטשים ומעורבבים עד בלא הכר, ורוב השימושים הלשוניים במושגים אינם מבטאים כלל את עומק המושג, אלא הם שימושי לשון הלקוחים מתערובת של מקורות חלקם תורנים וחלקם רחוקים מאוד מעולמה של תורה, עד שהתוכן הפנימי הזך והטהור נאבד עד בלי הכר.

הנה הרובד החיצוני של מהלך החזרה בתשובה כולל כמה מאפיינים פשוטים התחלתיים - קיום מצות, לימוד תורה, בניית יסודות האמונה. אך מי שנעצר אצלו התהליך בנקודות אלו, חסר ממנו הלוח והשמנונית של היהדות, והוא חי כל חייו כ"בעל תשובה", מנותק מהחלק החשוב ביותר של ה"תשובה" והוא ההתחברות לשלשלת היהדות, לשלשלת מסירת התורה, לשלשלת הדורות. והטעם פשוט, מפני שחיבור זה, כל הלוח והשמנונית של היהדות, המקנה לכל אדם את הצורה הפנימית של היהדות, הצורה הפנימית של התורה, אינו אפשרי רק באופן אחד - מאב לבן, רק בבית, רק מהאבא והסבא והדודים והמשפחה המורחבת, ואע"פ שמקצת מזה אפשר לקנות בישיבה, אך לא כל אדם זוכה, וגם הזוכים ודאי שאין תחליף לבית.

אמנם רבים מציבור היראים עוסקים בסוגיא זו יומם ולילה, ונותנים את תמצית דמם וחלבם לקירוב רחוקים, אך לא תמיד מסוגלים להעניק את נקודת הפנים שעליה דברנו, ואילו הבית הזה זכה לחדש דבר בסוגיא זו, ואותו אני רוצה לתאר במאמר זה.

ה. הנה כאמור רבים מבאי הבית שזכו להכנסת אורחים במדרגה נעלה, היו מציבור בעלי התשובה כ"א לפי המדרגה אליה זכה להגיע בטרם דרכו רגליו על מפתן הבית הקדוש הזה, ובאמת אפילו רק תיאור של הכנסת האורחים עצמה היתה ראויה למאמר נפרד רב היריעה, זוגות עם ילדיהם ש"נפלו" (או ליתר דיוק "הופלו" ע"י הרב והרבנית שמשכו אותם בעבותות אהבה) על הבית בזמנים הכי לחוצים כמו ערבי פסחים וכד', והוזמנו (וכמעט נאנסו) ע"י הרב והרבנית לשבות בביתם כמעט לתקופה בלתי מוגבלת, באכילה שתיה ולינה בשלמות, ולא פעם הפקירו את ביתם כפשוטו בעוזבם את כל אשר להם ונסעו לירושלים ליו"ט למשפחת הרבנית כשמשאירים את הבית על חומרותיו כולל המטבח עם כל ההקפדות המיוחדות שבקושי היו נהירות לאורחים, ולא חששו כלל שמא ח"ו יטריפו להם את המטבח ויחללו את קדושת הבית, כי הרי זה ביתם של האורחים....

אך קצרה היריעה, ואנוס אני ע"פ החובה לקצר, להתרכז בתכלית מאמר זה, על כן נחזור לענין שפתחנו בו, והוא שרבים מבאי הבית שזכו להכנסת אורחים במדרגה נעלה, היו מציבור בעלי התשובה כ"א לפי המדרגה אליה זכה להגיע בטרם דרכו רגליו על מפתן הבית הקדוש הזה. הנה ע"פ רוב המארחים בעלי תשובה מעניקים להם חום ואהבה ביתיים, החשובים מאוד לבעלי תשובה שאינם יכולים לקבל דברים אלו במשפחתם השורשית, אבל אין בכוחם להעניק את החיבור השורשי ליהדות, עד שהבעל תשובה נשאר בהרגשה הטבעית שמלוח אותו מיום שהתחיל להתקרב ליהדות - הרגשת הניתוק וחוסר החיבור ליהדות השורשית, הוא נשאר בעל תשובה!!! הנה יש במצב נורא זה כמה רבדים, האחד הוא הבידול המציאותי מכלל החברה החרדית, הנוגע למוסדות חינוך, שידוכים וכד', בידול

י. הנה פשוט שכדי להצליח במהלך נדיר ונורא הוד מעין זה, צריך מלבד התמדה ועקשנות ומסירות נפש ואהבת הבריות בצורה מופלגת, גם גדלות לא מצויה בתורה, וראה זה פלא, ר' שלמה לא הקריב את תורתו עבור קירוב רחוקים, ככל ששקע בקירוב כן השקיע את עצמו בלימוד והרבצת תורה, וזו עולו בידו.

אך יש לחדד את הנקודה הפנימית בזה, והיא שכדי לרומם את הבן תורה למעלות של ידיעת התורה והבנת התורה ועמקות בתורה, צריך שיהא בידך את כל ההיקף והעמקות, ור' שלמה לא רק שהיה בו את כל אלה, עוד היו כל חלקי התורה בידו ככלי אומנות, ובכל זמן התאים את הד"ת לאדם המתאים ברמה המתאימה, שהרי לא ראי פרושים קלילים על הגדה של פסח לדרוש עמוק של הנחלת דוד [כידוע היה לו משיכה עצומה וחיבה בלתי מצויה לדרושי הנחלת דוד, וכ"פ הפליג בסעודת חוה"מ בציטוט [כמעט בע"פ] מדרוש ארוך של הנחלת דוד וכולו מתמוגג מנחת, אשרי עין ראתה כל זאת].

וזכרנו פעם אחת כשגילה שאני עוסק בסוגיא של רוב וחזקה מיד פתח ספר שב שמעתתא ולמדנו את כל הסוגיא של "כאן נצא כאן היה" בפרק המדיר עם כל השיטות, ובכל זה לא נתן הרגשה שאני תלמיד והוא הרב, אדרבה תמיד נתן הרגשה של שווה בין שוים, וכשהגעתי להוראה תמיד התעניין בדעתי כאילו דעתי נחשבת אצלו להלכה, אע"פ שהיתה לו דעה מגובשת ומהלך מסודר לעצמו בהלכות שדיברנו, אך אין זה סתירה כי צריך לרומם את הזולת ולהחשיב את דעתו וכך היא דרך עליה.

יא. עת להיפרד, כמה פעמים בשנה האחרונה מאז פטירת האב הגדול מרן הגרי"ג זצ"ל, הוזכר שר' שלמה גדל בלא מהלך משפחתי רגיל, והעיד על עצמו בהספד על מרן הגרי"ג זצ"ל שאחיו היה לו כמו אבא, גם שגדל אח"כ אצל מרן הגרי"ד זצ"ל וכיבדו מאוד, אך הוא לא חוה מהלך גידול משפחתי רגיל של בן אצל אביו, ומה נורא המראה כי אע"כ הקדיש את חייו להיות "אבא" לכ"כ הרבה בנים ונכדים, ועשה זאת בדרך שמסתמא היה משתוקק שאביו היה נוהג כלפיו לולא תהפוכות החיים, ואולי אדרבה בגלל שהקדיש את החסר שבחיו האישיים לזולתו, והפך את החסר לכלי מלא וגדוש של הקרבה למען הזולת למלא כ"כ הרבה חסרים של כ"כ הרבה אנשים, לכן זכה לסלול דרך חדשה להיות אביהם של דור שלם של בעלי תשובה, ולחברם לשלשלת הדורות.

הנה בכל המאמר לא השתמשנו בלשון עבר בתארנו את גדלות הבית, כי הבית חי וקיים, הרבנית תליט"א ודאי תמשיך במפעל החיים הנשגב הזה כמו שעשתה עם בעלה הגדול הרב זצ"ל, ואנו הבנים נשתדל להמשיך לינוק מבאר מים חיים זו המחברת אותנו לבאר המפכה מים חיים, הבאר הבלתי פוסקת של כלל ישראל בכל תפארתו ושלמותו, בלא חסר ויתר, בלא השלמה עם ירידת הדורות ובלי השלמה עם פחיתויות הדור, והעבר מוכיח כי מהלך זה עושה פירות ובעז"ה ימשיך לעשות פירות לזכות הרבנית תליט"א ולע"ג הרב זצ"ל אמן ואמן!!

עליהם מהפגישה האחרונה, והרבנית לכל אחת מהנשים, ואח"כ הסעודה בניחוח מאכלים של פעם, בעיקר בפסח זכינו לראות ולהרגיש איך נראה המטבח של פעם שבו "לא אכלו כל דבר" אלא רק מעשי בית, עם כל החומרות וההקפדות המיוחדות המפורסמות.

אבל עיקר החיבור נוצר במהלך הסעודה, בו הוכנסנו באחת לאוירה של גדולי הדורות והת"ח והצדיקים של פעם, זכית לבקר בביתו של החזו"א והרב מבריסק והגר"ח מבריסק וכל גדולי ליטא ועולם הישיבות, וגדולי ירושלים מכמה דורות לאחור, היית שם ושמעת את קולם, ולא כסיפורים בעלמא אלא עם הניחוח של המספר.

ח. ויש כאן כמה נקודות עומק, האחת - ר' שלמה לא ניסה לחנך אותנו בסיפורים אלה, להנחיל לנו את השקפתו, ולכן גם לא היתה לו בעיה לבקר את מושאי הסיפורים כפי דעתו ודעת הת"ח שהיו רבותיו, והוא ז"ל היה קנאי מאוד כידוע, אך לא ניסה להופכנו לקנאים, כמדומה לי שאף אחד מבאי הבית לא נעשה קנאי מחמת מה ששמע בבית, אף אחד לא נעשה "מחמיר" בהלכה מחמת מה שראה בבית, לא זו היתה כוונתו, אלא להעביר לנו את צורת היהדות ע"י הצגת תמונה אותנטית של הדורות שחי בהם, והוא הצליח בזה באופן מושלם, יצאנו מביתו כשאנו מרגישים ש"היינו שם", "שמענו באוזנינו" את דברי הגדולים, כמעט התפתינו להשמיע את דעתנו... שהרי גם אנחנו היינו שם.

ט. כל אלה עיצבו את חיינו, את הצורת בן תורה שלנו, את צורת הבית שלנו ושל בנינו ונכדינו, יצאנו משם "מחוברים" לכלל ישראל כפי הצורה האורגינלית המקורית שלו.

לכל זה חברה עוד מידה אחת יחודית שהיא חלק בלתי נפרד מכל המהלך של הנחלת התורה של ר' שלמה, ולזה העירני והזכירני בני הרב ר' פנחס נ"י, כי ר' שלמה לא היה מוכן להתישר עם המהלך הרווח המכונה "ירידת הדורות", לדידה היהדות המקורית עם כל גדלותה ותפארתה וקדושתה והרוממות שלה חיה וקיימת בלא חסר ויתר, לא היה אצלו שום מקום לפחיתויות והקרום קייט והנהנתנות שחדרו לציבור היראים, ובעיקר הקפיד על כניסתם של אלה לציבור הבני תורה, הוא חרד חרדה גדולה ונוראה מאיבוד הצורה המקורית של הבן תורה כפי שראו אצל החזו"א והרב מבריסק ולמעלה בקודש אצל מרן הגרי"ל השרף מבריסק וכן אצל הסבא מסלבודקה וכל גדולי ליטא וירושלים, ולא היתה אצלו כניסת רגל לכל תפיסה שאינה עולה בקנה אחד עם הצורות הנשגבות ההן.

וראה זה פלא, כל מי שנכנס בשנים האחרונות לביתו היו רחוקים מתפיסות אלו, אך הוא לא חשש, אדרבה כל תמצית דמו וחלבו השקיע להעלות את באי הבית והתלמידים להיות חלק מצורת השלמות הנרצית, בלא איבוד אפילו אות אחת ותג אחד מצורת השלמות, ופשוט שהיא שעמדה לו להנחיל את צורת השלמות הזאת לכל מי שבא בצל קורתו, כי המוכן להתפשר על צורת היהדות כדי לקרב רחוקים מאבד אף מעצמו את צורת היהדות השלמה, ונמצא קרח מכאן ומכאן, אבל "אבא" ר' שלמה היה לנו אב גם בזה, שלימדנו שאדרבה בלא התפשרות מתרוממים ומרוממים גם את האחרים!!

זמני הפורים

הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א
בעמח"ס שבות יצחק

בן עיר שהלך לכרך

שונה מצות הפורים מכל המצוות התלויות בזמן, בכלום זמן המצוה וחובה תלוי בהיות האדם במקום שבו עתה חלה חובת המצוה, ובפורים תלוי בשם מקומו. דוגמא לזה המצוות של יום טוב שני שחובתו לקיימם כמנהג מקומו הקבוע, ולא כמנהג המקום בו הוא נמצא.

בפורים הוסיפו שגם פרוז בן יומו נקרא פרוז, ונחלקו הראשונים והאחרונים מה הם הגורמים לקבוע שמו כפרוז, האם ישיבתו שם בכניסת הלילה עם תכנית להיות פרוז גם בעלות השחר, או די בכך שהגיע לפרזים בלילה ודעתו לשהות שם עד אחר עלות השחר, וכך צידד המשנ"ב, אבל כתב בבה"ל שמבקש מהקורא שלא לסמוך עליו לענין ברכה.

וכיון שזו מחלוקת שלא הוכרעה, נקט הגר"ש אלישיב זצ"ל דחובה לנהוג כדעת שתי השיטות, בתורת ודאי, או בתורת ספק, וכמשי"ת.

פרטי דינים

א. בן כרך, כדי להתחייב בתורת ודאי כדין פרוז בן יומו, צריך להמצא שם בשקיעה עם תכנית לישב גם בעלות השחר, בעיר פרזית זו או אחרת, ויכול לקרא המגילה ולברך בלילה וביום גם עבור הפרזים הקבועים.

ב. כדי להתחייב בתורת ודאי צריך לפני השקיעה להכנס לעיר בה הוא רוצה לישב מעט אחרי קריאת המגילה, ואין די בהיותו בדרך בשדה להקרא 'יושב הפרזים', דבהיותו בדרך אינו במקום שום חיוב. [ולכן היו צריכים לתקן להולכים במדבר או בספינה לקרא כרוב העולם].

ג. ישיבה בפרזים נקראת רק כאשר הוא יושב שם בדרך ישיבה של דויר, אכילה או מנוחה.

ד. נוסע לעיר פרזית רחוקה ורוצה בדרך להכנס לעיר סמוכה לשמוע מגילה ולהמשיך בדרכו, צריך להחליט לישב לאכילה בעיר זו בפנינת האוכל בבית הכנסת או בבית חבירו, אחרי קריאת המגילה, כדי שיקרא מעתה יושב בפרזים.

ה. נהג מונית בן כרך שעושה נסיעות בלילה הלך ושוב בין הכרך לעיר, והגיע לעיר לפני עלות השחר, אם ירד מהמונית למשרד ויאכל וישהה שם עד אחר עלות השחר, ישיבה זו תחייב אותו במצוות הפורים, אם ישאר במונית להעלות נוסעים ולחזור לירושלים אינו נקרא יושב בפרזים.

ו. מי שנעשה פרוז בן יומו וחזר לכרכו קודם השקיעה, קורא פעם שנית בתורת ודאי ומוציא הרבים ידי חובתם, חוץ מברכת

שהחיינו שאינו מברך פעם שנית, ואינו עונה אמן אחריה משום הפסק.

ז. פרוז קבוע שקיים מצות הפורים בפרזים ביום י"ד, בבואו לכרך אפילו לפני השקיעה של ט"ו, נחלקו הראשונים אם מתחייב פעם שנית, ולכן אינו יכול לברך על קריאת המגילה, אבל חייב בכל מצוות הפורים מספק ואומר על הניסים.

ח. בחור ישיבה שלומד בירושלים ואוכל וישן שם בקביעות נקרא בן כרך, ויכול להתחייב פעם שנית בתורת ודאי כבן כרך.

ט. פרוז קבוע שנמצא בכרך בליל י"ד וחוזר לפרזים קודם עלות השחר, יכול לקרא המגילה בי"ד בכרך, כיון שכבר יש לו שם פרוז.

בכל האופנים הנ"ל כשנוהג בתורת ספק, אומר על הניסים בתפילה, וחייב בכל מצוות היום, ואינו יכול לברך, ויכול להוציא ידי חובה רק מי שהוא באותו סוג ספק שלו.

י. איתא בראשונים ובשו"ע בן כרך שהלך לעיר על דעת לצאת משם קודם עלות השחר ונתעכב בגלל הפסד השיירא, ונאלץ להשאר בעיר עד אחר קריאת הכרכים, קורא כמקומו הקבוע גם בהיותו בעיר, דמאחר שלא היתה דעתו לעקור ממקומו ולישב בפרזים לא נעשה פרוז בן יומו ונשאר עליו חיובו כמקומו הקבוע. ובביאור דין זה כתב הרמב"ן במלחמות, וכן מצינו בכל מקום שאין נותנין עליו חומרי מקום שהוא שם אלא כשאין דעתו לחזור, ואפילו עמד שם כמה שלא לדעת לא עלתה לו. [גדרי נתעכב שלא לדעת נתבארו בחזו"א. ועי' גם בשבות יצחק].

תקנת סמוך ונראה

כתב בחידושי הרמב"ן אני תמה מאוד, מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם לעשות ישראל אגודות אגודות במצוה הזו, ואע"ג דליכא הכא משום לא תתגודדו דהו"ל שני בתי דינים בשתי עיירות, מ"מ לכתחילה למה חלקום לשתי כתות. ועוד היכן מצינו בתורה מצוה חלוקה בכך והתורה אמרה תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם, וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ועיי"ש מה שתירץ אמאי יש טעם לחלק בין העיירות הפרוזות לבין המוקפות.

מבואר ברמב"ן [ומקורו בסוגיא ביבמות י"ג:] דתקנת הי"ד והט"ו תוקנו באופן שאנשים שנמצאים יחד לא יהיו נוהגים במנהגים חלוקים, ומבואר בראשונים דאיסור לא תתגודדו הוא משום דנראה כשתי תורות וכשתי אלוקות ומביא למחלוקות גדולות.

דעת החזו"א והגרי"ש אלישיב זצ"ל בגדרי קיימי בהדדי

א. הורה החזו"א בישוב בית זית הסמוך לירושלים, דמכיון שהבנים לומדים בירושלים ואין רופא בישוב וזקוקים לילך לירושלים, שזהו קיימי בהדדי שאין לחלק ביניהם וקורין רק בט"ו. אע"פ שאינם משותפים בעניני העיר למיסים וארנוניות שירותי עיריה וכדו', ואינם נראים, ואינם סמוכים, לירושלים.

ב. כמו"כ הורה החזו"א בארבעה ישובים קטנים בירושלים שהיו רחוקים מהחומה ולא קיימי בהדדי בשבת, דהם כירושלים לקרא בט"ו, כי האופן שבו הם קיימי בהדדי בימות השבוע יוצר מצב שחלוקה ביניהם לענין פורים אסורה משום לא תגודדו.

ג. כמו"כ הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל דשכונת רמות בירושלים דינה כדין מאה שערים לענין פורים משום דקיימי בהדדי ע"י העירוב וכמשי"נ ע"פ המהרש"ל הנ"ל.

ד. ושאלו קמיה אם יתברר שיש ששים ריבוא בירושלים, [שלענין הוצאה כתב [בקובץ תשובות חלק ד' סי' ל"ד] דאם יש בירושלים ששים ריבוא, אף לשיטת רש"י אי אפשר להקל ולטלטל על סמך עירוב צורת הפתח], האם ישתנה דין רמות לפורים, **השיב לפורים זה לא נוגע**. והיינו משום דקיימי בהדדי.

מתנות לאביונים

כתב בשבלי הלקט סי' ר"ב כשם שאדם חייב לשמוח בפורים, כן חייב לשמח את העניים עמו. וכתב הר"ן לאביונים די לכל אחד במתנה אחת שהיא נחשבת בעיניהם לדבר גדול. והו"ד באליה רבה סי' תרצ"ד ה', עיי"ש.

ובגדר החיוב כתב הב"ח סי' תרצ"ד א', אפילו עני המקבל צדקה חייב לתת ממה שנתנו לו לשאר אביונים בפורים, דאין דין מתנות לאביונים בפורים כדין שאר צדקה, דהכשר מצות פורים כן הוא לתת מתנות לאביונים וכדין ד' כוסות בפסח, ע"כ. מבואר דמצוה זו היא חובת הגוף כדין ד' כוסות, ולא כדין צדקה. וכן פסק המשנ"ב דאפילו עני המתפרנס מן הצדקה דעת כמה אחרונים דצריך ליתן ממה שנתנו לו.

ושמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, דכיון דמצוה זו היא חובת הגוף לשמח לעניים ולא כדין צדקה, לכן:

א. מי שבידו ליתן אלף שקל מתנות לאביונים מוטב שיחלק אותם רק לשנים שלושה אביונים כדי לקיים המצוה ביותר הידור בב' עניים.

ב. בעבר האביונים היו שמחים במנת אוכל [שהיתה נחשבת בעיניהם לדבר גדול כמשי"כ הר"ן], היום בדרך כלל חסר להם כסף וכדי לקיים המצוה כראוי אליבא דכו"ע יתן חמישים שקל לכל אביון. וכשאין לו אפשרות ליתן סכום כזה ונותן פחות מזה לא יפחת מעשר שקל לכל אביון. [וישתדל למצא אביון שישמח בזה].

ג. בתשובת בעל נתיבות המשפט כתב דאם אמר לשליח תפדה את בני בכסף שלך, נראה דלא זו בלבד שחיסר מצוה אלא אפילו אינו פדוי כלל, דמצוה זו היא רק חובת הגוף, ולא דמי

משום כך הוסיפו ב' דברים בתקנת הפורים. דין סמוך לכרך דדינו ככרך, וביאר המהרש"ל מפני שעד לשם יכולים להגיע בשבת וקיימי בהדדי ולא ניתן לחלק ביניהם. ומזה למדו בחולין [ק"י] למנהגי העיר.

ועל פי זה נקט הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאם יש עירוב שכשרותו היא במדה שהמשתמשים בו לענין תחומין יש להם על מי לסמוך כי הלכה כדברי המיקל בתחומין, זה יוצר מציאות של קיימי בהדדי ועד לשם מתפשטת התקנה, לפורים, לתזמורת בחתונות בירושלים, לשם העיר בגט, ועוד. [וע"ע בשבות יצחק בדיני המחיצות לתחומין].

והוצרכו לתקן שגם עיר גדולה כאנטוכיא וכנינוה נטפלת לכפר קטן מוקף שקורא בט"ו.

עוד תקנו שהנראה לכרך גם כשהוא במצב שלא יכולים להגיע עד לשם בשבת דינו ככרך, מפני שקיימי בהדדי בראיה, שאלו חוגגים ואלו לא. אבל לזה צריך גם שיהיו משותפים בעניני העיר למיסים וארנוניות שירותי עיריה וכדו' שאז בדעת בני אדם רואים עצמם כתושבי מקום אחד, ונוצר מצב של לא תגודדו.

ויעוי' ברדב"ז [חלק ה' תשובה אלף שפ"ד] דגדרי לא תגודדו משתנים לפי המציאות, ולכן אע"פ שהלכה כרבא דשני בתי דינים בעיר אחת הם כשתי עיירות, זהו בבתי דינים קבועים כבית שמאי ובית הלל שאין זה יוצר מחלוקת. אבל במציאות שלנו פסק הרמב"ם כאב"י דמסתבר טעמיה שלא ירבו מחלוקות בישראל דכיון שהם בעיר אחת אע"ג שהם שתי בתי דינים אי אפשר להנצל מן מחלוקת שהרי הציבור הנגררים אחריהם זה מיקל וזה מחמיר זה פוטר וזה מחייב זה מטמא וזה מטהר והעם פוסחים על שתי הסעיפים וירבה ביניהם השנאה והמחלוקת וזה דבר נראה לחוש העין וכו'.

ואפילו במחלוקת בית שמאי ובית הלל נחלקו בגמ' יבמות ט"ו. אם עשו בית שמאי כדבריהם, ולפי המ"ד שלא עשו, אפילו שמאי הזקן לא היה יכול להחמיר לעצמו בביתו לפתוח הגג כדי לסכך על מטת תינוק, אלמלי שהרואה אומר לאפושי אור קמכוין, שפירושו שאין זה מעורר מחלוקת. ואסור היה לו להורות לתלמידיו לסכך על מיטת תינוק.

והנה הקשה בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' י"ב בהא דאיתא בשו"ע בכמה מקומות טוב להחמיר והמחמיר תע"ב, אמאי אין בזה משום לא תגודדו. וכתב, דהיינו משום שמחמיר רק לעצמו, אך אם אומר לאחרים שצריך לעשות כן, או שצועק על מי שאינו עושה כן, בזה מראה שאין זה רק חומרא אצלו ואסור.

וכן כתב הגר"ז סי' תצ"ג ס"ז דאם הוא מתראה שעושה כן לפי שכן ראוי לעשות לכל אדם, אז נראה הדבר כב' תורות ויש בזה איסור לא תגודדו.

ויעוי' בפמ"ג סי' תס"ח סעי' ד' דפעמים המחמיר במנהג, נכשל באיסור דאורייתא דלא תגודדו. וכמו"כ יעוי' בברכי יוסף סי' רצ"ה דהנהגים לומר ויהי נועם במוצאי שבת כשחל יום טוב באותו שבוע, כשהם מתפללים בבית הכנסת שלא נוהגים לומר, אסור לאומרו בקול משום לא תגודדו.

לא להגרר אלא לשקול ולעשות כפי הראוי לו בכל שעה, תיקנה אסתר מועד אישי לכל יהודי להודות על הנס האישי שנעשה לו לפני אלפיים שלש מאות שמונים ותשע שנים. ויכול לבחור לעצמו אם להודות השנה על השבעים וחמש אלף שנהרגו עבורו בפרזים, או על החמש מאות הנוספים שנהרגו עבורו בשושן, וזה יזכיר לו להיות איש יהודי בכל ימות השנה לקחת אחריות על עצמו ולשקול היטב אם כך ראוי לי לעשות.

ובזה ניהא מש"כ הרמב"ם בסוף הלכות מגילה, כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם. ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם.

וביאר הלחם משנה שכל הספרים אינם נצרכים בכל שעה כמו מגילת אסתר אלא יעינו בהם לעת רחוק. כלומר מגילת אסתר צריך שתעמוד במדף עם החומש והש"ס כי נצרכת היא בכל שעה, להזכר בתקנת ימי הפורים ולזכור לקחת אחריות אישית על עצמו בכל שעה, וזה ודאי נצרך גם בימות המשיח.

סימן ורמז לדבר היות הפורים מועד אישי, שזהו הסעיף היחיד בכל המשנה ברורה שבו הוא אומר סעיף זה רבו פארותיו מאוד וכו' ואני מבקש מהקורא שלא יסמוך עלי ויעיין בפרי מגדים. כל חלקי המשנ"ב הוא בירר ופסק, והלכה זו רצה הקב"ה שתשאר ללא הכרעת המשנ"ב וכל יחיד יקח אחריות על עצמו לברר הלכות המועד האישי שלו.

מצוות הפורים תיקנו בדרך הודאה על נס אישי.

א. תיקנו להודות לא רק בברכה קצרה, אלא לקרא המגילה כסיפור אישי, בדקדוק רב על כל יחיד ויחיד, ולא רק כחובת ציבור בקריאת התורה, שחובת הקריאה היא על הציבור, וחובת היחיד הוא להכלל בציבור.

ב. תיקנו מצוות מתנות לאביונים, וביאר בספר אהבת ציון [לבעל הנודע ביהודה ובנו, בדרוש העשירי] דתקנו זאת להודאה על הנס, דמי שנעשה לו נס מחוייב הוא לתקן דבר טוב לאחרים, כמו שמצינו ביעקב אבינו וברשב"י.

כלומר כמו שיעקב הודה על ניסו האישי בתיקון מטבע או שווקים, וכמו שמצינו ברבי שמעון בן יוחאי שהודה על ניסו האישי בטיהור טבריה לכהנים, כך כל אדם מצווה להודות על ניסו האישי בפורים במתנות לאביונים. [תקנה זו היא רק בפורים ולא בשאר המועדים].

הטעם שההודאה על נס אישי היא בהטבה לאחרים, יתכן לבאר כי כל האדם לא נברא אלא להועיל לאחרני בכל מה שיוכל, וכשנעשה לו נס צריך להודות בהטבה לאחרים כדי להצדיק את קיומו. [הגרי"ש אלישיב זצ"ל כשנעשה לו נס בנייתוח בגיל תשעים ושלוש, קיבל על עצמו להוסיף בשיעור לציבור חמש דקות].

לשקלים דנתינתן כדי לקנות חלק בקרבנות, [ונחלקו האחרונים בזה הו"ד בשבות יצחק פרק ח'].

ד. ולפ"ז במתנות לאביונים כיון שמצוה זו היא חובת הגוף כנ"ל, כשנותן לגבאי עבור אשתו ובניו או עבור אחרים, קודם לכך יגביה הגבאי את הכסף ויזכה בו עבורם, ואח"כ יזכה בכסף עבור העניים, כדי שהנתינה לעניים תהיה מכספי הנותנים.

ה. ושמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דכשנותן לאחר שיזכה במעות עבור בני ביתו או אחרים, יכוין המגביה לקנות עבור מי שבדעת המקנה להקנות לו כדי שהמעות יהיו שלהם קודם הנתינה, ואין צריך לפרט מי הם, וקודם הנתינה לעניים יודיע לזוכים שזיכה להם והוא נותן הכסף שלהם לעניים.

בשנת תשס"ו נתן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לועד הרבנים שיק בסך אלף שקל, בא אחד וביקש מהם את השיק תמורת סכום גדול, שאלו את מרן זצ"ל והסכים, ושאלתי קמיה מרן זצ"ל כמה פרטי דינים בזה:

א. מאחר והשיק לא נפדה האם קיים בזה מתנות לאביונים, והשיב ועד הרבנים לוקחים מגמ"ח הלואה במזומן עבור כל שיק ומזכים את המזומן לבעל השיק, ובה ודאי קיימתי. ויתכן דכיון שתמורת השיק ניתן סכום גדול לעני, זה נחשב כנתינה גם של בעל השיק.

ב. האם עתה צריך מרן זצ"ל לתת אלף שקל מחשבוננו לועד הרבנים, שהרי במסירת השיק חשב להוציא מחשבוננו לצדקה סכום זה, ומסירת השיק לא גרע מנדרי צדקה במחשבה [יעוי' בשו"ת בית יצחק [שמלקיש] יו"ד ח"ב סי' פ"ו אם אמרינן כתיבה כדיבור בכותב שטר התחייבות לצדקה]. והשיב זה נחשב שנתתי, דנתינת הסכום הגדול במקום השיק שלי פירושה שהוא נותן אלף במקומי ומוסיף על זה ונותן לי האלף במתנה, [אע"פ שהוא לא חשב על זה]. והוסיף שצריך להפריש מעשר ממתנה זו. וכמו"כ במוחל חוב לחבירו צריך להפריש מזה מעשר.

ג. נתינת שיק שנפדה בסכום גדול אינה נחשבת כמי שנתן לצדקה חפץ ששווי כן, כיון שזה לא דבר עובר לסוחר, ע"כ.

[המקורות לכל הנאמר במאמר זה ועוד פרטי דינים נתבאר בספר שבות יצחק. ובסופו הובאו ב' מאמרים שהוגהו ע"י הגר"ח קניבסקי זצ"ל, בענין זמן הפורים ברמות לדעת החזו"א, ובגדרי איסור לא תגודדו].

דברי אגדה

פורים מועד אישי

צ"ב אמאי לא תיקנו מצוות הפורים באופן הדומה ליום טוב שני, שכל אדם יעשה כמנהג מקומו הקבוע פרוז או מוקף, ואמאי הוסיפו דין פרוז בן יומו ומוקף בן יומו, ושכל אדם יוכל לשנות ולקבוע לעצמו בכל שנה מועד אחר.

ויתכן לפרש, דבזה רצתה אסתר לתקן סיבת החטא כדי שלא יחזור הדבר ויחטאו שוב, והיות וסיבת החטא היתה שכולם נגררו זה אחר זה לסעודת אחשוורוש וכו', כדי להרגיל האדם

לימוד התורה בפורים

סתם וטעמא לא ידענא, עכ"ל. (ואולי הטעם הוא לפי האמור בדברי החיד"א, שמחייבת עמלק תלוי בלימוד התורה, א"כ יחד עם קריאת המגילה בו מפלת המן, ראוי להגביר עסק התורה).

ובספר מועד לכל חי כתב רבי חיים פלאג'י זצ"ל, וז"ל: "בליל פורים נהגו חסידים ואנשי מעשה להיות ערים כל הלילה ולעסוק בתורה, ולכן מה טוב ומה נעים אם התאספו קבוצות קבוצות לעסוק בתורה בליל פורים, **וצריכים התעוררות גדולה בזמן הזה**, כדי שנזכה לקבל הארת מרדכי הצדיק (וזה טעם ד' למתבונן) ואיך אפשר לקבל הארה זו מתוך שינה, אלא רק אם יעסוק בתורה בליל פורים בכל כוחו וינדד שינה מעיניו". עכ"ד.

וכ"כ בשו"ת צפחית בדבש (להגר"ב פונטרמילי זצ"ל): "מה טוב לקבוע לימוד בלילה הזה, כל הלילה, דאין ספק דלימוד זה יעלה לרצון, ויהיה חביב הרבה לפני הקב"ה **יותר משאר זמנים**, ואין כאן איסורא דביטולא שמחה פורים ע"י קביעות לימוד זה, דאדרבה עיקר הלימוד חביב לפני הקב"ה כנזכר, וחדי ביה הי"ת משום שזה מורה כי אהבתנו לה' היא אהבה בתענוגים".

ג. על בעל הקה"י מסופר, שבלייל פורים מיד לאחר קריאת המגילה היה שוקד על תלמודו בעמל וביגיעה עצומה, כבשאר לילות השנה, עד השעות הקטנות של הלילה... פעם אחת קודם הלימוד אמר לחברותא: בזמן הזה, כל האנשים עסוקים במצוות אחרות, ומעט מאד הם העוסקים בתורה, ומן הסתם על הלימוד שלנו עומד העולם. ובספר גדולה שימושה האריך לתאר את ההסתערות של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלצורך זה הכין את המשלוחי מנות והמתנות לאביונים לפני הפורים, וכך תיכף ומיד אחר קריאת המגילה התיישב ללמוד עד שעת השינה הרגילה, ואח"כ לסדר ג' שעות ומחצה וניכר עליו ריבוי שקיעות ומאמץ, וכן בבוקר אחר המגילה העביר תיכף משלוחי המנות והמתנות לאביונים ומיד נסע אל חתנו הגר"ע אויערבך בבית וגן ושוב יצא לקרב, ואז היה מסתער על הגמ' בהתלהבות עצומה והתייגע בה מעל ומעבר לכוחותיו ברצף אחד מהבוקר עד שעה לפני השקיעה עם הפסקה קצרה למנחה, ומי שראה את הכוחות העצומים שהשקיע חשש שמא עומד להתעלף... כ"ז נעתק מגיליון קיימו וקיבלו לא נודע מחברו, **ואשרי הזוכה!**

א. מפורש בגמ' בשבת (פח,א) שכלל ישראל חזרו וקיבלו עליהם את התורה באהבה בימי אחשורוש מאהבת הנס, דכתי' קימו וקיבלו עליהם היהודים, קימו מה שקיבלו כבר בהר סיני. וכתב הגר"א (יהל אור) "ענין פורים שהוא כנגד יום הכיפורים כו', וכולם קבלת התורה, יום הכיפורים כמש"כ בסוף תענית (כו,ב) ופורים כמ"ש בגמ' בשבת הדר קיבלוה בימי אחשורוש.

ובספר "יסוד ושורש העבודה" (יב,ו) הביא טעם שני, דהנה דרשו רבותינו במגילה (טז,ב) על הפס' "ליהודים היתה אורה" אורה זו תורה, ופרש"י שגזר עליהם המן שלא יעסקו בתורה, **"מזה יראה חיוב גדול ביום הזה** על כל יודע ספר, שילמד תורתנו הקדו' ולשמוח בלימודה... אך עצתי אמונה ונכונה לאדם, שלא יזוז מביהמ"ד שחרית עד שילמד, כי בביתו יכול לבוא לידי ביטול מפאת טרדות היום". עכ"ד. ונפלא לראות את לשונו של השל"ה בזה: שמחים בזכרם את הניסים... ושמחים בתלמוד תורה כמש"נ "פקודי ה' ישרים משמחי לב" **וקודם כל שמחת הפורים מטיילים בשמחת לימוד התורה**, כדדרשינן בגמ' ליהודים היתה אורה ושמחה, "אורה" זו תורה ו"שמחה" כומר לאחר מכן שמחה... עכ"ד. וזהו סיבה שניה ללימוד בו.

והסיבה השלישית כתב החיד"א משום מחייבת עמלק, וז"ל: "ובעיני הדבר פשוט, שאם כל ישראל היום הזה - אשר זרע עמלק לטבח יובל ונפל המן הרע הזה - היו נוהגין בסדר קדושה והשמחה היתה מקודשת לשמים ויתר היום היו עוסקים בתורה כל אחד כפי שיעורו, על כן בשכר זה היינו נגאלים גאולת עולם ויימחה זרע עמלק... כי היום הזה אשר החל לנפול, ונפל מהם רב, אם היינו מתאמצים בתורה ומצוה בהיום הזה, רע תבוא עליהם לזרע עמלק עד כלותם, ובכוח עבודתנו להשם יתברך היום, **אין ספק שהייתה מפלת עמלק גמורה** ותפרה ישע גאולה שלימה, עכ"ד החיד"א ("לב דוד" פרק כ"ד).

ב. ומצינו לשלשה גדולי עולם שהמליצו על הלימוד בשעות ליל פורים, והמפורסם ביותר דברי החת"ס (דרוש לער"ח אדר תקנ"ח) "קבלתי מרבי מוה"ר מענדלי מליליג זצ"ל, שקיבל מהגאון בעל "שב יעקב" זצ"ל, שכל העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיומא מובטח לו שהוא בן עולם הבא כך קבלתי

הסתרה שבתוך הסתרה

אלפים מחבלים ימ"ש, נהרגו כאלף חמש מאות איש הי"ד, א"כ יוצא שכל שני רוצחים הצליחו להרוג רק אחד, וזה פליאה! (ונסבב בטבע ע"י שכילו חמתם בעצים ואבנים, ועסקו שעות בשריפת בתים ואיבוד רכוש). ד. שמתוך כ"ב ישובי העוטף לא נגעו כלל בשני הישובים ששומרים שבת. ה. שבאופקים עצרו בדיוק בעירוב של השבת, ובככר פנו שמאלה, ולא ימינה לתוך הקהילה החרדית שהמשיכו לחגוג עד סוף החג כבכל השנים.

ו. שזרקו לתוך ערי הארץ מעל עשרת אלפי טילים שכמעט ולא הרגו איש. ז. שפסחו על ישיבות תפוח סורצקין ואופקים. ח. שהצבא נכנס לעזה שבה ריבוי מנהרות ומחבלים, ומוקפים בניסי ניסים יום יום, וכפי שאמר שר ההגנה הרוסי שבישראל משקרים ולא מדווחים על כמות ההרוגים שלנו שלפי השערתו אמור להיות בכזאת סוג לוחמה כמאה הרוגים ליום, ואכן הוא צודק, אבל ה' מצילנו מידם. ט. שביחד עם המלחמה הזאת כל המדינה ממשיכה לפעול כרגיל בסיוע מאות אלפי ערבים בכל שירותי מדינה: תעבורה, רפואה, רוקחות, בניה ומפעלים, ולא מורגשת המלחמה בתוכי הארץ, ועי"ז כל הכוללים והישיבות יכולים להמשיך להתקיים כרגיל חרף המלחמה. י. בניסים ללא גבול שארעו ליחידים כמו רחל מאופקים ששהתה שעות רבות עם חמשה מחבלים, והמשפחה שהתחבאה בסכך, והזקנים שהשתחררו רגע לפני השבי, והאשה שהתחבאה בבית כנסת, שבודאי אפשר לחבר ספר עב כרס מכל אותם סיפורי נפלאות.

ג. ואכן כל חיינו הם בהסתרה שבתוך הסתרה, שרבים מתוך הניסים מתגלגלים אלינו ע"י חילונים מרשיעי ברית, וממשלה שמהותה חילונית וכופרת בה' יתב', ובתוך כל מצבינו העגום עוד מתעוררת עלינו צרת בני ישמעאל, שמאיימים באיומים שמעוררים אותנו לזעוק ולהתפלל אל ה', שמכאן בא שמם בני ישמעאל, על שם: ישמע-אל ויענם (כדאי' בפרקי דר"א), וכל הצלה שאנו זוכים בחדשים האחרונים, הוא למרות היותינו על גדות הסף התחתון של עקבתא דמשיחא בכל נסיונות המדיה והאיטנרנט, ובכל זאת מתקיים בנו: "כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול", וכ"ז מחייב התבוננות והודאה מעומק לב.

ואמר הגר"י אברמסקי אודות סיום המגילה: "וכל מעשה תוקפו וגבורתו... הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס..." ע"כ. ומה פשר המראה מקום הזה, ואמר שכאן כתוב שהמגילה אינה סיפור הסטורי, אלא להראות מהלך של השגחת ה' תוך ההסתרה, וכמו שלהם הצרה התהפכה לשמחה, כך נזכה אנו. ו"פורים תשפ"ד" בגי' "שמחה וששון ליהודים"!

א. המהר"ל אומר שהחידוש של פורים שזכו לניסים תוך גלות פרס, ונגאלו מהמן למרות שנותרו אצל אחשוורוש, וניצלו למרות ההסתרה. ושמעתי דבר נפלא שלכן סיום המגילה באופן כה מוזר "וישם המלך אחשוורוש מס על איי הארץ..." ומה כל כך דרמטי במיסים שהטיל, עד שראוי לסיים כך את תרחישי המגילה? אלא באה המגילה להראות שלא יצאו עדיין לגאולה דאכתי עבדי אחשוורוש אנן, ועכ"ז היו מושגחים חזק.

ועמד המהר"ל (אור חדש על פ"ב) בתמיהה על דברי הגמ' אסתר מן התורה מנין שנאמר ואני הסתר אסתיר, ולכאו' כל גלות היא הסתר פנים, ולמה שייך יותר במעשה המן ואנכי הסתיר אסתיר, ותירץ שמאורעות כל גלות הכל צרה אחת היא אבל כאן היו ישראל משועבדים כבר לאחשוורוש, ובתוך כך בא עליהם פורענות המן - "דבר זה בודאי הסתרת פנים כאשר הם תחת המן תוך הסתרת פנים שהם תחת אחשוורוש, ונחשב זה סתירה תוך סתירה לכך נקראת אסתיר על שם שהיו ישראל בהסתרה פנים לגמרי, ומפני כך לא תמצא בגאולה הזאת מה שתמצא בשאר הגאולות כי אף נס חנוכה היה נס נגלה בנרות חנוכה, ואלו גאולה זאת לא היה בה נס נגלה אבל דבר זה כי כל הגאולה הזאת היה בהסתרה פנים לגמרי ועכ"ז נגאלו... ומזה הטעם לא תמצא שמו יתברך במגילה הזאת..." עכ"ל המהר"ל.

ועלינו ללמוד מכך שבפורים יש עבודה של התגלות אפילו בהסתרה שבתוך הסתרה (כפי שהעיר לי אחד מגדולי הת"ח בשכונתינו, שלהמבואר אי"ז יסוד של רבי נחמן מברסלב אלא כבר של המהר"ל), שבודאי גם שם נמצא הבורא יתב' שמו, ויש מקום להלל ולשבח ולקלס לפניו למרות שעדיין אנו בהסתרה.

ב. א"כ זוהי ההזדמנות להתבונן בניסים שעשה עימנו הי"ת מ"שמחת תורה" ועד היום הזה, שאע"פ שאנחנו עדיין בתוככי המלחמה פנים ואחור, צפון ודרום, וישנם עדיין שבוים, ואנשי הגבול בפחד מות, ורבים גולים ועקורים מביתם, ובני משפחות החיילים חרדים לגורל יקריהם, עם כל זה פורים הוא זמן להלל ולשבח תוך כדי הסתרה, ולראות איך הי"ת פועל בתוך הסתרה.

ונמנה עשרה ניסים שעלו כעת בזכרון, ובודאי יש עוד הרבה וכל אחד יוסיף כיד זכרוננו הטובה עליו: א. שכבר רצו לעשות הטבח בליל הסדר ושאר חגים, ודחו ליום האחרון של חגי שנת תשפ"ד ולא נתבטלה העבודה. ב. שרצו לאחד את כל החזיתות מצפון ומי"ש וממזרח ירושלים, ולא עלתה בידם, כי נחפזו בני החמאס לתקוף (י"א מחמת קולות המסיבה). ג. שע"י כשלשת

חז"ל ש"רפו" ידיהם מן התורה, כי עצבות מביאה לרפיון ידיים שחושב מה אני ומה חיי. ובכל שנה ע"י קריאת התורה הקב"ה מוחה את שמם, כדמפורש בתנחומא (כי תצא ד) "אמרו ישראל רבש"ע אין אנו יכולים בו, אומר להם הקב"ה: תיהיו אתם אתם מזכירים שמו מלמטה, ואני מוחק את שמו מלמעלה" ... ע"כ.

ג. וזהו פטנט גדול שמשתמש בו היצר, שמשלה את האדם שמה שכעת חש בעצבות או בריפיון ידיים זה בגלל שכך נכון באמת, ומגיע אליו בשם ה'ריאליות', ומביא אותו להשוות את עצמו לבני סביבתו עד שמרגיש 'מה אני ומה חיי', וידוע שמי שסובל מעצבות, קשה לו לרפאות את עצמו, וכמו שנתבאר לעיל דמה שמביאו לעצבות זהו כוח פנימי ביותר של עמלק, שיכול להיכנס לתוך הלב ממש, ולייצר בו הרגשות שליליות כביכול מתוך הכרת המציאות, וכאילו שכבר מכיר את עצמו.

והסוד של שמחת הפורים, זה להשתחרר מכל ה"ריאליות" הטפשית הזאת, כי באמת כל אדם אם אך יתבונן בעצמו יראה שמבוקר ועד לילה הינו טרוד במצוות בכל שניה ממש, כי או שלומד, או שמתפלל, או שעוסק בצרכי גופו למען בריאותו, או שדואג לבני משפחתו להביא טרף לפיהם, ובפרט מי שזיכוהו להיות עמל בתורה, כל ציר חייו סובב סביב לימוד התורה, וגם מנוחתו חלק מתורתו, ובכל סוף יום כשחוזר מהכולל היה עליו להוציא "לחיים" ולעשות ריקוד על הזכייה שנפלה בחלקו, ואם לא עושה זאת בכל סוף יום, לפחות שיעשה כן בפורים, כי עתה סוף השנה, ופורים שבא אחר כל עבודת הרגלים של פסח שבועות סוכות חנוכה ושטייגען החורף... ישתה לחיים ויפצח בריקוד שזכה לעבוד את ה' ולעשות רצונו עוד שנה שלימה.

ובפרט השנה מה מאד רבתא מעלת החיבור של פרשת זכור לפורים, שתיכף ומיד ממצות מחיית עמלק, ומתוך ה"שמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג" מגיעים מיד לימי הפורים, ואפשר לשרש מתוכינו את כל המציאות של העצבות, שנוראה ואיומה מציאותה באדם, להחריב כל מעלה, ולבטל כל הישג.

ובשבת זו נזכה להתחיל חומש ויקרא שכל עניינו ונשלמה פרים שפתינו לעבוד לפני ה' שזה עוד סיבה גדולה לשמחה, ובהתבוננות כזו כל יצרא דעמלק מתמוסס ונעלם באחת וליבו מתמלא בחדות היצירה, להבין ערך עצמו, ומסתלקת העצבות, ובאה שמחת עמל התורה ועבודת ה', וכן יהי רצון שנזכה לזה.

א. להבין טוב הקדמת פרשת זכור לשמחת הפורים, נביא מש"כ רבי צדוק הכהן ב"פרי צדיק", שכוחו של עמלק להכניס עצבות באדם, ומחדש שם שזה מגיע מקללת חטא עץ הדעת שנעשה בעצת הנחש, ונאמר לאשה "בעצב תלדי בנים", ומזה נובע כוח עמלק להיות בפנימיות הנפש, שתיכף בלידתו נכנס בו מהעצבות של הלידה, ובמשך כל החיים מקנן בו עצבות זו.

ומביא שם מה שמצינו ביעבץ דכתיב (דברי הימים א' ד, ט) "ואמו קראה שמו יעבץ לאמר כי ילדתי בעוצב", שבמהלך ההריון הרגישה שהיה לה עצב גדול, והרגישה שיוולד ממנה נפש יקרה כזו שהנחש ישתדל להכשילו בעצבון, לכן קראתו 'יעבץ' להפך העצב לטוב, וכך פירש המצודות: "ילדתי בעוצב" כאשר ילדה אותו היה לה עצבון מה, ולזכרון קראה את בנה יעבץ היפך אותיות "יעצב", שבקשה שיתהפך העצב לשמחה.

והנה מה עלה בסוף עם יעבץ, אמרו חז"ל (תמורה טז, א) מה טעם שנקרא יעבץ, שיעץ וריבץ תורה בישראל, שהחזיר את ההלכות שנשתכחו בימי אבל משה ע"י כוח פלפולו. ומבאר הפרי צדיק שמה שקרה אצל יעבץ קורה אצל כלל ישראל בעת שמכניעים את עמלק, דמכיון ששורשו של עמלק בראשית קליפת הנחש הקדמוני, לכן העומד כנגד זה הוא כוח התורה שבע"פ שאפשר להגיע עימו עד שורש טעמי תורה, שטעמים אלו מגיעים עד הראשית של הקדושה שעומד כנגד עמלק. ולכן התפלל יעבץ להקב"ה "ועשה מרעתי לבלתי עצבי" ומפ' בגמ' בתמורה שם, שהתפלל: "שלא ישגבני יצה"ר מלשנות".

ומתבאר מכל הנ"ל, שזהו כוחו של עמלק להשליך על האדם עצבות ששורשו בטומאת הלידה של 'בעצב תלדי בנים' כנ"ל, ואח"כ ע"י שהיצה"ר משליך על האדם עצבות ושפלות הוא מפתה אותו שאין בלימודו ובעבודתו כלום ועי"ז נחלש מתורה ומעבודת ה' ת, וכדמצינו ב'יעבץ' שהיה לו מלחמה מיוחדת על העצבות, והתפלל על נקודה זו שלא ישגבהו היצר מלשנות תורה שבע"פ, וכנגד זה צריך גאווה שיידע שבתורתו מוסיף כביכול כוח בפמליא של מעלה, ואז יבא לידי שמחת התורה.

וזהו כל הסדר של קריאת 'פרשת זכור' שקודם לישועת הפורים שמחמתו חזרו לקבל את התורה באהבה, דבתחילה כשיש לאדם יצה"ר של עצבות הוא לומד תורה מתוך כפיה ויראה, ולכן הגיע עמלק ללחום עם ישראל ב"רפידים", ודרשו

סוד שתיית היין

ובחת"ס פי' שצריך לעשות תשובת המשקל, כיון שהם נהנו מסעודת אחשורוש, וע"י משתה היין קלקלו ונשתכרו כמ"ש במדרש. לכן תקנו חז"ל לתקן החטא, שחייבו לבסומי עד דלא ידע, שישתה כדי שכרות, ואם הגיע לשתייה רבה כזו שלא ידע בין ימינו לשמאלו, והוא כן יודע ושולט על עצמו מתקן החטא.

ודבר מעניין כתב בהגהות יד אפרים (סי' תרצ"ה) שנתגלה לו בחזיון לילה, "שהכונה היא שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה כמ"ש "ויין ישמח לבב אנוש", ומחמת שיהיה שרוי בשמחה יהיה חדות ה' מעוזו, ויתן תודות והלל לה' מתוך הרחבת הלב, ומה שאמרו חייב אדם לבסומי בפוריא עד שלא ידע, הכונה "עד" ולא עד בכלל, ורצונם לומר שגבול השתייה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע וכו', שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כונת החיוב שחייבו חכמים לבסומי כדי שיתן הלל והודאה, שכיון שיתבלבל דעתו כל כך דלא ידע בין ארור המן וכו' פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הנס, ואתבונן אליו בבוקר ואראה כי נכון הוא". ע"כ. וכ"כ בקרבן נתנאל (חי), שהגמ' כותבת לשון 'לבסומי' ולא 'למרוי' שהוא לשון שכרות, ראייה שהכונה רק להיטיב לבו בשתיית יין הרבה ולא להשתכר, עד דלא ידע, עד ולא עד בכלל. עכ"ל. ויצא שעכ"פ קיים חיוב שתיית יין, וצ"ע איך זה מתאים לסנהדרין.

ג. ואשר נראה ליישב עפמ"ש"כ בגמ', רב כהנא רמי, כתי' "תירוש" וקרינן "תירוש", זכה נעשה ראש, לא זכה נעשה רש. רבא רמי, כתיב "ישמח" וקרינן "ישמח", זכה משמחו, לא זכה משממהו, (פרש"י: זכה, כלומר אם זכה וידע להזהר בעצמו מלשתות יותר מדאי, משמחו, שמפקח את הלב..) ועוד שם: והיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין. (פרש"י: עשאוני פקח).

ויובן שמחד עיקר כוחו של היין להסיר כל רסן וחסם, ולכן הגמ' אומרת ששיכור לא יכול להתפלל כי הוא במהלך גאוה ואינו יכול להתבטל לפני ה' בתפלה, וזהו שבהשפעת האלכוהול יכול לשיר ולא מתבייש, וזורם, ומרגיש שהעולם שלו, ועלול מהלך כזה להביא לחטאים גדולים, וכדברי הגמ' בסנהדרין. ומאידך, בפורים זה גופא המהלך להסיר האחריות מעצמו, שבכל השנה באמת הוא הפועל ובעל ה"בחירה", אמנם צריך להאמין שאת הכל הקב"ה עושה, והוא שעשה ועושה ויעשה לכל המעשים, א"כ הוא כוח היין של פורים לעלות לעד דלא ידע, וכשלא ידע מדעת האדם של עץ הדעת, יתעלה לגובה של "ידיעת" הי"ת. ודוקא באחרית שנה, זה תכלית הענין, לברר שכל השנה חי רק ע"פ ה', ובמהלך זה השיכורים הקדושים דפורים, נכנסים לתוך קודש הקדשים שבליבם, להתחנן ולהפיק רצון מלפני המלך...

א. בגמ' בסנהדרין (דף ע, וסימנך ע' גי' י"ן) יש התקפה עצומה כנגד שותי היין, רבא אמר: "אל תרא יין כי יתאדם" אל תרא יין שאחריתו דם!! א"ר חנינא, מאי דכתיב "למי אוי למי אבוי למי מדנים למי שיח למי פצעים חנם למי חכללות עינים" (וגו') למאחרים על היין לבאים לחקר ממסך!! ובמהרש"א שם מבאר: למי אוי, למי אבוי, למי שיח, שצועק על ג' מיני צרות: האחד "אוי", על כאב ראשו כששותה יותר מדאי, והב' "אבוי", על אבוד ממונו בקנותו היין, והג' "שיח", הוא צער שמצער על אבוד זמנו, ואמר "למי פצעים חנם" דשאר כל אדם גם אם יבא לו פצע מאדם אחר המזיקו אינו חנם שמשלם לו המזיק אבל זה יש לו פצעים חנם שאינו יודע בשכרותו ממי בא לו הפצע שישלם לו, ואולי הוא היה הגורם או שע"י נפילה בא לו הפצע.

ושם בגמ' עוד: דריש עובר גלילה, שלש עשרה ווי"ן נאמר ביין ויחל נח... ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלו... וי"ג ווי"ן הם מלשון וי ואוי, ועי' תורת חיים שזה מהפך את כל י"ג מידות של רחמים לצער ורוגז, וכן מאבד את י"ג נהרות אפרסמון שיש לצדיקים לעתיד לבא. ובהמשך שם א"ר זכאי: "אמר לו הקב"ה לנח, נח, לא היה לך ללמוד מאדם הראשון, שלא גרם לו אלא יין. כמאן דאמר אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה, דתניא, רבי מאיר אומר: אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין...". ובהמשך שם הגמ' מספרת על שלמה המלך שכפאתו אמו לעמוד ואמרה לו: "מה לך אצל מלכים ששותים יין ומשתכרים ואומרים למה לנו אל, ולרוזנים אי שכר, מי שכל רזי עולם גלויים לו ישתה יין וישתכר? איכא דאמרי, מי שכל רוזני עולם משכימין לפתחו ישתה יין וישתכר? עכ"ל הגמ'.

וא"כ צריך להבין מה פשר מצוות משתה היין של פורים, עד שאמרו בגמ' (מגילה ז, ב) "חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", והרי נתבאר שהיין מזיק נורא.

ב. אכן כבר דנו הראשונים בגדר החיוב (והמקורות להלן הוא מ"דף על דף"), שבנטעי גבריאל הביא בשם רבינו אביגדור זצ"ל (פסק תסב) לדייק דלא כתיב "לאיבסומי" אלא "לבסומי", ובא לרמז שלא להשתכר ממש ע"ש, וכן הוא ברוקח (בפר' כי תצא ובפירושו למגילה). לעומת זה הגאון רבי יעקב עמדין כותב בסידור עמודי שמים כי אביו הגאון ז"ל (ה'חכם צבי') היה נוהג בימי בחרותו לקיים המימרא כפשוטו, ואמר שאם חז"ל תקנו, ודאי יש בו סוד לידועי חן. (וכבר העתיקו דברי האריז"ל בזה).

יעלת הן

ויקרא - זכור - פורים תשפ"ד

דברי חינוך והנהגה צ"ר רבי יצחק שמואל נסוה שליט"א אב"ד חיפה

חפץ אלא באמונה, וכן הוא אומר (תהלים ל"א כ"ד) אמונים נוצר ה' ואומר (ירמיה ה' ג') עיניך הלא לאמונה, עיי"ש. וזה ראייה לדברי הזרע שמשון שמצוה צריכה להיות נקיה מכל נדנוד עבירה ולכן חז"ל למדו מאדם הראשון שלא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, ולא היה שום נדנוד עבירה כגון קנאה וחמדה כך אתם תקריבו לה' ממה שנקי וטהור.

מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, אפילו ספק גזל שהכל היה שלו, גם אתם לא תקריבו אפילו ספק גזל

"אדם כי יקריב מכם" (ויקרא א', ב')

ופירש רש"י, כשיקריב, בקרבנות נדבה דבר הענין. אדם, למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל, (ויקרא רבה ב' ז).

קריאת פרשת זכור

הש"ע בסימן תרפ"ה סעיף ז' כתב וז"ל, יש אומרים שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין, צריכים לבוא למקום שיש מנין בשבתות הללו, כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא. עכ"ל.

וכתב המג"א וז"ל, ובתורות הדשן סימן ק"ח כתב וז"ל, באשר"י פרק ו' דברכות כתב, דעשה דאורייתא לקרות פרשת זכור בעשרה, ואם כן צריך לזוהר יותר שישמעו קריאת פרשת זכור בעשרה ממקרא מגילה בזמנה, אלא שהעולם לא זהירי בהכי, עכ"ל. ולי נראה לישב מנהג העולם, דאטו מי כתיב בתורה שיקרא דוקא בשבת זה, אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבית הכנסת וסמוך לפורים, כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן, כמו שכתב הלבוש, ואם כן כששומע בפורים פרשת זכור ויבא עמלק נמי זכור מעשה עמלק ויוצא ידי חובתו, וכן הוא ברא"ם סימן ב' וכו' ובמגילה (דף י"ח) משמע פשטא דתלמודא דפרשת זכור דאורייתא ומשמע שם זהוהא הדין בפרשת זכור ויבא עמלק יצא. עכ"ל.

ובמשנה ברורה (ס"ק ט"ז) כתב וז"ל, דמה שכתב המג"א ופרשת זכור יוצא על פי הדחק במה שישמע הקריאה בפורים פרשת זכור ויבא עמלק, דבזה נמי זכור מעשה עמלק ויוצא ידי חובתו, ורוצה לומר דיוצא מדאורייתא, אבל לעניות דעתי עיקר דינו של המג"א צריך עיון, דהא כתיב בתורה זכור את אשר עשה וגו' אשר קרן בדרך ויזנב בך וגו' תמחה וגו', והכונה שלא לשכח מה שעשה לנו עמלק, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע ולכן נצטוו למחות את שמו, כמו שכתב הרמב"ן בביאורו, וזה לא נזכר בפרשת זכור ויבא עמלק. עכ"ל.

ונראה לישב את דעת המג"א, דהנה הרמב"ן בחומש דברים בפרשת כי תצא כתב וז"ל, וכן בספרי זכור את אשר עשה לך עמלק, בפה. לא תשכח, מן הלב. ולא ידעתי מה היא אם לומר שנקרא בפרשת עמלק בציבור, ונמצינו למדין מן התורה פרשת זכור, ויהיה סמך למקרא מגילה מן התורה. והנכון שהוא לומר שלא נשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו לדורות לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכן נצטוו למחות את שמו. וכן במעשה מרים נצטוו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות. ואע"פ שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותו של צדיקים. אבל צוה הכתוב להודיעו לגלותו כדי שתהיה אזהרת לשון הרע שומה בפניו, מפני שהוא חטא גדול, וגורם רעות רבות ובני אדם נכשלים בו תמיד, כמו שאמר והכל באבק לשון הרע. עכ"ל. מבואר מדברי הרמב"ן, דאם המצוה מן התורה היא לקרוא פרשת זכור בציבור כדעת התוספות והראשונים, אין המצוה להודיע לבנינו ולדורותינו את אשר עשה לנו עמלק כדי למחות את שמו, אלא די לקרות המעשה שעשה לנו עמלק. אלא דהרמב"ן כתב דהנכון בעיני דהמצוה היא לא לקרוא בציבור כי אם לספר לבנינו ולדורות את אשר עשה לנו עמלק כדי למחות את שמו, וכמו שדימה זאת למצות זכירת מעשה מרים שמטרתו כדי שזוהר מלשון הרע.

ולפ"ז מיושב המג"א, דהש"ע הלא כתב דיש אומרים שפרשת זכור חייבים לקרותה מדאורייתא, והיינו שיטת התוספות והראשונים שהמג"א מביא שחייבים לקרות פרשת זכור בציבור מדאורייתא, ולשיטתם ס"ל למג"א שאין צריך לקרות שכן עשה לנו הרשע ולכן נצטוו למחות את שמו, אלא צריך לקרוא בציבור מעשה עמלק, ולכן גם בפרשת זכור ויבא עמלק שזכור מלחמת עמלק ויוצאים המצוה מדאורייתא. והרמב"ן שהצריך לספר לבנים זהו לשיטתו שהקריאה אינה מן התורה.

וכעין דברינו מצאתי בחכמת שלמה למהרש"ק זצ"ל וז"ל, נשאלתי מחכם אחד על מה שכתב המג"א שיוצאין ידי חובת העשה של זכירת עמלק

א- וכתב בספר זרע שמשון אות ג' וז"ל, מקשים למה היפך רש"י שמתחילה היה לו לפרש מילת אדם, ואח"כ כי יקריב דמיירי בקרבנות נדבה. ועוד יש להקשות מה צורך ללמוד זה מאדם הראשון, והלא בתורת כהנים (ויקרא פרשת ה') אמרו קרבנו להוציא את הגזל, ועוד קרא כתיב (ישעיה ס"א ח') שונא גזל בעולה. ועוד מהו הטעם שנתן שהכל היה שלו, וכי לא היה די לומר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל ותו לא, שאנו יודעים שהכל היה שלו, וכו'.

ודמלת אדם דהכא דמשמע מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל כמו שפרש"י, הוא פירוש לפסוק שונא גזל בעולה, ומפרש במאי קמיירי, דאי בגזל ממש, פשיטא דלא אצטרך דמקרבנו נפקא, אלא הכא מיירי בממון המוטל בספק דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה, כגון הדין דבפרק ח' דמציעא (ק' ע"א) המחליף פרה בחמור וילדה, זה אומר משלקחתי וזה אומר עד שלא מכרתי, דלרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה, וכן פסק בשו"ע (ח"מ) סימן רכ"ג סעיף א' עיי"ש. ואם כן זה העגל הנולד ברשותו של מוכר הוא שלו, ולמה הוא שלו, לפי שאין לחבירו ראייה, אבל אין הכי נמי אפשר שהוא של לוקח, שנולד לאחר שלקח והוי גזל ביד המוכר, ואם המוכר מביא זה העגל לקרבן חובתו האי ודאי לא נתמעט מקרבנו, שהרי אינו גזול הואיל שעכבו בידו ברשות בית דין, אלא שלא יצא שפיר ידי חובת נדרו.

דומיא למאי דאמרינן בפרק קמא דחגיגה (ז' ע"ב) כל דבר שבחובה לא יבא אלא מן החולין, ואף כאן החובה שיש לו צריך שביאנה משלו בודאי, ואם יביאנה מן מהספק לא יצא ידי נדרו אלא מספק, אבל אם יביא זה העגל בתורת נדבה הוה סלקא דעתך לומר דקרבן חשוב הוי, משום הכי כתיב אדם מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו, שלא היה לו ספק בשום דבר דלמא הוא משל חבירו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל, ולא מן הגזל ממש, שהרי לזה כתיב קרבנו ולא מן הגזל, אלא מדבר שהוא ספק גזל, ולקרבן חובה לא אצריך כנ"ל, אלא כשיקריב קרבנות נדבה דבר הענין. ומשום הכי איצטרך אדם לומר מה אדם הראשון לא הקריב וכו', ואף הכתוב של שונא גזל בעולה מיירי בכגון זה, שאף על פי שאם הביאו הוי קרבן כשר, עם כל זה הואיל שהוא ספק שאינו שלו הקב"ה שונאו, עכ"ל.

והזרע שמשון מחדש שאפילו שהקרבן בדיני ממונות שייך לו, אבל כיון שיש ספק שאינו שלו הוא פסול לקרבן והקב"ה שונאו.

ב- ראייה מהמדרש שלדבר מצוה צריך שיהיה נקי מכל נדנוד עבירה והנה יש ראייה לדבריו ממדרש רבה לסדר אמור פרשה ל' סימן ה', וז"ל, דבר אחר, ולקחתם לכם ביום הראשון, ה"ד (תהלים כ"ו) ארחץ בנקיון כפי, במקח ולא בגזל, דתנינן תמן לולב הגזול והיבש פסול, של אשירה ושל עיר הנדחת פסול. ואסובבה את מזבחך ה', כההיא דתנינן תמן, בכל יום ויום מקיפים את המזבח פעם אחת, ואומר אנה ה' הושיעה נא, אנה ה' הושיעה נא, רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא וכו', עיי"ש.

והנה דוד המלך ע"ה משתבח ואומר, ארחץ בנקיון כפי, במקח ולא בגזל, ואסובבה את מזבחך ה' וכו'. ולכאורה פשיטא שלולב הגזול מבואר במשנה שפסול, ומה דוד המלך משתבח שהד' מינים הם לא גזולים.

אולם לפי מה שמחדש הזרע שמשון מבואר היטב, שפשיטא שד' מינים גזולים פסולים, אלא אפילו שהם מדיני ממונות כשרים והם שלו, אבל הם לא נקיים אם יש בהם חשש כל שהו של נדנוד עבירה, ולזה משבח דוד המלך ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה', כדי להשימע בקול תודה, להתפלל לה' אנה ה' הושיעה נא וכו', וכדי להשימע בקול תודה לומר ההלל, צריך להיות בלא שום חשש ונדנוד של עבירה.

ג- לעשות המצוה בלא שום נדנוד איסור וכן מבואר בספר מסילת ישרים פרק י"א, בתחילת הפרק, שאם עשה מצוה בזמן מלאכתו, לא לצדקה תחשב לו, אלא עבירה היא ביזו, שאין עבירה מצוה, וקרא כתיב (ישעיה ס"א, ח') שונא גזל בעולה, ואין הקב"ה

משלוח מנות ומתנות לאביונים בהידור

לשלוח מנות ומתנות לאביונים למאן דאית ליה קפידא עילויה
א- בספר פלא יועץ בערך פורים כתב וז"ל, ומצות משלוח מנות איש לרעהו
 אשריהם ישראל מקיימין אותה יותר מהחייב, אבל מה טוב לשלוח למאן
 דאתיקור מתיקר ביה, כגון גדול לקטן, ולמאן דאית ליה קפידא עילויה, כדי
 לשמח לב אומללים ולהחיות לב נדכאים, ולהרבות אהבה ואחוה שלום
 וריעות, דכיון דעביד מצוה חדא ליעביד מצוה אחרית, וכן מצות מתנות
 לאביונים מקיימין אותה, אבל מי זה ערב אל לבו, כדמבעי ליה למעבד עביד,
 דלפום גמלא שיחנא, ומצות צדקה ביום הזה היא העולה על שאר הימים,
 שנלוה עמה גם מצות מתנות לאביונים וכו' עכ"ל. הנה כתב, כי מה טוב
 לשלוח מנות למאן דאית ליה קפידא עילויה כדי להרבות אהבה ואחוה שלום
 וריעות וכן מתנות לאביונים מה טוב לתת לאביונים שיש לו עליהם קפידא.

ב- ובספר יסוד ושורש העבודה (שער י"ב פרק ו') כתב וז"ל, ומה נכבד היום
 הזה והוא העולה על כל שאר ימות השנה במצות צדקה, כי ביום הזה עושה
 האדם במצות הצדקה תקונים נפלאים ונוראים נמודות ובעולמות העליונים
 הקדושים לאין תכלית יותר מבשאר הימים וכו'. כי במדה זו של ותרנות ביום
 זה עושה תקונים גדולים בעולמות העליונים הקדושים וכו'. עכ"ל. ומדגיש
 שבמדה זו של ותרנות ביום זה עושה תקונים גדולים בעולמות העליונים,
 וא"כ מי שיש לו עליו קפידא גדולה והוא מותר לו ושוּלח לו משלוח מנות
 ומתנות לאביונים, עושה ודאי תיקונים גדולים לאין שיעור, ולפי גודל הויתר
 כן גודל התיקונים שעושה.

ודברי הפלא יועץ והיסוד ושורש העבודה, לכאורה מבוארים בגמרא בבא
 מציעא (ל"ב ע"ב) ת"ש אוהב לפרוק ושונא לטעון, מצוה בשונא כדי לכופ את
 יצרו. ומקשינן, ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה,
 (פריקה עדיפא שמציל מצער בעלי חיים), ומשנינן אפילו הכי לכופ את יצרו
 עדיף. (כדי לכופ את יצרו עדיף, לטעון לשונא). וזה מדובר בכל ימות השנה,
 וכ"ש בפורים שיש מצוה גדולה לותר, וזה עושה תיקונים בעולמות העליונים,
 שיש מצוה יותר גדולה לשלוח מנות ומתנות לאביונים למתן דאית ליה
 קפידא עליו, לכופ את יצרו, וכמו שכתבו הפלא יועץ והיסוד ושורש העבודה.

ג- הקב"ה הקדים רפואה למכה אפילו בשעה שהכעיסו לפניו
 עוד נראה, דהנה הפלא יועץ (שם) כתב וז"ל, פורים הם ימים טובים נזכרים
 ונעשים ימי משתה ושמחה, שמחה של מצוה, כי הן הראנו ה' חיבה יתירה
 כי בהיותנו בסעודת אחשוורוש עומדים ומכעיסים לפניו, ובאותה שעה
 נתחייבו על שנהנו מסעודתו של אותו רשע, באותו פרק חס רחמנא עלן,
 והקדים רפואה למכה שנהרגה ושתי שלבסוף רפואה פרח במשתה היין,
 ומתוך כך קבעו הימים האלה ימי משתה ושמחה וכו', עכ"ל.

והנה הפלא יועץ מבאר שה' הראנו חיבה יתירה שבאותה שעה שבני ישראל
 חטאו ונהנו מסעודתו של אותו רשע, חס רחמנא עלן והקדים רפואה למכה,
 שנהרגה ושתי. והנה לעיל (אות א) הבאנו דבריו שיש יותר מצוה לשלוח
 מנות למאן דאית ליה קפידא עילויה, ואפשר שבזה יש זכרון לחסדי השי"ת
 שאפילו בשעה שבני ישראל היו מכעיסין לפניו לאכול בסעודה של אותו
 רשע, הקב"ה חס עליהן להצמיח להן להקדים רפואה למכה, כן הוא מעורר
 במשלוח מנות שלו ללכת בדרכיו של הקב"ה, לשלוח למי שיש לו קפידא
 בהדיה. ומבואר בסה"ק שעל ידי מעשה האדם בעוה"ז, כך הוא מעורר את
 חסדי השי"ת בעולם, שישפיע עלינו רחמים אפילו בשעה שאנחנו מתנהגים
 לא כרצונו יתברך.

ד- הקב"ה סובל עלבון, וכן האדם צריך לסבול עלבון
 וכעין זה כתב בספר תומר דבורה (פרק א) וז"ל, הא' מי קל כמוך. הורה על
 היות הקב"ה מלך נעלב, סובל עלבון, מה שלא יכילהו רעיון, הרי אין דבר
 נסתר מהשגחתו בלי ספק. ועוד, אין רגע שלא יהיה האדם נזון ומתקיים מכח
 עליון השופע עליו, והרי תמצא שמעולם לא חטא אדם נגדו שלא יהיה הוא
 באותו הרגע ממש שופע שפע קיומו ותנועת אבריו. ועם היות שהאדם חוטא
 בכח ההוא, לא מנעו ממנו כלל, אלא סובל הקב"ה עלבון כזה להיות משפיע
 בו כח תנועת אבריו, והוא מוציא אותו כח באותו רגע בחטא ועון ומכעיס,
 והקב"ה סובל, וכו'. הרי זו מדה שצריך האדם להתנהג בה, רצוני, הסבלנות,
 וכן היותו נעלב אפילו למדרגה זו, וע לא יאסוף שותבו מן המקבל, עכ"ל.
 וכן רואים בפורים שאף שהכעיסו ונהנו מסעודתו של אותו רשע, הקדים
 הקב"ה להם באותו שעה רפואה למכה, וכן צריך לשלוח מנות אפילו לחבירו
 שמכעיס אותו, ובזה מעורר רחמי שמים שירחמו עליו תמיד.

ה- לזכות לברכה של הפלא יועץ אשלם במיטבא לכל מאן דלימטי לי מניה הנאה
 והנה בהקדמה של הפלא יועץ כתב. וז"ל, וגם אחלה פני כל יודעי דת, שיקראו
 בסיפרי וידרשו מלי ברבים, בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אולי יתעשת
 האלקים לי ויזכני שיעשו דברי פירות, וכן נפשי תגיל בה'. ואם אזכה לחזות
 בנועם ה' ולבקר בהיכלו, אשלם במיטבא, לכל מאן דלימטי לי מניה הנאה,
 רעי חנוני חנוני וכו' עכ"ל.
 והנה כל אחד יכול לקיים את זה, שיגיד לרבים או לכל הפחות לחבירו מה
 שכתב הפלא יועץ בענין פורים, ושיראה לקיים לשלוח מנות למאן דאית ליה
 קפידא עליו, ועל ידי זה יזכה לברכה שמברך שמי שיגיד דבריו, אשלם
 במיטבא למאן דלימטי לי מניה הנאה.

במה שקורין פרשת ויבא עמלק בפורים, אם כן קשה למה במגילה דף ל'
 אמרו, דבפורים שחל להיות בערב שבת מקדימין פרשת זכור, כדי היכי דלא
 תקדים עשיה לזכירה, והאיך תקדים עשיה לזכירה הרי יצא ידי חובתו
 בפרשת ויבא עמלק והוי עשיה וזכירה בהדדי. והשבת, דהרי קשה אם יוצאין
 בפרשת ויבא עמלק, למה תקנו חז"ל לקרות בפרשת זכור תחילה. ולזה מתרץ
 כך, דשני עניינים יש בזה, דמן התורה יש מצות עשה זכור את אשר עשה לך
 עמלק, אבל די במה שיזכיר גוף המעשה עמלק, והיינו פרשת ויבא עמלק,
 אבל רבנן תקנו שיקראו גם פרשת המצוה, מה שצותה התורה בעשה להזכיר
 מעשה עמלק, וא"כ קריאה זו הוי מדרבנן, ומדרבנן בעינן שהזכירה יהיה
 בפרשת זכור, ובעינן שלא תקדום עשיה דרבנן לזכירה דרבנן. עכ"ל.

הנה מבואר שגם החכמת שלמה חילק את המצוה לב' חלקים, האחד זכירת
 גוף המעשה, וזהו החיוב מן התורה, ויוצאין בקריאת הפרשה של ויבא עמלק.
 והחלק השני זכירת מצות הזכירה, וזהו רק מדרבנן ויוצאים דוקא בפרשת זכור
 את אשר עשה לך עמלק. ולדברינו החלק השני הוא לזכור את מצות מחית
 עמלק. וזה יוצאים דוקא בפרשת זכור את אשר עשה לך עמלק, וזה החיוב
 רק מדרבנן. והמשנ"ב ס"ל, דאותה מצוה שהרמב"ן מבאר שנספר לבנינו
 ולדורות כך עשה לנו הרשע ולכן נצטוונו למחות את שמו, זהו בכלל המצוה
 דאורייתא, לקרוא את הענין הזה בציבור, ולכן דוקא בפרשת זכור את אשר
 עשה לך עמלק, מקיימים את המצוה דאורייתא, ולא בפרשת ויבא עמלק
 שלא מוזכר שם זה הענין.

במצות מחיית עמלק

החינוך (מצוה תר"ד) בהביאו את מצות מחיית זרע עמלק, כתב וז"ל, כל יחיד
 מישראל הזכרים מוטל עליו החיוב להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח
 בידם. ע"כ.

ודקדק מדבריו המנ"ח דס"ל דלא הוטלה מצוה זו אלא על הזכרים ולא על
 הנקבות. ותמה על כך מאי שנא מצוה זו שלא נתחייבו בה נשים ממצות
 הריגת ז' עממין שכתב החינוך (תכ"ה) דמוטלת היא בין על זכרים ובין על
 נקבות, וכתב דכבר נתקשה בזה המשנה למלך.

ואשר יראה לומר בזה, דהנה מצינו בחינוך הנ"ל לענין מצות הריגת שבעה
 עממין חידוש נוסף, וכך הוא לשונו, ועובר על זה ובא לידו אחד מהם ויכול
 להורגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו, ביטל עשה זה, מלבד שעבר על לאו
 שנאמר עליהם לא תחיה כל נשמה, ע"כ.

ומבואר מדבריו דאם הריגת אותו אחד משבעה עממין כרוכה בסכנה אינו
 מחוייב להורגו. ותמה על כך המנחת חינוך והלא לעולם במלחמה נהרגים
 משני הצדדים. ושוב כאשר ציוותה התורה ללחום בשבעה עממין ולהשמידם,
 גילתה בזה שכאן לא איכפ"ל מהסכנה, וא"כ היאך כותב החינוך דבמקום
 סכנה ליכא למצוה זו. ותירץ בחידושי מרן ר"ז הלוי עה"ת (הפטרות בשלח),
 דיש לחלק בין היכא שיוצאים הציבור ללחום ובין היכא דרוצה אדם פרטי
 להרוג אחד מן' עממין, שכל שיוצאים ציבור להרוג, יש לזה גדר מלחמה,
 ובמלחמה נתחדש דין מיוחד שלא חוששין לפיקוח נפש, אלא החינוך דיבר
 ביחיד היוצא להרוג, ובזה לא נתחדש החידוש של מלחמה, ועל כן הוא כותב
 שאם יש סכנה הוא פטור.

וע"פ דברים אלו נראה לישב גם את קושיית המנח"ח הנ"ל, דאפ"ל שכאשר
 הנידון הוא על מלחמה, אזי אמרינן דמדיני המלחמה הוא שאף הנשים בכלל,
 וכמו שאמרו בגמרא שאפילו כלה מחופתה יוצאת למלחמת מצוה, ועל כן
 בהריגת שבעה עממין אף נשים בכלל, שכן במלחמה של הציבור עסקינן, ואף
 הנשים בכלל הציבור נכללות לענין זה, אכן כאשר דנים על מעשה הריגה
 פרטי, כמו במצות מחיית עמלק שהיא חובה פרטית על כל אחד ואחד כאשר
 יודמן לו אדם מזרע עמלק. בזה אמרינן שאין דרך נשים להרוג והן אינן בכלל
 המצוה.

והנה החינוך (מצוה תר"ג) כתב לחדש, דנשים אינן בכלל מצות זכירת מעשה
 עמלק, וז"ל, ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים כי להם לעשות
 המלחמה ונקמת האויב ולא לנשים, ע"כ, והקשה עליו המנח"ח דמהו זה
 שכתב דאשה אינה במלחמה והלא להדיא אמרו בגמרא בסוטה (מ"ד ב')
 ונפסק ברמב"ם (פ"ז ממלכים ה"ד) דאף נשים איתניהו בכלל מלחמת מצוה.
 והנה לפי דברינו הוא מיושב, ד"ל דס"ל לחינוך דמצות זכור מתייחסת
 להריגה הפרטית של כל אחד ואחד, ולא לחובת הציבור לעשות מלחמה עם
 עמלק, ומכיון שנשים אינם בחובה הפרטית של הריגת כל איש עמלקי, לכך
 נמי אינן במצות הזכירה.

והוא אשר הוכיח הקרן אורה בברכות (פ"א ס"ק יט) דחובת זכור היא חובה
 פרטית על כל אחד, אלא שהוא יוצא בה בשמיעה מדין שומע כעונוה. ואינה
 חובה המוטלת על כללות הציבור לקרוא, ועיי"ש שהוכיח זאת מסוגיא
 דמגילה (י"ח א') שהיתה ה"א שיצאו יד"ח זכור בלב, ובודאי שבחובות
 שבציבור אין שייך לצאת בלב כי אם בדיבור של כולם יחדיו, ומדהיתה ה"א
 שיצאו בלב בע"כ הוויא חובה פרטית על כל אחד ואחד. ולמשנת א"ש
 טעמא דמילתא, שכן המצוה מתייחסת לחובת ההריגה הפרטית של כל אחד.
 ולא לחובת המלחמה של הציבור.

אוסף הדרכות והנהגות

גליון ל"ב – פרשת ויקהל – שקלים

משנכנס אדר מרבים בשמחה – שמחה של מצוה

מרבינו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

בימי הפורים רבינו זצוק"ל היה רגיל לעורר על כמה דברים:

א' בימי הפורים חוזרת ההשפעה של 'קבלת התורה מאהבה', וזוכה לזה מי שמנצל את ימי הפורים בשלימות.

ב' זהירות בפורים מאונאת דברים, שיש שבפורים מרשים לעצמם לפגוע או לזלזל באחרים, והאמת שפורים זה זמן של משלוח מנות ומתנות לאביונים, והיינו שצריך להרבות בו באהבת הבריות.

ג' בפורים צריך להיות בשמחה ועם מצב רוח טוב, אבל בלי קלות ראש.

ד' ראוי לקיים את דברי חז"ל "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע" וכו' כמ"ש בשו"ע (תרצ"ה) שישתה יותר מלימודו וישן, וכתב המ"ב שם שכך ראוי לעשות, ובביאור הלכה מביא מהחיי אדם שאם יודע שיזלזל או באיזה מצוה כגון בנט"י או בברכות או בתפילות או שינהג קלות ראש מוטב שלא ישתכר כלל. והוסף רבינו שרק מי שיודע שע"י שישתה יותר מכך יגיע לקירבת אלוקים מיוחדת יכול לשתות יותר.

ה' אין שום התר לבטל תורה בימי הפורים שלא לצורך, ואדרבה מסתבר שהחיוב גדול יותר כיון שאפשר לזכות בפורים לקבלת התורה מאהבה, וראוי לקבוע סדרי לימוד בפורים.

ו' הלומדים בימי הפורים ומקבלים על כך כסף צריכים להזהר בזה מחמדת הממון, ועדיף ללמוד בלי לקבל כסף.

ונביא כאן הדרכות והנהגות מרבינו זצוק"ל בעניני פורים

לישב ללמוד כמה שעות לשמה ורק אחר כך להחליט אם זה טוב או לא. והמתחזק בזה נגד כל הקשיים, שהרי צריך בזה גבורה רבה של כבישת היצר נגד הטבע, התגברות זו נותנת לו הרגשה נעימה מאד, ועל ידי זה יגיע לשמחת פורים בשלימות. ולכן ראוי לדעת כי הזכות הגדולה בפורים היא הרצינות, והשמחה עם ישוב הדעת ודביקות בתורה, ועשיית חסד כפי הצורך עם אלו שזקוקים לרעות, וזוהי שמחת פורים האמיתית, וכל מי שיכול להתגבר ולכבוש את יצרו בודאי שזו זכות גדולה מאד.

ידוע בשם האר"י (ומקורו בזוהר) שיום הכיפורים הוא כ"פורים", היינו שבבחינה מסוימת פורים הוא זמן מסוגל יותר מיום כיפור, ויכולים לזכות בפורים למעלות רוחניות יותר ממה שאפשר לזכות ביום כיפור, ולכן יום הכיפורים נתלה בפורים – כ"פורים". ויש להבין, שהרי יום כיפור הוא יום שכולו קדושה, ובמשך כל היום עוסקים בתפילה ובוידוים, ומתענים בחמישה עינויים, ומתנתקים מכל ענייני הגשמיות, ועוסקים רק ברוחניות, וגם זוכים לטהרה ולכפרת עונות כמו שכתוב "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם". ואילו בפורים כל היום עוסקים בענייני גשמיות, במשתה ובשמחה. ואמנם מסתבר שזה שייך על ידי שעוסקים בתורה מאהבה, שפורים הוא זמן המסוגל לתורה מאהבה יותר מיום כיפור, אבל לזה צריכים להיות במדרגה גבוהה, והיכן ראינו בעלי מדרגה כאלו שזוכים בפורים עם כל הגשמיות להתעלות יותר מיום כיפור? ובפרט שידוע שבפורים יש אוירה של פריקת עול, ורבים סבורים כאילו שיש "פטור" ממצות תלמוד תורה בימים אלו, וגם אלו שלומדים יש שחושבים שזה מידת חסידות, וכאילו שעושים "טובה" ונוהגים "לפנים משורת הדין" במה שלומדים תורה בפורים, ובאופן של פריקת עול לא רק שלא מתעלים כמו ביום כיפור, אלא יש גם ירידה. ונראה כי היא הנותנת, דווקא משום שבפורים הניסיון גדול יותר ומצד הטבע נמשכים לפריקת עול, לכן מי שעומד בניסיון ואינו פורק עול בפורים יכול לזכות לדרגות יותר מאשר ביום כיפור, וככל שהניסיון אצל האדם יותר גדול, שמצד טבעו הוא אוהב פריקת עול, ולמרות הכל מתגבר ועומד בניסיון, זוכה בזה למדרגה יותר גבוהה. והיינו כי בדרך כלל ביום כיפור אין זוכים למדרגה קבועה, שהחיזוק ביום כיפור בא מתוך התרגשות והתפעלות זמנית, וכל חיזוק שבא רק על ידי "התרגשות" אינו מחזיק מעמד לזמן מרובה, ולא שייך לזכות בזה למדרגה קבועה, ולכן בדרך כלל אחרי יום כיפור יש ירידה, ובמשך השנה חוזרים למה שהיו קודם, מפני שהחיזוק היה מתוך התרגשות זמנית ולא על ידי התבוננות והכרה אמיתית [ומכל מקום יש תועלת ביום כיפור שלא תימשך הירידה בלי הפסק].

איתא בגמ' מגילה (ז): "חייב איניש לבסומי בפוריא". יש המהדרים בזה, ויש מהדרין מן המהדרין, ברם, לא חזינו לרבנן קשישאי דעבדי הכי, החפץ חיים, החזון

ידוע כי בכל שנה ושנה כשמגיעים זמנים שהיתה בהם השפעה רוחנית, באותו הזמן מתעוררת ההשפעה הרוחנית, ויכולים לזכות בו למעלות רוחניות גבוהות, וכמו כן ימי הפורים הם ימים של השפעה גדולה ברוחניות, וכמובא בשם האר"י ז"ל דיום הכיפורים הוא כפורים. אמנם (קהלת ז, יד) "זה לעומת זה עשה האלקים", ודוקא בימים קדושים אלו המסוגלים להצלחה ברוחניות יש בהם הפרעות. וכמו כן בשבת שיש את קדושת השבת, ואיתא בספרים (עיין בן איש חי שנה שניה פרשת שמות) כי תורה של שבת ערכה פי אלף בשאר ימות השבוע, וזהו ענין מה שאומרים והנחילו ה' אלקינו וכו' שמבקשים שהשפע של שבת ישאר [וכן בראש חודש יש יותר שפע שיש בו קרבן מוסף], ומ"מ הנה דוקא שבת זהו יום של רפיון מלימוד התורה, ואף שלא אצל כולם הדבר כן, מ"מ צריכים חיזוק מיוחד בשבת שלא להתבטל, ומפני שיש מצוה של עונג שבת כבר בדרך הטבע צריכים חיזוק בזה. וכן בערב שבת שהוא סוף השבוע, והוא זמן של תשובה וכפרה, ואף על פי כן צריכים חיזוק מיוחד שלא תהא בו בטלה. וכמו כן ביום טוב מצינו שקבעו לאחריו תענית בה"ב, וביאר המגן אברהם (סימן תצ"ב סעיף א') שחוששין שמא מתוך משתה ושמחה באו לידי עבירה, מפני שעונג יום טוב יש בו גם ענין של גשמיות וחוששים שמא מתוך זה באו לידי עבירה, ותיקנו תענית בה"ב לחזור בתשובה על פריקת העול שנעשתה ביום טוב. וכל המתחזק בזמנים הללו זוכה לזכויות גדולות שאפשר לזכות בהם, ובימי הפורים שהם זמן מיוחד של השפעה גדולה ברוחניות של קיימו וקבלו, לכן המציאות היא שצריכים חיזוק מיוחד בהם למנוע את ההתקררות, שלא להגיע להרגשת קלות ראש ופריקת עול, וידוע בשם מרן החפץ חיים כי היצר הרע מבקש תמיד לנצח בדברים שמזיקים לו ביותר, והדבר המזיק ביותר ליצר הרע הוא לימוד התורה, ולכן מחפש היצר הרע עצות ותחבולות להחליש את הדביקות בתורה, ומתוך כך הוא מחפש עבורו כל מיני מצוות כדי שלא ילמד. ובימי הפורים פועל בהם היצר בקביעות להכניס קלות ראש, ולצורך זה מחפש הוא לאדם כל מיני מצוות ומעשי חסד, ואף שעשיית חסד בפורים הוא ענין גדול למאד, ויש בזה אהבת הבריות ומידות טובות, אבל היצר הרע עובד שיהא זה באופן של קלות ראש, על ידי ניתוק מעול התורה ומן הדביקות בתורה, וצריכים לדעת בזה את הכלל של חיץ קודמים. ואמנם יש מצוה של אהבת הבריות, ובימי הפורים בפרט, אולם אפשר לעשות חסד באופן שאין בו פריקת עול, ואין צורך לחפש חסד ברחובות ובתתי החולים, ובישיבה עצמה ישנם בחורים צעירים ואף מבוגרים שצריכים לתשומת לב ומעט הרגשת חבירות ורעות, וזהו החסד הגדול ביותר, ואין בו פריקת עול, ואמנם בדרך הטבע יש פריקת עול בפורים בתירוץ שיש בזה מצוה, אך צריכים לדעת בזה את דברי הגר"א ז"ל כי אם יש התלהבות לאיזו מצוה יותר מדי, הדבר צריך בדיקה שמא הוא מן היצר הרע, ולכן מן הראוי תחילה

אוסף הדרכות והנהגות

גליון ל"ב – פרשת ויקהל – שקלים

מרבנו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

משנכנס אדר מרבנים בשמחה – שמחה של מצוה

זקן טף ונשים, מה היה איתנו? לא היינו בעולם בכלל, אז מה שאנחנו קיימים זה בזכות הנס, לכן אנחנו צריכים להודות, אנחנו מודים, זהו חיוב ההודאה.

הכנה לפורים – אנחנו עומדים לפני פורים, פורים צריך הכנה, צריך הכנה לכל מצוה, אומרים הריני מוכן ומזומן לקיים, יש אומרים לשם ייחוד לפני כל מצוה, עושים הכנה שיהיה לשם שמים, בפורים יש הרבה מצוות, קריאת המגילה זה מצוה, שמחת פורים זה גם מצוה, ימי משתה ושמחה, משתה ושמחה זה גם כן מצוות, הכל מצוות, מצוות צריכות כוונה. וכן צריך הכנה לפני פורים לדאוג לזה שבפורים יהיה שמחה, שמחה של מצוה, כמו ששמעתי מתלמידי רבי ברוך בער, הוא היה מנגן וחיבר ניגונים של רגש, אז לפני יום טוב היה לוקח את הבחורים אלו שיודעים לנגן ועושה איתם חזרות, מלמד אותם איך לשיר, לפני יום טוב, היה עושה מקהלה והם היו יודעים לנגן, היו בעלי רגש, זה שמחה, ממש שמחת יום טוב, השמחה היא בהרגשות של קדושה, מסתמא גם פורים היה ככה. אחד אמר לי שהוא עוסק בפורים לקבל את כל המעלות של פורים, אני לא יודע אם אפשר לעשות את זה, אם עוסקים במצוות הפורים משלוח מנות ומתנות לאביונים ועושים את זה עם מחשבה אז מתעוררים ממילא, לא שייך לעשות את זה בכוח, אז כך אומר החובות הלבבות, כשמקבלים חסד ממישהו מתעוררת אהבה בטבע, מאהבת הנס אז מרגישים הכרת הטוב, הכרת הטוב זה מעורר לאהבה.

רשימה שרשם אחד מתלמידיו שרבינו שלח אותו לארגן את הסדרים בימי הפורים בישיבה – רבינו סידר שיהיה בישיבה סדרי לימוד מיוחדים בימי הפורים, ונותנים לבחורים מילגה נאה עבור זה. אני התביישתי מאוד להתרים אנשים, שנה אחת אמרתי לרבינו אני כבר לא מסוגל זה לא נעים לי... והזכרתי לו את מה שידוע ושמעתי גם מהגרי"א כהנמן שליט"א בשם סבו מרן הגאב"ד דפוניבז' זצוק"ל שהיה אומר על עצמו שכשהוא דופק בדלת לבקש ולהתרים הוא מייחל בליבו שההוא לא יפתח לו... רבינו אמר לי בכהאי לישנא ובתוקף, אני מתפלל עליך, איזה בושה יש בלהוסיף ולתת זכויות? הרי אתה אוסף בשביל תורה, ושאתה מבקש אתה מזכה!!! והוסיף אם תלך עם הרגשה שאתה מזכה אז יהיה לך בקלות. עכ"ד. אמר לי לעשות הכל שבחורים ירגישו נעים וטוב עם תחושה נעימה שנשארו בישיבה, כמו"כ פעם עבר בשערי אשר (הכניסה לישיבה) וראה את המודעות הגדולות על הסדר בפורים, אמר מצוין זה פרסום חיובי שמביא תוצאות, צריך לנצל את הפרסום לדבר חיובי... שאל האם אני בעצמי תולה את המודעות, אמרתי שכן, ומאוד חיצק אותי לזה, ואמר שחברות לכלילות במשק כמו קוקה קולה משקיעות הון עצום בפרסום כנראה זה שווה להם, אז אין סיבה שלא אשקיע בדבר כ"כ חיובי... ערב ר"ח אדר האחרון נכנסתי וביקשתי שאין לי כוחות לגייס כסף וכל הפרויקט של הפורים קשה לי ורבינו לא יכל לשמוע את זה איך אפשר להפסיד זכויות...

היו לרבינו חברות מיוחדות לימים שאין בהם שיעורים בישיבה, כמו בשבתות ומועדים, שאז לא היה צריך להכין ולמסור שעורים, ועם החברות האלו היה לומד גם בימי הפורים בכל זמן פנוי, כמה שעות בלילה וכמה שעות ביום, וכן במוצאי פורים (בשושן פורים רבינו היה מוסר שיעור יומי, למרות מיעוט המשתתפים), והיה זמן מיוחד לבחורים לעלות אל רבינו ולשמוח, והיה מוזג לכל אחד כוסית יין, רבינו עצמו לא היה שותה יין במושך השנה כלל, והיה מזכיר תמיד שהדרך הנכונה בפורים היא כמו"ש הרמ"א שישתה קצת יותר מהרגלו וישן. בסעודת הפורים הקפיד שלא לאחרה אל תוך הלילה מפני מעשה שהיה שנה אחת שבמוצאי פורים התעלף, ואף שבאותה שנה עבר אחיו הגאון ר' יעקב זצ"ל ניתוח בפורים, והיתה דאגה גדולה ממצבו, רבינו לא תלה את חולשתו בדאגה לאחיו, אלא בביטול תורה שנגרם מהמתמשכות סעודת פורים למוצאי פורים (אף שכמובן בסעודת פורים שרו ודיברו בדברי תורה), ומאותה שנה הקפיד לסיים את הסעודה מיד עם צאת הכוכבים, ולאחר מכן היה מנין לתפילת מעריב בביתו, והיה שומע קריאת המגילה כמנהג החזו"א זצוק"ל, (שנה אחת התפלת עימו בביתו וראיתי שחיפש אם יש ירושלמי שאמור להתחייב בקריאת המגילה בט"ו כדי שיקרא את המגילה בברכה, ואולי גם בשביל הירושלמים שלא ישמעו ממי שקורא רק מספק), ומיד לאחר מכן היה ממשיך ללמוד עם החברותא.

איש, וכל הגדולים לא נהגו ממש עד דלא ידע, ואמנם נהגו לבסומי, אבל לקיים עד דלא ידע כפשוטו וכמשמעו כמו שיש יחידים שעושים כן, לא ראינו אצל הגדולים את ההידור הזה. ואמנם צריך להיות במצב רוח טוב ולהרגיש את שמחת פורים, אבל זהו גם כן יום של קדושה וצריכים להתחזק בו, ובאמת תמיד צריכים להיות בשמחה, ולא לשם שמחה, אלא שהעבודה תהיה מתוך שמחה, כי אין השמחה דבר בפני עצמה, אלא שהתורה והתפילה יהיו מתוך שמחה, כמו"ש במסילת ישרים (פרק י"ט) מהמדרש כשתהיה עומד להתפלל יהא לבך שמוח עלך שאתה מתפלל לאלקים שאין כיוצא בו, ובלא שמחה אין מצליחים, ואדם שיש לו מפרעים לשמחה לא זו הדרך, אלא צריך שמחה בכל המצוה, וזו היא הדרך בפורים, אמנם יש חיוב לבסומי בפוריא, אבל שיהיה פורים כדין פורים.

הדבר העיקרי שצריך להזהר בו בפורים הוא **שלא תהיה קלות ראש**, מסופר על גדולי ישראל שכשהיו שותים היה יוצא מהם דברי מוסר, דברי תורה עמוקים שאף פעם לא היו מודברים אותם, נכנס יין יצא סוד, מה שיש לו במחשבה יוצא בגלוי, המחשבות קדושות שאדם חושב ולא מדבר עליהם יוצאים ומתגלים, מי שהוא באמת בדרגה הזאת.

יש עוד ענין בפורים, **צורת ההנהגה בין אדם לחברו**, איך להתייחס לכל אחד. ישנם כאלה שיש להם קפיצא על מישהו, וחושבים שבפורים יוכלו לזלזל בו, ופעמים שעושים כן על ידי איזה בדיחה שיש בה דברי זלזול ופגיעה. וכבר סיפרתי מעשה שהיה באחד שאמר פעם בדיחה בפורים, בתוך חוג קטן של אנשים, יתכן שלא היו אפילו עשרה שומעים, והייתה בדיחה קצרה מאד, אולי ששה מילים, אך היה בה זלזול בכבוד תלמידי חכמים, ונענש אחר כך מידה כנגד מידה באותו הענין שדיבר עליו. ועוד מעשה היה באחד שעשה "עיתון קיר" בפורים, וכתב ביקורת על מישהו שהייתה לו קפיצא עליו, ונענש אחר כך בצורה משונה ולא טבעית. זה מה שהיה עם אלו שהתירו לעצמם לפגוע בין אדם לחברו בפורים, ונקווה שלא יהיו שוב דברים כאלה, אדרבה פורים הוא זמן של משלוח מנות איש לרעהו, להרבות באהבה אחוה שלום ורעות בין אדם לחברו, שתהיה אהבת הבריות, ואהבת לרעך כמוך. זהו מה שאפשר לזכות, ומאידיך ח"ו מה שאפשר להפסיד בפורים.

מתוך דברים שאמר רבינו בליל פורים התשס"ט לאחר שבחורים שרו ושמחו בביתו – כל מה ששרו עכשיו, הכל זה דברי תורה, פסוקים או פיוטים, "כי הרבית" זה שיר הייחוד, שיר הייחוד זה על פי קבלה, והכל זה פסוקים עם חרוזים ע"י שמשנים את הסדר של המילים, אז מה ששרו עכשיו, התוכן של כל הדברים זה תוכן של דברים גדולים מאד, אם מרגישים את זה, אם מרגישים את התוכן של המילים האלה שאומרים אותם בשירה ובניגונים, זה המוסר והשיחה הכי טובה שיכולה להיות, זה החיזוק הכי גדול שיכול להיות, רק מה? אם זה בלי מנגינה יש בזה חשש של עצבות, אם זה בניגון שמח זה משהו אחר. פעם היה דבר כזה, היתה חתונה כשמרן המשגיח הרב דסלר היה עוד בחור, חתונה של בעלי מוסר, בני ישיבה, בני תורה, אז אביו רבי ברוך דוב דסלר שהיה בעל מוסר גדול, מתלמידי הסבא מוקלם, מסר שיחת מוסר, מסתמא דברים נפלאים ומשמחי לב, אבל זה עשה מצב רוח יותר מדאי רציני, זה השפיע על הציבור, ראה הרב דסלר שהציבור רציני מדאי בשביל חתונה, אז הוא חזר עם חרוזים את כל השיחה, דברים מאד רציניים, דברים של מחשבה, של התעוררות, עם חרוזים, עם ניגון של חרוזים, חרוזים עם מנגינה, אז חזרה השמחה. השירים האלה, הניגונים האלה, יש בהם הרבה תוכן, שרו על ביטחון, "שכל קוויך לא ייבושו ולא ייכלמו לנצח כל החוסים בך", מה זה קוויך, ומה זה כל החוסים בך? יש תקווה ויש חיסיון, כתוב "טוב לחסות בהשם מבטוח באדם, טוב לחסות בד' מבטוח בנדיבים", מבאר הגר"א ביטחון זה הבטחה, לבטוח במי שהבטיח שיעזור לו, מה זה לחסות? לחסות זה מחסה, מחפש מחסה, אף אחד לא הבטיח לו, הוא מוצא מחסה ונכנס לשם בלי הבטחה בכלל, טוב לחסות בהשם בלי הבטחה בכלל, זה יותר טוב מבטוח באדם, זה יותר בטוח, "אם אתה השם מחסי" – אם אדם אמר השם מחסי, הוא סומך עליו, יש לו ביטחון, אז זה יותר מבטוח באדם.

בפורים יש חיוב הודאה, בברכת מודים מוסיפים עוד הודאה על הנס שהיה בפורים, לא רק מי שהיה באותו הזמן צריך להודות, גם אנחנו חייבים, כי אם לא היה הנס אז מה היה איתנו? אם היו מצליחים ח"ו להשמיד להרוג ולאבד מנעד ועד

לפרטים ולשליחת חומר נוסף – 052-7692282

חנוך לנער

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הר"ג חנוך דרורי שליט"א

גליון 43 | פרשת ויקרא - פורים

וחכמתו בערה בו

היתכן שתלמידי רבי עקיבא נמנמו בשעת שיעורו? ועוד, כיצד ביקש לעוררם על ידי מאמר זה? אולי על ידי התמיהה שבמאמר, שהרי באמת מה הקשר בין מלכות אסתר על קכ"ז מדינות לשנות חיי שרה?

אלא משיב הרב דסלר: ביאור העניין הוא כך. יש שתי דרכים לעורר בהן את האדם. **הדרך ראשונה** היא דרך התביעה והביקורת - להצביע על חסרונותיו ועל סכנת הרע האורב לו, ולתבוע ממנו שייטיב את דרכיו. **הדרך השנייה** היא לצייר בפניו את הדרגות הגבוהות, ולומר לו שגם הוא יכול להגיע אל המעלות האלה, אם רק ישאף לעלייה, לרומם את עצמו לקראת המטרות הנעלות.

רבי עקיבא דרש בעניינים גבוהים ורמים, והציבור מתנמנם - עניינים אלה לא עשו רושם בליבם לעוררם לעלייה, **מחמת השאלה המרפה את הידיים - האם יש לדברים רמים אלו שייכות גם אלי, הרי כה גבוהים ונשגבים הם?**

ביקש רבי עקיבא לעוררם שדווקא ההתבוננות בדברים רמים תדרבנם לעלייה, ואמר: "מה ראתה אסתר וכו' ", כלומר, מאסתר נלמד יסוד זה, כי היא הגיעה לרום המעלה רק מתוך התבוננות בחיי שרה אמנו ע"ה.. כשאסתר הייתה צריכה להיכנס אל אחשוורוש, **ולשעבד אותו לרצונה**, התעלתה למדרגת רוח הקודש, שלא היה בה מקודם לכן, דהיינו "ותלבש", וזכתה לגלות את פנימיות כל העניין, ולראות בו אך את רצון ה'. ממילא זכתה למלכות האמיתית, ואחשוורוש היה לעבד לה, והושיט לה השרביט ומילא את רצונה.

כיצד ואיך התעוררה לעלייה זו? היא התבוננה בשרה אמנו ע"ה. **שרה שיעבדה כל רגע מחייה וכל ניצוץ מכוחה לעבודת ה', ולא השאירה כלום לסיבות היום יומיות הצודקות - קרי: "היצר הרע"**. בשלימותה של שרה בשליטתה קכ"ז שנה, הסתכלה אסתר, ואמרה: מתי

מוטי היקר תלמיד נבון ואהוב, היה ילד שהתמודד ולא רק בין כותלי החיידר, רבות הסיבות שהביאו אותו פעמים רבות לסבך שהיה נראה ללא מוצא, באחד הפעמים הוא ניגש ואמר: "שלחו אותי מהכיתה, הרב"ה אמר שאינו מעונין לראות אותי יותר בין כותלי הכיתה".." מה קרה? אני יכול להבין אותו.. הוא אמר.. הסתבכתי מול כל הכיתה, וברור שהרב"ה יאמין לכולם, אני רק אחד.. מול כולם! נראה לי שגם אני הייתי עושה כך.. אבל, תאמין לי שאני הייתי הצודק!. ניסו להסביר לו שגם אם לפעמים נראה שהצדק איתנו, צריכים אנו במקרים מסוימים להיות "גם" חכמים.. וכשאתה עומד מול כיתה שלימה. תנסה לחשוב אם הפעם זה הזמן להישאר צודק.. אם אתה רוצה להיכנס בחזרה לכיתה, תיגש לרב"ה ותאמר אני יודע שהרגשתי צודק אבל כנראה שלא נהגתי מספיק בחכמה, אני מבקש על כך סליחה.. מוטי הסתכל ואמר: " אם הרב"ה ירצה להישאר "צודק" - הוא ישאיר אותי בחוץ, אבל אם הוא חכם - הוא יכניס אותי..."

"מרבין בשמחה" - היתכן! האפשרי? הקשיים היום יומיים.. בכללי ובפרטי.. יש לי את כל הסיבות ה"צודקות" שלא מאפשרות לי לחשוב על היכולת באמת לשמוח.. שמחה היא דבר רם וגבוה.. בוודאי ממני.. הזמנים אינם פשוטים.. מותר לי בכלל לשמוח כשהמצב כך?! מי יכול לחשוב על שמחה בימים אלו?! ובכלל, זו לא שאלה רק אם לשמוח או לא, זו שאלה מהותית יותר.. כשיש לי נתונים המצדיקים את מעמדי הנוכחי, צריך אני לחשוב מעבר להם?...

איתא במדרש: "רבי עקיבא היה יושב ודורש, והציבור מתנמנם. ביקש לעוררן, אמר: מה ראתה אסתר שתמלוק על קכ"ז מדינה? אלא תבוא אסתר שהיא בת בתה של שרה שחיתה ק' וכו' וז', ותמלוק על ק' וכו' וז' מדינות" (ב"ר נח, ג).

והקשה הרב דסלר זצ"ל: "דברי חז"ל אלה אומרים דרשני.

החיים, ההרגשות השונים, הכישלונות, משאירים אותנו לא פעם, בחוסר אמון ביכולת להעפיל, לעלות ולהעלות את ילדינו לפסגות..

כשמשה רבינו מגיע להוכיח את בני ישראל, חושש הוא שמא ירגישו בני ישראל את עצמם אינם ראויים, אינם מסוגלים, בשביל מה להתאמץ.. זה גדול ורם מאיתנו. הרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.. לכן מסביר להם משה רבינו שהקב"ה מלך רחמן, מלא רחמים, המסייע ועוזר לבני האדם בעבודתם אותו **וכפי שכותב הרמב"ן בהקדמתו לספר דברים**: "וטרם שיתחיל בביאור התורה התחיל להוכיחם ולהזכיר להם עונותיהם כמה ימרוהו במדבר וכמה התנהג עמהם הקדוש ברוך הוא במידת הרחמים וזה להודיע חסדיו עמהם ועוד שיוכחו בדבריו שלא יחזרו לקלקולם פן יספו בכל חטאתם ולחזק לבם **בהודיעו אותם כי במידת רחמים יתנהג עמהם לעולם שלא יאמר אדם לא נוכל לרשת את הארץ כי אין אדם אשר לא יחטא ומיד תהיה מדת הדין מתוחה כנגדנו ונאבד ולכן הודיעם משה רבינו כי הקדוש ברוך הוא רחמן מלא רחמים כי הסליחה והמחילה ממנו יתברך סיוע ועזר לבני אדם בעבודתו וכעניין שאמר הכתוב (תהלים קלד) "כי עמך הסליחה למען תורא"**

אנשי דורו של מרדכי, שחיו בתקופת הסתר זו, יכלו לחוש "ובצדק" את ייאושם, את תסכולם, רוצים להשמידם מנער ועד זקן.. רגעים של פחד של עיר ועם נבוך.. חודש אדר, מחיית עמלק, פורים, סיפור המגילה, מלמדים אותנו שגם אם יש רגעים מסוימים במהלך החיים הנראים לנו כ"צודקים".. תמיד עלינו לבדוק בחכמה ובתבונה את מה שמעבר..

- בפורים**
- הורים ומורים**
- לדורות צעירים**
- בחייהם הסוערים**
- בודקים**
- בביתם אשר זכו להקים**
- אם רק צודקים**
- או גם חכמה חובקים**
- את חולשת עמלק מוחקים**
- לד' צועקים**
- שלא יתהוו סדקים.**

יגיעו מעשי למעשי אבותי, היא ראתה בקכ"ז מדינות רמז לשני חיי שרה התמימות.. כולן שווין לטובה.. **כך עורך רבי עקיבא את תלמידיו המתנמנמים שלא מספיק התענינו בדברים הרמים שדרש לפניהם, הם היו נראים להם, מסיבותיהם שלהם.. נשגבים למדי.. הוא הוכיח להם שהשוואף לעלייה מוצא בכל מקום, ומכל שכן בדברים הרמים, רמזים וסיוע לעלייה.** (מכתב מאליהו)

הידיעה הפנימית היא זו שמשפיעה על ההרגשה, וכשאדם מולך במחשבותיו, מצליח הוא גם לשלוט ברגשותיו.. האותיות "מלך" הינם ראשי תיבות של המילים **מוח לב כבד**, כאשר האדם משליט את ה"מוח", על ה"לב" - רגשותיו, ועל ה"כבד" - תאוותיו.. **הינו מלך**. אך אם נותן לרגשותיו ותאוותיו להוליכו, אין לו כלום.. **כלום** הינם ראשי התיבות של **כבד לב ומוח**..

רבים מידי "צודקים" בעצמם, השמחה היא דבר רם וגבוה מהם.. אינו שייך אצלם.. וכך גם בהסתכלותם על ילדיהם ותלמידיהם.. איך ניתן "לשמוח" במצבם?.. הקרירות, האדישות פושה בהם.. מתרצים עצמם בק"נ טעמים, המשאירים אותם ואת ילדיהם בקטנות זו.. כשנכנסים "בצדק" ל"קשיות עורף" ההפסדים לעיתים הם רבים..

על הפסוק "כי עם קשה עורף אתה" (דברים ט'ו) כותב הספורנו: "שאי אפשר שיהיה צדק ויושר לבב עם קשי העורף **כי אמנם קשה העורף הוא ההולך אחרי שרירות לבו ומחשבתו אע"פ שיודיעהו איזה מורה צדק בראיה ברורה שמחשבתו הוא בלתי טובה ומביאה אל ההפסד** וזה כי לא יפנה אל המורה כאלו ערפו קשה כגיד ברזל באופן שלא יוכל לפנות אנה ואנה אבל ילך אחרי שרירות לבו כמאז"..

ר' חיים שמואלביץ זצ"ל ביום הזיכרון של המשגיח הגה"צ רבי חיים זאב פינקל זצ"ל דרש על הפסוק: "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרך בדרך וגו', תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח" (דברים כ"ה), "כל הרע שבבריאה וכל הפחיתות שבאדם נמצאים ומושרשים בעמלק, וכל הרע שבו נכלל בתיבות ספורות אלו - **"אשר קרך בדרך"**. בגלל דבר זה נגזר דינו להימחות מן העולם ולא ישאר זכרו תחת השמים. ולא עוד אלא שכל זמן שהוא קיים אין השם שלם ואין הכיסא שלם, ומלחמה לד' בעמלק בכל דור ודור. **"אשר קרך" פי ציננך וקירר את הלהט ולהבה שהיו יוקדים בך, וקרירות זו היא מקור כל הרע והקטנות שבאדם.** (שיחות מוסר - תו') קרירות וקטנות זו מקורן לרוב "מסיבות צודקות".. נתוני

הפתעה ושמה פורים

בלילה ההוא נדדה שנת המלך והוא הופתע לגלות שמרדכי הציל את המלך ולא נעשה עמו דבר. הפתעה נוספת הגיעה מיד, המן מגיע באמצע הלילה לחצר בית המלך.

הפתעה נוספת - המן מנסה לקבל מהמלך אישור להרוג את מרדכי, כשזה עתה התברר למלך שמרדכי זה עצמו הציל את חייו. ומאידך משרטט הוא לעצמו טקס המלכה...

המן הופתע כשלתע התברר לו שהמלך אינו חפץ עוד ביקרו אלא ביקרו של יריבו מרדכי האת אחרי שאמר בלבו "למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני". ופתאום שומע - "מהר קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך".

מרדכי מופתע גם הוא, שומע היה את צעדיו של המן המגיע לבית מדרשו ובטוח היה שהמן בא להרגו ולכן אמר לכל הילדים שלמדו איתו שיברחו, והנה - המן מזמין אותו לעלות ולרכב על הסוס לסיבוב נצחון ברחובות העיר כמחווה יוצאת דופן של כבוד.

תוך כדי הסיור מופתע המן כשקבל מלמעלה "משלוח מנות" לא נעים, ומופתע שבעתים לגלות שהשולחת היא בתו.

בת המן הופתעה שהאיש עליו השליכה את תכולת המיכל שהכינה הביט למעלה, ולפתע ראתה שזה אביה. כה הופתעה עד שקפצה מהגג ומתה להפתעתו של המן.

להפתעתו הגמורה זרש אשתו ועמה כל חכמיו מסירים אחריות ומודיעים לו: "כאשר החילות לפול... נפול תפול".

ההפתעה הגדולה של המלך במשתה אסתר השני - נודע לו שאסתר אשתו שנבחרה מכל המוני הבנות יהודיה! האם יכולה להיות למלך שזנא יהודים כאחשוורוש, הפתעה נוראה יותר?

אויבי היהודים שקבלו את האגרות המורות להם להרוג את היהודים הופתעו לחלוטין כשקבלו היהודים היתר להרוג באויביהם כרצונם.

והפתעת ההפתעות - העץ שהכין המן גבוה חמישים אמה, שביטא את רצונו כבן לעם העמלקי להגיע לניצחון מוחלט ולהשליט את שער הטומאה החמישים התהפך והפך לסמל מפתו - "זיאמר המלך תלוהו עליו".

גם המסכות של פורים מצרפים למקהלת ההפתעות, הנה פלוגי מגיע מכוסה כולו והמסכה יורדת ולהפתעת כולם מתגלית הדמות הלא צפויה... לא פלא אפוא שפורים נקרא בשם זה, על שם הפוך כי כל הטלת גורל מכילה בחובה הפתעות. הפתעה גמורה היתה להמן כשנודע לו שהגורל בחר את החודש המתאים ביותר לדעתו כי בחודש אדר מת משה. אבל הפתעה גדולה עוד יותר ציפתה לו כי בחודש זה משה גם נולד. לכן מובן מדוע פורים שהוא חג ההפתעות נקרא בשם זה על שם הגורל.

שמחה רגילה מגיעה בסיימה של התפתחות כמו חג האסוף, זמן שמחתנו. כשמחוד תהליך השלמת התבואה קצירתה ואיסופה מוכר ואין בו הפתעה, וכן התהליך של הדין והתשובה המוביל אל השמחה הוא תהליך שאין בו הפתעות. לעומת זאת בפורים יש הפתעות ומהפכים וכמו שלעתיד לבוא "פתאום יבא האדון" ו"אז ימלא שחוק פינו" כך בפורים לאור כל ההפתעות והשמחה המתפרצת לפתע, יש גם ענין של שחוק.

עמוק יותר - לא רק שאירועי פורים מלאים הפתעות אלא כל הסיפור הוא הפתעה גדולה, כי כשמתחרש הנס מתברר שכל מה שהיה נחשב כאיום, כנסיגה, כהכנה לאסון, היה למעשה הכנה לגאולה. וכי הנס נוצר כתוצאה מכל אותם קטעי אירועים שכל אחד מהם היה קשה בשעתו, וברגע אחד - באותו לילה שבו נדדה שנת המלך הכל התהפך.

כתב האליהו רבה שמונתר לאדם למלא פיו שחוק בעולם הזה בשמחה של מצוה ובפורים. ודייק הרב הוטנר (ס"ט) שממה שהפריד הא"ר פורים משמחה של מצוה והזכירו כענין בפני עצמו שמתרת בו השמחה משמע שבפורים יש ענין של שחוק גם בלי הטעם של שמחה של מצוה. יש אפוא מקור לשחוק של פורים. ואכן בכל קהילות ישראל היה נהוג שהיו עורכים הצגות שונות וקבוצת המציגים היתה עוברת בין בתי בעלי הבתים העשירים ומציגה את מרכולתה. הספורים היו פחות או יותר קבועים, אם מספורי המקרא וחז"ל ואם מהווי העיירה, החריפות היתה מושלת בכיפה והשמחה היתה רבה, מעורבת בהרבה שחוק, משקה, ובהרבה "ליצנותא דעבודה זרה".

אירועים כאלה לא התקיימו אלא בפורים כי משנכנס אדם מרבים בשמחה ויש כאמור גם ענין של "שחוק של פורים".

ילדי המשפחה מתחפשים וגם חלק מהמבוגרים, המסכות מכסות את הדמות והדמות שמאחריה מתגלית לפתע והשמחה גדולה והשחוק מתפרץ.

מה מיוחד בפורים שקבעו בו ענין של שחוק.

מהו שחוק, ומה מיוחדו. מתי שמחים ומתי גם שוחקים?

למדנו בבית מדרשו של מהר"ל ששמחה שורה במקום שלמות ולכן חג האסוף הוא זמן שמחתנו. כשהתבואה, פרי עמל כל החודשים שקדמו שוכנת סף סוף בביטחה באסמים. ומכאן גודל שמחת חתן וכלה כששני החצאים משלימים זה את זה.

בפורים בנוסף לשמחה יש כאמור גם ענין של שחוק. שחוק מגיע עקב ארוע משמח שמתרחש פתאום. הצלה המגיעה לפתע ממקום בלתי צפוי.

רבי עקיבא היה "משחק" כשראה שועל יוצא מבית קדשי הקדשים. כיון שראה את התחלת תהליך שבסופו "ישבו זקנים חקנות בירושלים..." בזמן הגאולה השלמה, כי מעומק הירידה עד כי שועל יוצא מבית קדשי הקודשים מתפתחת הגאולה. הגאולה השלמה עתידה לבא פתאום שנאמר "ופתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא" (מלאכי פרק ג' פסוק א') ומהפך פתאומי הוא הגורם לשחוק.

אירועי פורים מלאים הפתעות ומהפכים.

כבר בפתחת המגילה במשתה הגדול הופתע המלך מתגובתה הבלתי צפויה של ושתי. ההפתעה היתה שהמלך השתוי החליט להרוג את המלכה שמכוחה הוא נהיה למלך. כשהמלך התפקח מיינו ציפתה לו הפתעה מרה - הוא נשאר ללא מלכה. ובמלכה זו היתה כאמור תלויה מלכותו...

הפתעה גדולה ציפתה לכולם בכל מקום שאגרת המלך מגיעה, כשמתברר שהאגרת הדחופה ששלח המלך לכל מדינותיו מכילה מסר מטופש "להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו" (מה שהתברר לבסוף שהיה מרכיב חשוב בהצלת היהודים, כי בעקבות אגרות ראשונות מטופשות אלו לא מיהרו להתפעל מהאגרות השניות המורות להיות נכונים ליום הזה להשמיד ולהרוג את היהודים).

הפתעה גדולה התרחשה כשמכל הבנות נבחרה דווקא אסתר האלמונית שלא בקשה דבר ולא גילתה את מוצאה.

להמן צפויים היו הפתעות רבות. הפתעה ראשונה היתה התנהגותו הפרובוקטיבית של מרדכי שלא ירד למחתרת ודווקא בשער המלך לעיני כולם התעלם מהמן ולא כרע ולא השתחוה.

מה שבת טובה

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 42

תורה שבעל פה

השלמה לפרקים הקודמים שעסקו באופן הלימוד והחזרה המביא למתיקות ולידיעת התורה, נעסוק בסייעתא דשמיא בפרקים הבאים בדרכי לימוד הגמרא, שקבלו בזמננו צורות שונות - עיון בקיאות הלכה ועוד, ונלמד יסודות חשובים על לימוד הגמרא ע"מ להעמיק את הקשר והחיבור ללימוד הגמרא ולידיעתה.

נקדים כמה שאלות, ותשובותיהן בצידן - להלן.

פוק חזי מאי עמא דבר. מאז כתיבת הגמרא לפני כ-1600 שנה עסק לימוד התורה אצל הלומדים מתמקד בעיקר בלימוד גמרא (תלמוד), ופחות בלימוד תורה שבכתב או משניות, על אף שקדמו לגמרא והשיבות רבה יותר מהתלמוד. הגם שנכתבה ספרות עניפה בראשונים ובאחרונים על התורה שבכתב ועל המשניות, אעפ"כ עיקר עסקם של לומדי התורה ושל גאוני הדור בכל הדורות וכן ספרי החידושים שיצאו לאור, סבבו על לימוד הגמרא, ויש להתבונן וליתן טעם בדבר.

כמו כן ספרי הלימוד שנתחברו סביב הגמרא נחלקים לשני סוגים עיקריים - האחד ספרים וחיבורים שבאו לפרש ולבאר את דברי הגמרא עצמם, החל מפירושי רש"י והראשונים וכו' ועד ספרי האחרונים בני זמנינו, וכן עיקר עסק הלימוד בישיבות נסוב על ההבנה של דברי הגמרא. הסוג השני הם ספרי הלכה המבוססים אף הם על הגמרא, אך הוציאו מתוכה הוראות מעשיות. ולא נתבאר אם הגמרא היא ספר הלכה או ספר חכמה, או שהיא משולבת משני הקווים יחד.

הגמרא כתובה ומסודרת בצורה של שאלות ותשובות ודיונים הנסובים על המשניות. ננסה לסדר את סוגי השאלות ונבאר מפני מה מדקדקת הגמרא ומנסה להבין כל מילה ופרט במשנה, ומדוע לאחמ"כ עמלו הראשונים והאחרונים ללבן כל פרט בגמרא. ויש לסדר את המהלך מראשית עד אחרית של סדר השתלשלות התורה שבע"פ מאז נתינתה למשה בסיני לפני למעלה מ-3300 שנה (בשנת 2448 לבריאת העולם) עד דורינו אנו, ולפרט במה עסקו הקדמונים ואחריהם רבותינו הראשונים והאחרונים, ומה התועלת עבורינו בלימוד דבריהם.

תורה שבכתב ותורה שבעל פה - משה קיבל תורה מסיני (אבות א.א). קבלת התורה כללה את התורה שבכתב שנכתבה ונמסרה בספר תורה (בסוף ארבעים שנות המדבר) והיא המצויה בידינו, ועימה ניתנה גם התורה שבעל פה שנאמרה למשה רבינו בסיני ולא נכתבה אלא עברה איש מפי איש מרב לתלמיד. הרמב"ם (בהקדמת פיה"מ) מפרש את הנאמר בפרשת משפטים "ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם", דבגמ' בברכות (ה.) דרשו "המצוה - זו משנה", ומבואר ברמב"ם דהתושבע"פ היא פירושה של תורה שבכתב, וממילא כוללת פרטים רבים בכל מצוות התורה (כהלכות שבת שהם כהררים התלויים בשערה, דבתורה שבכתב נאמר "לא תעשה כל מלאכה", ובתורה שבעל פה פירשו חכמים דבכלל הפסוק נמסרו כל ל"ט מלאכות שבת עם תולדותיהם). וכמו"כ נמסרו בתושבע"פ הדרכים ללימוד דינים מהתורה (כגון המיזות שהתורה נדרשת בהם). התורה שבעל פה נמסרת מרב לתלמיד, כמובא בגמרא (עירובין נד:) באורך כיצד לימד משה רבינו את התורה שבעל פה לכלל ישראל, ונמסרה מיהושע לזקנים ומזקנים לנביאים וכו'. ומלבד זאת הוסיפו חכמים גזירות וחקנות במשך הדורות, וכולם בכלל תורה שבעל פה.

המשנה - ה'תנאים' הם חכמי ישראל מפטירת שמאי והלל והלאה (במשך כ-200 שנה), ונקראים תנאים מלשון 'שונים', שהיו חוזרים על ההלכות של התורה שבעל פה. כמאה ועשרים שנה לאחר חורבן בית שני, ראה רבי יהודה הנשיא שישראל מפוזרים והלומדים מתמעטים ועקב הגלויות יש קושי לזכור את המשניות וההלכות בעל פה, וחשש שמא חלילה תשתכח תורה מישראל. לכן אסף וסידר את יסודות התורה שבעל פה בששה סדרי משנה, ועל אף שהיה איסור בדבר דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאמרם בכתב מ"מ "עת לעשות לד' הפרו תורתך" והותר הדבר. אחר המשניות נתחברו ספרא וספרי תוספתא וברייתות, שהם דברי התנאים לא נכללו בששה סדרי משנה, וכך נאמר בגמ' (ב"מ פו.) "דבי ורבי נתן סוף המשנה". ופירש רש"י: "סוף תנאים - עד ימיהם אמרו איש את דבריו בבית המדרש, והיו תלמידים גורסים שמועה שמועה לבדה, ולא היו מסכתות סדורות, וסדר וקבץ על הסדר, והם כללו האמור בדורות שלפניהם וסדרו את המסכתות, ואחריהם לא יוסיפו אלא מעט". המשניות נכתבו בלשון קצרה, ע"מ שיוכלו לשננם בעל פה, והן כוללות את עיקרי התורה שבעל פה. במילים קצרות נרמזו דינים רבים שנתפרטו בהמשך המבארת את המשנה.

הגמרא - לאחר שנכתבה המשנה ע"י רבי, נלמדו המשניות ונתבררו פרטיהן והלכותיהן עם מקורותיהן וטעמיהן ע"י האמוראים חכמי בבל וחכמי ארץ ישראל. רבי יוחנן סידר את התלמוד הירושלמי כשלוש מאות שנה אחרי חורבן בית שני, וכמאה שנה אח"כ סידר רב אשי את התלמוד הבבלי, ובהם כל פרטי המשניות עם דרכי הלימוד והדרשות וכן כל הגזירות שחידשו רבנן. וכך אמרו בגמרא (שם) "רבינא ורב אשי סוף הוראה". ופירש רש"י: "סוף כל האמוראים, עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר, אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם המשנה בבית המדרש, או שאלה על מעשה המאורע בד"ן ממון או איסור והיתר, כל אחד ואחד אומר טעמו, ורב אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראים שלפניהם, וקבעו על סדר המסכתות כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה והשנויה לה, והקשו קושיות שיש להשיב ופירוקים שראויים לתרוץ הם והאמוראים שעמם, וקבעו הכל בגמרא, כגון: איתיביה מיתיבי ורמינהי איבעיא להו, והתירוצים שעליהן, מה ששיירו אותן שלפניהן, ואותן שאמרו לפנייהם הקושיות והתירוצים שעליהם לא קבעום בגמרא על סדר המסכתות והמשנה שסידר רבי, ובאו רב אשי ורבינא וקבעום".

וכתב הגר"ח מוולוז'ין (בהקדמתו לספר שנות אליהו) 'דבי סידר לנו שיתא סדרי משנה, וברוח ד' אשר דיבר בו כלל בה כל התורה הקדושה, סדרי משנה ששנו דורות הראשונים, וכל הברייתות והתוספתות ליכא מידי מינייהו דלא רמיזי במתני', וכו', האמוראים עקרו וטחנו עד אשר דק, דקדקו ועמדו על רמיזות המשנה, וכו', נגזר האור בתורה החתומה אשר בידינו, שם בללו ונגזו כל המאורות להתגלות לצדיקים הזוכים בכל דור ודור להנות מאורם'. וכמש"כ התוס' (קידושין ל.) דאינו מחלקים את הימים לסוגי לימוד שונים של מקרא משנה וגמרא, לפי שאנו סומכין אהא דאמר' בגמרא דגמרת בבל בלול מכולם. עוד הביא הגר"ח (מובא בקונטרס עץ חיים בספר נפש החיים) 'אמר הגר"א שכל הש"ס ומשנה מרומזים ומדוייקים בתורה שבכתב, ורבי סידר המשנה נגד תורה שבכתב, וכל הגמרא מרומזים במשנה'.

ההבדל בין המשנה לגמרא - בעוד שבמשנה נכתבו רק יסודות התורה שבעל פה בלי טעם, הגמרא מרחיבה ומבארת את טעמי המשניות. וכמו שמפורש בגמ' (סוטה כב.) "התנאים מבלי עולם" דהיינו אלו המורים הלכה מתוך משנתם. ופירש רש"י דאין להורות הלכה מתוך המשנה מפני שללא ידיעת טעמי המשנה מדמים דבר שאינו דומה, שע"י הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב ובטהרות לטמא ולטהר, כדאמר בכמה דוכתי מאי טעמא אמר מר הכי ומר הכי, ואמר מאי בינייהו איכא בינייהו כך וכך, וגם לפעמים מתני' כיהידאה אין הלכה כמותה, וכן צריך לדעת את כללי הפסיקה במחלוקות. כמו כן ישנם מקומות שהגמרא אומרת על המשנה 'הכא במאי עסקינן' וכו'. וכן פירש"י (ב"מ לג.) "סברת טעמי המשנה ולהבין שלא יהו סותרות זו את זו, וטעמי איסור והיתר והחייב והפטור, והוא נקרא גמרא".

הראשונים והאחרונים - לאחר חתימת התלמוד עמדו הגאונים ואחריהם הראשונים וכתבו תשובות וחיברו ספרים, חלקם עוסקים בביאור דברי הגמרא, כמו רש"י ותוס' הרמב"ן והרשב"א ועוד, וחלקם הם ספרי פסקי הלכות כמו הר"ף והרא"ש והרמב"ם ועוד. יש שסידרו את ההלכות למעשה על פי סדר הגמרא כמו הר"ף והרא"ש, יש שסידרו את ההלכות לפי סדר העניינים כמו הרמב"ם והטור והשו"ע, ויש שכתבו תשובות בהלכה כמו הרא"ש והרשב"א והריב"ש והתשב"ץ ועוד. ויש שכתבו לפי סדר המצוות כמו הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק ועוד. עם זאת בלימוד מפרשי הגמרא יש נפק"מ להלכה, היות והגמרא היא המקור לכל ההלכות ולכל מחלוקת בגמרא או במפרשיה, יש משמעות הנוגעת להלכה. (החיבור בין הבנת הגמרא להלכה יבואר א"ה בפרק העוסק בלימוד ההלכה, ולא באנו כאן אלא לחדד את הידיעה כי הגמרא אינה רק ספר לחידוד ופולפול, אלא יסוד התורה שממנה תצא הוראה, ואין החידוד והפולפול אלא לשם ביור ההלכה). וכן ספרי האחרונים עד זמנינו עסקו הן בהבנת עומק דברי הגמרא, והן בבירור ההלכות והדינים העולים מהגמרא.

אמור מעתה: הלומד משנה - לומד את עיקרי התורה שבעל פה, הלומד גמרא - לומד את הפירוש והעומק שיש במשנה. כל ההלכות מקורם בתורה שבעל פה שנסדרו תחילה במשנה ובגמרא, ובהעמקה בדברי הגמרא אנו מתמסרים להבין כראוי את התורה שבעל פה שנמסרה ע"י הקב"ה למשה מסיני ועברה דור אחר דור. וכמו"כ כאשר שומעים שיעור מפי הרב מצטרפים בזה להיות חלק ממסירת התורה, שהרי כל רב קיבל מרבו עד משה שקיבל מפי הגבורה.

{ אז נדברו }

פרשת ויקרא - זכור תשפ"ד | גליון מספר: 644 | לסדר: "החפץ לה בעולות וזבחים כי אם לשמוע דבר ה'..."

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191 *

קראת? נהנית?

רוצה להיות חלק מואיתנו?

שאלת את עצמך איד

תורמים?

באופציות שלהלן:

בבנק: פאג

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

054-8446691

תודה מראש!!!

מרים שמח ובשורות טובות

לכל בית ישראל

מה בין פגיעת ראש להתקפת לב?? ואיך זה קשור לפורים??

אסתר המלכה פותחת את תפילתה בזעקה: קלי קלי למה עזבתני... ואח"כ בהמשך הפרק שוב... ואתה ה' אל תרחק איילותי לעזרתי חושה!! איילת השחר פונה לא-לי וזועקת לו איילותי לעזרתי חושה... **מה זה קלי? מה זה איילותי? ומה זה איילת השחר??**

אז הנה!! בדיוק בשביל זה אנחנו כעת בפרשת ויקרא... ואם שמת לב לאורך כל הפרשה הקרבן הכי מצוי והכי דומיננטי זה הכבש!!! גם בעולה, גם בחטאת, אבל בסוף הפרשה... ממש בסוף... כאן לפתע אנחנו פוגשים את האבא של הכבש... **הלא הוא האילו!!** איל אשם! **איפה האיל היה עד עכשיו? למה עד עכשיו לא ראינו אותו... רק את הכבש...??** התשובה היא: שבעולה ובחטאת... בשניהם היהודי חוזר בתשובה על מעשים שנעשו ללא דעת!! אם זה חטאת... אוי... אני בהלם מעצמי... שכחתי ששבת היום... לא שמת לב שאני אוכל חלב... פרח לי מהראש שכעת פסח ואסור לאכול חמץ... אבל אל תראה אותי כזה!! אני ירא שמים!!! אני בחיים לא אעשה עבירה במזיד... אבל הפעם... מה לעשות... התבלבלתי... הראש שלי **לא היה במקום... הראש שלי לא עבד... עשיתי מעשים בלי כוונה...**

אה... זה מה שקרה?? עשיתי מעשים בלי ראש?? אז תקריב רק **כבשה** בת שנתה לחטאת... כבשה זו הפיצקאלע... זו התינוקת של האיל... **האיל הוא הראש!!!** האיל הולך מקדימה והכבשה נשרכת אחריו כמו תינוקת... היות והחטא נעשה בלי להפעיל ראש... אז זה לא קשור לאיל! **רק לכבש!!!** כנ"ל בעולה... קרבן עולה מכפר על הרהורי עבירה... זה לא פגיעת ראש... אלא התקפת לב... אני בעצמי חי בצורה מרוממת... אבל מה לעשות... העיניים ראו והלב חמד... והביא כל מיני הרהורי לב... אה... זה רק התקפת לב?? לא פגיעת ראש?? אם ככה אז הכתובת היא כבש!!! ולא איל... (כי איל זה ראש וכבש זה כלי המעשה שנגדרים אחריו)

ואז בסוף סוף פרשת ויקרא... אחרי כל העולה והחטאת... **כאן לפתע מגיע קרבן אשם!!!** מה זה אשם?? אשמו--- **בראשו!!!** אשם בא על כמה עבירות בודדות שאדם עושה במזיד והוא חייב עליהם קרבן... כאן זה כבר לא אירוע לבבי... **זה אירוע מוחי!!** זה משהו בראש!! ראש בראש!! הקב"ה הזהיר בעשרת הדברות שלא להישבע לשקר... וליבל גנב כיחש בעמיתו ונשבע על שקר במזיד!! **ראש בראש מול ה'!** חצקל ידע שהוא משחק בספק כרת והוא בכל זאת עישן סיגריה בבין השמשות של שבת... כאן קרבן כבש לא יעזור... כי כבש הוא טוב בשביל מעשים בלי סינכרון מול הראש... אבל ברגע שיש פה פגיעת ראש!!! כאן צריך להקריב איל!!

(אגב: זו הסיבה שפגם יסוד שייך לאשם!! אשם שפחה חרופה... כי הפגם הוא בראש... ולכן יש בו בחינה של חומרה יותר משאר דברים... לכן גם התיקון שלו הוא עסק התורה שעניינו ראש ושכליות...)

עד כאן וורט לפרשת ויקרא!!! כעת נעבור לחלק יותר עסיסי... לפורים ולפרשת זכור...

יש לנו אבא שבשמים!!! השאלה איפה הוא ממוקם לנו בחיים?? מי בראש?? כשאני נמצא באיזושהי התמודדות... מי פה החזק והמוביל שאמור לפתור את הבעיה? אני או ה'??

לצערנו הרב... בדרך כלל אני פה הדומיננטי!! בניתי תכנית שלימה איך לכסות את הגרעון ואיך לסדר את העניינים... אבל רגע... מה עם תפילה?? איפה פה הרבש"ע בסיפור? אה... נכון... בטח... ברור... הכל זה תפילה... אז כן... רבש"ע... אם אפשר בבקשה לעזור לי... אבל אם אפשר מהר... כי אוטוטו אני כבר מסתדר לבד ואז כבר יהיה 'מאוחר' לעזור לי...

כשככה זה נראה... אז מי בראש?? אני בראש!! אני מרגיש שאני ה-'אלוהים' של עצמי... ומידי פעם אני 'מכבד' את הרבש"ע ב'חאייקע' שגם הוא יושיט יד... **אז זהו!!! שזה בדיוק מה שאסתר המלכה מבירה על הבקשה הראשונה: קלי קלי למה עזבתני!!! אתה א-ליו!!!** אתה החוזק שלי... אתה הראש שלי!! אני לא מסתדרת לבד... ולכן אני במצוקה כ"כ נוראה...

עכשיו שלא תבין: מדובר פה בפוליטיקאית מספר אחד בעולם!!! היא בנתה פה מערכת מתוחכמת ומסועפת איך למלכד את המן מכל הכיוונים... מצד אחד היא מכינה לו סעודה כדי שלא יעלם מהזירה... מצד שני היא מושכת בחבל בהירות כדי לגרום לאחשוורוש להרגיש מאוים... מצד שלישי היא מכינה לו מוקשים... בד בבד היא דואגת להפעיל לחץ על עם ישראל שיחשבו שהיא לא בצד שלהם כדי שיתפללו... ואח"כ היא נותנת הוראה לסגור את כל המרחצאות וכל שירותי התספורת...

בקיצור: לצורך העניין אסתר פתחה חפ"ק אינטנסיבי ביותר עם כל הסמכויות ששולט על כל חלונות הגבוהים בשלט רחוק... והוא משרטטת פה תרגיל מבריק ביותר איך לשריין מאה אחוז הצלחה לחיסול הממוקד של המן... ואתה אסתר!!! אחרי כככלל ההשתדלויות והטכסיסי המלחמה שהיא מפעילה... פתאום היא מתרוקנת מהכל... מרימה דגל לבן ואומרת: קלי קלי למה עזבתני!!! רבש"ע: רק אתה קלי!! אתה החוזק שלי!! אתה הולך בראש... ורק אתה תושיע אותנו... תנסה לחשוב איזה ראש גדול צריך בשביל לחיות בניגוד כ"כ קוטבי... מילא אם אתה בלאו הכי חסר אונים... ואין לך בלאו הכי על מי להישען אלא על אבינו שבשמים... אבל כאן אליהו הנביא מגלה לנו בגמ' שאסתר עשתה את כל הקומבינות ביחד... ואחרי כל מה שהיא עשתה היא פונה לה' כמו יתומה ירקרוקת... איילותי!! אתה בראש!! רק אתה החוזק שלי... אל תרחק ממני כי צרה קרובה **כי אין עוזר!!!** אין!! אין עוזר... מה 'אין עוזר'?? למה 'אין עוזר'?? נקטת בכ"כ הרבה טקטיקות איך לנצח את המן... אז להגיד ש'צרה קרובה כי אין עוזר'?

ההמשך בעמוד 2 בגיליון זה!!

מה יש לעמלק נגד ה'יצרות' שהחסידיים אומרים

יש ערך יהודי נשגב וקדוש שנקרא 'יצרות'!!!
בהרבה מהקהילות עד היום אומרים יוצרות... (אמנם הליטאים בדור האחרון נוהגים שלא לומר לפי שיטת הגר"א לגבי הפסק, אבל הגר"א בעצמו היה אומר וחשש מאוד לבטל את המנהג שהושרש בוילנא), ויש על ה'יצרות' ביטויים מפליגים בראשונים ומעשים נוראים שהתרחשו סביבם... וגם לקהילות שלא נוהגים לומר יוצרות, גדולי עולם לא הרשו בשופ"א למדפיסי המחזוריים להשמיט ח"ו את ה'יצרות'... כי ה'יצרות' זה מנהג ישראל קדוש ונשגב שאסור להעיז לנגוע בו...

מה זה ה'יצרות' הזה?? מה זה הדבר ה'קדוש' והנורא הזה?? למה גם כמעט כל משפט ביוצרות מסתיים או ב'קדוש' או ב'נורא וקדוש'? מה פשר הרטט קדושה ואפופת המסתורין הזו שיש סביב היוצרות??

העניין בקצרה הוא כך:

ברכת יוצר זו ברכה שמדברת על מלאכים!!! והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים... בקיצור: מדברים פה על המושגים הכי גבוהים... על מלאכים ושרפים הכי קדושים ונוראים... שהדבר היחיד שאנחנו מסוגלים להבין זה שאנחנו קטנים מאוד ואין לנו שמץ של השגה...

וכאן!!! בדיוק כאן!!! ופרנציפ!!! דווקא דווקא כאן!!! פתאום מופיע לו היהודי... ומפסיק באמצע ברכת יוצר... עושה הפסק באמצע ברכה!!... ומתחיל לדבר... ועל מה הוא מדבר?? **על עצמו!!!**

כן... השכן שלי... זה מהשטיבלאך... עם השקיות מהמכולת... פתאום באמצע ברכת יוצר... באמצע שהאופנים וחיות קודש ברעש גדול מתנשאים ואומרים קדוש קדוש... פתאום הוא מופיע ומפסיק באמצע... ואומר: סטופ!!! סליחה מלאכים... אתם רוצים להגיד קדוש קדוש ברעש גדול?? תחכו!!! תחכו בסבלנות... קודם אני... וזה כל הנושא של יוצרות מתחילה ועד סוף... שאנחנו מתחילים לדבר כמה שה' רוצה לשמוע את עם ישראל עוד יותר מהמלאכים... והמלאכים נאלצים להמתין...

מאיפה מגיע האומץ של היהודי ככה לעשות 'פוס' למלאכים??

כל הזכויות שמורות לאסתר המלכה!!! היא מסרה לנו את המידע הזה!! המושג ששמו יוצרות מתחיל מאסתר המלכה...

אם שמת לב: ליוצרות יש פתיח!!! יש משפט כותרת!!! כל ה'יצרות' כמעט ללא יוצא מן הכלל פותחים במילים: ימלוך ה' לעולם... **'ואתה קדוש וישב תהילות ישראל'** - קל נא!!! החמש מילים אלו: ואתה קדוש וכו'... זו הכותרת של פרק 'למנצח על איילת השחר'... שחיברה אסתר...

אותה 'איילת השחר' מגלה לנו באותו פרק את הסוד הגדול והנורא: שעם כל הכבוד לברכת יוצר ששם המלאכים אומרים קדוש...

אבל האמת היא שה'ואתה קדוש' המקורי זה 'יושב תהילות ישראל'!!!

וזה כל הנושא של יוצרות מתחילה ועד סוף!!! פעמיים בתפילה אנחנו אומרים קדוש... גם בברכת יוצר וגם בקדושה של חזרת הש"ץ... ובשניהם אנחנו לפתע עושים פוס!!! רגע מלאכים... לפני שנתחיל לדבר על ה'קדוש' שהמוני מעלה מקדישים אותו בשמי מרום... קודם אנחנו!!!!

וזה הסיבה שכל היוצרות וגם קדושה דסידרא פותחים בהנחת יסוד של הפסוק: 'ואתה קדוש יושב תהילות ישראל'!!!

ובדיוק על זה!!! על הנקודה הזו המן משתולל כמו חייט טרף...

שים לב מה כתוב מיד אח"כ... אסתר רק אומרת את המשפט 'ואתה קדוש יושב תהילות ישראל'... מיד אח"כ - 'כל הואי ילעיגו לי יפטירו בשפה יניעו ראש... סבבוני פרים רבים אבירי בשן כתרונני, פצו עלי פיהם אריה טורף ושואג, כמים נשפכתי והתפרדו כל עצמותי, היה לבי כדונגו'...

מה זה?? מה קרה?? על מה רוצים לבלוע אותי??

כן!!! זו בדיוק הנקודה!!! בספר תהילים אסתר מוכנה לגלות טפח ולצאת מההסתר ולגלות לנו על מה יצא הקצף... למה המן כ"כ בהול להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים?? הפסוק הזה: ואתה קדוש יושב תהילות ישראל!!! זה הסדין האדום! **זה מה שמוציא את עמלק מהשיווי משקל שלו!!!** כבר נכתב כאן בגיליון לא פעם, שלעמלק אין בעיה עם הרבש"ע... הוא מכבד את הקב"ה... הוא קיבל חינוך מאבא שלו אליפז... הוא קיבל גם חינוך מסבא שלו עשיו (שכידוע היה לו ראש טוב הראש שלו אפילו נקבר במערת המכפלה) עמלק יודע ש'אתה ה' לבדך, אתה עשית את השמים, שמי השמים, הארץ וכל אשר בה... וצבא השמים לך משתחוים... את גדלות ה' עמלק יודע טוב מאוד... אבל ואתה קדוש יושב תהילות ישראל? ! ? שהאלוקים הגדול והנורא הזה מגיע לבית הכנסת ומתיישב לידי ורוצה לשמוע את התהילה שלי - של ישראל??

שאני התולעת ולא איש... שה' סופר אותי בכלל?? שאני מעניין אותו בכלל??

את הנוסחה הזו עמלק לא מוכן לקבל! בשום פנים ואופן לא!! ועוד לא סתם... היהודי!!! בדיוק מושקה המוזג... בדיוק הגו'ק הזה חושב שהוא מעניין את הרבש"ע... אתה נורמלי?? חוצפן שכמותך!! תפתח ספר איוב ותראה מה אבא שלי אליפז התימני מתנבא על גדלות ה'... איזה מלאכים אינסופיים יש לו בשמים... ואתה חושב שה' בכלל 'רואה' אותך?? ה' בכלל סופר אותך?? עוד אחד ש'חש מעצמו'...

זה מה שמטריף את דעתו של עמלק!!! ועל זה הוא מקדש מלחמה!!!

וכאן חשוב להדגיש: שלא תבין לא נכון... עמלק דווקא יודע שזו האמת!! וזו הבעיה הכי גדולה... דווקא עמלק יודע את האמת הזו הרבה יותר טוב מאיתנו... הוא יודע שאתה הבחור ישיבה המתמודד... איזה מקום בלב אתה תופס לקב"ה... עד כמה עוז וחדווה אתה יכול לתת במקומו של ה'... ומאיך כמה אתה יכול להעציב אותו... דווקא בגלל שהוא יודע את זה... הוא לא יכול לסבול את זה!!! זה **מוציא אותו מדעתו!!! הוא מקדש על זה מלחמה **כי הוא לא מפרגן ליהודי את זה!!** כשעמלק קולט שעם ישראל מתקרבים להר סיני... ואוטוטו ה' שם עלי טבעת נישואין... ה' מקדש אותי ואני הולך להיות הכלה של ה'... ואני-ה'חנות' שמיל יכול לזכות לעלות ולהתעלות ולהיכנס עם ה' לחדר יחוד!! ורק אני והוא נהיה שם!! ה' יסתכל לי לתוך העיניים ויגיד לי: שמיל שלי... אתה אוהב אותי?? אתה מוכן לתת בי אימון?? ואני אהיה שם איתו לבד... בארבע קירות... יהיה שם ח"ו אופציה לאינטרנט פתוח... ואני אסתכל לה' חזרה בעיניים ואני אחייך אליו ואגיד לו: כן ה' אני איתך!! אני פורש מזה למענך!! אמנם אין לי מצב רוח, ואין לי חברותות, ואני מרגיש דפוק, ואין לי טעם בלימוד וסוף זמן, והכל על הפנים... ודי... קצת 'נחת בחיים', קצת מילוי סיפוקים... אני ברגע אחד יכול להיכנס לרשת פתוחה ולהעביר לעצמי את הזמן בריגושים נקודתיים... קצת לברוח מהברורן של החיים... אבל לא!!! שמת עלי טבעת נישואין... כרתנו ברית מילה, ברית תורה, ואני נאמן אליך!!! אני הכלה שלך... ואני איתך ואני אתגבר למענך כדי לשמח אותך וללחוש לך: אבא שבשמים... אל תהיה עצוב... יש לך אותי!!! מה אתה צריך יותר ממני?? אני הכלה שלך!!! אני מקבל על עצמי להיות איתך... ולהיות נאמן אליך גם אם כעת אני לא רואה כלום... אני איתך לא בגלל שאני עומד בדרישות שלו... אלא בגלל שאכפת לי ממך... המשפטים האלו נאמרים לקב"ה... כמה אומרים אותם?? אני לא יודע... אבל אני באופן אישי מכיר כמה וכמה כלות כאלו של ה'... והם!! הם התקווה שלנו!!! אצלם הקב"ה ידפוק על השלחן ויגיד הנני...**

אין הרבה שמבינים את זה!! כי נננננורא קשה להבין את זה...

נורא קשה ליהודי שמתמודד וכפסע בינו לבין הגור'א ואם הוא כבר שם אתה מבין לבד שגם הוא מרגיש ג'ורא... ולהבין שהוא עומד כעת עם שמלת כלה לבנה וצחורה ועלי יפול דבר!! אני יכול בהזזת ראש לעשות את ה' שמח... נורא קשה להבין את זה בכאלו סיטואציות...

ולכן אין הרבה כאלו... אבל עמלק??!! עמלק כן מבין את זה!!! לעמלק יש את המידע המודיעיני המסווג הזה... למטרות פריצת סייבר... ולכן הוא מגיע בזינוק ממרחק אדיר... הוא מגיע מהר מהר כדי לזנב ולהצליח לחטוף משהו ברפידיים- ורפיון ידיים רגע לפני שהכלה תגיע לחופה שם בהר סיני... הוא חייב להספיק לעשות מחטף ברגע שלפני...

כשעמלק מזהה את הכלה של ה'... הוא מזהה שאתה כנס לאותו חדר יחוד ומתחיל להתמודד בינך לבין

את זה!!!

לעמלק יש את המידע המודיעיני המסווג הזה... למטרות פריצת סייבר... ולכן הוא מגיע בזינוק ממרחק אדיר... הוא מגיע מהר מהר כדי לזנב ולהצליח לחטוף משהו ברפידיים- ורפיון ידיים רגע לפני שהכלה תגיע לחופה שם בהר סיני... הוא חייב להספיק לעשות מחטף ברגע שלפני...

כשעמלק מזהה את הכלה של ה'... הוא מזהה שאתה כנס לאותו חדר יחוד ומתחיל להתמודד בינך לבין

עצמן... האם ה' באמת ניצב עלי ואיכפת לו ממני... או אילה... בא נגלוש ולפחות נהנה... עמלק מסתער ומתחיל לזנוב... הוא מתחיל להסביר לך עד כמה זה לא יכול להיות... איזה בטלן אתה... בינינו... תסתכל לי בעיניים... הרי לא עשית 'כלום' בזמן חורף האחרון... נכון?? ויש לך פה ושם כל מיני מעידות רוחניות נקודתיות... מה שנקרא פדיונות... ובורא עולם כבר סימן אותך ממזמן ש'ציאת מכלל שימוש', הנס שלך שחוף מבורא עולם אף אחד לא יודע... חוץ מזה שכעת יש לך רגעים מזופתים שאתה מרגיש עפעל הפנים... אז מה הבעיה?? למה לא להתגלש הופה עד הסוף?? למה אתה מחזיק כ"כ חזק שלא ליפול?? כאילו... כאילו יש לך מה להפסיד... כי ה' לא רוצה?? את מי אתה מעניין... ה' ממזמן שם אותך בסל מחזור...

ופה אסתר המלכה יוצאת מההסתר ולוחשת לך: **ואתה קדוש יושב תהילות ישראל!!!** בחור יקר... יהודי יקר... עם כל הכבוד למלאכים ולשרפים ולחיות הקודש... הקדוש קדוש קדוש העיקרי זה **יושב תהילות ישראל...** זה פה!!! איפה שאתה כעת יושב!! באותו מקום! באותה סטואציה, פה ה' מחכה לך!!! ואתה כעת יכול לעשות את הקב"ה חתן!!! אם תסכים להיות כלה שלו הוא יהיה חתן!! אם תסכים להמליך אותו מרוצון הטוב ומבחירה אישית שלך הוא יהיה מלך!! ואם לא תעשה את זה ה' לא יהיה מלך... הוא אמנם יהיה מושל... יום אחד ה' יתפוס את מושכות המושל ויקח מבוטה ויחטיף 'באנא' לכל מי ששכח שהוא פה הבוס... אבל זה לא יעשה אותו מלך אלא רק **מושל!!!** זה לא עושה אותו חתן שכלתו ממליכה אותו ומוכנה להיכנס איתו לחדר יחוד, אלא זה עושה בוס קשוח למזכירה... כי לה' המלוכה **ומושל בגויים!** על הגוים ה' מושל... מחטיף... מטפל בהם... אבל מלך?? רק אתה יכול להמליך אותו!!! עם הפסוק הזה אסתר חותמת את פה!! כשאתה לבד לבד ואתה יכול לחיות חיים כפולים ולעשות מה שאתה רוצה ואף אחד לא ידע... ובכל זאת אתה מיישיר עיניים ל'דודי רועי' ואומר לו: אני אוהב אותך!! אני נאמן אליך!! ואני עושה את זה רק למענך!!! את זה עמלק קולט!!! והוא מתפוצץ מקנאה... הוא רואה איך החדר יחוד נסגר ומותיר אותו מאחור... ושם בפנים יושבים להם אותו בחור ישיבה מתמודד וה'... ואתה קדוש יושב תהילות ישראל!!! ואתו בחור עושה מה שאף שרף ומלאך לא מצליח לעשות... הוא היחיד שמצליח להמליך!!! לעשות את ה' מלך!! להיות הכלה של ה' שאומרת לו: אני ממליכה אותך עלי מבחירתי ורצוני!!! כל ה'סבבני פרים רבים אבירי בשן כתרונני', כל הגזירה של המן... הכל מסתובב סביב 'חבית הנפץ' המתקתקת שנקראת 'אתה קדוש יושב תהילות ישראל...' (אגב: כל התבערה של המוסלמים סביב 'הר הבית' זה אותה נקודה בדיוק, להם בעצמם אין שום רקע היסטורי במקום הזה, הדבר היחיד שהצליח להטריף את דעת אבותיהם זה ששם היה ואתה קדוש!!! ישב תהילות ישראל- בשייר דוד עבדך הנשמעים בעירך האמורים לפני מזבחך... אהבת עולם שתיביא להם היא זו שהביאה שנהא תהומית לאלטער זיידע של המוסלמי שהנחיל לואת הקנאות לתפוס שם אחיזה עד... עד שפתאום יבא האדון אל ביתו...)

פונה אלינו אסתר המלכה ואומרת: אמנם אני נראית לכם האידישע מאמע של הדורות הקודמים... עוד איזה ברינדל אחת שלא מבינה את הניסיונות של הדור... אז זהו שלא!!! לשם שינוי

אני דווקא עמוק בעיניים... אני פונה אליכם מתוך ארמונו של אחשוורוש... אוי אוי... כל החומריות והנהנתנות והבהמיות האפשרית נוספת פה בכל פינה... אני נמצאת פה עמוק בעיניים... לי יש זכות דיבור!!! אני היחידה שמרגישה מאן דאמר לפנות אליכם דור 2024. ולהבין מול איזה פיתויים ומילוי סיפוקים אתם מתמודדים... אני היחידה שמבינה איזו הרגשה זזבל יש לבחור ישיבה שזוכר את הימים הטובים שפעם עשיתי שטייגן... ישבתי בחיקו של מרדכי היהודי... אבל הזמן עשה את שלו... אם זה סוף זמן... או כל מיני תהפוכות ו'הימים שעברתי בחושך' ועכשיו אני מוצא את עצמי בזירות וחזיתות אחרות לגמרי... **כן... אומרת אסתר: אני מבינה את זה הכי טוב!** גם אני הייתי בחיקו של מרדכי, ועכשיו אני מוצאת את עצמי מול ההיפופוטם הזה מוקפת בכל הפיתיונות האפשריים ואני לא צריכה להסביר לאף אחד מה האוירה וההתחככות הזו עושה לנו עמוק בפנים... מי שמבין מבין... ואני בכל זאת מחזיקה חזק וזוכרת כל הזמן: **ואתה קדוש יושב תהילות ישראל!!!**

ה' מחשיב את הבוקר טוב שלי אליו הרבה יותר מהשרפים והמלאכים...

ולא זו בלבד!! אלא עד כמה שמרדכי היהודי הוא מלאך ה' צבקות ותורה יבקשו מפיהו. אז 'אתה קדוש יושב תהילות ישראל' זה רלוונטי **גם בייחס אליו!** עם כל הכבוד למרדכי הקדוש ש'לזכרו תאוות נפש', אבל ה' לא מוותר עלי ועל המקום שמצאתי את עצמי יושבת בו!!!! יושב תהילות ישראל רוצה לשבת יחד איתי איפה אני ושם הוא רוצה תקשורת איתי... הוא רוצה את הנאמנות שלי פה!! כאן ועכשיו...

אז נכון... אחרי הכל יש כמה הבדלים ביני לבין אסתר... סו"ס אסתר נלקחה בעל כורחה לג'ורא של אחשוורוש ואילו אני הגעתי לכאן קצת... קצת במחדל אישי... אבל זה לא משנה!! אחרי שחזרתי בתשובה על המעידות הנקודתיות!! ברגע שחטאתי אודיעך **ואתה נשאת** עוון חטאתי סלה... באותו רגע כל מה שקרה מיוחס לה'... הוא נושא את זה! זה עלי!! ולכן ואם אני מוצא את עצמי כעת מול חזית רוחנית יומיומית... זה נקרא באמונה היהודית שה' שם אותי פה!! (אה... אבל זה היה אני?? זה היה אני עד ששבתי בתשובה והוא נשא את זה אליו... ברגע שהוא נשא את זה אליו... כעת מתברר שזה הוא יתברך, ובשורה התחונה הוא שם אותי פה!! אני בדיוק כמו אסתר שנלקחתי בע"כ... זו אמונה בפנימיות עניין התשובה והדברים פשוטים ואכמ"ל)

אז כן!! עמלק מכריז מלחמה נגד ה- יוצרות!! תבין: לעמלק אין בעיה עם ברכת אהבה רבה ואהבת עולם... אין לו בעיה שיהיו שתי ברכות!!! ברכה אחת מדברת על המלאכים והשרפים וכעת קח מרחק ותן להם את כל הכבוד!!!! ותבין שאתה אפס לידם... אח"כ!! אחרי שסיימנו עם המלאכים ואמרנו ברוך אתה יוצר המאורות... כעת אפשר לעבור נושא ולהתחיל לדבר עליך... שה' אוהב גם אותך... ובחר בך... כן... אל תשכח שגם הגנת אוהבת את יענקי והיא בחרה בו להיות אבא של שבת... בסיידר... אז אותו דבר כאן... ה' מאוד אוהב אותך ובחר בך... אבל זה בערבון מוגבל... סו"ס ה' גדול ויש לו עסק עם מלאכים ושרפים ואתה התינוק... ה' אוהב גם אותך במסגרת השמרטפיה... עד שתתחיל לעצבן ולהפריע... ככה עמלק רואה את זה...

אין לעמלק בעיה עם הדו קיום הזה!! יוצר המאורות ואהבה רבה...

אבל שהיהודי יכיר את מקומו!!! שהוא אפס לעומת כל מה שיותר ממנו!!!

אז זהו שלא!!! אסתר המלכה מכניסה בכוונה את אהבה רבה בתוך יוצר המאורות!! דווקא!!! בכוונה!!! עמלק 'יקר': ה' בחר בנו לא בתור אבא של שבת... ה' בחר בנו יותר מהמלאכים ויותר מהשרפים, ודמות אדם של ישראל סבא חקוקה למעלה מהכסא!!! ואנחנו נעצור את המלאכים באמצע השירה... ונעשה הפסק באמצע יוצר המאורות ונתחיל לדבר על היהודי... כמה ה' אוהב אותך... כן כן המן...

זה הנושא ורק זה הנושא!! וקורא יקר: אל תסמוך עלי... תפתח את כככל היוצרות ללא יוצא מן הכלל... היוצרות הארוכים של יו"כ וגם של ר"ה... של סוכות ושל שקלים, וזכור, ושבית הגדול, ואיפה שאתה רק רוצה... הנושא הוא אחד ויחיד: השוואות בין ישראל למלאכים!!! כשעם ישראל מובילים בפער עצום!!! זה הנושא היחיד של יוצרות... כל הזכויות שמורות לאסתר שהציבה את הכותרת הראשית 'ואתה קדוש יושב תהילות ישראל', על זה יצאה חמתו של המן ואחזו קרדייקוס... וזה כל הנושא של עמלק!! זה הנושא שלשמו 'התכנסנו' בימי הפורים האלו...

וממילא בשבת הקרובה, כשאנחנו צריכים למחות את עמלק זה הנושא, זה ולא אחר!! למחות את ה'איש הקטן' שנמצא לי עמוק עמוק בלב וכל הזמן עסוק בלהסביר לי כמה אני לא שווה... ה'כפיתיות' החרדית לחיות כל הזמן בהלקאה עצמית מה אני יכול לעשות יותר ולא עושה... איפה אני ואיפה גדולי עולם... סוג המחשבות האלו שנובעו כ"כ עמוק באישיות שלנו ולא לוקחים אותנו לשום מקום טוב (סו"ס תובענות אישית להכי הכי זה דבר טוב, אבל הלקאה עצמית עושה עבודה הפוכה) זה זכויות יוצרים של עמלק!!! יש לזה טביעת אצבעות מוכחת ומדעית שזה נטו עמלק!!!

תפקידו של עמלק זה לרומם את המערכת... להציף אותך בסיפורים עוצמתיים על מסי"נ וגבורה יהודית... ותכל'ס להשאיר אותך פה למטה לבד לבד כמו סמרטוט... ועמלק מצליח בזה יופי!!!!!!

יש לנו המון המון עבודה מול העמלק הזה שקנה שביתה מידי חזקה בלב שלנו... להתחיל לשרוף כל מיני פרות קדושות וכל מיני מוסכמות שגדלנו עליהם שהמטרה שלהם היא אחת ויחידה: להפוך את היהדות למשהו יותר מידי מופשט!! ומלאכים ושרפים ונשמות והילולות ואזכרות... ואיפה אתה??? אתה תשאר גו'ק... שב בלול ותחכה אחרון בתור...

לא!! לא!! ה' מקשיב לי... אזניו כרויות אלי... והדף גמ' שלי והשמירת עיניים שלי והתקשורת שלי איתו חשובה לו לא פחות מהשרף הקדוש ביותר... כן... בשביל זה כעת פורים!!! לעמוד מול הנקודה הפנימית של היהודי, שבנקודה הזו העשיר לא ירבה והדל לא ימיעט... כל יהודי הוא בן של ה' והוא יושב על הנקודות הכי עמוקה באהבת אב לבנו... פורים שמח ושמח.

הרב בצלאל טרוביץ שליט"א

מה יותר מועיל מברכת הצדיק הגדול ביותר???

זכינו למציאה גדולה בדברי ה'ספורנו' הקדוש, על הפסוק (בראשית י"ח י"ב) "ותצחק שרה", 'שחשבה שהיה דבר המלאך [היינו מה שהמלאך בישר לה 'כעת חיה והנה בן לשרה אשתך' אין זה דברי ה', אלא] ברכת נביא בלבד, כענין אלישע, לא נבואה ושליחות מזה-ל-יתברך, [היינו שאם היתה יודעת שזה בשליחות השי"ת ודאי היתה מאמינה ולא צוחקת], וחשבה שלא יושג זה בזקנים [אפשרות ההולדה ע"י ברכת נביא בלבד], כי אמנם להשיב הבחורות אחר הזיקנה, הרי הוא כתחיית המתים, שלא תהיה זולתי במצות הא-ל-פרטית [היינו בשליחות מהשי"ת וכנ"ל], או בתפילה משגת חן מאתו' ע"כ לשונו הקדוש.

מבהיל כל רעיון! הברכה של אליהו הנביא או כל נביא אחר, לא בהכרח תעזור!! של כל צדיק ואפילו של מלאך, לא בהכרח תעזור, ולא חייבים להאמין בזה!!!

כל בר דעת מבין שלא באנו לערער את האמונה בברכות הצדיקים ח"ו, וכדאיתא בתנחומא (ויחי ז') "אמר הקדוש ברוך הוא לשעבר הייתי צריך לברך את בריותי שנאמר ויברך אלוקים וכו', מכאן ואילך יהיו הכהנים וצדיקים מברכין אתכם" אלא שאין חיוב להאמין שזה בודאי יתקיים ולכן שרה אמנו לא האמינה.

אבל מה כן יעזור???

"תפילה משגת חן". כן, זה מה שלומדים מהספורנו, שגם על דברים שהם למעלה מדרך הטבע שברכה ממלאך או נביא לא בהכרח תעזור, אבל "תפילה משגת חן" – כן תעזור. **כי כח התפילה הוא הרבה יותר מועיל מכח ברכת הצדיק הגדול ביותר.**

וכן כתוב ב'שיטה מקובצת' (כתובות דף ק"ד) לגבי המעשה שהובא בגמרא שבאותו היום שרבינו הקדוש נפטר, גזרו רבנן תענית, והתפללו שלא ימות, ואמרו "כל שיאמר שרבי נפטר – ידקר בחרב". והשאלה היא למה מגיע עונש כזה למי שיאמר כן? וכתב ע"ז השיטמ"ק (בשם רש"י מהדו"ק) מפני שכשיוודע שהוא מת הרי יפסיקו להתפלל, כי אין מתפללים על תחיית המתים. אבל אם הם לא ידעו שהוא נפטר וימשיכו לבקש עליו רחמים בחזקת שהוא חי, תפילתם תגרום שהוא יקום לתחיה, ולכן מי שיפרסם שהוא מת בגללו יפסיקו להתפלל ורבי לא יחיה ולכן הוא ידקר בחרב.

כל העיר גועשת... מרן ה'חפץ חיים' מגיע לעיר... איזו התרגשות... הוא לא רק מגיע, הוא גם יברך. כן, הוא יקבל את כל מי שמעוניין להתברך, ו... יברך אותו. ואכן זה קרה, הוא הגיע וישב וברך את כל אנשי העיר מקטון ועד גדול. בין הבאים ניגשו זוג זקנים בני שבעים, גם הם רוצים ברכה.

"ברכה בשביל מה?" שואל החפץ חיים.

"ברכה לבן זכר..."

"מה?" שואל החפץ חיים "שמעתי טוב!! אתם בני שבעים שנה, איך יהיה לכם ילדים?"

"מה הפירוש? הברכה של הצדיק בודאי תעזור!"

החפץ חיים יושב ומהרהר מספר רגעים, ואומר: "אני מברך אתכם שבעזרת ה' בתוך שנה יולד לכם בן זכר".

האם חייבים להאמין שהברכה אכן תתקיים?

נתקדם ונתאר שהסיפור היה עם מרן רבי עקיבא איגר, והוא זה שנתן את הברכה. נתקדם עוד מעט, ונגיע למרן האר"י הקדוש, והוא זה שבירך, האם חייבים להאמין שהברכה תתקיים?

ננסה להעפיל לראשונים, לרש"י, תוס', הרמב"ם, הרשב"א הם אלו שברכו.

עוד יותר... אמוראים! רב ושמואל רבינא ור' אשי, ואפילו תנאים... ר' מאיר ור' יהודה ר' עקיבא ור' יוסי, הם בירכו את הזוג הזה שיהיה להם ילדים, האם חייבים להאמין שהברכה תתקיים?

ננסה לדמיין עוד קצת, נביאים. למשל אליהו הנביא, נותן ברכה לזוג הזה "יהיה לכם בן זכר בתוך שנה" האם חייבים להאמין שזה יתקיים??

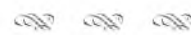
למרבה הפלא התשובה היא "לא!!!" לא חייבים להאמין שהברכה תתקיים.

מה?! כיצד אתה מעז להגיד דבר כזה, ועוד לפרסם את זה? נכון, בודאי, לאדם בן דורנו לא ראוי לומר כאלו דברים, אבל הראשונים כן יכולים לומר.

הרי לפנינו עוד ראייה מפורשת שתפילה יש בכוחה לגרום גם לתחיית המתים.

ובספר 'בן יהודע' לבעל הבן איש חי כתב לבאר דבר נפלא ביותר על מה שכתוב שם בגמרא שרבינו הקדוש אחר פטירתו היה בא כל ליל שבת לביתו בגופו ממש וישב על שולחנו כשאר בני אדם בעודם חיים, מה שלא נעשה לשום צדיק בעולם לא קודם ממנו ולא אחריו. וביאר שמכיון שהחכמים שבדורו השתדלו להתפלל בעדו שלא ימות ועינו עצמן בתענית, והרבנו תפילות ותחנונים ובכיה בקיבוץ רב, מה שלא עשו בשום דור כמוהם בעבור צדיק שבדור וכו', לכן נתן הקב"ה שחרם שנתן לו רשות לבוא לביתו וכו', כדי שבוה לא יהיה נפסק השפע שהיו בני דורו נשפעים בחייו בזכותו, ע"ש. דהיינו שכל התפילות והתחנונים שהתפללו עליו לא הלכו לריק ואבדון אלא הם הועילו לאחר מותו.

נמצינו למדים על הכוח העצום של תפילה לחולל ניסים ונפלאות גם בדברים שהם למעלה מדרך הטבע: א. מדברי הספורנו בריש פרשת וירא. ב. מדברי השטמ"ק כתובות ק"ד. [ובתוספת נפלאה מדברי ה'בן איש חי' המבאר ששום תפילה לא שבה ריקם], וק"ו בן בנו של ק"ו שתפילה יכולה להביא שפע עצום בדברים שאינם למעלה מדרך הטבע.

מה כל זה קשור לפורים??

הקב"ה הבטיח לנו "הרחב פיך ואמלאהו" עד כמה שיש יותר "הרחב פיך" כך יש יותר "ואמלאהו". ודרשו רבותינו שגם הקב"ה מקיים כביכול את ההלכה ש'כל הפושט יד - נותנים לו'. ימים אלו מסוגלים ביותר לקבל שפע עצום בתורה, קדושה, נחת, פרנסה וכל מה שרוצים. רק לבקש, להתחנן: "אם מצאתי חן" אפילו שלא מגיע לי כלום, אבל אני רוצה למצוא חן בעיני "המלך". [כמובן, שעד כמה שאחרים 'מוצאים חן' בעיניי כך אני 'מוצא חן' בעיני המלך...].

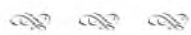
הדברים מבוארים בדברי הרמב"ם בסוף מנין המצוות (בתחילת ספר המדע) וז"ל: 'הנביאים עם ב"ד ציוו לקרות את המגילה בעונתה, (סיבה ראשונה): כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, כדי לברכו ולהללו. (ועוד סיבה): וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כד' אלוקינו בכל קראינו אליו'.

מבואר בדברי הרמב"ם, שמלבד העניין שאנו קוראים את המגילה להודות ולהלל את הקב"ה על הניסים והתשועות, ישנו עניין נוסף שבגללו תיקנו את קריאת המגילה. ועל העניין הנוסף הוסיף הרמב"ם "להודיע לדורות הבאים".

כלומר שמוטלת עלינו חובה להודיע ידיעה חשובה מאוד לדורות הבאים, והודעה זו מתקיימת ע"י קריאת המגילה. ומהי ההודעה החשובה הזו? "שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול... קרובים אליו כד' אלוקינו בכל קראינו אליו". ללמד ולהודיע לבנינו ולבני בנינו ולכל הדורות הבאים: תראו את גודל קרבנתנו להקב"ה ואת גודל כוח התפילה של עם ישראל יותר מכל האומות, שהרי אין עוד "גוי גדול" שיש לו אלוקים קרובים אליו כמו שיש לעם ישראל, ורק אלינו הקב"ה כ"כ קרוב בכל פעם שמתפללים - "בכל קראינו אליו". הרי לפנינו גודל חשיבות תפילות עם ישראל!

וצריך ביאור, מה נשתנתה ההבטחה הזו שהקב"ה הבטיח בתורה"ק יותר משאר ההבטחות שבתורה, וכגון "אם בחוקתי תלכו - ונתתי גשמיכם" וכו', שעל שום הבטחה לא תיקנו מצוה כדי להודיע שההבטחה הזו "אמת מה שהבטיחנו בתורה"?

עוד צריך להבין, מה הפירוש בפסוק שמשבח את עם ישראל בדבר הנפלא והמיוחד "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו", דהיינו שהקב"ה שומע את תפילות עם ישראל. והרי דבר זה קיים גם אצל אומות העולם, וכמו שמצינו אצל אנשי נינוה, כאשר יונה הנביא נשלח אליהם להזהירם "עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת", וכאשר הם חזרו בתשובה והתפללו, הקב"ה שמע בקולם ומחל להם, וכן בעוד מקומות. וא"כ מהו החידוש הגדול אצל עם ישראל יותר משאר האומות?

ונראה בע"ה שאצל האומות התפילות מתקבלות רק כאשר הן ראויות להתקבל, אבל אצל עם ישראל גם כאשר התפילה אינה ראויה להתקבל - היא מתקבלת, מכיון שלנו יש "אלוקים קרובים אליו", מחמת ה'קירבה' מתקבלות התפילות של כל יהודי ואפילו הפחות ביותר, בכל מצב ובכל זמן. [וכדמצינו אצל מנשה שהיה רשע שאין כדוגמתו, ובכל זאת הצליח ע"י התפילה להינצל, וכן בעוד מקומות], ומיושבת השאלה השניה.

ואת המעלה המיוחדת הזו ראינו בנס פורים, שאפילו שלא היו ראויים להינצל [למרות שהם עשו תשובה כמ"ש במגילה (ד, ג) "ובכל מדינה... אבל... צום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים", ופירש הגר"א שהם חמישה דרכי התשובה המפורשים במסכת תענית. מ"מ לא היה כוח בתשובה לבד להעביר את רוע הגזרה, או משום שהגזרה הייתה חתומה בשמים או שהיה חסר בתשובה או מחמת שניהם] מ"מ הם זכו לישועה בזכות התפילה.

לעיתים נדמה שמתפללים, אבל הקב"ה כביכול לא מתייחס לתפילות, אז למה להתאמץ?

יתכן שהתשובה לדבר היא כמו שמצינו אצל אדונינו דוד המלך ע"ה "ויכסוהו בבגדים ולא ייחם לו", והדבר פלא, מה פתאום קרה כזה דבר אצל דוד המלך? ובגמרא ברכות (ס"ב:) איתא על זה 'כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם'. ומכיוון שדוד המלך כרת את כנף מעילו של שאול [אף שכוונתו היתה לטובה להוכיח לשאול שהוא אינו רודפו להורגו], לכן הבגדים לא חימומו.

ולמדונו רבותינו שכך היא המידה בכל דבר, דבר שמזלזלים בו אינו משפיע על האדם. לכן המזלזל בתפילה – היא לא תצליח להשפיע את השפע שהיא אמורה להשפיע. כי אם האדם "מכבד" את התפילה שלו, גם הקב"ה מכבד אותה וממלא את בקשותיו, אבל אם הוא "מזלזל" בתפילה אז גם הקב"ה...

וכמ"ש ה'נפש החיים' (ש"א פ"ז) "וכן מפורש במדרש וכו', מהו "אהיה אשר אהיה", כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך. וכן אמר דוד "ד' צילך על יד ימינך". מהו ד' צילך? כצילך, מה צילך אם אתה משחק לו – הוא משחק לך וכו', אף הקב"ה וכו'.

מהי העצה 'למעשה'?

אם אנחנו רוצים שהקב"ה יתייחס באופן "מכובד" לתפילות שלנו, עלינו להשתדל לא "לזלזל" בתפילות אלא "לכבד" אותן.

כיצד עושים את זה?

ראשית, לעשות פעולות המביעות כבוד והערכה לתפילה. כגון לבוא כמה רגעים לפני התפילה ולהתבונן עם מי אני הולך להיפגש. להתייחס בזמן התפילה רק לקב"ה ולא לכל הסובב... להשתדל לשמוע היטב מה אני אומר לקב"ה, ואולי להתפלל גם מתוך סידור וכדומה.

שנית, לקבוע זמנים מיוחדים להתבונן ולהפנים את חשיבות עניין התפילה, שהיא הדרך לקבלת כל הדברים הטובים שבעולם, ובכלל זה לקבוע זמן ללמוד את פירושי התפילה וכדומה.

שלישית, [ואולי זה הדבר הראשון] להתפלל. כן, כמו כל דבר בלי תפילה אין כלום. גם תפילה צריכה תפילה, לבקש מהשי"ת שנזכר להתפלל לפניו ולעובדו כראוי.

והדברים מפורשים בדברי קודשו של המהר"ל (בהקדמה ל'אור חדש') 'ולא היה גאולה שהגיעו ישראל לצרה וזעקו אל הש"י ושמע הש"י תפילתם כמו זאת וכו', ומפני כי אין גאולה שנעשית ע"י תפילה כמו זאת, כמ"ש "דברי הצומות וזעקתם", לכן נקראת הגאולה הזאת ע"ש התפילה, עכ"ל.

ולפי זה אפשר לתרץ גם את השאלה הראשונה, שעל שאר הבטחות התורה אין צורך "להודיע לדורות הבאים שזה אמת", אבל בהבטחה המיוחדת הזו שגם תפילה שאינה ראויה מתקבלת, זה דבר כ"כ יסודי וחשוב ש'כדאי' לתקן מצווה מיוחדת בשבילו.

מדוע ידיעה זו היא כ"כ חשובה ויסודית?

ידוע ומפורסם שמטרת הקב"ה בבריאת העולם היא כדי להיטיב לבריותיו. אמנם כדי שאנחנו נקבל את השפע של הטובה שהקב"ה רוצה להיטיב לנו אנו מוכרחים להתפלל, וכמו שכתוב בתחילת הבריאה "כי לא המטיר" ופרש"י: 'ומה טעם לא המטיר? לפי ש"אדם אין לעבוד את האדמה" ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו', הרי מפורש שגם כאשר הכל מוכן – **אם לא מתפללים לא מקבלים!**

לכן ראו הנביאים צורך לתקן מצווה מיוחדת של קריאת המגילה כדי "להודיע לדורות הבאים" את הידיעה החשובה הזו שכל תפילה בכל מצב בכל דרגה של כל יהודי – מתקבלת!

כי אם נדע כמה גדול וחשוב כוח התפילה שלנו – נוכל לקיים את מטרת הבריאה. אך אם נזלזל בכוח התפילה שלנו, אנו עלולים להפסיד ח"ו את עיקר מטרת הבריאה.

אמנם "זה לעומת זה עשה אלוקים" ועד כמה שהתפילה היא הצינור והאמצעי לקבל את כל הדברים הטובים שבעולם, כנגד זה מנסה היצה"ר להחדיר אצלנו "לזלזל" בתפילה, וכמ"ש בברכות ו: על התפילה 'אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובנ"א מזלזלין בהם'.

ולפעמים היצה"ר משכנע אותנו שאמנם תפילה זה דבר חשוב, אבל עדיף ללמוד עוד כמה דקות, אפילו שע"ז נאחר קצת לתפילה. ויתכן שהקב"ה אמר לו: "אתה יכול להמשיך ללמוד... אין לי שום צורך בתפילה שלך..."

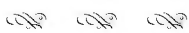
בכל מצב, כדי שנוכל לקיים את המטרה שהקב"ה ברא בשבילה את העולם.

ז. הסיבה שישנן תפילות שנראה שלא מתקבלות [מלבד כל מיני חשבונות שמים], מפני שאם אדם "מזלזל" בתפילה היא לא פועלת מה שהיא אמורה לפעול (דוגמת מה שמצינו אצל דוד המלך ע"ה בבגדי שאול).

ח. העצות לכבד את התפילה:

1. פעולות חיצוניות שייגרמו להחשבת התפילה.
2. מחשבה והתבוננות בגודל מעלת התפילה.
3. להתפלל שנזכה להחשיב את התפילה.

ט. המעלה המיוחדת של התפילות בחודש אדר, ובמיוחד בימי הפורים ותענית אסתר, מכיון שבימים אלה זכינו ע"י התפילות להשפעות מיוחדות, כן אפשר לקבל בכל דור ודור "בימים ההם בזמן הזה".

סיכום הדברים:

א. הכח העצום של התפילה שהיא יכולה לפעול גם בדברים שהם למעלה מהטבע, אפילו בדברים שברכה של נביא או מלאך לא פועלים כתחיית המתים וכדו', וק"ו בדברים שהם בדרך הטבע (כמבואר בספורנו ובשיטמ"ק).

ב. שום תפילה לא חוזרת ריקם (בן יהודע).

ג. הטעם שתיקנו את קריאת המגילה, מלבד 'פרסומי ניסא' להודות ולהלל, הוא 'להודיע לדורות הבאים' את הכח העצום של תפילת כל יהודי (רמב"ם).

ד. החידוש במה שכתוב "כי מי גוי גדול" וכו', הוא שהקב"ה קרוב אלינו ע"י תפילותינו גם כאשר איננו ראויים.

ה. נס פורים נהיה ע"י התפילה ולא היה שום גאולה כמו זאת שנעשית ע"י התפילה (מהר"ל).

ו. כיון שמטרת בריאת העולם היא להיטיב לברואים, והאפשרות לקבל את ההטבה (בין בגשמיות בין ברוחניות) היא ע"י התפילה, לכן כ"כ חשוב "להודיע לדורות הבאים" את גודל חשיבות כל תפילה של כל אדם

מצוה לפרסם: כתב האר"י הק' (פרי עץ חיים שער הפורים) "והנה הארה זאת לא היתה לא בשבת ולא ביו"ט אלא בפורים בלבד, כמו שאמרו במדרש כל הימים טובים עתידין להתבטל וימי הפורים לא יהיו נבטלין, [ופסק בן הרמב"ם סוף הלכות מגילה]. והבן מה שאמר "לא יעברו" כי תמיד נשאר הארה זו בזמן הזה של ימי הפורים וכו' והיא הארה אשר מעולם לא נהיה כמוהו", (מובא ב'קונטרס ימי הפורים'. וכן כתב הרב פינקוס זצ"ל 'שאותו תוקף של רחמינות ורתיחה של אהבה שיפרצו החוצה ויגרמו להצלה, מתחדש בכל שנה ושנה באותו מידה ממש, וכמו שאומר האר"י ל שענין זה אינו מצוי בשאר יו"ט, אלא בפורים שיעקר היו"ט נקבע על מה שישנו בעת').

אם נזכה להתפלל - עוד לפני פורים - שנזכה לקבל את השפע העצום שיורד מהשמיים בפורים, של קבלת התורה ברצון, והשפע העצום של קבלת התפילות, נזכה בע"ה להיוושע בתשועות גדולות, כידוע שאנשים רבים גושעו בתפילות ימי הפורים שלא כדרך המצב. אמן ואמן.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

בס"ד פורים תשע"ז

נערך ותוקן פורים תשפ"ד

הדור קיבלוה בימי אחשוורוש

דברים חדשים גם ישנים שנתבארו במשך השנים בימי הפורים ועתה נתכנסו לבקתא אחת

תמצית: קושיות: גמ' מגילה יג: דהמן שמח כשנפל הפור על ירח שמת משה, ולא ידע שגם נולד וצ"ב מדוע משה רבינו שייך לפורים, גמ' שבת פח. הדור קיבלוה בימי חשוורוש, מה התחדש בפורים. דברי התוס' דהרי אמרו נו"נ, תירוץ המהר"ל דהיה צורך בכפייה, קושיה דא"כ מה השתנה בפורים - דברי הגר"א על קושיית התוס' מדרשות קיימו וקיבלו דהקיימו וקיבלו בימי אחשוורוש הוא חזרה לדרגת משה - ביאור דיש רצון פנימי שאינו מתגלה לחוץ אלא ע"י כפייה, כדברי הרמב"ם בהלכות גירושין, וזהו הכפייה במעמד הר סיני להוציא אותו רצון, דברי האור תורה ורבי ירוחם - הכפייה מועילה כל זמן שיש כפייה חיצונית, דברי הרמב"ן שלאחר החורבן בטלה הכפייה - עניין הפורים הוא גילוי לחוץ של מה שמוסתר בפנים, דברי המהר"ל והגר"א דהנס התגלה דרך הטבע, דברי הגמ' ביומא שאסתר דומה לשחר מפני שהיא סוף הנסים, דברי הגמ' ביומא ומהרש"א שם לענין גילוי מידת נורא בחוץ בפורים - ביאור דהסתירה בין פנימי לחיצון הוא רק כל זמן שיש סתירה בעולמות, בפורים שהיה גילוי בחוץ ממילא אין צורך בכפייה שהרצון הוא בחוץ ולכן בטל כפיית ההר כגיגית, ביאור דברי המהר"ל - משה רבינו לא היה לו החסרון של הכפייה וזהו וקיבל, משה רבינו הוא ליבם של ישראל, כשאין לב חסר הרצון הפנימי, הגילוי של פורים הוא שהרצון הוא חיצוני, ועל כן הטענה נגד המן הוא שמשה רבינו נולד בחודש זה

והתוס' הקשו שהרי כבר הקדימו נעשה לנשמע ומה טעם כפה עליהם ההר כגיגית? ותירץ המהר"ל בהקדמה לאור חדש: "התורה הוא מחויב והכרחי ומה בכך שהם קבלו התורה והקדימו נעשה לנשמע מ"מ נתנה לישראל התורה כמו שהיא בעצמה וכיון שהתורה בעצמה הכרחי כך נתינת תורה לישראל בהכרח הגמור וכו' ואיך לא יהיה כפה עליהם הר כגיגית כי יאמרו כי התורה אינה מוכרחת ומחויבת בעולם רק שבאה התורה לעולם בשביל שרצו בה ישראל שהיו מקבלים אותה מדעתם ואינו דבר מוכרח ואין הדבר כך כי התורה היא מחויבת בהכרח ואם לא היה התורה היה חוזר העולם לתוהו ובוהו וכפי שהיה התורה בעצמה כך היה קבלתה שהכריח אותם על זה", פירוש, דהיה צורך בכפייה להורות שהתורה אינה תלויה ברצון אלא מוכרחת בעולם. וקשה לפי זה דא"כ, גם במעמד הר סיני היה רצון, והכפייה היתה כדי להורות הכרח, וא"כ מה נתחדש ברצון של פורים ששם נפקעה אותה כפייה?

ב.

קיימו וקיבלו, כתיב קיבל קרי קיבלו, ב' דרשות

והנה, הגמ' בשבת הנ"ל דורשת את הפסוק "קיימו וקיבלו" לדרשת קיימו מה שקיבלו כבר, וקשה דהנה הגמ' במגילה (ז.) מביאה ראיות דאסתר ברוח הקודש נאמרה ולאחר שקו"ט ארוך הגמ' מסיקה: "אמר

א.

קושיות

הגמ' במגילה (יג:): אומרת: "הפיל פור הוא הגורל, תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", ומשמע מגמ' זו שההו"א של המן שמיתת משה תסייע לו היה לה תצדקי, וכל מה שעמד כנגדה הוא זה שמשה רבינו גם נולד בחודש זה, וצריך ביאור רב מדוע מיתת משה היא סייעתא לגזירת המן, ומהו השייכות של משה רבינו לנס של פורים באופן מסויים.

הגמ' בשבת (פח.) אומרת: "ויתיצבו בתחתית ההר אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא ("שאם זמינים לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס" - רש"י) אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב קיימו וקבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר", וצ"ב דמה התחדש בימי אחשוורוש יותר מבמעמד הר סיני, ומדוע אז קיבלו ברצון.

האפריון (פרשת במדבר דף ס.), והפחד יצחק (שבועות מאמר כ) את כפייה זו שהיא דוגמת כפיית גט המובאת ברמב"ם (א). ולפי זה יש לנו ביאור נוסף בחסרון שהיה במתן תורה שעל אף שהיה רצון פנימי שהוא נו"נ, מ"מ היה צורך בכפייה חיצונית להוציא אותו רצון פנימי לחוץ.

וכעין זה שוב מצאתי שבזה תירץ הרב בעל התניא בספר אור תורה (מגילת אסתר דף צ"ח ע"ד) את קושיית התוס', וז"ל: "אך כדי שיבאו לבחי' בטול זה דהקדמת נעשה לנשמע. שהרי ביציאת מצרים היו עדיין בבחי' קטנות, ואיך יבאו לבחי' בטול גדול כזה הנה לזה היה ענין שכפה עליהם הר כגיגית שהוא בחי' וימינו תחבקני דהיינו התגלות אהבה העליונה מלמעלה על ישראל וכו' דהיינו שע"י אהבה עליונה זו נתעורר ג"כ האהבה בנשמות ישראל עד שבאו למעלה ומדרגה שהקדימו נעשה וכו' וזהו פירוש מה שאמרז"ל מכאן מודעא רבא לאורייתא. דהיינו שהתעוררות זו בלבם לקבלת התורה בבחי' מסירת נפש ובטול עד שהקדימו נעשה לנשמע לא היה זה מצדם בבחירה ורצון אשר מעצמם לבד אלא שעל ידי הגילוי מלמעלה דבחי' אהבתי אתכם על ידי זה דוקא נתעורר בהם הרצון והאהבה", פירוש שודאי שישאל אמרו נו"נ, אבל מצד מעלתם ודרגתם לא היו ראויים לגלות הרצון הפנימי הזה, ודבר זה התאפשר רק ע"י כפיית הר כגיגית שהוציא לאור את אותה תשוקה פנימית (ומשמע מדבריו שכפיית הר כגיגית באה לפני אמירת נו"נ, וקאי כדברי הרמב"ן שסדר התורה הוא לא מוקדם ומאוחר, ודלא כמשמעות הגמ' ודברי התוס' שכתבו: "ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע", וכן אינו מסתדר עם דברי התנחומא פרשת נח (פרק ג) וז"ל: "ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע", ויש ליישב קצת).

ושוב מצאתי שכעין זה כתב רבי ירוחם הלוי ממיר בספר דעת חכמה ומוסר (ח"ג אות רנה - הובאו דבריו בספר ימי הפורים להגר"ד כהן מאמר מו), שהכפייה היא עצם גילוי כבודו שראו בהר סיני ואז עלו ישראל למצב כ"כ רם ששם לא שייך חטא, אבל בעת שירדו ממדרגתם הרמה אז איבדו מעלה זו שכן אינה בעצם, וא"כ זהו האונס שאין כאן רצון גמור המגיע בכל מצב. נמצא שהיה לישראל חסרון בכך שרצונם לקבלת התורה היתה פנימית בלבד, והיה צורך בדבר חיצוני להוציא אותו רצון לפועל, אבל לא היה כאן רצון שלם מצדם.

2

(א) והראה לי אחי יקירי הרב הגאון חנוך דב שליט"א את דברי החת"ס בתשובה שכתב להפך מזה וז"ל (או"ח סי' קפה): אמרתי אעלה בתמר לקיים איגרת הפורים הזאת להעלות איזה גרגרים אשר עלו במצודת רעיוני בימים הללו יומא דפוריא אינון וכו' מ"ש הרמב"ם ספ"ב מגירושין [ה"כ] דיצרו אנסי' וכיון שמכין אותו עד שתשש כח יצרו שוב גרש לרצונו. וצריך לומר לפ"ז מ"ש בשבת פר"ע [פ"ח ע"א] מכאן מודעא רבא לאורייתא, למה לא נימא כיון שכפה [עליהם] הר כגיגית ותשש כח יצרו כבר קבלו התורה מרצונם, דכל דברי רמב"ם היינו אחר שכבר קבלנו התורה, וזה האיש בכלל מקבלי התורה, אם כן נאמר יצרו אנסו לפי שעה וכשתשש כח יצרו חוזר לרצונו הראשון, אבל על עיקור קבלת התורה מעיקרא לא שייך זה, על כן שפיר קאמר מודעא רבא לאורייתא וכו', ולפי דבריו נמצא שאין שייך לבאר דכפיית ההר כגיגית הוי ככפייה על גט משום שכאן החלה קבלת התורה ואין לו רצון ראשון.

אבל בדברי המהר"ל מוכח לא כך, והם דבריו המפורסמים בפרשת ויגש (גור אריה בראית פמ"ו אות ה, הובאו בהקדמת השב שמעתא) שעליהם נסובים דברי האפריון והפח"י הנ"ל, שמהר"ל ביאר דלא אמרין בישראל בשעה שקיבלו את התורה שהיו כגר שנתגייר קטן שנולד דמי משום ש"כיון שהיו מחוייבים לקבל את התורה והיו מוכרחים לזה אין זה קטן שנולד", וביאר הפח"י: "דמצד היותם של הששים ריבוא מבני אברהם יצחק ויעקב אמרין בזה שהכפייה לא היתה אלא גילוי רצון פנימי וכו' בגירות הסמוכה על שולחן העבר הרי סמיכות זו מפקיעתה מידי חידוש הלידה", נמצא דלשיטת המהר"ל אדרבא עם ישראל יש בו רצון פנימי מהעבר מכח האבות, ודלא כחת"ס. וכשיטת החת"ס אזיל המשך חכמה בפרשת ואתחנן ואכמ"ל.

שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו שנאמר קימו וקבלו קימו למעלה מה שקיבלו למטה, אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא", והקשה תוס': "וקשה דלשמואל מי ליכא פירכא דהא רבא גופיה הוא דאמר פרק רבי עקיבא שקבלו שנית בימי אחשוורוש אלמא דאיצטריך קרא לדרשא אחרינא"? ויישב הגר"א (הובא בחשק שלמה על אתר) דיש חילוק בין הקרי לכתוב, דהכתיב הוא קיימו וקיבל, והקרי הוא קיימו וקיבלו, הגמ' במגילה דורשת את הקרי קיימו למטה מה שקיבלו למעלה, והגמ' בשבת דורשת את הכתיב קיימו מה שקיבל כבר, והכוונה למשה רבינו שקיימו בזמן אחשוורוש את מה שקיבל משה רבינו במתן תורה. וראייה לדבר שלשון הגמ' במגילה הוא: "שנאמר קימו וקבלו", אבל לשון הגמ' בשבת היא: "דכתיב קימו וקבלו היהודים". ולמדים אנו מדברי הגר"א דיסוד הקבלת תורה של פורים הוא שחזרו ישראל למדרגת משה רבינו בזמן מתן תורה, שקיימו היהודים מה שקבל משה רבינו.

כפייה – גילוי הרצון הפנימי שאינו מתגלה בחוץ

ובביאור הדבר נראה להקדים ביאור בטעם כפיית ההר כגיגית, דהנה, מלבד קושיית התוס' כנ"ל צריך ביאור היאך היה אפשר להכריח את ישראל לקבל התורה, שהרי כל דבר שנעשה באונס רחמנא פטריה ואין בו שייכות לעושה? ויש לבאר דבעומק ודאי ישראל רצו לקבל את התורה (כפי שגילו בנו"נ), וא"כ הכפייה היא רק ביטוי של אותו רצון. וכדוגמת דברי הרמב"ם לגבי גט (פ"ב מהלכות גירושין ה"כ) וז"ל: "מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר וכו' שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו".

הכפייה היא גילוי הרצון הפנימי, וכמו שבגט מעושה נחשב רצון כן כפיית ההר כגיגית אינה סתירה לרצון אלא גילוי הרצון (וכן ביאר

בעיני לכפייה כדי להוציא את הרצון הפנימי

והנה, כל זמן שהרצון הפנימי קיים, ויש דרך להוציאו לחוץ, סגי בכך, אע"פ שאין הרצון מתגלה בעצמו בחוץ. אבל מכאן מודעא רבא לאוריינתא בזמן שאין לנו גילוי הרצון הפנימי. ואלו הם דברי הרמב"ן בגמ' בשבת (שם): "ונ"ל לומר דמתחלה אע"פ שהיה להם מודעא מ"מ לא נתן להם הארץ אלא כדי שיקיימו התורה כמו שמפורש בתורה בכמה פרשיות, וכתביב יתן להם ארצות גוים ועמל לאומים ירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו, והם עצמן מתחלה לא עכבו בדבר כלל ולא אמרו במודעא כלום אלא ברצון נפשם מעצמם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, לפיכך כשעברו על התורה עמד והגלם מן הארץ, משגלו מסרו מודעא על הדבר מדכתיב (יחזקאל כ') והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן, וכדאמרינן באגדה (סנהדרין ק"ה א') רבינו יחזקאל עבד שמכרו רבו כלום [ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקדוש ברוך הוא לנביא לך אמור להן איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם וכו' והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוק עליכם אמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן]", וביאר מו"ר זצוק"ל דבריו דטענת עם ישראל היתה שכל זמן שיש גילוי שכינה בישראל בבית המקדש, אורים ותומים ונבואה, אז יש קשר וברית בין בורא העולם לישראל, אבל כיון שגלו ונסתלקו כל אלו ממילא הוי כאשה שגירשה בעלה.

ולפי הנ"ל פירוש הדבר שכל זמן שיש מה שמוציא לחוץ את הרצון הפנימי של כלל ישראל - גילוי שכינה שמביא להוצאה מן הכח אל הפועל של מה שבפנים, אזי יש לנו את החיבור של כלל ישראל לבורא העולם. אבל ברגע שנסתלקו כל אלו, א"כ מכאן ואילך אין יותר מה שמוציא לאור את הרצון הפנימי של כלל ישראל. ומדויק היטב שתשובת הקב"ה לככל ישראל היתה: "אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוק עליכם", כלומר עדיין יש מה שמוציא לחוץ את הרצון הפנימי של כלל ישראל, יש המשך לכפיית ההר כגיגית גם בזמן הגלות. דו"ק.

ד.

החידוש של פורים – גילוי בחוץ של מה שכפנים

וממילא באים אנו להבין את עיקר החידוש של פורים. דבפורים התגלה שהדברים הפנימיים מתגלים בחיצוניות ממש. ותחילת גילוי זה הוא מה שמבואר בדברי המהר"ל (הקדמה לאור חדש עמ' קלה) שהטעם שלא נזכר שמו של הקב"ה במגילה הוא משום שלא היה כאן נס נגלה, וביאר הגר"א (בתחילת פירושו למגילה ע"ד הפשט, ד"ה הבירה) שהטעם היה להורות גילוי הנהגתו בטבע שלא ע"י נס, להורות גילוי ה' בחיצוניות. וכן הוא ביאור דברי הגמרא ביומא (ט).

הבאה לבאר את החילוק בין התקופה שקדמה לאסתר לתקופה שלאחריה ואומרת: "אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים", ביאור דמאסתר מתחלת התקופה שאין בה נסים. ולכאורה המשל תמוה מאד, דכשבאים לדבר על סוף הנסים באים לומר את סוף התקופה של גילוי ה' בצורה נגלית, ותחילת התקופה של הסתר, וא"כ אם אסתר היא סוף של הנסים היה יותר ראוי להמשיל את אסתר לערב, מה ערב סוף הזמן של אור כך אסתר היא סוף זמן של גילוי הארת כבודו, ומדוע אסתר משולה לשחר? ועל פי הנ"ל מיושב היטב, וכן ביאר מו"ר זצוק"ל, דנס על אף שהוא גילוי כבודו ביתר שאת, מ"מ יש בו חיסרון שכביכול התגלותו הוא דבר זמני ואינו תמידי, דהגילוי דומה לברק שמבריק בלילה רק מפעם לפעם, כפי שאומר הרמב"ם בהקדמה למורה. אך מזמן אסתר התגלה שהפנימיות פורצת החוצה אל הרבד החיצוני ביותר, וממילא אין צורך עוד בניסים, שבכל מקום נראה כבודו דרך מערכות הטבע. ועל כן, עד אסתר העולם היה דומה ללילה שבו גילוי האור הוא רק מפעם לפעם כברק, אבל מזמן אסתר התחיל הזמן של שחר, הזמן שהוא כולו אור בלא הפסק.

וכן מבואר, דבגמ' יומא (ט): כתוב: "דאמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר גבור אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארץ אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות", פירוש שאותו גילוי שנתגלה בבית המקדש - מידת נורא, היתה נראית כנטולה ח"ו לאחר החורבן. וכתב שם המהרש"א בח"א: "עד דאתו אנשי כנסת הגדולה שהיו גם בסוף שבעים שנים של גלות בבל וראו באותן השנים שנצולו ישראל מכמה צרות כגון מעשה המן שנצולו ע"י מרדכי שהיה מכלל כנסת הגדולה חזרו לומר הרי בכל השנים הללו שהארין אף הקב"ה לרשעים זו היא גבורתו שכובש את יצרו וזו היא מוראו שאומה אחת כו' כמאמרם כבשה אחת בין שבעים זאבים", פירוש שהגילוי של נורא שהיה נראה נסתר בזמן החורבן, שב ונתגלה בגלוי בפורים, שמה שהיה בפנימיות, בתוך קודש הקדשים נלקח, ובמקום זאת מידת נורא מתגלית בחוץ בריש גלי, בכך שכבשה אחת מתקיימת בין שבעים זאבים.

פורים מהלך של מגילה לשון גילוי

והנה, הטעם שיש באדם סתירה בין רצונו הפנימי לחיצוני, הוא משום שיש סתירה בין העולם שבו נשמתו קיימת לעולם החומרי שבו הגוף קיים, והנשמה רואה את העולם הרוחני ורואה את הטובה הצפונה שם, אבל הגוף רואה את העולם הזה החומרי והגוף ואינו רואה את הטוב. ועל כן ע"י כפיית הגוף אפשר להוציא לאור את הרצון הפנימי של הנשמה. אבל כאשר אין סתירה בין העולם העליון

מפני האש הגדולה, פירוש שאינו רצון אמת, ודבר זה עלול להשתנות, והיה צורך להורות שהתורה היא מוכרחת בעולם ואין בה צד אחר. אבל בפורים שנתגלה הרצון בחוץ, פירוש שנתגלה שזהו כל מהותם, א"כ ממילא זהו דבר מוכרח ואין שייך לשנותו.

ה.

קיימו מה שקיבל משה רבינו

והנה, משה רבינו ודאי לא היה לו חסרון זה מעיקרא כלל, שכן מצד מדרגתו היתה שכינה מדברת מתוך גרונו, וצרף לכאן דברי המשך חכמה (הקדמה לשמות) שנסתלקה ממנו הבחירה, פירוש שהכל היה גלוי אצלו בלא הסתר, ולכן היה לו כבר במתן תורה את הרצון החיצוני בלא צורך בהכרח. וכבר כתבו בכמה ספרים (עי' כלי חמדה פרשת ויגש) שמשה רבינו באמת לא היה תחת ההר בכפיית ההר כגיגית. ולפי זה הטעם הוא שלא היה לו צורך בכפיית זו. וזהו כוונת הגמ' עפ"י דברי הגר"א דקיימו וקיבל, עם ישראל קיימו בזמן אחשוורוש את התורה כפי שמה רבינו קיבלו מעיקרא, הם חזרו למדרגת משה בכך שהסירו את הצורך בכפיית ההר, קיימו מה שקיבל משה.

וממילא נמצא דמשה רבינו הוא תנאי בנס של פורים, דכל תכלית היום הוא להביא את כלל ישראל לדרגת משה רבינו, קיימו מה שקיבל. ומרגלא בפומיה דמו"ר צוק"ל בטעם הדבר דמשה רבינו הוא ליבם של ישראל, וכן מבואר בפרי צדיק (פרשת שקלים אות א מכ"ק) וז"ל: "ועל כן משה רבינו ע"ה הוא הפנימיות של כל נפשות דישאל היינו השגת הדעת שמצד שורש ומקור הנפש מאותיות התורה והוא הדעת שבנפשות כל ישראל שבכל הדורות ועל כן איתא בגמרא משה שפיר קאמרת בענין דברי תורה. בתמיה איה הדעת שלך. וכו' וכמו שאמר האריז"ל על לשון משה שפיר קאמרת דגדול הדור נקרא כן שהוא ניצוץ משה רבינו ע"ה עצמו המתגלגל בכל דור", וא"כ כאשר דנים אם יש רצון פנימי לישראל או לא, פירוש הדבר שדנים כמה בחינת משה רבינו יש בכלל ישראל. וכאשר היה סכנה שהרצון הפנימי בטל, פירוש הדבר שאותה בחינה פנימית שהיא משה רבינו בטלה. החידוש של פורים שעם ישראל חזר לבחינת משה מבחינה חיצונית, שהיה להם את מדרגה זו של קיבל לא רק כרצון פנימי אלא כעצם מציאותם, כביכול משה רבינו נתעלה מלהיות ליבם של ישראל להיות גופם של ישראל גם.

ובזה מבואר היטב ונפלא דברי הגמ' במגילה, דהמן חשב שמשה רבינו מת בחודש זה, ולשיטתו אזיל כדמבואר בגמ' (מגילה יג): "אמר רבא ליכא ידיע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מן מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות", פירוש שבטל בחינת הלב של כלל ישראל, בטל בחינת משה רבינו. ולא ידע שנוול בחודש זה, פירוש שיש בחינה של לידה של משה רבינו בחודש זה שהיא מתקנת את אותה מיתה ומביאה לגילוי עצום ורב יותר ממה שהיה בתחילה, כדוגמת השחר שהיא סוף הלילה כנתבאר לעיל, בחינת משה רבינו בעם ישראל עובר מבחינה פנימית לחיצונית. לחיים!

לתחתון, וגם בעולם הזה אפשר לראות את מה שרואים שם, א"כ שוב אין סתירה בין רצון הנשמה לרצון הגוף. וממילא נמצא דזה עומד לעומת זה, כאשר גילוי הבורא בעולם הוא נסתר, גם הרצון להיות שייך אליו הוא נסתר, שכן הוא נתפס רק בנשמה, אבל כאשר הגילוי הוא מגולה, אז הרצון הוא גם מגולה.

ומבואר באר"י (פע"ח שער הפורים פרק ה, ועי' רבי צדוק הכהן בדברי סופרים אות לב עמ' 26) דעניינו דמגילה הוא לשון גילוי, והביאור לפי דרכינו הוא דהמעמקים של גילוי שמו בעולם, מתפרץ החוצה ביום זה. וביארנו בשיעור על פרשת שקלים (מאמר לב) מה שמובא בשם האר"י דנגל"ה הוא ר"ת נשמה, גוף, לבוש היכל, והם ד' בחינות באדם המתחילות מנקודת הפנימית שהיא הנשמה עד שמגיעים לחיצוניות חיצונותו שהוא ההיכל-ממון, ושתפקיד האדם בעולם לגלות שם שמים בחיצוני חיצוניות, שגם ממונו יהיה נכלל בעבודת השם (ועי"ש) שביארנו לפי זה את ענין שייכות פרשת שקלים לאדר). ונמצא דמצוות יום דפורים שהוא מגילה, מקביל לעבודת האדם של נגל"ה, שתיהם בחינת גילוי הפנימיות והוצאתם לאור.

הדור קיבלה בימי אחשוורוש

ולפי כל זה מבואר דזה מה דנתחדש בגילוי של מתן תורה דפורים, דהחסרון במתן תורה של כלל ישראל היה שרצונם היה בפנימיות, אבל דבר זה לא הגיע לדרגה חצונית כנ"ל, ועל כן היה צורך בכפיית ההר כגיגית להוציא לאור את מעמקי רצון הנפש, וממילא אם הפנימיות בטלה ממילא אין מקום לשייכות לתורה. אבל בפורים שגילוי היום הוא דהפנימיות פורצת ויוצאת החוצה מעתה אין צורך יותר בכפיית ההר להביא לגילוי הרצון, שהרצון הוא מגולה בחוץ, כדוגמת אותו נותן גט שרצונו לעשות ציווי ב"ד והוא מתגלה בחוץ. ועל כן הדור קיבלה בימי אחשוורוש, שרצונם פרץ החוצה, והגיעו למדרגה שרצונם אינו רק פנימי אלא ניכר בחוץ.

וכן ביאר רבי צדוק הכהן בליקוטי מאמרים (אות ד, עמ' 99) וז"ל: "זה ענין כפיית הר כגיגית היינו שהבינים זה מצד תוקף התגלות אור אלקי שהיה עליהם אז כי באם לא יקבלו התורה שם וכו', כי אין להם חיות כלל כי ראו בחוש לעיל שכל חיות הנבראים הוא מן התורה ומצד זה קיבלו, ומכאן מודעא רבא לאורייתא דיכולים לומר בשעת העלם שלא נגלה בהירות כזה לא היו מקבלים, לכך הדר קיבלה בימי אחשוורוש בהעלם האור בלבבם אמיתות כל דברי התורה וחכמתו של ה' יתברך מצד ההעלם וההתלבשות שאין כאן השתדלות בדעת והכרה ברורה, רק דהתלבשות זו היא בתוך לבבות בני ישראל המכונה כנסת ישראל והם מצד עצמם ושורש מעמקי לבבם עומדים על הארה זו מעצמם מבלי שיתבוננו וישתדלו בדעתם וחכמתם לעמוד על דבר זה מצד התבוננות בחכמה, ונמצא החטא שהוא ההעלמה גרם דבר גדול יותר שגם בהעלם דבוק בה' יתברך וה' יתברך מתלבש בהם."

ויש לומר עוד שזהו הביאור בדברי המהר"ל, שמה שצריך לכפיית ההר הוא להורות שהתורה היא הכרחית, ולפי הנ"ל עם ישראל היו במקום שאע"פ שאמרו נעשה ונשמע דבר זה לא היה רצון חיצוני אמיתי שאינו ניתן לשינוי, ואולי זהו מה שנתכווין התוס' שהיו חוזרים

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב)

פורים - ויכוח הלומדים במשתה היין לגבי תספורת המלך

- ב -

והנה בעיצומו של הויכוח הגדול, כאשר אלו ניסו להביא הוכחות שהמלך הי' מספר את עצמו, ומנגד אלו ניסו להביא הוכחות שלמלך הי' ספר מקצועי, - קם אחד הלמדנים וטען שיש לו הוכחה מהמעשה של מרדכי והמן, שלמלך הי' 'ספר' מקצועי, כיון שבאמת ליספרי עצמו מותר לראות את המלך בשעה שהוא מספר אותו, אע"פ שבשעת התספורת בעצם יש חיסרון בכבוד המלך.

דהנה איתא ב'אגדת אסתר' (ו, י) וכן ב'תרגום שני' (שם), שכאשר אחשורוש אמר להמן: 'מהר קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך אל תפל דבר מכל אשר דברת: ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי וירפיהו ברחוב העיר ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: (ו, י-יא).

הנה בסעודת פורים כטוב לב המסובים במשתה היין, שאל אחד הלמדנים קושייה מהחדת דיני מלך ישראל, שלכאור צ"ב טובא כיצד מלך ישראל הי' מספר את שערות ראשו.

והרי קיי"ל (רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ג) שאסור לראות את המלך בשעה שהוא מסתפר, כיון שיש בזה חיסרון בכבוד המלך, - וא"כ צ"ב טובא כיצד ה'ספר' הי' מספר את המלך, והרי אסור לראות את המלך בשעה שהוא מסתפר, ולא יתכן שהספר גזז את שערותיו של המלך בלי להסתכל עליו.

ואלא מה נאמר, שאולי מטעם זה המלך היה מספר 'בעצמו' את שערות ראשו, - אך גם בזה יל"ע, שהרי קיי"ל (שם, פ"א ה"ו) שאדם שהי' 'ספר' אפי' יום אחד בלבד, שוב אין ממנים אותו למלך, - ולפי"ז כ"ש שאסור למלך להיות 'ספר' לאחר שמינהו למלך, - וא"כ לכאור א"א לומר שהמלך הי' מספר בעצמו את שערות ראשו, שהרי אסור למלך להיות 'ספר'.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

- ג -

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

ואלא מה נאמר, שאכן מחמת כל הנ"ל, המלך לא היה מסתפר כלל, - והרי גם זה אינו, שהרי קיי"ל (שם, פ"ב ה"ה) שהמלך מסתפר בכל יום, שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', - וא"כ שוב צ"ב טובא, כיצד למעשה המלך הי' מסתפר.

והנה איתא ב'פרקי דר'א' (פ"ג) וכע"ז ב'אסתר רבה' (פ"י יב): 'רבי פנחס אומר, מלך מרדכי על כל היהודים, שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות' עיי"ש, - וביערות דבש (ח"ב דרוש ט) כתב, שכיון שמרדכי הי' מלך לכן הותרה לו פילגש, כדן מלך שמוטר בפילגש (כדברי הרמב"ם בה' מלכים פ"ד ה"ד), עיי"ש בכל מש"כ בזה, - ועוד כתב היערות דבש (שם דרוש ב) דלכך פירושו (מקצת) סנהדרין ממרדכי (מגילה טז): 'משום שאין מושיבין מלך בסנהדרין, עיי"ש.

והנה מבואר בדברי היערות דבש הנ"ל, שהי' למרדכי דין 'מלך ישראל', - משום דאילו הוא הי' מלך רק בדיני הנכרים, א"כ לכאוי יכל שפיר להיות בסנהדרין, כיון שאין בזה חיסרון של 'לא תענה על רבי' ואכמ"ל, (ואמנם מדבריו לגבי פילגש אין ראייה גמורה לזה, משום דהדבר תליא ביסוד ההיתר של מלך בפילגש, ואכמ"ל בזה).

ומעתה י"ל, דלפי המבואר באגדת אסתר ובתרגום שני הנ"ל, שעוד לפני שהמך הרכיב את מרדכי ברחוב העיר, אחשוורוש כבר מינה את מרדכי לשלוט על כל מדינות מלכותו, אזי י"ל שמאז כבר הי' לו דין 'מלך ישראל' וככל הנ"ל.

- ד -

ומעתה טען הלמדן הנ"ל במשתה היין, שהנה יש לו ראייה שמלך ישראל לא הי' מספר את שערות ראשו בעצמו, אלא הי' לו 'ספר' מקצועי, - דהרי איתא במגילה (טז). שהמך שהי' בעברו הספר של כפר קרצום, הוא הי' זה שסיפר את שערות ראשו של מרדכי, לפני שהרכיבו ברחוב העיר.

וטען הלמדן הנ"ל, שהנה יש להוכיח מזה של'ספר' עצמו מותר לראות את המלך בשעה שהוא מספר אותו, ואע"פ שבשעת התספורת בעצם יש חיסרון בכבוד המלך, משום שי"ל שכל האיסור שלא לראות את המלך בשעה שמסתפר, נאמר רק על מי שרואה אותו אז שלא לצורך וכנ"ל.

- ה -

אכן באמת יש לדחות את הראייה הנ"ל, משום דהנה יש לחקור, האם הדין שאסור לראות את המלך כשהוא מסתפר, זהו דין שמוטל על המלך, שהוא מחוייב לשמור על כבוד המלוכה ולא להסתפר בפני אחרים, - או"ד דזהו איסור על הרואים את המלך, שעליהם מוטל האיסור שלא להסתכל אז על המלך, כיון שנאמר 'שום תשים עליך מלך', שתהא אימתו עליך.

ולכאוי יש נפ"מ בחקירה הנ"ל, האם מותר למלך להסתפר בפני נכרים, שאם זה דין על המלך, אזי י"ל דאסור לו להסתפר בפני אף אדם, - אך אם זה דין על הרואים את המלך, אזי יש לדון שמותר למלך להסתפר בפני נכרים, כיון שהנכרים אינם מחוייבים במצות שום תשים 'שתהא אימתו עליך', (דהרי איתא בסנהדרין (יט): שהטעם שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, הוא משום המצוה של 'שום תשים', ודו"ק).

והנה מדברי הרמב"ם מבואר כהצד הב' בחקירה הנ"ל, שהאיסור לראותו כשהוא מסתפר, מוטל על הרואים משום מצות 'שום תשים' שתהא אימתו עליך, - דהנה בתחילת פ"ב מה' מלכים, כתב הרמ"י וז"ל: 'כבוד גדול נוהגין במלך, ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם, שנאמר 'שום תשים' שתהא אימתו עליך', - ואח"כ התחיל הרמב"ם לפרט: אין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על כסאו וכו', עד שכתב בהלכה ג', שאסור לראות את המלך כשהוא מסתפר עיי"ש, - ומבואר בדבריו שהאיסור מוטל על הרואים משום 'שום תשים' וכנ"ל.

ומעתה כד נימא שבאמת מותר למלך להסתפר בפני נכרים, כיון שאינם מחוייבים במצות 'שום תשים' וכנ"ל, א"כ נמצא ששוב א"א להוכיח ממה שהמך סיפר את מרדכי, שגם

ל'ספר' יהודי מותר לראות את המלך בשעה שהוא מספר אותו, דעל זה הרי א"א להביא ראייה מהמך הרשע שהי' נכרי עמלקי.

[ואמנם כבר דנו האחרונים, האם המך הרשע שכידוע הי' עבד של מרדכי, מל וטבל והי' לו דין עבד כנעני, או"ד דהוא הי' עמלקי נכרי ולא הי' לו דין עבד כנעני, ונפ"מ טובא בזה לנידו"ד, דאם הוא הי' עבד כנעני שמחוייב במצוות כאשה, הרי גם הוא הי' מחוייב ב'שום תשים', ואכמ"ל].

- ו -

אמנם בירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ו) איתא, שהטעם שאסור לראות את המלך כשהוא ערום וכשהוא מסתפר, הוא משום שנאמר 'מלך ביופיו תחזינה עיניך' עיי"ש, - וא"כ שוב יש לדון, האם הדין של 'מלך ביופיו' הוא דין שמוטל על הרואים, או"ד שהוא דין שמוטל על המלך.

ואי נימא שהוא דין שמוטל על המלך, שהמלך מחוייב להתלבש בבגדים נאים (עיי"ש), וכ"ש שלא להתראות בפני אחרים בגילוי הראש בשעת תספורתו, משום שנאמר 'מלך ביופיו', ונימא שדין זה שייך גם כאשר המלך מתראה בפני נכרים, - א"כ שוב יש מקום להוכיח ממה שהמך סיפר את מרדכי, שלספר עצמו מותר לראות את המלך בשעת התספורת, כיון שאין בזה שום חילוק בין ספר יהודי לספר נכרי, ודו"ק.

[והנה לפי כל הנ"ל נמצא, דלכאוי יש בזה ב' דינים, גם 'שום תשים' וגם 'מלך ביופיו', - אמנם הרמב"ם הזכיר שם רק את הדין של 'שום תשים', - ויש לפלפל טובא בכל זה].

- ז -

והנה לגופו של עניין, במה שהתוכחו הלומדים במשתה היין, האם למלך מותר לספר את עצמו (או שזה מחשיב אותו ל'ספר', והרי אסור למלך להיות ספר), וכן האם ל'ספר' עצמו מותר לראות את המלך בשעת התספורת, - למעשה אליבא דהילכתא י"ל דהסברות שטענו ב' הצדדים הן סברות נכונות.

דהנה מצד אחד יעוי' במש"כ הכס"מ (מלכים פ"א ה"ו), לגבי הדין שאין ממנים מי שהי' 'ספר' למלך, וז"ל: 'זו"ל דהני מילי כשעשה כן דרך אומנות, אבל אם עשה דרך שחוק כדרך הבחורים שמספרים זא"ז, אין בכך כלום, והיינו דקאמר (הרמב"ם) משום דזיל אומנותייהו, אלמא מתורת אומנות נגעו בה', עכ"ל עיי"ש, ולפי"ז פשוט שאדם שמספר את עצמו אינו נחשב 'ספר' לענין זה, ודו"ק.

ומאיך יעוי' במש"כ ב'תפארת ישראל' (סנהדרין פ"ב משנה ה), שהמשמש את המלך בשעת הגילוח ובבית המרחץ, רשאי לראותו כשהוא מסתפר ובבית המרחץ, מדאי אפשר בלאו הכי עיי"ש, - ולפי"ז ודאי שלספר עצמו מותר לראות את המלך בשעת התספורת.

[אכן יל"ע במה שביאר התפא"י בטעם דבר זה: 'מדא"א בלאו הכי', - וצ"ע בזה, דהרי ישנם אנשים רבים שרוחצים לבד בלי משמשים, - ולכאוי יש מקום לומר בזה, שכל שהוא לצורך המלך שרי בכל עניין, אפי' שבדיעבד המלך יכול להסתדר גם בלי המשמשים, ואפי' כאשר המלך יודע להסתפר בעצמו, מ"מ שרי להסתפר ע"י אחר, ויל"פ].

- ח -

והנה יעוי' במהר"ץ חיות (מגילה טז). שהקשה, איך הי' רשאי מרדכי לגלח שערו, והרי המעשה הזה הי' בחוה"מ פסח, ואסור להסתפר ברגל, - ועיי"ש במש"כ בזה.

והנה לפי כל מש"כ לעיל, יש מקום לתרץ ולומר, שכיון שמרדכי התמנה אז להיות מלך וככל הנ"ל, והרי למלך יש מצוה להסתפר בכל יום וכנ"ל, א"כ י"ל דלמלך מותר להסתפר גם בחוה"מ, וזה הי' ההיתר של מרדכי להסתפר ברגל.

ושוב מצאתי בס"ד, שמרן הגרשז"א צ"ל (שולחן שלמה או"ח סי' תקלא, ב) הסתפק בזה, האם למלך אכן מותר להסתפר ברגל, משום 'מלך ביופיו תחזינה עיניך', אם לאו, עיי"ש, - ומעתה איכא נפ"מ בזה לגבי התירוץ הנ"ל, - ונפלא.

להקלעת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

אבני חז

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת ויקרא

קושי' בפרשה

פ"א י': ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעלה וגו'. הנה בעולה נכתבו הכבשים והעזים בפרשה אחת אבל בשלמים ובחטאת יחיד נתחלקו הכבשים והעזים לפרשיות נפרדות, וביאר רש"י להלן (ג' ז') טעם החילוק "לפי שיש באימורי הכשב מה שאין באימורי העז שהכשב אליתו קריבה לכך נחלקו לשתי פרשות", ובזה מתבאר הטעם שבעולה נכתבו בפרשה אחת לפי שכל איבריה כולם מוקטרים לגבוה וממילא אין חילוקי דינים בין כבש לעז, ודוקא לגבי שלמים וחטאת שאין קריבין מהם אלא אימוריהם בלבד אזי יש בהם חילוק לגבי האליה.

אכן מעתה יש לתמוה א"כ מדוע יש חילוק פרשיות בעולה בין בקר לבין צאן הלא אין שום חילוק בדיני ההקרבה ביניהם שהלא בין כך הכל קרב והיה אפשר שיכתב הכל יחד בפרשה אחת. ועוד יש לעיין שהנה בפרשת שלמים הוקדם כשב לעז ואילו בפרשת חטאת הוקדמה שעירת עזים לכבש נקבה וצ"ב.

ויתכן לומר בזה שבאמת כבש ועז שוים בגודלם ולפיכך חשיבותם שווה, אמנם הבקר עדיף מהם בגודלו וחשיבותו ומשום כך נכתב הבקר אצל העולה בפרשה נפרדת וכבש ועז נכתבו יחד בפרשה אחת, אך כל זה אצל עולה שכל הבהמה קריבה אבל שלמים וחטאת שאין קריבין אלא האימורים אזי נתחלקו כבש ועז לב' פרשות ללמד על האליה שיש בכבש ולא בעז. ולפי"ז יתבאר עוד שדוקא לגבי עולה שהכל קרב אזי חשיבותם שוה אבל בשלמים שרק האימורים קריבין אזי הכבש חשוב מהעז לפי שנוסף אצלו

המשך בעמ' ב'

ביאורים על מגילת אסתר

אשתו, וגם מפני מה הפכה היא והקדימה את תשובתה לאוהביו, שהלא איתא בגמ' מגילה (י"ב ב') "תנא ממוכן זה המן", והנה ממוכן הוא זה שיעץ לחוקק להיות כל איש שורר בביתו ומדבר בלשון עמו, ובגמ' מבואר עוד שע"י חוק זה הוחזק אחשורוש שוטה בעיני הבריות - "אפילו קרחה בביתה - פרדשכא ליהווי" וברש"י - "שאף הגרדן שורר בביתו". ועפי"ז נראה לבאר שהמן יעץ לחוקק חוק זה לפי שהיו לו חיכוכים עם זרש שהיתה חשובה ממנו ושולטת עליו, וכעין מש"כ שם בתוס' ד"ה ממוכן - "יש מדרש שהיה דניאל ולפי שהיה נשוי לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול לכופה לדבר כלשונו יעץ לעשות כן", וא"כ י"ל שגם לפי ברייתא דגמ' הסוברת ש"ממוכן זה המן" יתבאר שהמן יעץ כן מפני זרש אשתו.

ובזה יתבאר שלכך בדוקא הקדים את אוהביו לפני זרש אשתו כדי להוכיח לה שהיא תחתיו ואינה חשובה, והיא בדוקא הקדימה בדברים להוכיח שלמרות הכל היא השולטת והחשובה, ורק אחר שעצתה נפלה אזי הקדים המן ונפנה אליה להוכיח אותה שתראה מה קרה מחמת שהרימה ראשה ועשו כעצתה, ואז נשתתקה וענתה בשפה רפה לאחר דברי כולם.

פ"ד יא: אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית

פ"ד י': ויתאפק המן ויבוא אל ביתו וישלח ויבא את אהביו ואת זרש אשתו. שתי פעמים שלח המן לקרוא לאוהביו ולזרש אשתו, הראשונה בראותו את מרדכי שאינו כורע ומשתחוה לו ונתמלא עליו חימה, והשנית אחר שנדחף לביתו אבל וחפוי ראש אחרי שתחת זאת שיתלה את מרדכי נאלץ עוד להישפל ולהיכנע תחתיו.

והנה בפעם הראשונה כתיב שהקדים את אוהביו על זרש אשתו - ויבא את אהביו ואת זרש אשתו, ובפעם השניה כתיב שהקדים את זרש לאוהביו - ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו. והביאור בזה הוא לפי שהעצה לבוא אל המלך בבוקר ניתנה ע"י זרש אשתו ואילו האוהבים רק נצטרפו לדבריה כדכתיב - ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ גבוה וגו', ולפיכך כאשר נפלה העצה לתלות את מרדכי ואדרבא תחת זאת המן נפל לפניו, משום כך פתח דבריו אל זרש תחילה כאומר ראי מה עלתה לי ע"י שהתגריתי במרדכי, וזהו - ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו וגו', ואז נשתתקה זרש ונצטרפה לדברי האחרים בשפה רפה - ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים וגו' לא תוכל לו.

ויש בנותן טעם להוסיף מפני מה בפעם הראשונה פנה לאוהביו מתחילה ורק לאחמ"כ לזרש

הקרבת האליה וקרבתנו יותר מהודר ולכך הוקדם כבש לעז אצל שלמים, ואילו בחטאת אדרבא צריך שקרבנו יהיה פחות מהודר (שלכך מביא קרבן נקבה וללא מנחות ונסכים וכן מנחת חוטא מובאת ללא שמן ולבונה) ולכך נכתב בחטאת תחילה שעירת עזים, ועוד סברא יש בה שראוי להביא עז שניכר בה שהיא נקבה ועי"ז נודע לכל שהיא חטאת ומתבזה ומתכפר טפי (ומשא"כ כבש שמוסתר ע"י האליה), וכדאמרינן בסוטה ל"ב ב' לגבי חטאת ע"ז שמביא דוקא שעירת עזים כדי שיתבזה בה.

והנה במתני' דסוף כריתות (כ"ח א') איתא - "ר"ש אומר כבשים קודמין את העיזים בכל מקום יכול מפני שהן מובחרים מהם ת"ל ואם כבש יביא קרבנו". ומבאר רש"י שבכל דוכתא כתיב מן הכבשים והדר מן העזים תקחו (ולכך הקרבת כבש קודמת כאשר שניהם לפנינו להקרבה), יכול האומר הרי עלי עולה ויש לו כבש ועז יביא כבש, ת"ל ואם כבש וכו' (וביאר שם רש"י דמהא דהוקדם בחטאת עז לכבש אלמא איזה שירצה יקריב). ועוד דרש רבינא שם שהם שקולין מדכתיב בשלמים אם כבש וגו' ואם עז וגו' משמע שהם שקולין ואיזה מהם שירצה יקריב. ולכאורה מוכח דאין חילוק כלל בחשיבות בין כבש לעז, ודלא כהנ"ל.

אכן יש לחלק דמצד ההבאה אין חילוק ביניהם לפי שהם שקולין בחשיבותם אבל מצד ההקרבה כבש חשוב מעז משום שגם אלייתו קריבה, והתורה סידרה אותם עפ"י סדר ההקרבה הגם ששקולין מצ"ע אך יכול להביא מה שירצה, וכדמוכח ברישא דאמרי' "כבשים קודמין לעזים בכל מקום" לפי שתמיד נכתב בתורה ברישא (ומשא"כ בחטאת שעדיף שקרבנו יהיה פחות מהודר וכנ"ל). ובהוריות (י"ג א) איכא פלוג' דתנאי מה קודם בהקרבה אי כבשת יחיד או שעירת יחיד, דמ"ד שעירה עדיפא משום שנתרבתה אצל עבו"ז ומ"ד כשבה עדיפא שכן נתרבתה באליה, ומוכח כנ"ל שאיכא סברא להקדים כבש בהקרבה משום שאף האליה קריבה.

אשר לא יקרא אחת דתו להמית וגו'. יש כאן קושיא גדולה וכי אסתר היא ככל איש ואשה הלא המלכה אשת המלך היא, וכי אין אשה יכולה לבוא אצל בעלה. עוד יש להוסיף ולהקשות ביותר שהנה אצל המן מצאנו שכאשר רצה לתלות את מרדכי השכים ובא בבוקר אל המלך הגם שלא נקרא אליו, וא"כ היתכן לומר שהמן נחשב אצל המלך יותר מהמלכה, אתמהה.

ובאמת יש לחלק שאצל המן כתיב "והמן בא לחצר בית המלך החיצונה" ולא בא המן אל החצר הפנימית שעליה דברה אסתר, והמלך הוא שקרא לו להיכנס - "ויאמר המלך יבוא". ועדיין היא גופה תימה א"כ מדוע לא יכלה אסתר לבוא אף היא אל החצר החיצונה. ואולי ידעה אסתר שאין מן הדרך שתבוא המלכה ותמתין בחצר החיצונה כשאר כל האנשים ובעל כורחה תהיה חייבת להיכנס פנימה כאשת המלך. וגם יש לומר שבאמת המן היה קרוא אל המלך מדי יום ויום והיה היותר קרוב אליו מכל שריו ועבדיו, ומשום כך ידע שיכול לבוא אל המלך בכל רגע ובאמת היתה כוונתו להיכנס אל החצר הפנימית, אך כיון שהקדים להשכים המתין עד שהמלך יקום ויוכל להיכנס, ומשא"כ אסתר שלא היתה קרואה אל המלך ולא היתה מצויה אצלו תמיד ולכך חששה להיכנס אשר לא כדת לפי שאסור להיכנס שם לכל אשר לא יקרא. אכן עדיין הקושיא הראשונה בעינה עומדת מדוע צריכה רשות להיכנס והלא המלכה ואשת המלך היא.

ואשר נראה מוכח מזה שאף כאשר נתמנתה אסתר למלכה לא נעשתה בזה למלכה חשובה כפי שהיתה ושתי מקודם, ואף לא

נהג בה כאשה רגילה לכל דבר שמצויה אצלו תמיד אלא היה קורא לה רק לעתים כאשר חפץ בה, וכפי שאמרה אסתר - "ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום".

וסיבת הדבר היה מחמת שלא גילתה את עמה ומולדתה ולכך לא היה אחשוורוש יכול להחשיבה ולהתנהג עמו כאשתו החשובה וכבת מלכים שמא תימצא שהיא אסופית ובת בלי שם או שמא באה מאומה בזויה או בת לעבדים ושפחות, וזה גופא היה הטעם של מרדכי שציוה עליה אשר לא תגיד כדי שעל ידי כך לא תהיה מצויה עמו כאשתו לכל דבר.

ומוכח עוד שמשום כך נהג בה כאשה אחת מיני נשים רבות הגם ששם כתר מלכות בראשה, וכפי שנאמר "ובהקבץ בתולות שנית" והיינו שלא הפסיק את ענין בית הנשים והיו לו עוד נשים ופילגשים רבות על אסתר. ובגמ' מגילה (י"ג א') מבואר שעשה כן משום האי טעמא שלא גילתה את עמה ומולדתה, דאיתא שם - "ובהקבץ בתולות וגו' אזיל שקל עצה ממרדכי (שתגלה לו את עמה ומולדתה) אמר אין אשה מתקנאה אלא בירך חבירתה (והיינו שיעץ לו להמשיך את ענין בית הנשים) ואפי' הכי לא גליא ליה דכתיב אין אסתר מגדת מולדתה וגו'". ומתבאר שמחמת זאת שלא גילתה את עמה התייחס אליה אחשוורוש כאל אשה אחת משאר נשים (הגם שהשימה בראש ונתן כתר מלכות בראשה), ולזה גופא נתכוון מרדכי בעצתו זו לאחשוורוש על בית הנשים וגם בעצתו לאסתר שלא תגלה. (ובזה מובן ענין הצניעות שהיתה באסתר שלא גילתה את ייחוסה שהרי עי"כ ירד מאוד כבודה ומעמדה).

מגילת הסתר

הנה במגילת אסתר רב הנסתר על הגלוי והרבה דברים ממעשה המגילה לא נתפרשו בה או שנכתבו רק ברמז, וכגון מה שהיה אחשורוש מלך רשע ועריץ והמעשה שנשתמש בכלי המקדש, ושחטאו ישראל שהשתתפו בסעודתו, ושהיה מעיקרא שונא ישראל מובהק ורצה אף הוא בגזירה על עם ישראל כדאמרינן בגמ' (י"ד א') במשל החרין והתל, ומה שהיתה אסתר אשתו של מרדכי, ושאחשורוש נתקנא בהמן על אסתר ועל כך נדדה שנתו כדאמרי' בגמ' (ט"ו א') ועוד כהנה רבות כמבואר בגמ'.

וטעם הענין שלא נכתבו בפירוש לפי שהמגילה נכתבה תחת יד אחשורוש ולפיכך נזהרו בכבודו והיו צריכים לכתוב ברמז, וגם חששו מלכותבה להתגרות באומות לפי שעדיין היו בגלות תחתייהם וכדאמרי' בגמ' (ז' א') "שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות", אמנם אסתר טענה להם "כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס" (וכבר יהיו רואים שם מה שאירע להם ע"י ישראל), ונמצא שהכל נכתב בהרשאת המלכות והיה חשוב כספר מספריהם של מלכי מדי ופרס, ולכך נכתבה המגילה באופן זה שרוב דבריה הם ברמז ובהסתר.

ועל כולנה איכא הסתר במגילה שלא נזכר בה שם שמים כלל ורק נרמז בכמה מקומות שנכתב שם המלך, וביותר אפילו במקום שנצרך ומתבקש לכותבו אעפ"כ שם שמים נעדר ממנה באופן שזועק ממש, כגון כאשר הגיע דבר הגזירה לבני ישראל דכתיב "אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים" ולא נכתב כלל מה שהתפללו והתחננו לפני השי"ת על רוע הגזירה וכאילו לא נודע מה עשו בצום ובכי זה וכביכול לא היה אלא רק אות של צער ותו לא, ואפילו אצל מרדכי לא כתיב אלא רק "ויזעק זעקה גדולה ומרה" ולא נכתב בפני מי זעק והתחנן על זאת, וכן בצום של יהודי שושן לא נזכר. וכן בעת ההצלה כתיב שעשו אותו יום משתה ושמחה ולא כתיב שהיה הודיה לה' על נס הצלתם.

המשך בעמ' ד'

נזכר "ושתי המלכה" חוץ מב' מקומות שנכתב "המלכה ושתי" - הא' "ותמאן המלכה ושתי" והיינו שזה היה סיבת סירובה מחמת שראתה את עצמה כמולכת עימו, והב' בשאלת אחשורוש לחכמים "כדת מה לעשות במלכה ושתי" שהתייעץ היאך לנהוג למול טענת ושתי שמולכת עימו ואינה כפופה לו.

אמנם לאחר החוק של "להיות כל איש שורר בביתו" א"כ ממילא אין האשה משתווה לבעלה, וחוק זה נחקק בעצת ממוכן בגלל התנהגותה של ושתי ע"מ למען שלא יישנה עוד מקרה מעין זה אפילו באשת המלך, וזו היתה עצתו כנגד טענת ושתי שמאחר שהאשה כפופה לבעלה שוב אינה שווה לו, ונמצא שמעתה אין המלכה משתווה לבעלה ואינה מולכת עמו ומכאן ואילך אחשורוש משל לבדו ולא היה תואר "מלכה" אלא לשם כבוד. (ובזה מתיישב עוד היאך חששה אסתר מלבוא אל המלך בלי שנקראה הגם שהיתה המלכה, לפי שלא היה לה מעמד של מלכה בפועל ומצד מה שהיתה אשת המלך כבר נתבאר שלא היתה אשתו החשובה והמצויה אצלו).

ועפ"י זה נראה לבאר עוד שכעת כאשר נשאה אסתר חן בעיניו ואמר לה "עד חצי המלכות ותעש" יתבאר על דרך הפשט שכ"כ נתרצה לה עד שהסכים לבטל את החוק ההוא שנחקק בגלל ושתי ולהחזיר לה את מעמד המלכות בפועל וזהו "חצי המלכות" כפי מה שראוי להיות לה כמלכה, וכמש"כ רש"י כאן - "ופשוטו של מקרא אף אם תשאלי ממני חצי המלכות אתן לך" והיינו שלא הכוונה על בקשה ששקולה לחצי

ועי' מש"כ רש"י להלן (ז' ה') אחר שגילתה לו את ייחוסה - "בתחילה היה מדבר עמה על ידי שליח עכשיו שידע שממשפחת מלכים היא דבר עמה הוא בעצמו", ומבואר ככל הנ"ל שלא התייחס אליה כלל כאשה חשובה אפילו בעת דברו אליה כל זמן שלא גילתה את ייחוסה (ואולי הכוונה שבפרהסיא לא היה מתיחס אליה ישירות אלא רק ע"י שליח כדי שלא יתגנה על ידה אך בצנעה כן דיבר עמה). ומתבאר עוד מה שאמרה אסתר למרדכי "וכאשר אבדתי אבדתי" היינו שע"י שתגלה לו כעת את עמה ומולדתה שוב תהיה חשובה אצל אחשורוש ומצויה אצלו תמיד בעל כרחו.

ומעתה מיושב מה שהקשינו היאך חששה אסתר מתחילה לבוא אל המלך כרצונה, שהרי אינה אלא אחת מני נשים רבות ולא היתה מצויה אצלו אלא רק כאשר נקראה על ידו.

פ"ה ג': ומה בקשך עד חצי המלכות ותעש. נראה לבאר על דרך הפשט שלא היתה אסתר נחשבת באותה דרגת מלוכה של ושתי (נוסף על מש"כ לעיל שלא התנהג עמה כאשתו החשובה), לפי שושתי מלכה ביחד עם אחשורוש ממש (וכפי שנאמר שעשתה משתה "בית המלכות אשר למלך אחשורוש"), שהרי היא היתה בת מלכים ומיוחסת הימנו, ובגמ' מבואר שהיתה נחשבת דור רביעי של מלכות נבוכדנצר ומוכח בזאת שהיה לה כח מלכות והיתה שוה עם אחשורוש במלכות.

ומשום כך לא חששה ושתי לסרב לפקודת אחשורוש לבוא במשתה לפניו מאחר שראתה את עצמה שווה אליו במלוכה, ומדוייק כן בלשון המקרא דהנה בכל מקום

ובכלל אופן תיאור הניסים במגילה נכתב שלא כפי הדרך שבשאר ספרי הנביאים, שדרך כל ספרי הנביאים להוכיח שהכל נעשה ע"י השי"ת ועל כל דבר ודבר שאירע לבני ישראל נכתב בהם שהשי"ת הוא העושה ואת הסיבות למה שעשה, שבתחילה כאשר חטאו לפניו שלח להם איזו פורענות ונתנם למשיסה לפני איזו אומה וכאשר שבו לפניו בתשובה אזי שלח להם ישועה באופן כזה וע"י פלוני, ושום אירוע אינו נעשה באופן טבעי אלא הכל ממנו יתברך, ולעומת זאת תיאור המגילה כולו הינו של השתלשלות אירועים טבעיים כביכול של המלכת אסתר תחת ושתי ושל עליית המן וגזירתו על היהודים עד נפילתו ביד אסתר, ולא כתיב שבני ישראל חטאו לפני הגזירה ולא ששבו בתשובה לאחריה וגם לא נודע מה היה חטאם וכמו שנתבאר שלא נזכר בה כלל שם שמים, והדבר אומר דרשני מדוע נכתבה באופן זה. וכתב האבן עזרא שהטעם שלא נכתב שם ה' במגילה לפי שהיא היתה מכלל הכתבים של מלכי מדי ופרס והם היו מוחקים את שם ה' וכותבים שם של ע"ז תחתיו ולפיכך נמנעו מלכותבו כלל, ולכך מובן גם שנמנעו לכתוב איך שהכל מידי השי"ת ושחטאו לפניו ואח"כ חזרו בתשובה לפניו וכנ"ל, והיינו ככל מה שכתבנו למעלה שכל המגילה נכתבה תחת יד אחשורוש והיה צריך לפרש את כל דבריה בהסתר כפי המובן לאחשורוש ובני פרס.

וכל זה הוא יסוד הנס המיוחד של מגילת אסתר, שהגם שעדיין היו בגלות בבל תחת יד העכו"ם ואף לאחר הצלתם מגזירת המן טרם נגאלו מתחת ידם אעפ"כ נעשה עמהם נס זה, כדאמרינן בגמ' (י"ד א') "אכתי עבדי אחשורוש אנן" שלכך לא תיקנו לומר הלל על נס פורים אלא רק לומר שירה על שניצלו ממות לחיים, והיא גופא גודל ההודאה והשמחה שגם כאשר נמצאו בגלות ובהסתר פנים מהשי"ת אכן באמת לא נטשם ולא עזבם והרי הוא משגיח עליהם לבין האומות ומושיעם כאשר צריכים ישועה, ונמצא שזה נס שבתוך ההסתרה ולפיכך צורתו של נס זה הוא בתוך מהלך הטבע ואין בו נס גלוי מחוץ לטבע שהרי עדיין היו בזמן הסתר פנים, אך זהו גופא גודלו של הנס להורות שאין ההסתר אלא לפנים אבל באמת השי"ת משגיח עלינו ומצילנו תמיד כאשר אנו שבים אליו. ומשום כך המבנה הטבעי של המגילה משקף את צורת הנס ומלמד שבעצם כל הטבע וההסתרה הכל נס, וממילא נמצא שמה שנכתב באופן זה מחמת שנכתב תחת יד אחשורוש הרי זה ביטוי של הנס המתאים לתקופת גלות ולשעבוד האומות. ובגמ' חולין (קל"ט ב') דרשינן "אסתר מן התורה מנין - ואנכי הסתר אסתיר" וברש"י - בימי אסתר יהיה הסתר פנים וכו', והיינו כנ"ל שיסוד נס המגילה הוא מתוך ההסתר פנים ולפיכך אף דבריה בהסתר.

מלכות אלא הכוונה על חצי המלכות ממש שתהיה מלכה בפועל וכפי שהיתה ושתי קודם לכן.

ואם כנים הדברים נראה לבאר עוד שבאמת נשתמשה אסתר בכח זה של חצי המלכות שביקשה לסלק את המן שהיה משנה למלך והיה לו כח של חצי מלכות, ולשים את מרדכי תחתיו שיהיה משנה למלך מכח חצי המלכות שנתן לה אחשורוש. וביותר נראה לומר שדוקא לאחר שמתה ושתי ונקבע החוק שהאיש שורר בביתו ואין האשה מושלת עמו, אזי כתיב אחריו "אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן וגו'" שכעת יכל להיעשות משנה למלך תחת כח המלכות שהיה לושתי מקודם (ואולי אף משום כך יעץ זאת למלך באופן הזה כדי שיוכל להתמנות למשנה למלך). וכעת כאשר נשאה אסתר חן בעיני המלך והחזירה למעמד שיהיה לה כח מלכות, אזי ביקשה לסלק את המן שהחזיק בכח של חצי מלכות ולשים את מרדכי תחתיו.

ועפ"ז יתבאר עוד היטב ענין "בית המן" שנתן המלך לאסתר, וכי המלכה חסרה בתים שנתן לה את ביתו של המן, אלא העניין הוא שזה היה בית המשנה למלך ולכך כעת כשנתן לה כח מלכות נתן לה עמו את בית המשנה למלך, והיא הפקידה את מרדכי עליו כדכתיב - "ותשם אסתר את מרדכי על בית המן", וגם עשאתו משנה למלך מכח המלכות שניתן לה - "כי הגידה אסתר מה הוא לה". וראיה לדבר דהנה אחר ששבה ונתחננה לפניו על עמה ענה לה אחשורוש - "הנה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו על העץ וגו' ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וגו'". וצ"ב מה ענין בית המן לתשובתו שיכתבו כטוב בעיניהם, ולהנ"ל מתבאר היטב לפי שזה היה בית המשנה למלך ולכך אמר להם שבזה נתן להם את כח המלכות לעשות כטוב בעיניהם.

פרפראות מגילה

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור
קרית יערים
ונכד מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל

עד חצי המלכות

הנה מצינו ששאל אחשוורוש לאסתר המלכה ד' פעמים במגילה מה שאלותיה ובקשותיה: "בפעם הראשונה בפ"ה פ"ג דכתיב: "ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך **עד חצי המלכות** וינתן לה", וע"ז ענתה אסתר בפ"ד שם: "ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לו". ובפעם השניה בפ"ו שם נאמר: "ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך וינתן לה ומה בקשתך **עד חצי המלכות** ותעש", וע"ז ענתה אסתר בפ"ח שם: "אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך:

ובפעם השלישית שאל בפ"ז "ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה שאלתך אסתר המלכה

ותנתן לה ומה בקשתך **עד חצי המלכות** ותעש: וע"ז ענתה אסתר שם: ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתך", ואילו בפעם הרביעית נאמר בפ"ט פ"ב "ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני המן

בשאר מדינות המלך מה עשו ומה שאלתך וינתן לה ומה בקשתך **עוד** ותעש: וע"ז ענתה שם: "ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום ואת עשרת בני המן יתלו על העץ", עיי"ש.

וצ"ב במה דנשתנו דבריו של אחשוורוש, דבכל הג' פעמים הראשונות אמר "עד חצי המלכות וינתן לה" או

עד חצי המלכות ותעש" ואילו בפעם הרביעית לא נאמר "עד חצי המלכות" אלא רק אמר בסתם "לה וימה

בקשתך עוד ותעש". ובפשטות י"ל עפ"י ד' הגמ' במגילה דף טז,ב דאמרי' על פסוק זה: "ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים אמר רבי אבהו מלמד שבא מלאך וסטרן על פיו" ופירש"י ז"ל: "שהרי התחיל לדבר בלשון כעס, וסופו אמר מה שאלתך", עיי"ש ובמהרש"א שם כ' ז"ל: "ממה שהיה חושב למספר ההרוגים ה' מאות וי' בני המן בשושן זולת שאר מדינות מלך מה עשו משמע שהיו הרבה בעיניו וכעס" ולפי"ז י"ל דבאמת לא רצה לשאול מה בקשתה כלל, ואדרבה אחשוורוש כעס על ריבוי ההרוגים, ורק דבא מלאך וסטרן על פיו, ושוב לא הוסיף "עד חצי המלכות" כיון דכל סיום דבורו היה עפ"י המלאך, ודו"ק.

והנה עוד צ"ב בזה במה שענתה לו אסתר בפעם הרביעית "ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום ואת עשרת בני המן יתלו על העץ", עיי"ש. ופירש"י ז"ל: "ואת עשרת בני המן יתלו- אותן שנהרגו", ור"ל דהרי מבואר בהסוגיא דמגילה דף טו,ב אי היו לו שלושים או שבעים או מאתים ושמונה בנים, עיי"ש, וזש"כ דמה דבקשה היה על אותן עשרת בני המן שהרגו היהודים בשושן, וצ"ב דמה דבקשה בזה, וכיון דנהרגו מקודם מה ניתוסף בזה שיתלו אותם על העץ, והדברים צריכים ביאור.

אולם נראה, דהנה בהסוגיא דמגילה דף יא,ב מבואר דמלכי התקופה בלשצר ואחשוורוש פחדו מהנבואות של ירמיהו ודניאל אודות הגלות שתמשך שבעים שנה ואח"כ יבנה המקדש בשנית, וכדאיתא בירמיה פכ"ט

פ"י "כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם... להשיב אתכם אל המקום הזה, עיי"ש. ומה דעשה אחשורוש המשתה רק בשנה השלישית למלכותו היה מפני שאז נסתיימו השבעים שנה, וכיון שראה שלא נבנה בית המקדש הוציא את כלי המקדש להשתמש בהם בשעת המשתה וכדאיתא שם: "כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרוק אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו", ובאמת שעשה טעות בחשבון יעויש"ה בכל הסוגיא ובתרגום שני בפ"א.

והנה יעוין ברש"י בפ"ט פ"י שכתב וז"ל: "עשרת בני המן - ראיתי בסדר עולם אלו עשרה שכתבו שטנה על יהודה וירושלים כמו שכתוב בספר עזרא (עזרא ד) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על ישבי יהודה וירושלם, ומה היא השטנה לבטל העולים מן הגולה בימי כורש שהתחילו לבנות את הבית והלשינו עליהם הכותים והחדילום וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנשא המן, דאג שלא יעסקו אותן שבירושלים בבנין ושלחו בשם אחשורוש לשרי עבר הנהר לבטלן", עיי"ש. ויעוין במגילה דף טו, ב, בסופו דאיתא: "ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים מלמד שנקראים מאיליהן וימצא כתוב כתב מבעי ליה מלמד ששמשי מוחק וגבריאל כותב", ופירש"י ז"ל: "שמשי - סופר המלך, שונא ישראל היה, ומימות כורש היה, כמו שנאמר בספר עזרא (פרק ד) שכתב שטנה על בנין הבית, עד שבא כורש וביטלו, ואף בימי אחשורוש עשה כן, שנאמר (שם) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה", עיי"ש. והנה הך שמשי היה מבני המן וכדמבואר להדיא ברש"י בספר עזרא פ"ד פ"ט שכ' ז"ל: "שמשי ספרא - ושמשי היה סופר הוא שמשי בנו של המן", עיי"ש. והוא היה אותו שנתלה על העץ עם שאר אחיו [ונקרא גם בשם פרשנדתא במגילה].

והנה במה דאמר אחשורוש **"עד חצי המלכות"** יעוין בפירש"י בפ"ה פ"ג שכ' ז"ל: "עד חצי המלכות - דבר שהוא באמצע ובחצי המלכות הוא בית המקדש שהתחילו לבנותו בימי כורש וחזר בו וצוה לבטל המלאכה ואחשורוש שעמד אחריו גם הוא ביטל המלאכה ופשוטו של מקרא אף אם תשאלו ממני חצי המלכות אתן לך", עיי"ש והוא מהסוגיא דמגילה דף טו, ב, עיי"ש. והיינו דאחשורוש אמר לה דכל בקשותיה יתן לה מלבד בקשתה לשוב ולבנות את בית המקדש, וזה היה משום כתב השטנה שנכתב שלא יבנו הבית והיינו דאף דכורש ביטל את כתב השטנה, מ"מ חזרו בני המן ע"י שמשי הסופר וכתבו שוב כתב שטנה לבטל בנין הבית.

ואשר לפי"ז מובן היטב, דלאחר שעשרת בני המן נהרגו, שוב בטלה הגזירה וכתב השטנה, וזהו שכתוב **"ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני המן בשאר מדינות המלך מה עשו ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש"**, דשוב לא אמר "עד חצי המלכות" כיון דבטלה הגזירה ויכולה לבקש גם על המשך בנין בית המקדש שנפסק בזמן חיותם של המן ובניו.

ומה שענתה לו אסתר: **"ואת עשרת בני המן ותלו על העץ"**, ואף דנהרגו מקודם מ"מ בקשה עוד שיתלו אותם על העץ, והביאור בזה נראה דהנה יעוין בפרקי דרבי אליעזר פרק נ' דאיתא וז"ל: "אמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, מיד צוה המלך לתלותו שנאמר ויאמר המלך תלוהו עליו, באותה שעה מה עשה אליהו ז"ל נדמה כחרבונה אחד מסריסי המלך אמר יש עץ בביתו של המן מבית קדשי הקדשים גבוה חמשים אמה שנאמר 'יעש אולם העמודים חמשים אמה ארכו' מיד צוה המלך לתלותו שנאמר ויאמר המלך תלוהו עליו לקים מה שנאמר [עזרא פ"ו פ"א] 'יתנסח אע מן ביתיה; ואומר ויתלו את המן על העץ אשר הכין לו למרדכי', עיי"ש. והיינו דגזירת המן לתלות את מרדכי על העץ היתה מכוונת שיתלו אותו על העץ שניטל מבית קדש הקדשים, והיינו לפי גזירת המן ובניו לבטל בנין הבית, ובמה שיתלה אותו על העץ של בית קוה"ק מראה שהנבואה שיחזור ויבנה הבית לא מתקיימת.

וזהו שענתה אסתר לאחשורוש על שאלתו **"ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים**

ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני המן בשאר מדינות המלך מה עשו ומה שאלתך וינתן לך ומה

בְּקִשְׁתְּךָ עוֹד וְתַעֲשֵׂה, דהיינו ששוב בטלה הגזירה על ביטול בנין הבית ע"י שהרגו את בני המן כותבי

כתב השטנה, ועז"ה דהשיבה אסתר "וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי הָמֶן יִתְּלוּ עַל הָעֵץ", עיי"ש. דאף דנהרגו מקודם מ"מ בקשה עוד שיתלו אותם על העץ, והיינו אותו העץ שנתלה עליו המן וכדמבואר בהסוגיא דמגילה דף טז,ב, עיי"ש. ובקשתה היתה דעי"ז שיתלו אותם על אותו העץ יווכח לכל שאותה גזירה של ביטול בנין הבית בטלה, וכמש"נ.

פורים כיום הכיפורים

"יום כפורים ופורים המה בדרגא חדא - כשמו יום כ-פורים שזה וזה שוים" [תיקוני זוהר כא,נז] וראיתי מובא בשם היהודי הקדוש מפשיסחא וז"ל: "ולכאורה איך הם שוים הלא יום כפורים מחויבים לענות נפשינו מאכילה ושתייה ומשאר ענינים הגשמיים, ופורים הוא להיפך מצוה לאכול ולשתות ולהתענג ולשמוח בשמחת פורים דייקא, אך נחזה אנן כשמצרפין הזהב בהכור יש שני מיני צירוף מתחילה מפרידין הפסולת מן הזהב בהתיך אותו בכור כמה פעמים לצרפו היטב לבל ישאר שום פסולת בזהב וישאר נקי וברור וצלול כראוי, ואחר כך בוררין מן הפסולת הנ"ל כל פרורי זהב שנשארים עוד בהפסולת וישאר הפסולת לבד בלי שום תערובות זהב כלל, כמו כן בענייני הבירורין יש גם כן שני מיני בירורין היינו מתחילה מחויבים לברור הרע מן הטוב לבל ישאר שום בחינת רע חלילה בהטוב וישאר הטוב נקי וברור כראוי. ואחר כך מחויבים לברר מן הרע מה שנשאר אצלו עוד מעט טוב באפס מה מחויבים לברר ממנו הכל וישאר רק הרע לבדו, והבירור בשניהם הוא לכוונה אחד רק לברר הטוב מן הרע.

וזה הענין כאן ביום הכיפורים מחויבים אנחנו לברר הרע מן הטוב שישאר הטוב נקי וברור לזאת אסורים באכילה ושתייה ושאר דברים הגשמיים כי המה מבחינת הרע, ובהתענה עצמו מן כל הנ"ל מהר יוכל לברר הרע כולו לבל ישאר שם חלילה שום נדנוד ויהיה בחינת הטוב נקי וצלול, ובפורים מבררים הטוב מן הרע מה שנשאר עוד מעט בחינת טוב בתוך הרע לכן מחויבים לאכול ולשתות ולשמוח על כוונה הראויה וטובה בכדי שיברור הטוב מן הרע היטב הדק, ועל פי האמת הבירורין הם ענין אחד רק לברר הטוב שיהיה נקי וברור לזאת שוים הם במדרגתם וצדקו דברי התיקונים הנ"ל.

ועל פי זה נוכל לומר שלזה תמיד הקביעות מן יום הכיפורים אין באפשרות לחול ביום שיחול בו פורים ועל פי המשנה בכלים פי"ז מי"ד [לגבי טומאת כלים]: "מה שנברא ביום הראשון יש בו טומאה [ומשו"ה כלי חרס שנברא מאדמה שנברא ביום הראשון יש בו טומאה], בשני אין בו טומאה [שבו נברא הרקיע], בשלישי יש בו טומאה [שבו נבראו אילנות, וכלי עץ הנעשים מהם מקבלים טומאה], ברביעי [נתלו המאורות ואין בהם טומאה], ובחמישי אין בהם טומאה [שבו נבראו עופות ודגים, ואם עשה מהן

כלים אין מקבלים טומאה] **חוץ מכנף העוז** - [כנף העזניה, דרבנן גזרו טומאה בכלים הנעשים ממנה דאתי לאחלופי בשאר כלים], כל שנברא ביום הששי טמא - [חיות ובהמות ושרצים ואדם]. אם עשה כלים מעצמותיהן או מעורותיהן, מקבלים טומאה", עיי"ש.

ולזאת יום ראשון שיש בו טומאה יוכל לקבוע בו פורים מחמת שהבירור אז טוב מן הרע וכנ"ל ויום כיפורים אין באפשרות לקבוע בו כי אז הבירור רע מטוב ומחמת הטומאה קשה לברר ויום שני אין בו טומאה יוכל לקבוע בו יום הכיפורים מחמת שאין בו טומאה יוכל לברר רע מהטוב ופורים אי אפשר לחול בו כי הבירור הוא בהיפך וכנ"ל יום שלישי יש בו טומאה יכול לקבוע בו פורים ויום הכיפורים אין יכול לחול בו וכנ"ל יום רביעי אין בו טומאה יחול בו יום הכיפורים ופורים אין לקבוע בו, יום חמישי מדאורייתא אין בו טומאה אך רבנן גזרו בו טומאה, ולכך יכול לקבוע בו יום הכיפורים שהוא מדאורייתא ומדאורייתא אין בו טומאה, אך פורים יחול בו כי מדרבנן גזרו בו טומאה ופורים הוא גם כן מדרבנן ויכול לקבוע בו כנ"ל, יום שישי יש בו טומאה יכול לקבוע בו פורים כנ"ל אבל יום הכיפורים אין באפשרות לחול בו משום הטומאה יום שבת אין בו טומאה כי הוא כולו קודש יוכל לקבוע בו יום הכיפורים אבל פורים אין באפשרות לקבוע בו הכל לפי ענין הבירורין הנ"ל והבן כי הוא הפלא ופלא, עכ"ד הנשגבים.

והנראה להוסיף בזה עוד דהנה מצינו דיום חמישי יכולים לחול בו גם פורים וגם יום הכיפורים, והיינו לפי שנבראו בו העופות אשר כנף העוז שהוא העזניה שהוא עוף טמא דמדאורייתא כלים הנעשים ממנו טהורים ומשו"ה נחשב ליום טהור, וגם פורים יכול לחול בו כיון דעכ"פ כנף העוז טמא מדרבנן משום גזירה, ולכן גם חג הפורים דכל עצמו אינו אלא מדרבנן יכול לחול בו.

ונראה דהנה העזניה נקראת בשם זה מפני שני טעמים [עיי'ן באבן עזרא ובחזקוני ויקרא פי"א פי"ג] "עזניה היא עזה וחזקה לדרוס ושמה אבישטרו"ץ ואוכלת ברזל וזכוכית, וגם לזה נקרא עזניה", ועוד "

העזניה - ועל שם עזותה ועקשותה נקראת כך", עיי"ש. והיינו דשרש שמה הוא גם מלשון "עזה וחזקה"

- והוא משרש "עוז", וגם מלשון "עזותה ועקשותה" והוא משורש עזות.

והנה בקביעות סדר י"ח ברכות דשמונה עשרה [וי"ט ברכות לאחר שתקנו ברכת ולמלשינים] והכוונה שבהם איתא בירושלמי פ"ב דברכות ה"ד "אמר שמואל אנא מנית אפרוחי"א" וכתב במאמר בית תפילה [להגר"י העליר] בשם תלמידי הגר"א שהכוונה ל"ט העופות הטמאים שבתורה שכל אחד מהם מרמז

לפי הסדר לאחת מי"ט ברכות התפילה לאחר שהוסיפו את ברכת ולמלשינים וכתב שם ז"ל: "גבורות

- כנגד עזניה ע"פ הכתוב הבו לה' כבוד ועוז כדאיתא בגמרא מנין שאומרים גבורות שנא' הבו לה' כבוד

ועוז וכן טבעו של העזניה מלשון עוז ועל שם שהיא חזקה וקשה שמראה על גבורתה", עכ"ל.

והנה הגר"א במשלי פל"א עה"פ עוז והדר לבושה כתב: "עוז הוא יוהכ"פ כמ"ש ועוז מלך משפט אהב,

עוז בידך וגבורה בימינך כי אז גבורתו", ונמצא דהעוז דיוה"כ הוא כנגד גבורת השם וע"ש חוזקו וגבורתו. ונראה דהעזניה שכנגד יוה"כ הוא מלשון חוזק ועוז, וכמש"נ.

ואילו גבי פורים נראה דהוא כנגד עזותה של העזניה והוא למה דנאמר במשלי פכ"ט "גאות אדם תשפילנו" ואיתא ע"ז במדרש במדבר רבה פי"ג פ"ה [וכ"ה בפסיקתא] "גאות אדם תשפילנו - זה עמלק שנתגאה על הקב"ה בחירופיו ובגידופיו", ואיתא שם בפ"י מתנות כהונה: "ונקרא עמלק ראשית גויים מלשון גאווה והתנשאות ותראה שעמלק בגימטריה רם התרוממות וגאווה וכן מצאנו במשלי [פכ"א פכ"ד] שבעל הגאווה שנקרא לץ "זד יהיר לץ שמו" ועל הפסוק "לץ תכה ופתי יערים" [שם יט כה] דרשו חז"ל זה עמלק כי עמלק הוא היצה"ר והשאור שבעיסה וסימנו התפיחה וההתגדלות שהם אותות הגאווה" עכ"ד, עיי"ש.

ומצינו עוד במדרש תנחומא פרשת יתרו פ"ג על גאותו ועזותו של עמלק "אמר הקב"ה כך הרהרתם היש ה' בקרבנו אם אין הרי הכלב נושך אתכם לכך ויבוא עמלק". וביאר הגר"א דהרי מצינו שעמלק נקרא בשם כלב והיינו בגלל עזותו שהרי הכלב הוא סמל העזות כדכתיב "והכלבים עזי נפש" ובביצה כה,ב איתא "ג' עזין הן - כלב שבחיות", עכ"ד. ולפי"ז י"ל דהעזניה שכנגד פורים הוא מלשון עזות שבעמלק.

ונפלא הדבר שפורים לעולם יחול בימים א', ג', ה' וביום ו' דהם ימים שנברא בהם טומאה, וגם יום ה' דביסודו הוא יום טהור, דמדאורייתא אין במה שנברא בו טומאה ומשו"ה יכול לחול בו יוה"כ, מ"מ כיון דמדרבנן גזרו טומאה על מה שנברא מכנף העוז, שוב יכול לחול בו יו"ט דפורים דהוא מדרבנן. ונמצא

דארבעה ימים שחל בהם פורים הם ימי טומאה והווי ימי "גאווה" [ימי גימ"ל, אל"ף, וא"ו וה"א], ומשום

דכל עצמותו של החג דפורים הוא כנגד גאותו של עמלק, והעזות שלו, "וגאותו נשברה", וכמש"נ.

לקראת שבת מלכתא

הסטייפלער אמר "מעיל עבורי", ואני אמרתי "ש"ס לחיים"... ומה אתה חושב, מי ניצח בוויכוח? היא שאלה עם חיוך גדול, "אני ניצחתי! קנינו לו ש"ס בכסף הזה. הנה תסתכל", אמרה והצביע על הש"ס הישן של מרן.. "וכל זה בזכות ההתעקשות שלי!"

שיחה רוויה הוד עם הגאון רבי גדליה הוניגסברג שליט"א נכדו חביבו של מרן שר התורה רבינו הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל - במלאות שנתיים להסתלקותו

יעקב א. לוסיגימא

אבל בשעות של בוקר יום השבת, הבית היה ריק
"האמת שהשעות הללו היו השעות הכי טובות בשבוע לדבר עם הרבנית, כי בכל ימות השבוע היא היתה עסוקה בקבלת קהל, הנשים הרבות שצבאו על ביתה ובאו להתברך מפיה, וכן היתה עסוקה בלשמש את בעלה הגדול, להכין לו את האוכל ולדאוג לכל מחסורו ללא ליאות. בליל שבת באו בני המשפחה לאחל שבת שלום ולשהות בצל הסבתא, ובשבת אחר הצהריים כבר שוב הגיעו הבנות והנכדות לשוחח איתה.

"אבל בשעות של בוקר יום השבת, הבית היה ריק. אף אחד לא דופק בדלת בשעות הללו, וכך זכיתי להרבה מאוד שעות של שקט ושלווה שבהן הרבנית היתה מעלה זיכרונות ומספרת לי סיפורים רבים על מרן זצ"ל, על אביה מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, על חמיה הסטייפלער זצ"ל ולפעמים גם על עצמה.

"לפני שאתחיל את הסיפורים עצמם, אני רוצה להקדים הקדמה קצרה: צריכים לדעת שלא כל אדם זוכה להיות בדרגה זו של מרן רבי חיים קנייבסקי. הוא היה יחיד בדור והסיפורים הללו לא נועדו לגרום למישהו לנסות להיות כמוהו.

"אז למה בכל זאת אני מספר אותם? כדי לתת לנו מושגים. שנדע שיש לנו לאן לשאוף. יש אימרה חסידית ידועה על מה שכתוב בתינא דבי אליהו "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב", שהכוונה בייגיעו' היא לא שאנחנו נהיה בדרגתו של אברהם אבינו או יצחק אבינו או יעקב אבינו. אלא מתי המעשים שלי יהיו כאלו שיש להן איזושהי נגיעה קטנה במה שהיו אבותינו הקדושים, שיהיה לנו איזשהו חיבור קטנטן אליהם, וזאת כבר דרגה מאוד גדולה. כך גם אני מספר את הסיפורים הללו כדי שאולי תהיה לנו איזו נגיעה קטנה בהנהגותיו ובדרגותיו המופלאות, והלוואי שנזכה לזה".

תגיד לי, האם הפסדתי משהו? נכון שלא הפסדתי?

"הרבנית סיפרה לי שהיא שמעה מחמותה, הרבנית פעשא מרים ע"ה, אשת מרן הסטייפלער, שבעת שלמד בנה רבי חיים בשיבה, התרחק מרן זצ"ל מכל צל צלו של עיסוק במשהו שאינו לימוד התורה. גם אם היו ויכוחים מסביב בעניינים שונים, גם אם היו אירועים מאוד מעניינים, הוא לא הוציא את הראש מהגמרא.

"לימים, היתה איזו תקופה סוערת באחת הישיבות, ובא אליו מישהו והתחיל לדבר מעניין זה. מרן זצ"ל הרחיק אותו מזה מאוד ואמר לו "מה אתה חושב, כשאני למדתי בשיבה לא היו סיבות להתערב בעניינים שונים? היו הרבה דברים. אבל אני תמיד ישבתי בצד ורק למדתי! תגיד לי, האם הפסדתי משהו? נכון שלא הפסדתי?".

"אמו של מרן זצ"ל היתה שולחת אתו מצעים נקיים לשים על המיטה שלו

אבי אבי רכב ישראל ופרשיו. זכר הפרידה הכואבת של עם ישראל ממנהיגו ורועהו הרוחני מרן שר התורה הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, עדיין צרוב בלבבות, ומרטיט את פנימיותו של כל אשר בשם ישראל יכונה.

לקראת מלאת שנתיים ימים להסתלקותו לשמי רום, ביקשנו לשוחח עם אחד האנשים הקרובים אליו ביותר, נכדו חביבו שיבלט"א הגאון רבי גדליה הוניגסברג, חתן אצל חתנו, ראש הישיבה הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א, ומי שזכה לקירבה יתירה אצל שני הסבים הדגולים, ואף היה מקשר ביניהם מעת לעת, בשליחות נאמנה.

"חמותי ע"ה היתה בתו הגדולה של מרן זצ"ל", פותח הרב הוניגסברג, "כך שרעיתי שתלכחט"א, היא מהנכדים הגדולים יחסית, מה שזיכה אותי להסתופף בצלו של מרן זצ"ל במשך שנים רבות. כמוכן שכבר אז הוא היה מפורסם כגאון גדול שכל רז לא אניס ליה, והיו באים אנשים להתברך מפיו, אבל זה לא היה כמו בשנים האחרונות שהוא ממש הנהיג את העדה.

האמת שאני מסתכל על זה כמו על מתנה מאוד מאוד מיוחדת שנתן לי הקב"ה

"האמת שאני מסתכל על זה כמו על מתנה מאוד מאוד מיוחדת שנתן לי הקב"ה, ובעצם שתי מתנות. בורא עולם זיכה אותי

להתקרב ולהפוך לחלק ממשפחתם של שני ענקי הדור, ומהרגע הראשון שלי במשפחה ידעתי שיש לי אוצר בלום ביד, ואני חייב לעשות מה שאפשר כדי לנצל אותו כראוי. קשה לומר שהצלחתי לעמוד בכך, כי הם היו כל כך גדולים והמרחק בינם לבנינו הוא רב ועצום מכפי שיוכל ילוד אשה לתאר לעצמו.

"ואכן, אף ששני הסבים כבר אינם עמנו בעולם הגשמי בו אנו חיים, אני עדיין משתדל מאוד להודות כל יום בפרטות לקב"ה על המתנות המיוחדות שהוא נתן לי, ועל השנים הרבות שזכיתי להסתופף בצלם ולרוות מצוף תורתם". כשביקשנו מהרב הוניגסברג ללקט כמה פירוורים משולחן גבוה ולשמוע מפיו מעט על הנהגותיו המופלאות של מרן שר התורה, הוא בחר לספר על מרן מזווית לא שגרתית, האופן שבו ראתה אותו הרבנית בת שבע ע"ה.

"משנת תשס"ב ועד סוף ימיו של מרן, היתה לי חזקה לשהות לצדו בכל שבת, בחצי הראשון של יום השבת", מספר הרב הוניגסברג, "הייתי מתפלל אתו שחרית כוותיקין, ולאחר מכן מלווה אותו הביתה ושווה בביתו עד לאחר תפילת המנחה שאותה היה מתפלל בזמן, חצי שעה אחר חצות היום.

"במשך השעות הללו זכיתי גם ללמוד עם מרן זצ"ל ולשוחח עמו בעניינים שונים, וגם לשבת עם הסבתא, הרבנית ע"ה, ולשוחח עמה רבות.

בפנימייה, אבל כשהוא היה בא לשיבה היה לו כזה צימאון לרוץ ללמוד שהוא היה פורס את הסדין על המיטה בלי להסתכל, ולא שם לב אפילו שהוא שכח להוריד קודם את הסדין הישן.

"אחרי תקופה היא היתה אומרת לו שהוא צריך להחזיר הביתה את הסדינים הישנים, אז הוא היה הולך לשיבה ומקלף באחת כל הסדינים שהיו זה על גב זה, כדי לקיים מצוות אמו. כמדומני שאת הסיפור הזה שמעה הרבנית מהגאון רבי בערל וינטרוב זצ"ל שהיה חברו הטוב של מרן באותן שנים, וגם לאחר מכן כל ימי חייו.

"אמו של מרן אף סיפרה לה שהיא היתה שולחת עם בנה אוכל לשיבה, מעט עוגות ופירות שיהיה לו כח ללמוד, אבל הוא היה מגיע ושם אותם בחדר ומהר מהר רץ לבית המדרש ללמוד. רק ביום שישי לפני שחזר הביתה, הוא נזכר שיש לו שקית עם אוכל שאמא ציוותה עליו לאכול, אז הוא פתח את השקית ואכל את העוגות היבשות והפירות שכבר היו חצי מקולקלים, כדי לקיים מצוות אמו.

מה שהחזיק אותי זה מה ששמעתי מאמא שלי ע"ה

"זה מאוד קל לומר 'מרן שר התורה', ולתאר את הידע העצום שהיה לו בכל רחבי הש"ס והפוסקים. אבל צריכים לדעת שזה לא בא לו בקלות. הוא השקיע עמל ויגיעה בצורה על אנושית במשך שנים רבות, עד שזכה למה שזכה.

"הרבנית סיפרה לי שכשהיא נפגשה עם רבי חיים, לפני שהתארסו, היא היתה עובדת ומרוויחה כסף. היא היתה מפרנסת את בית הוריה באותה תקופה, והיו לה השגות בענייני העולם הזה כמו כל צעירה, אבל אז בפגישה, הוא התחיל לומר לה איזה פירוש שחידש בפרשת השבוע. הוא לא יכול היה לדבר בענייני חולין, לרגע חשבה לדחות את ההצעה ולבקש שיחפשו לה בחור אחר שנמצא קצת יותר על הקרקע...

"אתה יודע מה החזיק אותי באותן רגעים?", היא אמרה לי, "מה שהחזיק אותי זה מה ששמעתי מאמא שלי ע"ה (הרבנית שיינה חיה ע"ה, בתו של הצדיק הירושלמי רבי אריה לוי זצ"ל). אמא שלי סיפרה לי שפעם היא היתה טיפוס שונה לחלוטין, לפני שהיא התחתנה עם אבא, היא היתה טיפוס תוסס, עליזה ושמחה. בחתונות של החברות שלה היא היתה פעילה ביותר! אבל ברגע שהתחתנה עם אבא, הכל השתנה. הוא הלך לבית המדרש ללמוד כל היום כבר בימי השבע ברכות, והיא אמרה לעצמי "אני מתחתנת עם ספר תורה!".

"המילים האלו הדהדו באוזניי באותו רגע", אמרה הרבנית, "אמרת לעצמי, אני הולכת בדרכי אמי! גם אני זוכה לכך, גם אני מתחתנת עם ספר תורה. יצאתי החוצה והודעתני שהשידוך הזה מוצא חן בעיני".

הוא היה קודש לה', במשך שנים השחרנו את פנינו על התורה

"פעם אחרת סיפרה לי הרבנית, שלמעשה ההקרבה שלה היתה יותר גדולה מההקרבה של אמה. "לאמא שלי היתה עזרה, סבתא גרה איתנו בבית כשהיינו קטנים. (אמו של הרב אלישיב), כשהיא רצתה לצאת מהבית היא יכלה לצאת וסבתא היתה שומרת עלינו במקומה. אבל לי לא היתה אמא או שוויגער שגרה בבית. אני לא יכולתי לצאת לשום מקום, כי מעולם לא העליתי על דעתי לבקש מבעלי שישמור על הילדים... חס וחלילה לא אפריע אותו מלימודו".

"היא המחישה לי עד כמה היו הדברים ברורים אצלה, וסיפרה שפעם היתה בבני ברק חתונה של מישוה ממשפחת גריינמן, בני הדודים, והיא נעדרה ולא הגיעה לחתונה. לאחר מכן שאלה אותי מישהי מבני המשפחה מדוע לא הגיעה לחתונה. "חייכתי לעצמי ולא אמרתי דבר", היא סיפרה לי, "שאני אבוא לחתונה? ומי ישמור על הילדים בזמן הזה? אין דבר כזה, אני לא יוצאת לשום מקום!".

"שמא תאמרו שלפחות פרנסה היתה מצויה בביתם, כי הם באו מבית של גדולי הרבנים ובוודאי דאגו להם, אבל לא כך היו פני הדברים. היא היתה יוצאת בסוף השבוע, ביום שישי בצהריים היתה הולכת לאיזו חנות ירקות בקצה העיר, שם היו מוכרים ירקות בזול בסוף השבוע, והיא היתה הולכת ובוררת את הסחורה הכי טובה שיכלה לברור, מכתת רגליה למרחק גדול מאוד, כדי שיוכלו לאכול משהו בבית, כי ההכנסה שלהם היתה מאוד דלה, מלגת הכולל של רבי חיים, ותו לא.

"לא ציפיתי לכלום", היא אמרה, "הוא היה קודש לה', לא היה פרנסה כמעט לא היה מה לאכול. במשך שנים השחרנו את פנינו על התורה".

"אמרת לה, אבל סבתא, היום את זוכה לכבוד גדול והערכה רבה על כך. תראי מה קורה כשאת באה עם סבא לכותל המערבי בחול המועד, מתנפלות עלייך כל כך הרבה נשים לבקש את ברכתך, עד כדי כך שצריכים להביא משטרה כדי לחלץ אותך!

"היא חייכה ואמרה לי: "אתה חושב שמישהו יכול היה לנחש שכך יקרה. שמישהו יקרא לי 'הרבנית'? מה פתאום! הוא היה קודש לתורה ואני שמרתי על כך מכל משמר, לרגע לא חשבתי שיום יבוא והוא יהיה כזה רב מפורסם בכל קצווי תבל".

"היה לה סיפור שאותו מספרת בחיבור מיוחדת, והוא גם התפרסם מאוד, ובכל זאת לא אמנע מלספר אותו מפני חיבת הקודש..."

"בתקופה שבה הם היו מאורסים, היא באה מירושלים לבני ברק כדי לשהות בשבת בבית חמיה וחמותה כמקובל, והסטייפלער שניסה להכין את בנו לחיי הנישואין רצה ללמד אותו איך מקבלים את האשה ודואגים לה, שלח אותו לתחנה המרכזית בתל אביב, שימתין לה שם כדי ללוות אותה לבני ברק ולהראות לה איפה שוכן ביתם. "עבר זמן רב, והנה מגיעה הכלה ונוקשת על דלת ביתו של הסטייפלער. הם פתחו את הדלת וחרדו לקראתה. מה קרא? איפה חיים? והיא אומרת להם אני לא יודעת, איפה הוא צריך להיות? "הסטייפלער צחק ואמר, אה, בטח הוא יושב עם גמרא ולא שם לב שעברת על פניו... הוא יצא מיד לתל אביב, הלך לתחנה המרכזית ומצא את בנו יושב ושקוע בגמרא לא שם לב לזמן שחלף. נתן לו יד ולקח אותו בחזרה לבני ברק. "אם לא הייתי הולך להביא אותה, הוא היה נשאר שם עד אחרי שתיכנס השבת", אמר הסטייפלער לכלה ההמומה".

התגלע ויכוח ענק בינה ובין חמיה הסטייפלער זצוק"ל

"כשהתחתנו שכרו להם ההורים דירה למשך השנתיים הראשונות, אבל שלא נטעה לחשוב ש'דירה' הכוונה לבית עם שלושה או ארבעה חדרים, וגם לא יחידת דיור כמו שיש לזוגות הצעירים בימינו. הם שכרו דירה ברח' הרב בלוי, ושם גרו ארבעה זוגות צעירים. בחדר אחד התגוררו הרב והרבנית קנייבסקי, בחדר שני התגוררו רבי בערל וינטרוב ורעייתו, בחדר שלישי הגאון רבי ניסים קרליץ ורעייתו, ובחדר הרביעי הגאון רבי עמרם זקס ורעייתו.

"הרבנית היתה מתארת את השנה ההיא כשנה לא קלה בכלל. המטבח היה משותף לארבעת הזוגות, וכך גם חדרי השירות והרחצה. היו צריכים לעשו תורנות למי שייך המטבח באיזה שעות. לפחות לא היה להן קשה כל כך, כי הגברים ממילא היו מתמידים עצומים כל אחד בפני עצמו, כך שהם כמעט לא היו בבית.

"אחרי שנה נולדה חמותי ע"ה, הרבנית מרת חנה שטיינמן ע"ה, והחדר בו גרו הוריה היה כל כך קטן שלא היה מקום להכניס בו עריסה. לנוכח המציאות, לא היה מנוס אלא לעבור לדירה אחרת, וכאן נכנס לתמונה הדוד מרן החזון איש זצ"ל, שידע שלרבי זאב רוזנגרטן יש דירה פנויה ברחי 'אור החיים' פינת רש"י, ושהיא עומדת כבר זמן רב בלי שימוש. פנה מרן החזון איש במכתב וביקש ממנו שיאפשר לאחינו רבי חיים קנייבסקי להתגורר בדירה עד שירווח ויוכלו למצוא לו דירה משלו.

"רבי זאב הסכים, ונתן להם להתגורר בדירה בחינם. גם הפעם הם לא גרו לבדם בדירה, יחד איתם גרו שם גם הגאון רבי פנחס שרייבר זצ"ל ורעייתו. במשך שש וחצי שנים הם התגוררו שם.

"סיפרה לי הרבנית שבאותו זמן התגלע ויכוח ענק בינה ובין חמיה הסטייפלער זצוק"ל, כיצד להשתמש בכסף שנותר. הרי ההורים נתנו כסף לשכירות עבור בני הזוג למשך שנתיים. בפועל הם גרו בשכירות בדירה ברחי הרב בלוי במשך שנה אחת בלבד. עכשיו הם כבר לא צריכים את הכסף לשכירות כי יש להם דירה שבה הם יכולים להתגורר בחינם, ואם כן נשאר כסף של שנת שכירות שאפשר להשתמש בו למשהו אחר.

"טען הסטייפלער בתוקף ש"לבת שבע אין מעיל", ולכן צריכים לקחת את הכסף הזה ולקנות לה מעיל.

"באותם זמנים זה לא היה כמו היום", היא סיפרה לי, "היום לאנשים רבים בבני ברק אין מעיל, אומרים שאין צורך במעיל כי חם פה. אבל אז, לא היה דבר כזה. אף אחד לא יצא החוצה בחורף בלי מעיל, ולא לא היה מעיל, לכן דרש הסטייפלער שייקנו לי מעיל.

"אבל אני לא הסכמתי בשום אופן", אמרה, "אני אמרתי שלחיים אין ש"ס משלו, כשהתארסנו אבא שלי קנה לו במתנה 'משנה ברורה', לא היה לו כסף לקנות לו ש"ס ולא כולם היו קונים ש"ס להתנים באותה העת. טענתי בתוקף שלקנות לבעלי ש"ס זה עדיף הרבה יותר ממעיל. הסטייפלער אמר "מעיל לבת שבע", ואני אמרתי "ש"ס לחיים"...

"ומה אתה חושב, מי נצח בוויכוח?", היא שאלה עם חיוך גדול, "אני ניצחת! קנינו לו ש"ס בכסף הזה. הנה תסתכל", אמרה והצביע על הש"ס הישן של בעלה, "תראה את הש"ס הזה, הוא לומד בזה כל הזמן, מסיים אותו כל שנה. השוליים הרחבים שלו מלאים בהערות שכתב על כל הש"ס, חידושים נפלאים, וכל זה בזכות ההתעקשות שלי!"

תחשוב מה היה קורה אם הסטייפלער היה מנצח בוויכוח

"לאחר שנפטרה בשם טוב ובשיבה טובה, ביקרתי בבית הסבא מרן הגרא"ל שטיינמן, בשבת של ימי השבעה על הרבנית. סיפרתי לסבא, כמה שרבי חיים עצוב ובוכה כל הזמן, אי אפשר לדבר איתו בכלל, הוא ממש הפך לשבר כל.

"השיב לי הרב שטיינמן, "הוא גם התייתם וגם התאלמן! כל כך היא נשאה אותו

על כתפיה, כמו אמא שנושאת את בנה". ואכן, כשהסתיימו ימי השבעה, מרן שר התורה זצ"ל, היה בטוח שמעכשיו הוא יהיה לבד ואף אחד לא ידאג לו. לא עלתה על קצה דעתו האפשרות שמישהו יזכור אותו ויכין לו אוכל...

"אני זוכר שכמה שנים קודם לכן, הרבנית היתה מאושפזת בבית החולים למשך שלושה ימים, ומרן זצ"ל ממש היה אדם אחר לחלוטין, הוא מאוד דאג לה והרגיש מאוד עצוב בלעדיה.

"באה דודתי הרבנית קולדצקי שתחיי, וניסתה לעודד את אביה, היא אמרה לו במעין טרוניא קלה, מה קרה? אבא, מה קרה? אז אמא לא נמצאת יומיים בבית, היא מרגישה יותר טוב ב"ה וכנראה תחזור מחר, למה אתה כל כך שבור???"

"מרן השיב לה בפשטות, "כשאמא בבית וכשאמא לא בבית, זה לימוד אחר!!". באוזני שמעתי אותו מעיד עליה כך, וזה מראה עד כמה היה החלק שלה בתורה שלו גדול ועצום הרבה יותר מכפי שנראה בהשקפה רגילה.

"בכל אופן, באותה שבת סיפרתי לסבא הרב שטיינמן את הסיפור ששמעתי מהסבתא קנייבסקי, על כך שהסטייפלער רצה לקנות לה מעיל והיא התעקשה להשתמש בכסף הזה כדי לקנות ש"ס לרבי חיים. "אמר לי הרב שטיינמן, הגע בעצמך! תחשוב מה היה קורה אם הסטייפלער היה מנצח בוויכוח והיו קונים לה מעיל. כמה שנים היה המעיל מחזיק? עשר שנים? עשרים שנה? לא יותר. אבל הש"ס מחזיק עד היום, וצובר כל כך הרבה זכויות.

"תראה איזו אשה פקחית היא היתה", הוסיף מרן הגרא"ל בהתרגשות, "היא יושבת כעת בגן עדן ועטופה בשריון של מעיל שעשוי מהש"ס שרבי חיים קנייבסקי לומד בו! איזו זכות עצומה".

שבועיים לפני פורים הגיע הגרב"צ פלמן אל ר' ישראל מאיר, ושאלו אם הוא יודע מהם הממתקים המוצלחים ביותר, שכיון שרוצה לקנות לבנו ממתק איכותי, לכן הוא שואל אותו איזה ממתק הכי טעים שכדאי לקנות אותו. ר' ישראל מאיר השיב, שלדעתו הוופלים בטעם לימון הם מאוד טעימים ומשובחים, וגם סוכריות בטעם פירות של חברה מסוימת הם בטעם מתוק מאוד מוצלח

על פורים יין, ומידותיו הנאצלות של הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל

בהרגשה טובה ונעימה, בכך שהנעים להם את יום השבת.

שבועיים לפני פורים כאשר הגיע הגרב"צ פלמן כדרכו ביום השבת

אל ר' ישראל מאיר, שאל את ר"מ כמסיה לפי תוכו אם הוא יודע מהם הממתקים המוצלחים ביותר, שכיון שרוצה לקנות לבנו ממתק איכותי לכן הוא שואל אותו איזה ממתק הכי טעים שכדאי לקנות אותו. ר' ישראל מאיר השיב, שהוא לא "מבין" גדול בממתקים ויתכן שיש כאלו שמכירים את השוק הזה יותר טוב ממנו, אבל לדעתו הוופלים של חברה מן בטעם לימון הם מאוד טעימים ומשובחים, וגם סוכריות בטעם פירות של חברה מסוימת הם בטעם מתוק מאוד מוצלח. הגרב"צ פלמן הודה לו על דבריו והמשיך בדרכו. עברו שבועיים והגיע יום הפורים, בפורים השכם בבוקר מיד לאחר התפילה וקריאת המגילה בא הגרב"צ פלמן אל ר' ישראל מאיר להביא לו משלוח מנות, והביא לו בשקית את הוופלים והסוכריות שאמר לו לפני שבועיים שהם טעימים, ועוד כמה דברי מתיקה משובחים, כאשר ר"מ פתח את משלוח המנות וראה את הדברים הללו, הבין מיד למפרע מה היתה כוונת השאלה לפני שבועיים בשאלה מהם הממתקים הטעימים.

אלא שכדי לאמת את דבריו הלך מיד אל החדרים של שאר הגלמודים שגרו בישיבה, ושאל אותם איזה משלוח מנות הביא להם הגרב"צ פלמן, והוא רואה שכל אחד קיבל דברים אחרים, לא ראי זה כראי זה - הצד השווה שבהם שכל אחד קיבל את הדברים הערבים עליו במיוחד. כשראה כך שאל אותם האם הגרב"צ פלמן לפני שבועיים שאל אתכם מהו הממתק הכי טעים, וכאשר כל אחד השיב בחיוב, והתבונן במשלוח מנות שקיבל הבין מה היה מטרת השאלה...

סיים ר' ישראל מאיר את סיפורו ואמר לעמיתו לשיחה, "אתה רואה מיהו ר' בן ציון פלמן, בשקט ובהצנע נתן לכל אחד את הדברים הערבים עליו, ואילולי אני תפסתי את זה אף אחד בעולם לא היה יודע מן...".

בראשיתה של ישיבת פוניבז' הביא מרן הגרי"ש כהנמן זצ"ל - הרב מפוניבז', אל הישיבה כמה אנשים גלמודים שניצלו מגיא ההריגה בשואה האיזומה, ונתן להם חדרים לישון בהם בפנימיה. הישיבה היתה להם לבית גשמי ורוחני, ואת כל מחסורם מצאו בתוך הישיבה. הגרב"צ פלמן יחד עם התמדתו הגדולה בתורה, דבק במידת החסד והיה תמיד מתייחס לאותם גלמודים במאור פנים מיוחדת, והשכיל לתת לכל אחד מהם את היחס המיוחד לפי טבעו וענינו. כל אחד שמע ממנו מילה טובה שעודדה את רוחו, ונתנה לו את הכח להמשיך ולא להישבר מהמצב הגלמודי בו הוא שרוי.

אחד מאותם גלמודים היה הר"ר ישראל מאיר בווארסקי ז"ל, שמוצאו היה מברנוביץ, וכאשר עלה בודד וגלמוד לארץ, הגיע הרבה גם לביתו של אביו של הגרב"צ, הגאון רבי שמואל פלמן זצ"ל רב ביהכנ"ס היכל מאיר בתל אביב, שהכירו עוד מימי שבתו בברנוביץ. הגרב"צ שכבר הכירו מבית הוריו, כאשר הגיע לישיבה המשיך בדרך שבו שקיבל בבית הוריו, קירבו והאיר לו פנים, ומצא תמיד איזה סיפור מענין או אימרה טובה, כדי לומר לו ולשמוח את רוחו. בהמשך השנים לאחר החתונה של הגרב"צ הוא היה מרבה לבקר גם בביתו, וגם שם מצא בית פתוח, ומלא וגדוש בחסד ובהטבה לבריותיו של מקום.

לכן הוא שואל אותו איזה ממתק הכי טעים שכדאי לקנות אותו

פעם אחת דיבר ר' ישראל מאיר בווארסקי, עם אחד ממכריו מהישיבה, וכה אמר "אתה לא יודע מי זה ר' בן ציון פלמן... אבל אני כן יודע מיהו, בא ואספר לך סיפור שתבין במי מדובר".

וכה סיפר: בכל שבת לאחר תפילת מוסף בישיבה היה הגרב"צ פלמן בא לחדרו של ר"מ בישיבה, ומברכו בברכת "גוט שבת", מתעניין מעט בשלומו, וממשיך אל שאר החדרים של הגלמודים שהיו בישיבה. וכך עבר אצל כולם, ומכולם יצא

עתה התגלה הסוד

"חייב איניש לבסומא בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", וכתב הרמ"א על זה (סימן תרצ"ה סעיף ב') "ואחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכון לבו לשמים".

בשנים קדמוניות היה מנהגו של הגרב"צ פלמן, בפורים לקיים את ההלכה הזו כפשוטו, ומיד אחרי מנחה גדולה התחיל בשמחת פורים לשתות יין יותר מהרגלו, והשמחה רבתה עד מאוד עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וכידוע נכנס יין יצא סוד, ואלו שכל מהותם הוא בבחינת סוד, שחיים בעולם פנימי שכולו עבודת ה' יתברך ואהבתו, הרי באשר נכנס יין מתגלה הסוד במלוא הודו והדרו.

כך היה אצל הגרב"צ פלמן כאשר נכנס יין יצא הסוד, והתחיל לחזור בעל פה על ספר "נפש החיים" שער ד', ועל קטעים שלמים מספר "ראשית חכמה", ועוד הרבה ספרי יראה יצאו שגורים על לשונו מילה במילה, והיו תלמידיו שומעי שיעוריו עולים לביתו לראות את הפלא הנשגב הזה, כמה פנימיות של יראה ואהבה טמונים בתוך האדם הגדול הזה. ולאחר מכן היה נוסע עם המשפחה לבית הוריו בתל אביב, ושם היו הגרב"צ ובן דודו הגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל מתפללים בעת משתה היין בדברי תורה ואגדה, וכל אחד מוסיף ידיעות מכל חלקי התורה כולה, וכולם יושבים ונהנים מהמחזה הזה. כך היו ימי הפורים נזכרים ונעשים בשמחה ובטוב לבב בכל שנה ושנה, אבל לפתע שנה אחת הכל פסק, אף אחד לא הבין מה קרה, מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, אבל כך היא המציאות דינא דעד דלא ידע התקיים בדרכים אחרות, ולמעשה הגרב"צ פלמן כמעט ולא נגע ביין במשך הפורים.

עתה התגלה הסוד, הרבנית פלשניצקי - אחותו של הגרב"צ פלמן סיפרה ששנה אחת לאחר פורים חשש שמא בשעה שהיה מבוסס בפורים אמר איזה משפט שהיה מיישהו שיכול להיפגע מכך. מיד כשהתעורר החשד בלבו, רץ לביתו של אותו אדם וביקש ממנו מחילה, שח"ו לא התכוון בשום צורה לפגוע או לצערו במשפט הזה, אותו אדם מחל מיד בלב שלם, ולא הקפיד על כך מאומה.

אבל הגרב"צ פלמן אמר, אם היין יכול לגרום לחשש של פגיעה באיזה אדם, הכל לא שווה מאומה, ומאותו רגע החליט שמכאן ולהבא יותר אינו משתכר בפורים. אי אפשר לקיים את מצוות "עד דלא ידע" בין כאשר יש חשש שזה יביא לאיזה אדם שבעולם צער, וכך עשה עד סוף ימיו.

שואל את הילדים איזה הלכה חדשה שלא שייכת להלכות פורים

השו"ע בסעיף הראשון בהלכות פסח (סימן תכ"ט סעיף א) כותב, "שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלושים יום". וכתב המשנה ברורה (סק"ב), "ומתחילין מיום הפורים עצמו".

בכל שנה בסעודת פורים היה הגרב"צ פלמן שואל את הילדים איזה הלכה חדשה שלא שייכת להלכות פורים, צריך לקיימה היום הזה. הילדים היו מנסים את כוחם זה בכה וזה ככה, עד שבסוף התירוץ נמצא "להתחיל ללמוד הלכות פסח". וכבר בסעודה היה מתחיל לומר הלכה בהלכות פסח כדי לקיים את ההלכה. וגם בשיעור בליל פורים יחד עם כל דיני פורים, היה מסיים בהלכה מהלכות פסח לקיים את ההלכה של שואלין בהלכות הפסח. (ומיד אחרי פורים כל השיעורים היו רק בהלכות פסח).

מים שלנו בפורים

אבל בהמשך השנים לא היה די בזה... כאשר נפתחה המאפייה של המצות של הרב בורר, התארגנו קבוצה של כמה אברכים חשובים מכולל פוניבז' לאפות מצות יחד בחבורה במאפייה. היו כמה תאריכים שהציעו להם לאפות, אחד מתאריכים היה בשושן פורים, המעלה שהיתה ביום הזה שאז הם יהיו הראשונים שאופים בתנור, כיון שמאפית המצות הזו נפתחת רק בשושן פורים.

היו כאלו שלא רצו בשושן פורים כיון שעדיין עייפים מיום הפורים, וגם שיש כאלו שרוצים ביום הזה לנסוע אל קרוביהם שברושלים לשמוח עמהם בשמחת פורים. אבל הגרב"צ פלמן היה בראש אלו שרצו דווקא בשושן פורים, כיון שביום הזה יהיה פחות ביטול תורה, וכמובן גם יקבלו את המצות של תנור ראשון שהוא מעלה בפני עצמו. ובאמת בסופו של דבר כך החליטו שאפית המצות בחבורה תהא בשושן פורים.

אלא שהתעוררה בעיה חדשה, מי יהיה אחראי להביא את ה"מים שלנו", הרי צריך לקחת את המים מהבאר בשקיעה של היום שלפני האפייה, ומי יכול ביום פורים לעזוב את הבית בשעה הזו שהיא אמצע הסעודה ושמחת היום. הגרב"צ פלמן שההלכה היתה לו נר לרגליו, אמר מיד שהוא מסכים להיות אחראי על ה"מים שלנו", שהרי לא כתוב בשום מקום בהלכה שצריך לאכול את סעודת הפורים דווקא בשעה של השקיעה, וממילא אפשר להתחיל את הסעודה בעוד היום גדול ולסיימה בשעה לפני השקיעה, ומיד ללכת עם הכדים לבאר כדי להיות שם לפני השקיעה, בכדי להכין את הכרים למילוי המים שבדיק בשעת השקיעה ויכלו למלא בהם את המים.

ובאמת כך היה, מאותה שנה עד סוף ימיו במשך עשרות שנים, הקדים את סעודת פורים, וכשעה לפני השקיעה סיים את הסעודה בנחת וברוגע, ומיד יצא מהבית עם הכדים כדי ללכת אל הבאר למלאותם בשעת השקיעה. ההלכה של שלושים יום קודם לפסח שואלין בהלכות הפסח, לא באה לידי ביטוי רק בלימוד ההלכה, אלא גם בפועל התקיימה אצלו בפורים בעשיית המעשה של שאיבת מים שלנו.

(מתוך עלון שלמים בציון תשע"ז)

לפתע קרא לו המהרי"ל דיסקין, הוא אחז בידו קנקן יין גדול וציזוה עליו לשתותו לכבוד היום. עיניו של ברוך מרדכי התעגלו בתדהמה, הוא מעולם לא היה מן השתיינים... אבל את מצוות הרבי אין מי שמעז להפר. בכבדות הוא שתה את הקנקן, דקות ספורות לאחר מכן הותרה לשונו..

על ברוך מרדכי ונסתרות דרכיו - סיפור מיוחד לימי הפורים

**מאת: הרב ישראל היימן
ליהודים היתה אורה (אסתר ח טז)**

יום זה שכל מהותו פנימיות מתבטא גם בשכרות שמטרתה היא גילוי הרצון הפנימי העמוק של הקשר בינינו לבורא עולם.

מימות קדם ימי הפורים היו מסוגלים להתגלויות כאלו. אחת מהם היא סיפורו הקסום של ברוך מרדכי, שואב המים של ירושלים העתיקה.

ברוך מרדכי היה שואב מים תם דרך וישר, בירושלים שבין החומות הכירו אותו כולם כאדם פשוט. תחביבו המיוחדים של ברוך מרדכי הקנו לו שם של תמהוני

ימי הפורים הבאים עלינו לטובה מורגשים באוויר. ימים של שמחה וקרבת ה' עצומה, שפע של אהבת ה' לעמו שנשפע משמים. ממהותו של היום הוא כמובן העניין של 'נכנס יין יצא סוד'. התגלות פנימית של כל אחד ואחד שמבטאת אהבה וקשר אינסופי עם בורא העולם שעשה ניסים לאבותינו ולנו וכבימים ההם גם בעזרתו יהיה בזמן הזה. וכדברי הרמב"ם המפורסמים (ה' גירושין) שמהותו הפנימית של כל יהודי בנקודה העמוקה ביותר הוא הרצון לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם.

אתא ובא יום הפורים. בני ירושלים המסולאים בפז עלו ונקבצו לשמחת החג

אתא ובא יום הפורים. בני ירושלים המסולאים בפז עלו ונקבצו לשמחת החג אצל רבה החדש של עדת הפרושים - המהר"ל דיסקין שישב בראש השולחן וקיבל את הבאים במאור פנים לכבוד היום. השמחה גאתה, דברי תורה נאמרו מפיהם של גדולי התלמידים והשירים קלחו בזה אחר זה.

בין הבאים נכנס גם שואב המים. הוא הגיש צלחת עם מיני מאפה וקנקן משקה לפני הרבי למשלוח מנות ונעמד בצידי החדר להאזין לשיחת תלמידי חכמים.

לפתע קרא לו המהר"ל דיסקין, הוא אחז בידו קנקן יין גדול וציווה עליו לשתות לכבוד היום. עיניו של ברוך מרדכי התעגלו בתדהמה, הוא מעולם לא היה מן השתיינים... אבל את מצוות הרבי אין מי שמעו להפר. בכבודת הוא שתה את הקנקן בלגימות גדולות עד תום. דקות ספורות לאחר מכן הותרה לשונו. ברוך מרדכי השתקן החל לדבר בקול. "גם אני בעל שמחה היום. לא סתם נתן לי הרבי קנקן של יין, כנראה ברוח קודשו הוא יודע שהיום לפני 70 שנה בדיוק הוכנסתי בבריתו של אברהם אבינו, זו הסיבה לשמי - ברוך מרדכי, רוח הקודש שורה על רבינו ולכן הוא נתן לי לשתות יין שעולה בגימטריה בדיוק כמניין שנותי."

ברוך מרדכי. נשמע קולו של המהר"ל, אמור נא לנו דבר תורה לכבוד היום.

שואב המים לא נרתע, הוא עלה על כיסא מזדמן ובקול רם וברור פתח בדברים עמוקים מענייניו של יום

שקט השתרר בקהל. ברוך מרדכי שואב המים? מה לו ולדברי תורה? אבל שואב המים לא נרתע, הוא עלה על כיסא מזדמן ובקול רם וברור פתח בדברים עמוקים מענייניו של יום. הוא חרז הלכה ואגדה דקות ארוכות כשכל הקהל משתומם ונרעש. לפתע נשמע שוב קולו של המהר"ל. "דבריך הלא נסתרים לחלוטין מתוספות מפורשים במסכת מנחות."

אם כוונתכם, ענה מיד שואב המים, לתוספות פלוני הרי שלפי הסברו של המהרש"א על המקום יתבאר העניין כדברי כמין חומר. אכן, ענה המהר"ל, אבל אם נפרש את דברי התוספות כמסקנת הטור להלכה הרי שהסברו של המהרש"א לא יועיל לתרץ את הקושיה...

דקות ארוכות נמשך המשא ומתן ההלכתי בקודים ורמזים שאף גדולי התלמידי חכמים שהיו שם נלאו לעקוב ולרדת לעומק דעת רבם ודעתו של שואב המים שהתגלה כגאון עולם. בסיומם של דקות אלו קרס שואב המים תחתיו ובהשפעת היין הרב, נרדם על הכיסא עליו התיישב.

כעת יכלו להבין כל בני ירושלים את סירובו של רבם להשתמש בתלמיד חכם עצום זה. טביעות העין החדה שלו הביאה אותו לרדת לעומק אישיתו גם בראייה קלה. גם את מנהגו של ברוך מרדכי ללמוד בכל ספר מזדמן הבינו כעת כולם. אכן, אחת היא לו אם הוא לומד גמרא או כל ספר אחר, ידיעותיו העצומות בכל מרחבי התורה הקנו לו את היכולת ללמוד בכל מרחבי התורה והצורה הזו הייתה הדרך להסתיר את גדלותו האמיתית.

הוא רוצה לקפוץ ולזעוק תיבות אלו עד לב השמיים, רגשות האהבה הגדולה שהוא חש כלפי הקב"ה אינן עוצרות בעדו וליבו האוהב מבקש לסחוף אחריו את הגוף הגשמי ולרקוד מרוב שמחה ואהבה 'ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים...!', אלא שאז מגיע השכל ולוחש לו...

ארבע כוסות כנגד ארבע מיני ישועות...

הרב ישראל ליוש

חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן (מגילה ז ב)

הצורך לבאר מאמר זה, הרי זועק מאליו, מדוע צריך לאבד את השפיות בפורים עד כדי בלבול כה גדול בין 'ארור המן' ל'ברוך מרדכי'? הרי השכל הוא מפקדו

של האדם והוא אשר מורה לו מה לעשות וכיצד לפעול, ומעולם מחונכים אנו להמליך את השכל, ליישרו ולפעול על פיו, והנה בפורים מורים לנו חז"ל להתבשם ביין עד כדי אבדן השכל, וכי על פי מה נפעל, אם הדי היין יבששו את מערכות המוח והשכל?

הגאון רבי יצחק פנחס גולדווסר שליט"א ביאר זאת עפ"י הפשט ועפ"י הדרש. נחל בפשט, ונקדים תיאור מסדר יומו של בן ישיבה, הנה הוא למד סדר מוסר לפני תפילת ערבית בדבקות עצומה. הוא למד על אהבת ה"ת והשיב את הדברים אל לבו, והם גרמו לו להתבונן בחסדים הגדולים שעשה עמו הבורא יתברך, הן הוא זכה להיוולד כאדם, ולא עוד אחד בין מיליארדי בני האדם המצויים עלי אדמות, אלא כיהודי, בחיר האנושות, בן לעם הנבחר מכל העמים, ולא זו בלבד, אלא שבין היהודים נמנה הוא על לומדי התורה הקדושה, בני הישיבות נזר הבריאה ותפארתה... מחשבות אלו גרמו לו לשמחה אדירה והגבירו את אהבתו העצומה לבורא ית'. והנה מתוך הרהורים נשגבים אלו נגש הוא לתפילת ערבית ומגיע אל 'אהבת עולם... ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים...' והוא רוצה לקפוץ ולזעוק תיבות אלו עד לב השמיים, רגשות האהבה הגדולה שהוא חש כלפי הקב"ה אינן עוצרות בעדו וליבו האוהב מבקש לסחוף אחריו את הגוף הגשמי ולרקוד מרוב שמחה ואהבה 'ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים...', אלא שאז מגיע השכל ולוחש לו: "בחור יקר! אני מבין שאתה מתרגש מאוד... אני יודע שאהבתך העצומה לקב"ה פורצת כל גבול, אבל אם תתנהג כפי שאתה מרגיש, זה לא יראה טוב, אנשים יאמרו עליך שדעתך השתבשה... מה יום מיזמיים? הרי גם אתמול אמרת 'אהבת עולם...' וגם מחר תאמר זאת, מה קרה לך...? תירגע מעט, אומר לו השכל, תחזור לגבולות השפיות, תכוון טוב ב'אהבת עולם' אבל אל תשתולל..."

נמצא, שהשכל, למרות היותו חשוב ומוביל, פעמים הוא גם מגביל, הוא תוחם את התנהגותנו בגבולות השפיות ומשתיק את רגשות הלב הגואה ומתרגש...

השכל יודע היטב להבדיל בין 'ארור המן' ל'ברוך מרדכי', אך בפורים אנו מצווים לשמוח בשמחה יתירה ללא מגבלות השכל, להתרגש באמת, לפזז ולרקד בכל עוז, מבלי שהשכל יגביל אותנו וייעץ לנו להישאר נורמליים, הפעם מותר לנו לשמוח ולצהול כרצון הלב ולא כהדרת השכל, זהו 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', כי בשמחת פורים אנחנו פחות מתחשבים בשכל המבדיל בין ארור לברוך, והשמחה פורצת את כל הגבולות.

גם במחייית עמלק הראשונה בעולם, נפרצו גבולות השכל. עשיו הוא עמלק מעכב את קבורת יעקב, והנה חושים בן דן החרש שאינו מבין את פשר העיכוב וכואב את חילול כבודו של הסבא הקדוש, עורף את ראשו של עשיו - עמלק ובזאת באה לתומה פרשת חילול כבוד המת, ויעקב אבינו נקבר כראוי לכבודו בחלקת אבותיו.

איש מבין בניו ונכדיו של יעקב, לא חשב לפתור את הבעיה בצורה כזו, כי השכל שלחם הגביל אותם והציע להם רעיונות שפויים אחרים, כגון הבאת שטר המכירה ועוד, אך חושים בן דן החרש, שכנו וידידו של השוטה, אינו מוגבל בגבולות השכל, הוא פועל כפי רגשות ליבו הכואב את ביזוי כבוד הסב, והלב אומר לו תעשה הכל כדי למנוע את הביזוי, אפילו דבר כה לא שפוי, כמו עריפת ראשו של עשיו...

עתה נבאר את ביאורו של הגרי"פ גולדווסר עפ"י הדרש, ונקדים ספור שסיפר הגאון רבי בן ציון ידלר זצ"ל בספרו 'בטוב ירושלים' על אביו שחזר פעם מביקור חולים אצל הגאון רבי גרשון כהן זצ"ל וסיפר שרבי גרשון הוכיח אותו וקבל את תוכחתו. הוא שאל אותו האם הוא אוהב את התלמידי חכמים באותה מידה שהוא שונא את הרשעים? והסביר לו שבמידת האש שהוא שונא את הרשעים עליו גם לאהוב את התלמידי חכמים, והודה לו אביו של הגאון רבי בן ציון כי יש לו עוד להתייגע ולעמול על מדת אהבת הצדיקים.

יש בני אדם שיותר קל להם לשנוא את הרשעים מלאהוב את הצדיקים, ולעומתם יש שמהדרים ב'אהבת ישראל' ואוהבים כל אדם מישראל, בלא להבדיל אם הוא צדיק או רשע, ובלא שימת לב אם יש פרטים בהנהגתו שצריך להיבדל מהם.

על זה בא המאמר יעד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי' לומר שצריך להשוות את ההרגשים, לא לאהוב את הצדיק פחות מידי, ולא לשנוא את הרשע יותר מידי, ודבר זה אפשר להשיג אך ורק אם רגשי האהבה והשנאה הם עפ"י ערכי התורה בלא לערב חלילה הרגשים אישיים, אז באמת נאהב את הצדיק ונשנא את הרשע במדה שווה ונכונה.

נמצא שהביטויים 'ארור המן' ו'ברוך מרדכי' אינם עוסקים בהמן ומרדכי עצמם, אלא הם ביטויים ל'רשע' ו'צדיק', לומר שצריך להשוות את תחושת אהבת הצדיק ושנאת הרשע.

נכנס יין יצא סוד, וגדולי וצדיקי הדור שתוכם כברם, כשהם מתבשמים ומקיימים מצוות חייב אינש לבסומי... מתגלה פנימיותם ברוב פאר והדר, ואור התורה והיראה הדבוק בליבם ובנשמתם יוצא ומאיר לאור עולם...

אומרים משמו של הגאון רבי ישראל מסלנט ז"ע: "מה שמרוויח הפיקח בסעודת פורים, אין השוטה יודע להשיג אפילו בתפילת נעילה של יום הכיפורים..."

וכך היה נראה הפורים של רבי ישראל סלנטר: הוא היה שותה לשוכרה ממש, והיה אומר בלי הפסקה חידושים גאוניים בכל חלקי התורה. תלמידיו היו מנצלים מצב זה ומפצירים בו שישלח להם דברים שלא היה מגלה להם בימים רגילים, הם היו מדברים איתו על מידותיו המיוחדות, ומנסים להבין כיצד עבד על מידה זו או אחרת. רבי ישראל היה נענה לבקשתם ומדבר דברים נשגבים, ומידי פעם היה מתחנן לפני תלמידיו שיניחו לו ולא ינסו להוציא ממנו דבר שלאחר מכן יתחרט שגילה הלבם...

פעם, בפורים כאשר תלמידיו עמדו סביבו, סימן בידו על כולם, ואמר "כולך יפה רעייתך...", והמשיך וסימן על הסבא מקלם ז"ע, ואמר: "זומוס אין בך..."

שלושים יום קודם חג הפסח, בסעודת פורים, כבר נהג הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל לשנות ארבע כוסות, אלא שאותם לא היה שותה כנגד ד' לשונות של גאולה, אלא כנגד ד' מיני ישועה: רפואה, פרנסה, תורה וזרע של קיימא.

לפני הכוס הראשונה, כוס ה'רפואה', היה מכריז: "אנו מבקשים מהקב"ה שבזכות כוס זו ישלח רפואה שלמה לכל חולי ישראל!" מוזג כוסות יין לכל הציבור, הכריז "לחיים...!", והציבור היה מוסר לו שמות של חולים לרפואה.

כוס שניה, כוס ה'פרנסה'! כוסות נמוגו, "אנחנו מבקשים מהקב"ה שבזכות הכוס השנייה ישלח פרנסה ברווח לכל עם ישראל!" הכריז ר' שמשון בשמחה ובגילופין... הציבור החל לשיר בדבקות שירים על פרנסה, "יהי החודש הזה... והוא ישלח במעשה ידינו ברכה והצלחה..." כשהגיעו לכוס השלישית, כוס ה'תורה', שוב הכריז רבי שמשון: "אנו מבקשים מהקב"ה שיפתח ליבנו בתורתו..." ודרש דרשה נלהבת על 'תורה', בירך 'לחיים' ושתה יחד עם הציבור הקדוש כוס שלישית, ושרו שירי תורה בהתלהבות ובדבקות.

הכוס הרביעית נמוגה, רבי שמשון הכריז בקול גדול: "זה הכוס המיוחדת לאלו שעדיין לא נפקדו בזרע של קיימא, ובזכות כוס זו יפקדו בזאת השנה..." הוא מוזג כוסות לכל הציבור, והם היו מוסרים לו שמות של הזקוקים לזרע של קיימא, ושרו ברגש ובהתעלות 'זרעא חיא וקיימא...'

לאחר שתיית כל הארבע כוסות, הכריז רבי שמשון בקול גדול: "רבות! אבקש כעת רגע של רצינות! שכל אחד ישכח מכל הבקשות האישיות שלו ויבקש רק על שכירתא בגלותא, נשתה כוס חמישית שהוא כנגד 'והבאתי...' רבי שמשון פרץ בבכי וזעק: "שכינה... שכינה...! אף אחד לא מבקש עלייך, כל אחד דואג לעצמו ואותך שוכחים... רבש"ע, מה יש לנו כשהשכינה רחוקה מאיתנו?!" וכך היה רבי שמשון חוזר פעמים רבות ומחזק את הציבור לוותר על הרצונות האישיים ולבקש רק על גלות השכינה, שיתגלה כבוד ה' ונראה במהרה בשוב ה' ציון בגאולה השלמה אמין!

זכך היה שזתה...

כיצד נהגו גדולי ישראל במשתה הפורים

הרה"ג ישי לטר שליס"א

ביום, וכשהחשיך התפלל מעריב וחזר ללמודו. ובתוספת מעשה רב: "ואדמו"ר עשה סעודתו תיכף אחר שחרית וישב ליד שולחנו כל היום ושתה הרבה לקיים עד דלא ידע".

בסידור רבי יעקב עמדין כתב "שתה יותר מלימודו אך לא ישתכר", ובהלכות הסעודה כתב "שמעתי מאמו"ר בעל החכם צבי שנהג לקיים מצוה זו כפשוטו".

כתב היעב"ץ: שמעתי מאבי מורי הגאון בעל חכם צבי זצ"ל שהוא היה נוהג בבחירתו לקיים מצוה זו כמאמרה, שאין הדבר יוצא מידי פשוטו בענין המעשה וצפון בו סוד גנוז ליודעי חן, אך החלוש שמזיק לו השכרות פשיטא שאין מחויב בכך, גם לא המשתטה ביינו ואין בו מדעת קונו, ורבה דשחטיה לר' זירא שאני, דרב גובריה, שהיה יכול להחיותו, ראייה לדברי ריב"א ודו"ק, ועל זה נאמר אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים (סידור יעב"ץ שער יג)

יותר מלימודו...

הגאון בעל שאגת אריה בעת נודויו, הגיע עני וגלמוד לעיר למברג לקראת ימי הפורים והתאכסן אצל המרא דאתרא הגאון רבי חיים כהן רפפורט זצ"ל, ובפורים קיים השאג"א את מצות היום כפשוטו ושתה הרבה יין, והבחין במארחו שאין זה לפי רוחו, אח"כ כשהעיר לו הגר"ח על מנהגו שהיה משונה קצת אצלו, ענה לו השאג"א, אנו מפרשים מש"כ הרמ"א בהל' פורים "וישתה יותר מלימודו", שישתה יותר ממה שהוא לימודו, וכאומר שמי שלומד הרבה כל השנה אזי הוא צריך לשתות הרבה, שאצלו שתייתו יותר מלימודו הוא במשהו יותר מהרגלו כל השנה (שופריה דר"א עמ')

המאירי, חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומ"מ אין אנו מצוין להשתכר ולהפחית עצמינו מתוך השמחה, שלא נצטוינו על שמחה של הוללות ושל שטות אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת הש"י והודאה על הנסים שעשה לנו, וע"ש מה שמבאר דברי הגמרא. וז"ל החי"א כיון שכל הנס היה ע"י יין לכן חייבו חכמים להשתכר ולפחות לשתות יותר מהרגלו כדי לזכור הנס הגדול, ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצות בנט"י וברכה ובהמ"ז

אמרו חז"ל, חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וכבר נחלקו הפוסקים בשיטות שונות כיצד יש לקיים חיוב זה. גם בהביטנו על ההנהגות המעשיות אצל גדולי הדורות מצינו דרכים שונות, יש ששתו לשוכרה, יש שהתבסמו, ויש שלא שתו אלא מעט יין בשביל קיום הדין.

במאמר זה נביא לקט מהנהגות שונות ומחולקות בין הגדולים והישיבות. וכבר אמרו הפוסקים על נידון דידן "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים". ויש להניח כי חילוקי ההנהגות קשורות

פורים כישיבת פוניבז

או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהג קלות ראש מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לש"ש עכ"ל.

הגר"א והחכם צבי

בספר מעשה רב (אות רמח): "והוא (הגר"א) עשה סעודתו במשתה ושמחה כולה

להבדלים בתכונות הנפש והגוף ודרכי העבודה (ופעמים שתלויים הדברים במצב הבריאות והזיקנה).

ואין צריך לפנים שתנאי קודם למעשה הוא שלא יבוא ע"י השיכרות לחשש עבירה או הוללות. וכעטרה לראש המאמר נענוד את דברי הביאור הלכה (סי' תרצ"ה): וזה לשון

רנו). ושנינות זו מטו גם בשם הסאטמר רב.

י"ג כוסות

הסעודה עשה הגאון רבי אברהם מטשכנוב בזמן מנחה קטנה והיה שמח מאד ושתה הרבה, ואמר מצוה לקיים דברי חכמים חייב איניש לבסומי בפורים, והיה ממשיך הסעודה הרבה בלילה.

העיד בעל האבני נזר על חמיו הרבי מקאצק שפעם אחת שתה בפורים י"ג כוסות יין לקיים בזה מאמר חז"ל עד דלא ידע, עד שבעמדו מעל השלחן הוצרך להחזיק עצמו בהשלחן. והאבני נזר היה מתנמנם בעת ישבו על השלחן לקיים בזה עד דלא ידע (שיח שרפי קדש פורים אות ז)

לעשות בחינה על הגוף

מספרים על גאון ישראל מסלנט שהתאמץ ביום הפורים לקיים מצות חז"ל כפשוטה ושתה יותר מלימודו, כשכל רצונו להגיע לידי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, אך עם כל מאמציו, דבר זה לא עלה בידו, והמשיך לשוחח עם תלמידיו בדברי תורה, ואף ידע לחלק בין ארור המן לברוך מרדכי...

כשראה רבי ישראל שאין הוא מצליח לקיים המצוה עד תומה, חייך אל תלמידיו וקרא, אני מצידי התאמצתי לקיים המצוה, ואם בכל אופן איני מגיע למטרת מצוה זו, אין לי להצטער שהרי אנוס אני, ותורתנו לא מחייבת את האנוס (החפץ חיים ופעלו ח"ג תתקכח).

כתב הגר"ש וולבה: רבינו ישראל סלנטר זצ"ל היה רגיל להיות בפורים כשכרותו של לוט ממש, ובמצב זה היה אומר כל היום בלי סוף חידושים בחריפות וגאונות להפליא בכל הש"ס, והוא קרא לזה "לעשות בחינה על הגוף", היינו לבחן אם הוא במדרגת חוש, שגם הגוף יהיה קרוב לתורה [כלומר לבחן איך הגוף מתנהג כשאין הדעת שולטת בו], פעם נזדמן אדם גדול למעמד זה בפורים שהגר"י היה שיכור... אמר הגדול הזה שהוא ירא בעצמו להגיע למצב כזה של שכרות, כי מי יודע מה היה ויכל לומר אז (עלי שור ח"ב עמ' תסח)

היה רבי יצחק בלאזר מקיים המצוה כפירוש רבו הגר"ס, היה שותה בלי שיעור, והיה עובר את רחובות העיר קובנה כשהוא מפזז ומכרכר ושר שירים שונים...

ולא היה מסתפק בזה עד שהיה משתכר ממש, ואז היתה ניכרת גדלותו העצומה, שהיה לומד מוסר בבכיות, ומוכיח את עצמו על מגרעות שונות שלדעתו היה נתון בהן (כוכבי אור עמ' 16, תנועת המוסר ח"ב סוף פי"ט)

לקיים ההלכה כפשוטה

רבי נפתלי אמסטרדם נהג בפורים לשתות משקה המשכר בלי שיעור ואמר: שיכול לדחוק ולמצוא היתר לקיום חייב אינש לבסומי בשינה וכיוצא, אבל אם ללכת בדרך זו, גם מרדכי יכול היה לדחוק ולמצוא היתר להשתחוות להמן לפי דברי התוס' (שבת עב, ב ד"ה רבא), ואז לא היה לנו כלל חג פורים, אלא חובה עלינו לקיים כל הלכה בתומינו כפשוטה (תנועת המוסר עמ' 228)

כתב הגר"י וינברג בעל השרידי אש: בתקופת לימודי בישיבת כנסת ישראל פלך קובנה, זכיתי בזכות גדולה להיות במחיצת רבי נפתלי אמסטרדם זצ"ל חורף אחד. להימצא במחיצתו נחשב לדבר נדיר ויקר, בשקידתו העצומה נמנע משיחת חולין...

יום אחד בשנה הרשה לעצמו רבי נפתלי לעשותו יוצא מן הכלל - יום הפורים. רבי נפתלי היה מבלה את יום הפורים בשתיית משקה, ומתבל שתייתו בשיחות וסיפורים על רבו וחבריו הגדולים. לנו, תלמידי הישיבה, הורשה אז לבלות במחיצתו הנעימה והמעניינת ללא מגבלה כלשהי. עם רדת השמש, משנראו כוכבים ראשונים ברקיע, עמד רבי נפתלי מכסאו, כהרף עין פג יינו והיה לאדם אחר, ואמר: "רבתי, חג הפורים עבר, הגיעה שעת העבודה, עלינו להתפכח משכרותינו ולהתפלל באימה ויראה תפילת ערבית, מוטל עלינו גם להגביר שקידתנו בתורה, כדי להשלים את אשר החסרנו מסדר לימודנו הקבוע בגלל הפורים". לאחר תפילת מעריב פטר אותנו ר' נפתלי, הסיט את הסטנדר למקום לימודו הקבוע ושקע בלימוד מעמיק, כשכולו התפעלות ורוממות הרוח בשקידה גדולה (שרידי אש חלק ד).

בבית התלמוד תורה

סיפר הצדיק ר' שלמה בלוך תלמיד החפץ חיים, שבקעלם קיימו כולם החיוב לבסומי בפוריא כפשוטו, אפילו ראשי התלמוד

תורה. והיות והיו עניים ולא היה להם כסף לקנות כשיעור המשכר, היו מערבבין שכר ויי"ש, ומיד היו משתכרים. ואע"פ שמטעם הבריאות לא היה כ"כ טוב, מ"מ כ"כ היה מסירות נפש לקיים דין, וסיפר לי פלא שתיכף עם השקיעה חזרו לאיתנם.

הכהן הגדול

החפץ חיים נהג בעצמו שלא להשתכר, אלא שפך משקה לכל המסובים והכריז "לחיים". ואח"כ חזר ומזג עוד משקה ואמר, "הראשונה הוא כמו כל שבת ויום טוב. וזו השניה היא לקיים חיוב שתיית יין יותר מלימודו", ואח"כ הלך לישון.

אצל רבי ירוחם

הפורים בישיבת מיר היתה יום רוחני של התעוררות ועליה. אחרי תפילת שחרית אכלו סעודה קטנה, אח"כ שלחו משלוח מנות איש לרעהו, שתו קצת יין והלכו לישון. אח"כ אכלו סעודת היום, כל אחד אצל האכסניה שלו. במשך היום דרש המשגיח רבי ירוחם פעמיים, אחת בבוקר ואחת אחר הסעודה (מלבד השיחה בתענית אסתר). שמחה גדולה היתה תלויה באויר... הבחורים דרשו 'פורים תורה' כל אחד לפי מחשבת לבו, אבל בלי שום הוללות ח"ו.

כל הזמן, המשגיח ישב בין תלמידיו והקשיב לכל מילה שיצאה מפיהם... ולאחר סיום דרשותיהם, דרש הוא בעצמו בערך שעתיים, וגם לאחר פורים המשיך לדרוש בעניני פורים כמה וכמה שיחות. זו היתה צורת פורים בישיבת מיר. (ספר מאמר מרדכי לרבי מרדכי שוואב ח"א מאמר סא).

איפה הוודקה?

מדבריר יצחק אלחנן גיברלטר (יסורי סרני). אבי סיפר לי שפעם בליל פורים לאחר האוכל התאספו כל הבחורים מ"כנסת ישראל" סלבודקה באולם הישיבה והחלו לשמח את עצמם, כנהוג בישיבות. לפתע התפרצו לאולם אנשים מהעולם התחתון של קובנה. הפסיקו את הריקודים ואמרו לבחורים: "תנו לנו את הוודקה ותוכלו להמשיך לרקוד". הבחורים השיבו שאין להם טיפת אלכוהול, אלא שהם שמחים ורוקדים לכבודו של היום. הבריונים אמרו: "את זה תספרו למישהו אחר. לא לנו. אתם מחביאים את השתייה, לא יכולה להיות שמחה כמו שראינו כאן בלי לשתות כמה כוסיות של וודקה". מובן שלבחורים לא היה מה לתת להם. הבריונים החלו

לישנא: רוב תלמידי בעש"ט לא שתו יין בפורים... בצאנז שתו, קדושת זקני הייטב לב פעם היה שותה ופעם לא, אבא מארי הקדושת יו"ט זצ"ל שתה בכל פורים ואף כשחל בעש"ק. (מושיען של ישראל ח"ב).

רבי שלמ'קה מזוועל זצ"ל היה מקיים מצוות עד דלא ידע כפשוטו, ופעם אחת באו להזכיר לפניו חולה ביום הפורים כשהיה בשכרותו, ולא שמע, ומאז הפסיק לשתות כדי שכרות (יסוד צדיק עמ' עג).

אשרי ילדותנו וזקנותנו

בארחות רבינו (ח"ג פורים אות צד) כתוב שבחול"ל החזו"א היה מקיים את הדין כפשוטו, ורק בארץ היה כבר חולה (על הסוכר אאל"ט) ולכן לא השתכר. וכן במעשה איש (ב, קטז) שהחזו"א לא היה משתכר בפורים כיון שהיתה אסורה עליו שתיית יין מחמת חולי, וקיים 'עד דלא ידע' בשינה.

כיו"ב מובא שם שסיפר לו מו"ר הסטייפלער זצ"ל כי בצעירותו שתה בפורים הרבה, אבל בשנים האחרונות שותה קצת וישן כרמ"א.

גם האדר"ת כתב על עצמו שהנהגתו השתנתה בזקנותו: בימי חורפי קיימתי מצות "לבסומי עד דלא ידע" כפשוטו (נפש דוד).

טפח מעל הקרקע

סיפר הג"ר נחום רגוזניצקי: בפורים באנו אצל החזו"א כמה מבני הישיבה, באותה שעה הוא התפלל מנחה בבהכ"נ, ובינתיים נכנסנו לחדרו ורקדנו. לאחר שסיים תפילתו נכנס לחדרו וראה אותנו ווקדים. מיד החל לרקוד לבדו כנגדנו, וכך נכנס לחדרו כשהוא מרקד כנגדנו ונכנס למעגל הרוקדים. הוא המשיך לרקוד עד שהתעייף והתיישב על מקומו. המשכנו לרקוד סביבו ושתינו לחיים...

אדם ניכר בכוסו

מרב הגרא"ל שטיינמן זצ"ל היה מאד דוחה את אלה שהשתכרו בפורים והשתטו בשכרותם, וסיפר על ידידו הג"ר משה סולובייצ'יק זצ"ל שהיה שותה ומשתכר בפורים, והיה כ"כ נעים ונחמד לראותו בשכרותו, הוא היה מדבר בדברי טעם ודברי סוד, ורוב דבריו הנחמדים עסקו ביחוד שמו ית' ואמונה.

התפללו עלי...

שלו, ולהיות אז עוסק בחיוב אדם לבסומי, לא יכולנא לאשתמוטי מענין לענין, ועתה אחרי אשר גמרתי הענין הלז התבוננתי מעט בדבריו (עמוד אש סופ"ב).

כל ימיו השתדל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל לקיים דברי הגמ' חייב איניש לבסומי בפוריא כפשוטם (תורת חיים הנהגות פורים).

יצא סוד

דרש בעל הדברי יציב: ידוע כמה הפליג זקני הק' בעל עטרת צבי זי"ע בגודל הענין של משתה היין בפורים עד דלא ידע, וזקני הק' מצאנז זי"ע היה לו מוח גדול ולא השפיע עליו היין לבדו, והוצרך לערבב יין שכר וי"ש ביחד כדי שיוכל לקיים מצות לבסומי, וטרם ששתה אמר כי גלוי וידוע לפני הבורא כי בעד כל הון דעלמא לא הייתי מקלקל מוח כזה

להכות אותם. בחורי הישיבה החלו בורחים דרך חלונות האולם, משום שליד הדלת עמד מנהיג הכנופיה. לפתע הבחין אבא, שאולם הישיבה התרוקן והוא נותר לבדו. בבחרותו היה אבא גיבור עצום. הוא הבין שאנשי הכנופיה יפרקו עליו את כל זעמם. הוא רצה להראות להם את כוחו, לכן אחז במנהיג הכנופיה, הניף אותו בשתי ידיו באויר ובעט בו ברגלו והשליכו דרך הדלת. ומיד רץ לתפוס בריון שני. כאשר ראו זאת הבריונים, נמלטו מן הישיבה. הבחורים שבו, והשמחה היתה במלואה. (גליונות יאיר נזרו).

פורים דברכת שמואל

אמר הג"ר שניאור קוטלר זצ"ל ראש ישיבת לייקווד: זכיתי להסתופף בצילו של רבינו ברוך בער לייבוביץ זצ"ל, ובפורים הייתי אצלו כל היום ממש. לא אוכל לתאר את גודל השמחה שראינו

בו. בלילה אמר גראמען, וכל היום ראינו אצלו עבודה זו של שמחה במידה שלא ניתן לתארה כלל!

מחזי כשיכרא

המהרי"ל דיסקין בימי ילדותו היה נודע כחריף, באחת השנים ביום הפורים נכנס לבית אביו אחד מבני העיר שהיה נראה כמבוסס והחל להשתולל, הילד הבחין עליו שאין זו אלא שכרות מעושה, והפטיר לעברו שאינו אלא "מחזי כשיכרא"...

בפורים היה רבינו הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל מתבשם ממש, כמאמר חז"ל, ובאחד ממכתביו כתב: פרישת שלומו בפורים העבר הגיעני בצירוף חידושי דאורייתא

סיפר הגרב"צ מוצפי שליט"א: פעם ביקרנו בביתו של מרן הגרב"צ אבא שאול זצ"ל ביום פורים, ולאחר ששתה יין ושמחה, התחיל לבכות. שאלנו אותו בעבור מה הוא בוכה, ואמר: התפללו עלי שאזכה לדעת אפילו הלכה אחת מהתלמוד על בוריה, כי כל הלכה יש בה הרבה פרטים (לבוש יוסף ח"ב).

אור חדש

את האווירה ששררה במחיצת המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, תיאר תלמידו הגר"י פרץ (רבה של רעננה): משעת צהרי יום הפורים תלמידי הישיבה היו עולים לבית המשגיח, ושם היו עסוקים בשירה וריקודים זמן רב. המשגיח היה יושב בראש השולחן עם כובד הראש הרגיל שהיה לו, אך רוחו היתה טובה עליו במיוחד. הוא היה מכבד את הבאים במשקאות שהיו על השולחן לרוב. מדי פעם היה אומר איזו הארה לציבור והאווירה היתה נעלה ומרוממת. קלות ראש לא היתה, וכשמאן דהו היה סוטה משהו מקו האווירה, המשגיח היה מעיר לו בעדינות. הרגשתו, אמר הרב פרץ, שאווירת הפורים והרוממות שהיתה בו, עם האהבת חברים והידידות שנוצרה, מלווים אותי חודשים רבים על פני כל השנה וממשיכים ללוותני שנים רבות אחר עוזבי את הישיבה.

בסוף היום, מספר בנו המשגיח רבי אהרן חדש זצ"ל, כאשר הבית שהמה כל היום מרוב אדם, התרוקן, פנה המשגיח לפינתו לעסוק בקביעותיו כמידי יום, כמה דפי גמרא, משניות, הלכה ומוסר, ורק אחרי כן עלה על יצועו.

ותקבל סדר שתייתנו

פורים במחיצת הגר"י הוטנר זצ"ל בעל פחד יצחק.

בסעודת פורים בקרב תלמידיו שומעי לקחו, היה רבי יצחק הוטנר מפליא בדברי תורה עמוקים כדרכו, עם "דעת הרוממה הנולדת מחדש, אחרי שהדעה הרגילה חלפה הלכה לה..."

היה שר פזמון שחיבר על עומק השמחה הפורצת ביום הפורים.

החרוזים מתחילים בפזמון [כאידיש]

שמחה מיט יראה [שמחה עם יראה]
געפלאכטן אין איינס [המשולבות יחד]
א'חוץ ביי אידן [זולת אצל היהודים]

נישטא ביי קיינעם [אין אצל אף אחד] ומסתיים:

מיט שמחה און יראה! [מתוך שמחה ויראה]
זאגען מיר לחיים [אומרים אנו לחיים]
ואתה תשמע מן השמים...

בסיום השירים היו משוררים:

ותקבל ברחמים וברצון את סדר שתייתנו!

באחת השנים הכריז:

"הכל שכחנו, ארור המן שכחנו, ברוך מרדכי שכחנו, אבל דבר אחד אינו יוצא מזכרונו! והוא - שכל מ קום שנאמר מלך סתם, במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר!!"

הלבבות עלו ונתעלו מאד במסיבות אלו, ורבים מבין המסובים "מתיידיים" לאורו, כל אחד בדרגתו הוא, החל מאותו אדם שנתקרב על ידו לתורה ומצוות, אשר מעיד במכתב: "הרבה מראשוני ניצני האידישקייט שלי קשורים עם פורים אצלכם... במסיבות הפורים... איזה מראה נהדר..." ועד לאלו שהגיעו לדעה הגנוזה מאחורי ה'דלא ידע' ולשמחה בלי גבול ובלי שיעורים. (ספר הזכרון לפחד יצחק).

מחיית ההמן הסובייטי

הגה"צ רבי יצחק זילבר זצ"ל סיפר על מעשיו ביום הפורים הגורלי בשנת תשי"ג, כאשר הצורר סטלין ימ"ש קיבל שבץ מוחי.

במשך שנים ישבתי בכלא הסובייטי. והנה הגיע פורים, ולא היה לנו מגילה לקרוא ממנה, אספתי את כל היהודים, והתחלתי לספר להם את סיפור המגילה. סיפרתי להם שהיה איש צר ואויב, ושמו המן, שביקש להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים, והקב"ה שלח לנו - ברוב רחמיו וחסדיו - את מרדכי ואסתר, והציל אותנו מידיו.

והנה לפתע, נעמד אחד יהודים, והחל לקרוא לעברי בכעס: 'מדוע אתה מספר לנו סיפורים שקרו לפני אלפי שנים, על איזה המן אחד שרצה להשמיד את כל היהודים? יש לנו המן היום! גם סטאלין מבקש להרוג את כולנו! הבה ונראה איך הקב"ה מציל אותנו מההמן שלנו! זה יותר מענין אותי מאשר איך הוא הציל את היהודים מהמן שלפני אלפי שנים...'

והיהודי הזה צדק! לסטאלין, אכן היתה תכנית מסודרת להשמיד להרוג ולאבד

את כל היהודים ולשלוח את כולם לסיביר הקפואה, והוא עוד תכנן לעשות זאת ב'אלגנטיות', כביכול שולח הוא אותם לשם לטובתם, ומתוך דאגה לעתידם... הוא בנה קרוואנים ארוכים בלי חלונות, ותכנן לשכן בהם את היהודים, בקור של חמישים מעלות מתחת לאפס. לימים ניסו להכניס לשם תבואה, אך היא לא הצליחה לשרוד וקפאה... הוא גילה באזני אנשי סודו שהוא משוכנע, שחמישים אחוז מהיהודים ימותו בדרך, ועוד חמישים אחוז יקפאו שם למוות.

היהודי הזה כאמור, כעס עלי מדוע אני מדבר על המן של ימים עברו, ולא על המן שלנו' בוא נראה איך הקב"ה מציל אותי היום!', קרא לעברי.

נענתי ואמרתי לו: 'דע לך, שסטאלין הוא בסך הכל בן אדם. הוא יכול להרוג עשרה מליון אנשים, עשרים מליון, חמישים מליון, אך את היהודים הוא לא יצליח להשמיד!'

כעסו של היהודי התעצם: 'על מה אתה מסתמך? מדוע שהוא לא יצליח? הוא בשיא כוחו! הוא ניצח את כל מי שניסה לקום כנגדו! הנה תראה: הוא בן חמישים, ואין לו אף לא שיערה לבנה אחת...'

אמרתי לו: 'הכל נכון, אבל אני חוזר ואומר לך: סטאלין הוא בסך הכל בן אדם. אם הקב"ה ירצה בעוד חצי שעה הוא לא יהיה כאן...'

הוא הסתכל עלי, כמי שיצאתי מדעתי... אמרתי לו: 'אתה יודע מה? לא בעוד חצי שעה! בעוד עשרים דקות - הוא לא יהיה כאן...'

כעבור כמה דקות שמענו קולות המולה בוקעים מהמסדרון. שמענו את הסוהרים מתרוצצים ומשוחחים בקולי קולות... היה ברור שקרה משהו!

התברר שסטאלין - באותן דקות של ליל פורים - חטף שטף דם במח!

במשך שלושה ימים אמרתי תהילים, וביקשתי מהשי"ת שהוא יתפגר באופן סופי ומוחלט, ואכן לאחר שלושה ימים הוא התפגר ומת". עם אמונה שלמה בקב"ה ותפילה מעומק הלב - אפשר להרוג את סטאלין!

עם אמונה ותפילה אפשר להרוג את המן שבכל דור ודור!

וילך אגג מעדנות

ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק, וילך אליו אגג מעדנות... וישסף שמואל את אגג לפני ה' בגלגל (ש"א טו לב), אע"פ שהיה קרוב למיתה הלך אליו בתענוג ובשמחה [רד"ק ומלבי"ם שם], ממש לא מובן, אין פחד גדול מפחד מות, זה פחד מצמית ומשתק, אגג מובל להריגה בידי שמואל, אך הוא הולך מעדנות בתענוג ובשמחה.

*

ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים [שמות יז יד], ובחז"ל, זכר זה המן, מחה בעוה"ז אמחה לעוה"ב, מתחת השמים לו ולכל הדור ההוא עד סוף כל הדורות, רבי יהושע אמר שלא יהא נין ונכד לעמלק, מתחת השמים, שלא יאמרו אילן זה של עמלק, גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק [איכ"ר ג ת], לא מצינו שום אומה שנצטוויו להכחידה עד כדי כך, עד כדי לשרש אחריה, שלא יאמרו אילן זה של עמלק, גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק, על שום מה ולמה.

זכור את אשר עשה לך עמלק, בדרך בצאתכם ממצרים, ויזנב בך כל הנחשלים אחריו ואתה עיפך ויגע, ולא ירא אלוקים [דברים כה יח], האם התביעה על מי שדינו מחיה, שנשבע ה' בכסאו שלא יניח כל אשר לעמלק [ספרי תצא], שהוא לא ירא אלוקים.

'ראת שמים' היא תכלית הבריאה, כמבואר בגמרא א"ר יהודה לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי 'שיראו' מלפניו, שנאמר והאלקים עשה 'שיראו' מלפניו [קהלת ג יד], א"ר יוחנן משום ר"א אין לו להקב"ה בעולמו אלא 'ראת שמים' בלבד, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם 'ליראה' [שבת לא ב].

וברמב"ם האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר וכו' את ה' אלקיך תירא. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר וכו', וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא גרע לאחוריו 'ויפחד' ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות [רמב"ם פ"ב מיסודה"ת ה"ב], הקב"ה ברא את העולם באופן שהסתכלות על הבריאה, ההתבוננות בברואיו הנפלאים תביא את האדם 'ליראה' ופחד, לחיות חיים של יראת ה', חיים שנגזרים מפחד ה' ומהדר גאווה.

*

לץ תכה [משלי יט כה], זה עמלק [שמו"ר כז ו], דרך הלץ לבזות את חבירו, ואם תייסר לץ תקח לך קלון, כי יבזה אותך [גרא משלי ט ז], עניינו של הלץ אומר הרבינו יונה הוא איש לשון הנותן דופי בבני אדם וכו', ויבזו בלבו לקוצר השגתם במעלות או בהצלחות וכו', וליועג תמיד לדברים ולפעולות [שע"ת ג קעד], רבי ירוחם זצ"ל אומר יסוד היסודות וזה כל האדם להכיר מעלה וחשיבות, כל סוד הבריאה היא 'הכרה בו יתברך' [והכרה מביאה 'ליראה' כמ"ש הרמב"ם], ולעומת זאת בצד ההיפך כח המשחת של האדם הוא שלא לרומם ושלא להזד, ושלא להכיר במעלה, אינו מעריך ומחשיב שום דבר, הכל נעשה קל ומזולזל בעיניו, כח זה הוא שורש עניין ליצנות, וכח זה נוקב ויורד לתוך לבו של אדם ומשחיתו כל כך עד שיתכן שיבוא להלעיג גם על מצות ה' [דחו"מ ג לד]. כך נוצר עמלק! ע"י ליצנות שהיא היפך יראת ה'.

אמר רבי יהודה לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי 'שיראו' מלפניו, שנאמר והאלקים עשה שיראו מלפניו [שבת לא ב], 'היראה' אומר רבי ירוחם מביאה להכרת מעלה וחשיבות 'ולהכרה בו יתברך', והיא גם מביאה את האדם אומר הרמב"ם לאהוב לשבח ולפאר 'ולירא' ממנו יתברך.

*

מיד לאחר קריעת ים סוף, שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמוגו כל יושבי כנען, תפול עליהם אימתה ופחד, בגדול זרועך ידמו כאבן [שמות טו יד], קריעת ים סוף העמידה את אומות העולם במצב של 'ראה', המצב הזה העמיד בפני עמלק שני אפשרויות, להכיר בו יתברך 'ולירא' מלפניו, או להפך 'להתלוצץ' להלעיג להפקיע את היראה ואת הכרת המעלה והחשיבות.

עמלק בחר באפשרות השניה, שהיא היפך יראה, 'להתלוצץ' ללעוג לבטל את הפחד והיראה, כפי שמואב בכתוב, אשר קרן בדרך, ויזנב בך כל הנחשלים אחריו ואתה עיפך ויגע, ולא ירא אלוקים [דברים כה יח], ופרש"י רש"י צנן והפשיך מרתחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בכם, ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטיה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. אע"פ שנכוה הקרה אותה בפני אחרים [רש"י שם], האמבטיה הרתחת היא יראת ה', עמלק במקום לחיות את החיים כפי שצריך לחיות אותם, חיים שיש בהם 'ראת שמים' ויראת חטא [תפילת החודש], עמלק בוחר בהיפך, בחיים שכל עניינם הוא הפקעה של החיים האמתיים, הפקעה של 'יראה' מפחד ה' והדר גאווה.

*

בגמרא, א"ר חסדא א"ר ירמיה בר אבא, ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת לצים, כת שקרנים, כת חניפים, כת מספרי לשון הרע. כת לצים דכתיב משך ידו את לוצצים, כת שקרנים דכתיב דבר שקרים לא יכון לנגד עיני, כת חניפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבוא, כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרך רע [סנהדרין קג א].

הצד השווה שביניהם, שהם לא חיים את החיים עצמם. 'לצים' הם אלו שאין להם חיים משל עצמם, והם חיים מללעוג מלבטל את מעלת חבריהם והצלחותיהם. 'שקרנים' הם אלו שחיים בשקר, ומה שהם עושים ובונים זה בניין של תוהו ושל שקר. 'חניפים' הם אלו שאינם עושים את מה שנכון להם ואת מה שדרוש להם, והם עושים כדי לרצות ולהחניף לאחרים. 'מספרי לשון הרע' הם אלו שלא רואים טוב, הם רואים רע ומזדברים רע, וממילא הם נמצאים במציאות של רע. עונשם של כל אלה שלא חיים את החיים עצמם, שהם מסולקים מהקב"ה שהוא מקור החיים.

עמלק משתייך לכת הראשונה 'כת לצים', משום שהוא זנח את תפיסת החיים עצמה, את הקליטה שהאלוקים עשה 'שיראו' מלפניו, והוא בחר בחיים של זיוף, בצורת חיים שכל עניינה הוא במה שהיא מתלוצצת, לועגת ומבטלת את החיים עצמם, את האלוקים עשה שיארו מלפניו. ועל כך

שעמלק העמיד עצמו נגד המציאות נגד החיים בעצמם, עונשו שאינו מקבל פני שכניה, שהוא מסולק מהשכינה, והרים הקב"ה ידו להשבע בכסאו שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק [רש"י שמות יז טז].

*

ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק, וילך אליו אגג מעדנות... וישספ שמואל את אגג לפני ה' בגלגל [ש"א טו לב], אע"פ שהיה קרוב למיתה הלך אליו בתענוג ובשמחה [ד"ק ומלבי"ם שם], מי שחייו חיים והוא חי את החיים עצמם, קיים בו רצון לחיים, וכל דבר שיכול ליטול ממנו את החיים, גורם לו לפחד עצום לפחד מות. אולם מי שחייו אינם חיים, ואין ערך לחייו, הוא לא חי את חייו, אלא חי בלצנות מלבז לבטל ולהפקיע חיים, כשמבקשים ליטול את חייו, אין לו פחד מן המות, והוא הולך מעדנות בתענוג ובשמחה.

*

מדוע חיים של עמלק אינם חיים וחיייהם של ישראל הם חיים. חיים בעצם הם חיים לעולם, חיים שאין להם הפסק, כשנברא אדם ניתנו לו חי עולם, חיים שנמשכים עד עולם, אולם משחטא נענש ונגזרה עליו מיתה, והוא שוב לא חי לעולם, חיים כאלה אינם נקראים חיים, כי אלו חיים שהמות כרוך בעקבם, כי סוף האדם למות [ברכות ז א].

זה החילוק בין עוה"ז לעוה"ב, חיי עוה"ז שיש שהמות מונח בחיים אינם נקראים חיים, אולם חיי עוה"ב שהם חיי נצח הם הנקראים חיים, התורה נקראת חיים, כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה [תפילת ערבית], משום שדרך התורה אנו מתחברים לחיים האמתיים, חיי עולם שאין להם הפסק, ואין אחריהם מיתה, ולכן ברכת התורה וחיי עולם נטע בתוכנו [ברכה"ת].

ישראל שזכו לתורה חיייהם חיים, משום כך קיים בהם רצון לחיים, ולכן חשש אבדן חיים מסב להם פחד מות, אולם עמלק שמופקע מחיי נצח מחיי עולם, כל חייו הם חיי ההבל של העוה"ז, כיוון שחייו של עמלק אינם חיים, משום כך אין לו פחד מן המיתה, לכן וילך אגג מעדנות בתענוג ובשמחה.

*

[יבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות יז ח), מהו רפידים שרפו ידיהן מן התורה ומן המצות (תנחומא יתרו א), המקום והשעה שעמלק מגיע הוא בשעה שבני ישראל רפו ידיהם מן התורה, כי זה עניינו של עמלק שהוא לץ, והוא מחפש את הרוע ואת הכשלון, את העת שהם רפויים.

אולם יש כאן עניין נוסף, הגר"א אומר שהלץ הוא הפך התורה (גר"א משלי יד ו), וידוע שהמצוה הגדולה מכל המצות היא לימוד התורה, ולהיפך דברים בטלים ולצנות שהוא הפך התורה, ולכן יש הנאה מדברים בטלים ולצנות יותר מכל העבירות (גר"א משלי א כג), למה הלץ שם עצמו 'היפך התורה'. כי התורה היא חיים, תורה נקראת חיים שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה (אבות דר"ג א לד), ועמלק שם עצמו כנגד החיים, הוא לועג ומתלוצץ מהחיים עצמם, לכן הוא תוקע את צפורניו בתורה, ומחפש לבטל ולהפקיע תורה, ולכן יבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, בשעה שרפו ידיהם מן התורה.

זאת ועוד, אדם הראשון נברא באופן שיחיה לעולם, וכשהחטא נענש בגזירת מיתה, אך האפשרות לשוב לחיות לעולם לא בטלה, התורה היא עץ חיים למחזיקים בה (אדר"ג א לד), כשאדם מחזיק בתורה והוא עמל ודבק בה, הוא זוכה לחיים עצמם, לחיי עולם, לחיים שאין להם ביטול והפסק, עמלק בהיותו לץ המתנגד לחיים עצמם, גורמת לו הלצנות להתנגד לתורה שהיא החיים האמתיים, חיים שאין להם ביטול והפסק, חיים של חיי עולם נטע בתוכנו].

*

בגמרא מובא, שאלו תלמידיך את רשבי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע [מגילה יב א], חז"ל מתקשים מה החטא שגרם לגזרה כה קשה, והם משיבים משום שנהנו מסעודתו של אחשוורוש.

מרון המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל הקשה על זה מה החטא בכך שנהנו מסעודתו של אותו רשע, הרי בחז"ל מובא מסעודתו של אחשוורוש היתה כרצון איש ואיש [אסתר ח א], ומבואר בגמרא שהכוונה היא כרצון מרדכי והמון, 'מרדכי' דכתיב 'איש' יהודי, המן דכתיב 'איש' צר ואוייב [מגילה יב א], כלומר אחשוורוש דאג שלסעודה שערך תהיה הכשר מהודר של מרדכי היהודי, כדי שהיהודים יוכלו לאכול ולשתות מהמאכלים המוגשים להם בסעודה, ואם כך מה התביעה, מה החסרון שנהנו מסעודתו של אותו רשע.

והשיב מרון המשגיח זצ"ל גם אם לסעודה יש הכשר מהודר ככל שיהיה, אבל סעודת אחשוורוש היא סעודה שאינה ראויה, זה מקום שאינו ראוי ליראי ה', ובשביל שנהנו מסעודה שאינה ראויה, נגזרה הגזרה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד [אור עולם פורים עמי פז].

מה בכך שנהנו מסעודה שאינה ראויה. אין זאת אלא 'הנהנו' מסעודתו של אחשוורוש מורה על שיבוש 'בתפיסת החיים', מי שדבק בעץ החיים וחי את החיים האמתיים, חיים של חיי עולם נטע בתוכנו, אצלו זה מופרך להנות מסעודת אחשוורוש, מופקע מלהנות הנאה שמנותקת מעץ החיים, ועל 'שנהנו' מסעודת אחשוורוש, וניתקו עצמם מעץ החיים, מידה כנגד מידה איבדו את החיים, ונגזר עליהם להשמיד להרוג ולאבד.

*

בגמרא, ליהודים היתה אורה ושמונה וששון ויקר [אסתר ח טז], אמר רב יהודה אורה זו תורה, וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור [מגילה טז ב], במועד פורים זכו כלל ישראל לתורה, וכן מבואר עוד בגמ', ויתייצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואל"א אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא אעפ"כ הדור קבלו בימי אחשוורוש [מאהבת הנס שנעשה להם, רש"י], דכתיב קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר [שבת פח א].

מדוע קבלו על עצמם בפורים את התורה מחדש. כי בפורים הייתה גזירת מיתה, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד [אסתר ג יג], שבאה בעקבות שיבוש 'בתפיסת החיים', 'שנהנו' מסעודת אחשוורוש, גזירת המיתה התשובה והנס שבאו בעקבותיו, הובילו לתפיסת עומק 'בשורש החיים', לקליטה והבנה שחיים זה תורה, חיים זה דבקות בעץ החיים, והבנה שניתוק מתורה והנאה ממה שמנותק מתורה מביא כליה, להשמיד להרוג ולאבד, זה גרם להם לרצות לקבל את התורה, ללמוד תורה לעמול בתורה, ולהנות אך ורק מן התורה, כי התורה היא החיים בעצמם, חיים שמביאים חיים, חיי עולם נטע בתוכנו.

*

הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' [עמוס ח יא], לעתיד לבוא כך תהיה הצורה של כל אחד מישראל, האכילה תהיה לחם והשתיה תהיה מים, אבל הרעב והצמאון 'וההנאה' תהיה 'מלשמוע את דבר השם'.

מועד פורים הוא מועד של אחיזה בשורש החיים, והתבוננות שחיים הם תורה, וחיי עולם נטע בתוכנו, וכל פרישה של משהו מחיים זה גזירת מיתה.

יתן ה' שנזכה לתפיסה וקליטה בשורש החיים, והיא זאת שתהיה לנו -

לאורה ושמחה לששון ויקר.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ארבע הערות בעניני פורים

אם שמיעת כל מילה מעכבת - שתית יין משום שמחה או זכר לנס - חובת נשים משום פרסומי ניסא - הנהגת המהר"ם מרוטנבורג בברכת שהחיינו

י"ט לענין חרש המדבר ואינו שומע דחייב בקריאת המגילה דאף הם היו באותו הנס ומ"מ עדיף שיצא ע"י אחר ואף דאינו שומע מ"מ 'טה אזנו להבין הענין ויצא ע"י הקורא' וזה עדיף מאשר יקרא בעצמו, ע"כ. ותמוה טובא היאך יוצא ע"י דמטה לבו להבין הרי לא שמע, אשר מוכרח מזה דאף דלא שמע מ"מ לענין הדין 'נזכרים בפה' סגי בזה ב'פה דהבעל קורא' ומש"כ הנימו"י דנוטה לבו להבין היינו דבזה מצורף להבעל קורא ונכלל בציבור דאחד קורא לכולם.

ומעתה דנאמר דין שמיעה ועוד דהקורא מוציא הציבור בקריאה מתוך הכתב חידשו ה"ב"ח והחכמת שלמה דכמו"כ לענין הדין לקרות כולה וחסיר תיבה אחת דמעכב, זהו דין הנאמר כלפי הבעל קורא בדין קריאה דידיה ולא השומע בדין שמיעה דידיה.

בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל מובא דאם השומע לא שמע אות מהמילה אינו מעכב. ויל"ע דהביאור הלכה ס"י תר"צ הביא מהחיי אדם דהחסיר אות כהחסיר מילה. ולפ"ד ה"ב"ח ניחא דכ"ז לענין הקורא ולא השומע, אמנם לדבריו אף בהחסיר מילה יצא השומע, והביאור הלכה פסק כהמג"א דאף לענין השומע כל מילה מעכבת ולפ"ז בדין דאף חסיר השומע אות תעכב, ודברי הגר"נ קרליץ צ"ע.

ב.

ביסוד שתית יין בפורים - לענין כונת מצוה, יין פוטר משקין, יין גזול, ושונא יין

הא"ר הביא דברי האבודרהם והובא בביאור הלכה ריש תרצ"ה, וז"ל "וא"ת היאך יחייבו חז"ל מה שנאמר בתורה ובנביאים בכמה מקומות השיכרות למכשול גדול וי"ל מפני שכל הניסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו ע"י משתה כי בתחילה נטרדה ושתי ע"י משתה ובאה אסתר וכן ענין המן ומפלתו היה ע"י משתה ולכן חייבו חז"ל להשתכר עד כדי שיהיה נזכר הנס הגדול בשתיית היין". והדברים סתומים דהרי אף בקושיתו ידענו דהיה טעם לחז"ל לתקן, וכל הנדון היאך תקנו כן דבר הגורם למכשולות ולא מדוע תקנו. וא"כ מהו דתירץ דאיכא טעם זכר לנס ע"י משתה היין. מעיקרא מאי קסבר והשתא מאי קסבר.

והנראה, דבקושיה סבר דהדין שתיית יין דחייב איניש לבסומי, זהו מדין שמחה, וזהו דהקשה היאך חייבו חז"ל להשתכר דגורם למכשולות, והיינו כיון דאין היין כי אם היכי תמצוי לשמחה, הרי איכא בזה מכשולות, ואיכא שמחה בדרכי אחרוני. ולזה תירץ דאיכא דין שתיית יין בפנ"ע, ואינו אך ה"ת לשמחה, כי אם מצוה בגוף השתיה זכר לנס, וממילא שומר מצוה לא ידע דבר רע, דזהו מגופא דמצוה ואינו אך הכשר. וזוהי הכרעתו וע"ד הגר"ז המובא בעמק ברכה

א.

שיטת ה"ב"ח וחכמת שלמה דהשומע מגילה וחסיר כמה תיבות יוצא

מצינו חידוש מופלא בדברי ה"ב"ח, דהשומע דהחסיר כמה תיבות בשמיעת המגילה יצא יד"ח, כן הביא המג"א ס"י תר"צ סקט"ו משמו וכן כתב בחכמת שלמה ס"י תר"צ ס"ד דמוכח כן בירושלמי, והיינו הדין 'לקרות כולה' זהו דין הנאמר לבעל קורא אכן לענין השומע אין כל מילה מעכבת, והמג"א חולק וכתב 'וכי יפה כח השומע מכח העונה', ודברי ה"ב"ח הם קולא עצומה לדינא דמצוי טובא דהשומע חסיר או מסופק אי חסיר תיבה, וצריך לידע מהו השיעור בזה ובאמת דעת הרי"א דחולק על הראשונים וקסבר דאך לענין הקורא כל שאינו מפסיד הקריאה די בכך, ואכן אנן קי"ל דאצל הקורא כל תיבה מעכבת מ"מ לדעת ה"ב"ח והחכמת שלמה דלענין השומע אינו מעכב כל תיבה וי"ל דתלי' באינו מפסיד הקריאה.

ויסוד פלוגתתם האם מאי דהשומעין יוצאים בשמיעת המגילה היינו מדין שומע כעונה וממילא אותם הדינים שנאמרו בבעל קורא כמו"כ נאמרו לענין השומעין ואין יפה כח השומע מכח העונה וזהו דעת המג"א, או דיוצאים בשמיעה ורק בעינן נציג הציבור הקורא מתוך המגילה ובו מתקיים דין פה הנאמר בקריאת המגילה, וכלשון המאירי פסחים דף ז' דמדמה מגילה לשופר, שניהם ענין אחד זה לתקוע ולהשמיע זה לקרות ולהשמיע, והיינו בעי תרתי התקיעה והשמיעה ורק לענין התקיעה די בתקיעת הבעל תוקע ושמיעת כל אחד כמו"כ במגילה די בקריאה מתוך הכתב דהבעל קורא ושמיעת הציבור, ותלי' בתירוץ הראשונים שם בפסחים על קושיה הנ"ל מ"ש שופר ממגילה והיא פלוגתת בעלי התוס' רא"ש ור"ש משאנ"ץ עם בית מדרשו של הרמב"ן [יעויין שם ברשב"א ור"ן רבינו דוד].

ומצינו כמה הלכות שנאמרו לענין הקורא ולא נאמרו דינים אלו לענין השומע, א. הדין 'מתוך הכתב' לדעת רב חסדאי המובא בריב"ש ס"י שצ"א דהקורא אשורית בלשון לע"ז לא יצא משום דהוי כקורא ע"פ וכ"ז לענין הקורא התופס מגילה בידו, אכן לענין השומעים י"ל דיצאו משום דליכא חסרון דבע"פ אצל השומעין, וכן מתבאר מדברי בשו"ע ס"י תר"צ ס"ט יעו"ש בביאור הגר"א, ובאמת הפמ"ג שם נתקשה בדברי השו"ע. ב. הדין דילפינן במגילה דף י"ז מזכור לקורא בפה כתב הרש"ש סוכה דף ל"ח ע"ב דהדין פה הוא דין הנאמר אצל הבעל קורא ולא אצל השומעין וממילא לא בעינן להלכתא דשומע כעונה, וכן מתבאר מדברי ר' יהונתן מלוניל סוכה דף מ"א ע"ב והפר"ח ס"י תפ"ט דספירת העומר מהני שומע כעונה ולא חשיב ע"י אחר ואילו לענין קריאת המגילה חשיב דיוצא ע"י אחר ונפק"מ לענין נוסח הברכה יעו"ש היטב. ג. נימו"י מגילה דף

דחובת יין בפורים היא בלא שום תכליתים דשמחה, א

והנראה לדון לפ"ז באופן דיש ספק פורים [אי משום ספק מצד המקום או הזמן כבין השמשות וכדומה] אף דמחמירים לענין המגילה ושאר מצוות היום, מ"מ לענין חיובא 'עד דלא ידע' אדרבה יש לדון מצד ספק איסורא דהרי כל ההיתר בשתיית יין עד דלא ידע זהו משום קיום המצוה שבזה כדי להסיר איסורא 'דגורם מכשולות' אכן בספק מצוה הדרין לספק איסורא, ועיין.

והנראה לדון לפ"ז, במי שאינו נהנה ושמח בשתיית יין, דלפי המבואר, מחויב לשתות, לא כן אי יסוד חיובו מחמת חובת שמחה, באופן הנ"ל אינו מחויב לשתות יין. וכן נפק"מ אי בעי דוקא יין זכר לנס או כל מידי דמשכר.

ונראה דאיכא לדון עוד, לפמש"כ הגרע"א בגליון שו"ע סימן קע"ד בשם הבתי כהונה, חידוש דין, בהלכה דין פוטר כל מיני משקין, דכ"ז אך ביין דרשות דרצונו לשתות יין, אמנם ביין דמצוה דמחויב לשתות מחמת המצוה כגון הבדלה בהא לא נאמר דין פוטר כל מיני משקין, יעו"ש. ויל"ע לענין שתיית יין בפורים, האם נדון כיון מצוה כהבדלה וכוס של ברכה דאינו פוטר, והיינו דאי משום חובת שמחה ותענוג י"ל דאף דהוי מצוה, מכל מקום זהו החפצא דמצוה להנות ולשמוח משתיית היין, אכן אי הוי אך דין שתיה זכר לנס י"ל דהוי יין מצוה ואינו פוטר דומיא להבדלה וכותיה, ואינו מוכרח ויל"ע.

עוד נפק"מ לפמש"כ הפמ"ג מ"ז תרצ"ה סק"א, להסתפק לענין סעודת פורים אי בעי כוונה למצוה, אי הוה כמצה דאמרינן שכן נהנה כדאיתא בשו"ע ה' פסח, או דילמא סעודה עיקרו זכר לנס שנעשה ע"י סעודה ע"כ בעי כוונה, וצ"ע. וספק זו איכא לספוקי כן אף לענין הדין שתיית יין בפורים, דאי משום שמחה, אמרינן שכן נהנה, אמנם אי השתיה זכר לנס, י"ל דבעינן כוונה.

עוד נפק"מ לענין גזל יין בפורים ושתה, אי אמרינן דין גזול אינו יוצא בה יד"ח מדין מצוה הבאה בעבירה. דאי המצוה אך ההיכי תמצי לשמחה א"כ הוי כשופר דליכא בהו משום מצהב"ע כדברי הר"מ. וכידוע משמיה דר' ברוך בער זצ"ל לענין אכילה בסוכה בליל ט"ו דלהך צד דעיקר המצוה היא הישיבה בסוכה ואין האכילה כי אם היכי תמצי לשיבה, א"כ ליכא חסרון דמצוה הבאה בעבירה. אמנם אי השתיה מצוה בפנ"ע זכר לנס, שפיר אית בהו משום גזול ואינו יוצא בה מחמת מצוה הבאה בעבירה.

ג.

בשיטת הראב"י והבה"ל דחובת נשים פרסומי ניסא, ולא חובת קריאת מגילה

כתב השו"ע סי' תרפ"ט סעיף ב', "אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצי"ח, והוא השומע ממנו לא יצא". וכתב המ"ב סק"ה, "חרש המדבר ואינו שומע כלל, ואע"ג דבעלמא קי"ל דאם לא השמיע לאזנו יצא. הכא לענין מגילה דהוא משום פרסומי ניסא החמירו שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה, בו יותר, דהשמיעה לאזנו הוא לעיכובא".

ובביאור הלכה כתב דמשמעות השו"ע דחרש אינו בר חיובא כלל אף לקרות בעצמו, אכן מסברתו בב"י שכתב משום פרסומי ניסא

הוא, משמע לכאורה דהוא רק לענין להוציא אחרים וכו'. והוסיף הח"ח והלא אף דבעלמא נשים פטורות ממ"ע שהזמן גרמא, הכא חייבו אותן מפני שאף הן היו באותו הנס. ואף חרשין היו באותו הנס ולא גרע מהן.

והיינו דמצדד הח"ח, אף אי נימא דבדין דחרש דמעכב השמעה לאזנו, מ"מ לא מסתבר לפטור, דלא גרע מנשים דאמורות להפטר מכח פטור דמ"ע שהזמן גרמא. ומ"מ חייבות משום אף הן היו באותו הנס, וא"כ אף חרש לא גרע מהן.

והדבר פלא, הרי בנשים הנדון כלפי חלות החיוב, דפטורות המה במצ"ע שהזמן גרמא. ונתחדש במגילה כיון דאף הן היו באותו הנס א"כ חייבות, אכן בנדון דחרש החסרון דאינו משמיע לאזנו להך גיסא הוא משום חסרון בעיקר מעשה המצוה דבעי השמעת אזנו לעיכובא במגילה, ומאי מהני "אף הן היו באותו הנס", ודברי הח"ח צ"ע.ג.

הראב"י ח"ב סי' תקס"ט (עמוד 392) כתב להסתפק, אי קטנים מוציאים נשים בקריאת המגילה דאע"ג דתרוויהו פטירי מקריאה וחייבים במשמע מגילה [והיינו כשיטת הבה"ג, והוסיף שם דאף קטנים חייבים רק בשמיעה כנשים] והביא מהירושלמי דאף החיוב דקטנים משום דאף הן היו באותו הנס כנשים. והוסיף שם מיהו נראה לי כיון דתלי טעמא מפני שהיו באותו הספק ואפילו קטן שלא הגיע לחינוך רק שיודע להבין צריך לשמוע מקרא מגילה כדאמרינן מידי דהוי אנשים ועמי הארץ, ומסקינן אלא פרסומי ניסא.

ודברי הראב"י טעונים הסבר, באיזה קטן איירי אי בהגיע לגיל חנוך. הרי פשוט הוא דמחייבין מדין חינוך. ואי בלא הגיע לחינוך והיינו דאינו יכול לקרוא או לשמוע כולה. א"כ ליכא קיום מצוה בזה ומה שייך בזה חוב דחינוך ולהדיא בדבריו דאיירי דלא הגיע לחינוך ומ"מ מחויב בזה משום אף הן היו באותו ספק. ותמוה טובא הרי ליכא בזה קיום דקריאת המגילה. וצ"ע.ג.

ואשר יראה מבואר מדברי הראב"י, ביאור חדש ביסוד דברי הבה"ג דנשים אין מוציאות אנשים בקריאת המגילה. והיינו דאף הן היו באותו הנס הוא זה חיוב מחודש דפרסומי ניסא ואינו חייבות בקריאת המגילה, כי אם במצות פרסומי ניסא. וקריאת המגילה זהו אופן לקיום הך מצוה דפרסומי ניסא, והיינו באנשים הרי חיובם בקריאת המגילה במסוים, ואילו בנשים חלות חיובם הוא משום אף הן היו באותו הנס היינו חובת פרסומי ניסא ולא חובת קריאת המגילה, ורק קריאת המגילה זהו אופן לקיומו דפרסומי ניסא, [וכדמציינו דקריאת התורה בחנוכה משם פרסומי ניסא כדאיתא במגילה סוף פ"ד]. והנה הגר"ז בערכין ג', ביאר בשיטת הבה"ג דהוא חיוב חדש. ואמנם הגר"ז חידש בזה דהוא מחייב אחר [והרי קטן מוציא איש לדעת ת"ק אף דהוא חיוב אחר מדין חינוך] ולפמש"נ אין זה רק "מחייב" אחר, כי אם "חפצא דחיוב" אחר, ומצותה מצות פרסומי ניסא, כמש"נ.

ויסוד לזה, ממאי דנסתפק הראב"י שם לשיטת הבה"ג, דאף לענין נר חנוכה וד' כוסות דילמא נשים אינם מוציאות אנשים. ותמוה דבשלמא בקריאת המגילה י"ל דחייבות בשמיעה ולא בקריאה ובזה חלוק מאנשים דחייבות בקריאה, אכן לענין נר חנוכה ד' כוסות

א ואכן צ"ע מדברי המחבר סי' תרצ"ו ס"ז דמפורש דחובת יין בפורים ממצות שמחה, ובעטרת המועדים סי' ס"ט הארכנו דתיתי איתנייהו בהו יעו"ש.
 ב ובבתי כהונה שם איתא, דמיהו לענין קידוש בשבת שפיר פוטר היין כל מיני משקין אף דין מצוה הוא משום דקידוש במקום סעודה והוי התחלה לסעודה, וכו' יעו"ש, ויש להעיר בדברי הגרע"א דציין לדברי המג"א סק"א, ומבואר שם במג"א דבקידוש פוטר שאר משקים והמשמעות בדברי הגרע"א לציין דהמג"א פליג ע"ד הבתי כהונה, ותמוה והרי בדין קידוש ליכא חולק דפוטר, ושוב י"ל דליכא מאן דפליג ע"ד הבתי כהונה. וכפה"נ מאי דהשמיט הביה"ל לדברי הבתי כהונה, משום דקסבר דהמג"א חולק עפ"ד דברי הגרע"א הנ"ל, ולפמש"כ ליכא פלוגתא בזה.

הנהגת מהר"ם מרוטנבורג בברכת הזמן דקריאת המגילה דיממא

איתא במרדכי ריש מגילה תשפ"א, וז"ל, "חייב אדם לקרוא המגילה בלילה ולשנותה ביום פי' רשב"ם דאין צריך לברך זמן ביום כיון שכבר בירך בלילה ור"ת אומר דגם ביום יש לברך זמן דעיקר מצות קריאתה ביום וכו', ורבינו מאיר היה רגיל לומר זמן ביום בלחש בתוך כך שהיו הקהל עונין אמן לאפוקי מיד כל רבוותא".

ומבואר דלענין פלוגתת הראשונים אי מברכין ברכת שהחיינו על קריאת המגילה ביום, הנהגת המהר"ם מרוטנבורג היה דבזמן שהקהל ענו אמן על ברכת המגילה, היה מברך שהחיינו לאפוקי מיד כל רבוותא, ועיין הגהות מימוניות ה' מגילה דכתב דרבינו מאיר הוא היה הבעל קורא ובשעה שהקהל ענו אמן על ברכתו, הוא בירך בלחש.

ובפשוטו ענין בלחש, היינו דקסבר דמעיקר הדין בעי לברך שהחיינו על קריאת דיום, אלא דנהגו לא לברך כמו שהביא שם הגהות מימוניות ולזה בירך בלחש לא לשנות מהמנהג, ומ"מ הוא עצמו קסבר דבעי מדינא ברכת הזמן בקריאה דיום.

אמנם לשון המרדכי, דהא דבירך רבינו מאיר בלחש הוא לאפוקי מיד כל רבוותא, ומבואר דיצא בזה לכל הדעות.

והדברים סתומים וחתומים, והרי בפשוטו להנך שיטות דאין מברכין ברכת הזמן על קריאה דיום, היינו משום דנפטר בברכת הזמן דלילה, ושוב ברכת הזמן ביום הוא בכלל ברכה לבטלה, וא"כ להך גיסא מאי אהני דבירך בלחש, והרי ברכה לבטלה היא אף בלחש, וצע"ג.

והנה הפנ"י מגילה ד ע"א, ביאר הנך שיטות דמברך שהחיינו אף בקריאה של יום, היינו משום דודאי דעיקר המגילה ביממא דלילה לאו שעת מלחמה וכו' אך לענין לילה בעי לברך שהחיינו לא משום קריאת המגילה, אלא משום חובת היום, כיון דעשאוהו חכמים כמו רגל ממש דכתיב משתה ושמחה ודברי קבלה כד"ת דמי ולכמה פוסקים אין אבילות ואנינות נוהג בו כמו שאר רגל א"כ שפיר יש לו לברך זמן כמו זמן דרגל, ולמחר ביום מברכין זמן על מצות קריאת המגילה, [וכלפי החיוב קריאה דלילה אינו אלא מצוה בעלמא ולא חיובא יעו"ש, ובפרט זה צ"ב].

ובספר גור אריי' יהודה אייתי לדברי הפנ"י הנ"ל וכתב דאף אם הוא רגל, כיון דעיקר מצות פורים וקיום המצוות ביום משום ד"מי משתה ושמחה" כתיב, א"כ לא מסתבר דיוכל לברך שהחיינו בלילה על עצם היום דעיקר היו"ט ביום.

וכן נראה מבואר מדברי המור וקציעה, דתמה עפמש"כ המג"א דכתב דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה שהוא דבר הנוהג בכל יום ובכל שבת ויו"ט. ותמה המור וקציעה, הא בלאו משלוח מנות וסעודה ראוי לברך זמן על עיצומו של יום. והרי הוא ככל מועדי ה' שמברכין עליהן זמן. והביאור הלכה הקשה ע"ד המור וקציעה דאפשר דגם המג"א מודה לזה אלא דהוא מיירי שבלילה היה לו מגילה ובירך אז שהחיינו וממילא יצא על עצם הזמן.

ליכא להנך תרתי. [וכן לפמש"כ האחרונים דטעמו דבה"ג אי משום דבמגילה אית נמי מחיית עמלק, או הלל, או ת"ת כהבית אפרים, הרי כל הנך הם ענינים מיוחדים "בקריאת המגילה", והרי הראב"י דן דשיטת הבה"ג נאמרה אף בנר חנוכה וד' כוסות.

וע"כ נראה בדעת הראב"י, דקסבר דבכל אלו השלשה מגילה חנוכה וד' כוסות דאמר ר' יהושע בן לוי דנשים חייבות משום שאף הן היו באותו הנס, נתחדש בזה חובה מחודשת ד'פרסום הנס' ולא חיוב פרטי דקריאת המגילה נר חנוכה וד' כוסות בתורת חפצא דמצוה בפנ"ע, כי אם "חובת פרסומי ניסא", וקריאת המגילה נר חנוכה וד' כוסות כלפי נשים הם רק היכי תמציי לקיומי הך מצוה דפרסומי ניסא. ומה"ט אין מוציאות אנשים, דאיש חייב "בקריאת מגילה", ובנר חנוכה "ובד' כוסות", ואילו אשה חייבת במצות "פרסומי ניסא" ותרי חיובים חלוקים המה, וכמש"כ.

ומעתה נראה בדעת הראב"י, דנהי מצות קריאת המגילה בלא קורא כולו כמאן דליתא דמי. מ"מ לענין מצות פרסומי ניסא בעי לפרסם הנס במה דיכול, וכמו דבנשים מאי דאינם קוראות משום כבוד הציבור כמש"כ המג"א א"כ כל אפשרותם בפרסום הנס הוא בשמיעה דידהו. כמו"כ בקטנים אף דלא הגיע לחינוך דלקרותה כולה מ"מ את העיקר הסיפור יכול לשמוע א"כ במצוה המחודשת דפרסומי ניסא, מכח אף הן היו באותו הנס יעשה מה שיכול, וזהו דכתב הראב"י דנ"ל דאף בקטן שלא הגיע לחינוך והיינו לקרותה כולה, "רק שיוודע להבין" צריך לשמוע מקרא מגילה, והיינו לא משום מצות קריאת המגילה, כי אם משום מצות פרסומי ניסא. [ומתקיים הפרסום בכל קריאת המגילה כמו שהביא שם בהמשך דבריו].¹

ודאתינן להכי נראה בישוב דעת הח"ח, דכתב לדון דאף חרש אי השמיעה לאזנו לעיכובא מ"מ אכתי נחייבו משום אף הוא היה באותו הנס משום דלא גרע מנשים. והקשינו הרי נשים הנדון כלפי לחייבן, אף דפטורות, ומאי שיאטי' לחדש דהוא חסרון בעיקר מעשה המצוה. ולפמש"כ מדברי הראב"י, הרי בנשים נתחדש לא רק לחייבן אף דהוי זמן גרמא, כי אם דנתחדש חלות חיוב מחודש דפרסום הנס, ואין המגילה כי אם היכי תמציי לקיום פרסום הנס, ומה"ט השו"ע הביא לדברי הבה"ג דנשים אינם מוציאות אנשים, א"כ אף חרש נהי דלא שייך לחייבו בחיוב דאנשים דהוא חובה דקריאת המגילה ושמיעת אזנו מעכבת בו בהך חיובא מסוים בקריאת המגילה, מ"מ אכתי יש לחייב חרש מחיוב נוסף דאף הן היו באותו הנס והוא חיוב מחודש דפרסומי ניסא. ובהא י"ל דאין השמיעת אזנים מעכבת בו. ולעולם מתקיים פרסומו אף בקריאתו בלבד. וזהו ע"ד מש"כ מהראב"י דאף קטן דלא הגיע לחינוך לקרותה כולה, מ"מ מחויב הוא מכח הך חיובא דאף הן היו באותו הנס, וכמש"נ.

והנה השו"ע סוף סימן תרפ"ט כתב, "מנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה". ובביאור הלכה תמה בזה, דאי איירי בקטנים שהגיע לגיל חנוך הרי מחויבים מדינא וכתחילת הסימן. ולדברי הראב"י יש מקום לדון דקטנים דהגיעו לגיל חינוך הרי חייבים כאנשים, ואילו כאן נתחדש אף בפחות מחינוך לקרותה כולם ומשום מצות פרסומי ניסא. ואמנם אכתי לא יתישב לשון השו"ע "מנהג טוב", וממ"נ, וזוהי תמיהת הביאור הלכה.

עכ"פ נשמע מדברי הראב"י דבר חדש, דאף קטן שאינו בגיל חינוך לקרות כולה מ"מ כל שמבין צריך להביא מדינא דאף הן היו באותו

ונראה מבואר בשיטת המור וקציעה, דהדין ברכת הזמן הוא **ביום** דעיקר היו"ט הוא ביום, ד"מי משתה ושמחה" כתיב, וזהו כמש"נ בגור ארי' יהודה.

ויסוד הדבר דהתורת יו"ט בפורים מתחיל מהיום, מבואר להדיא כן במאירי ד"ע"א, דאף דבכל יו"ט הלילה הרי הוא מעצם היו"ט, מ"מ לענין פורים היו"ט דידיה הוא מהיום, שהרי סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא יד"ח, וביאר בזה דעת האומרי' דמברכין ברכת הזמן אף בקריאה של יום, והיינו דנהי דכלפי חיוב דקריאת המגילה כבר יצא בברכת הזמן דלילה ופוטרי החיוב קריאה דיום, מ"מ "יש לגלגל חיוב זמן ביום מצד אחר והוא מפני יו"ט, שלא נאמר בלילה אלא על המגילה".

ודברי המאירי הם היפך דברי הפנ"י, דהרי לדעת הפנ"י, הברכת זמן בלילה קאי על "היום", ואילו ברכת הזמן ביום, קאי אמגילה. ואילו להמאירי ברכת הזמן בלילה קאי אמגילה, ואילו ברכת הזמן דיממא קאי איו"ט, ומ"מ ביסוד הדברים לדעת שניהם ברכת הזמן דפורים מתחלק, חדא "אמגילה", וחדא על "היו"ט".

באופן דלשיטת המאירי פנ"י מור וקציעה ולביה"ל אף המג"א מודה בזה, דיום הפורים אית בי' תורת יו"ט מדבריהם ואיכא לזה ברכת הזמן, ואך נחלקו אי היו"ט מתחיל מהלילה ככל יו"ט והיא שיטת הפנ"י וביה"ל, ואילו לשיטת המאירי מור וקציעה וגור ארי' יהודה, התורת יו"ט בפורים, מתחדש ביום ולא מהלילה.

ואשר יראה בשיטת רבינו מאיר, דקסבר דכל פלוגתת הרשב"ם ור"ת אי מברכין זמן על קריאת היום, היינו דנחלקו אי קריאת הלילה פוטרי לחיוב קריאה ביום, אמנם כו"ע מודו דמתחדש ביום חיוב נוסף דברכת הזמן מחמת התורת יו"ט כמש"כ המאירי, ולהא, לא נפטר בברכת הזמן דלילה דקאי אקריאת המגילה. אכן לענין חיוב ברכת הזמן מחמת היו"ט, זה אינו שיאטי' לקריאה. וא"כ אי יברך קודם קריאת היום הוי הפסק, דהרי לא קאי ברכת הזמן אקריאה, ובדין דיברך לאחר הקריאה דיום. והשיטות דמברכין ביום ברכת הזמן קודם המגילה, היינו משום דברכת הזמן דקריאת הלילה אינו פוטרי קריאה דיממא דהוא עיקר חיוב קריאה כמש"כ ר"ת, וא"כ ברכת הזמן ביום קאי אף על המגילה, ולכן לא הוי הפסק.

באופן דאליבא דרבינו מאיר, כל עיקר פלוגתת הרשב"ם ור"ת אי מברכין ברכת הזמן בקריאה דיממא, זהו פלוגתתא לענין הפסק בין ברכת המגילה לקריאתה, אמנם כו"ע מודו דאיכא למחייב נוסף לברכת הזמן מחמת חובת היום והיו"ט. ואך לענין שהחיינו ד"היום", בדין דיברך אחר המגילה [או קודם לברכת המגילה] דהרי אין הברכה קאי על הקריאה לשיטת הרשב"א ושוב הוי הפסק. ולפ"ז אי יברך קודם להמגילה ליכא בזה משום ברכה לבטלה לכל השיטות, כי אם דאית בי' לרשב"ם, דין הפסק לברכת המגילה.

ואכתי צ"ב, דמאי אהני הא דבירך רבינו מאיר בלחש דנהי דנתבאר דליכא בזה משום ברכה לבטלה, מ"מ הרי אית בי' משום הפסק, ואף בברכה בלחש הרי הוא מפסיק בין ברכת המגילה לקריאתה.

והנראה לומר עפמש"כ הרמ"א סי' ר"ט סעיף ב', "המוציא אחרים בברכת היין ואיתא לכל אחד כוס יין בפנ"ע, והמוציאם בירך ברכת

היין, ונמצא דבכוסו יש שכר או מים, כשחוזר ושותה אח"כ יין אין צריך לחזור ולברך, ויוצא בברכה שבירך על כוסו אע"פ שהיתה בטעות דהא דעתו היה לשתות ג"כ שאר יין, גם הוציא האחרים ששותין שם ולכן ברכתו ברכה". ובדרכי משה ומג"א מבואר דהם תרי טעמים חלוקים, וטעם השני היינו כיון דאהני ברכתו לאחרים, א"כ אף לדידי', אף דאילו בירך לבדו בדין דיברך שנית דאזיל לי ברכת הגפן, מ"מ כיון דאהני ברכתו לאחרים, אהני לדידי', דברכתו ברכה. ובנהר שלום על אתר כתב, דה"ה אי הפסיק המברך בדיבור בין ברכתו לאכילה, אף בזה אמרינן כיון דאהני ברכתו לאחרים חייל הברכה, ושוב לא הוי הפסק אף לדידי'. ועיין בשער הציון סק"ב, דנחלק עליו לענין הפסיק בדיבור.

ומתבאר מדברי הנהר שלום לשיטת הרמ"א, חידוש דין, דכל דמוציא אחרים בברכתו אף דהמברך הפסיק בדיבור לא חשיב הפסק, כיון דברכתו ברכה לאחרים ממילא לא הוי הפסק אף לדידי'.

ומעתה נראה, דזהו ביאור הנהגת רבינו מאיר דיברך ברכת המגילה בקול רם והוציא את הציבור, ובזמן דהקהל ענו אמן בירך בלחש ברכת שהחיינו, ובזה יצא ידי כולם. דהרי נתבאר דברכה לבטלה אין בזה משום דלכו"ע איכא מחייב לברכת הזמן מחמת עיצומו של יום, וכל הנדון לענין הפסק כיון דלחד שיטה לא קאי הברכה על המגילה דכבר נפטר בברכת הזמן דלילה, ולזה בירך בלחש והיינו דלא השמיע ברכת הזמן בקול כמו שבירך ברכת המגילה בקול להוציא את הרבים, וכיון דלאחרים לא שמעו ברכת הזמן, לדידהו ליכא הפסק בין ברכת המגילה לקריאתה דאי היה משמיע ברכת הזמן לאחרים, או דהוי הפסק מחמת עיקר דין שומע כעונה כשיטת התוס' ברכות כ"ו, או מחמת "האמן" על האי ברכה, ולכו"ע. ושוב לא חשיב הפסק אף לדידי'.

ובאמת, בדין דהיה יכול לברך לאחר קריאת המגילה ולהוציא את כולם לפמש"כ דלכו"ע איתא לברכת הזמן מחמת היו"ט שמתחדש ביום. אמנם בזה מפסיד לשיטת ר"ת דקריאה דיום זוקק שהחיינו מחמת קריאה דיממא [ולפמש"כ כל הציבור אה"נ בירכו שהחיינו לאחר קריאת המגילה, דבאופן זה, אין הפסק] נמצא דיצא ידי כולם בהנהגה הנ"ל דיברך בלחש בזמן דהציבור ענו אמן, ונתישב בזה הנהגת המהר"ם.

ודעת הפנ"י, דמברך ברכת הזמן בלילה מחמת היו"ט, ולכאורה יש בזה הפסק בין ברכת המגילה לקריאתה. י"ל ע"פ שיטת רבינו עמרם המובאת בטור דהזכרה דעל הניסים במעריב אומרים רק לאחר קריאת המגילה של לילה, ובארנו בסי' ע', היינו דהחפצא דיו"ט מתחדש רק לאחר הנהגת מצות היום ד"נזכרים" רק לאחר ה"נעשים", ועד"ז בתרומת הדשן, דמזיק חבירו בפורים דפטור זהו רק לאחר קריאת המגילה, יעו"ש באריכות, וא"כ לא הוי ברכת הזמן הפסק אלא מברך על המגילה דהוא קעביד היו"ט.

ולדעת המאירי דמברך בה"ז קודם לקריאת המגילה דיממא אף דקאי על היו"ט, י"ל עפמש"כ בשפת אמת בעניני פורים, דהתורת יו"ט דפורים חל רק לאחר הקריאה דיום דנזכרים ונעשים, ובעי לתרי עשיות דמגילה. ונמצא דקריאת המגילה מחדש היו"ט, ולזה שפיר יש לברך בה"ז קודם לקריאתה ואין בזה הפסק, אמנם לשיטת רבינו מאיר היו"ט חל ביום בפנ"ע ושוב הוי הפסק, וזהו דיברך בלחש, וכמש"נ.

דבר העורך

והשתיה כדת

לדעת לשתות כהלכה: מבואר בגמ' (מגילה דף יב. וברש"י שם) וְהִשְׁתִּיחַ כֶּדֶת, מאי כדת, אמר רבי חנן משם רבי מאיר כדת של תורה, מה דת של תורה אכילת מזבח (פר ושלשה עשרונים סולת לאכילה) מרובה משתיה (נסך חצי ההין), אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה.

בדרשה זו אנו רואים שוב את היסוד שאין אכילה בלא שתיה, והאכילה והשתיה הם מקשה אחת בסעודה.

כמה קולמוסים נשתברו בנושא שתיית משקאות חריפים בפורים, וכבר התבאר בגיליון עומק הפשט מספר 102 בנושא 'עד דלא ידע' האם צריך לשתות בפורים דוקא יין, או שמועיל גם שאר משקאות, ויש אומרים שעדיף לא להרבות בשתיית משקאות חריפים מחשש שיביא לפריקת עול.

החכם עיניו בראשו, להיות בשמחה ולא בהוללות ח"ו, וגם במצב של 'עד דלא ידע', צריך שהשתיה תהיה 'כדת של תורה', שלא יחסיר אפילו תפילה או ברכה אחת, ולקדש שם שמים.

חשוב לציין שגם משקאות חריפים צריכים פיקוח ואישור, ויש לשתות רק משקאות כשרים ומאושרים, ואין לשתות משקאות ללא פיקוח שלא ידוע רמת כשרותם, שמצוי בהם חששות איסור יין נסך, בשר בחלב, חדש, חמץ שעבר עליו הפסח, ועוד.

וכפי שהתבאר בהרחבה בגיליונות עומק הפשט; מספר 256 בנושא 'כשרות משקאות חריפים'. מספר 257 'המשך כשרות משקאות חריפים'. מספר 299 'כשרות משקה וודקה'. מספר 300 'חשש חדש בוודקה'.

לתועלת הציבור מדקדקי ההלכה קלה כבחמורה, ניתן להשיג במערכת 'הילכתא' רשימה מעודכנת עם מידע הלכתי ומציאותי, בדבר משקאות חריפים מאושרים לשתיה ללא שום חששות, על ידי מומחי כשרות ידועים.

חדש: ניתן להשיג מידע מעודכן בנושא משקאות חריפים מאושרים לשתיה, גם דרך מערכת 'נדרים פלוס' < קופת 'הילכתא' > 'מודעות ועידכונים'.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'משקאות בסעודה'

אין אכילה בלי שתיה

תקציר: סדרת המאמרים בנושא 'סעודה כהלכה', הגיליון הקודם 432 הראשון בסידרה, בנושא 'אכילה לפני הסעודה'. הגיליון הנוכחי 433 'משקאות בסעודה'. הגיליון הבא 434 'מנת פתיחה בסעודה'. גיליון 435 'ריקודים באמצע הסעודה'. גיליון 436 'קינוחים בסוף הסעודה'.

נושא הגיליון: האם צריך לברך כששותה משקאות בתוך הסעודה, איזה משקה טעון ברכה ואיזה נפטר בברכת המוציא, ומדוע? השאלה היא רק לברכה ראשונה, אבל ברכה אחרונה ודאי לא צריך בתוך הסעודה, כי ברכת המזון פוטרת. ביאור חילוקי הדינים בין שתיית מים, יין, משקה חריף, קפה או תה בסוף הסעודה.

1. יין גורם ברכה לעצמו

ביאורי הראשונים: מבואר בגמ' (ברכות דף מא:): דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, אינם טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, שהפת פוטרתן, אבל השותה יין בסעודה, למרות שהיין בא מחמת הסעודה, שבלי הסעודה לא היה שותה, הפת אינה פוטרת את ברכתו, כי היין גורם ברכה לעצמו.

ופירש רש"י (ד"ה דגורם, וכפי שהביאו בתוס' ד"ה אי הכי) ביאור דברי הגמ' שהיין גורם ברכה לעצמו, הכוונה כגון בקידוש וברכת אירוסין, שמברכים עליו 'בורא פרי הגפן', למרות שלא צריכים את שתייתו.

צריך להבין את כוונת רש"י, מדוע נחשב שגורם ברכה לעצמו, הרי לאחר שחז"ל חייבו לשתות כוס של ברכה בקידוש וברכת אירוסין, הוא חייב לברך הגפן מדין ברכת הנהנין? ויש ליישב לפי מה שכתב בשו"ע (סימן רעג סעיף ד) שברכת הגפן בקידוש הוא ברכת המצוות, ואע"פ שיצא מוציא, ולא כברכת הנהנין שאם יצא אינו מוציא, נמצא

בשביל לשרות את האוכל שבמעיו, ולכאורה הוא כדברים הבאים מחמת הסעודה, שנפטרים בברכת הפת, מכל מקום אינו נפטר בברכת הפת, כי היין חשוב שגורם ברכה לעצמו ולא נטפל לפת, ולא מועיל לכיין בברכת 'המוציא' לפטור את היין.

אם שתה יין לפני הסעודה, פוסק השו"ע (סעיף ד) שלא צריך לברך על יין באמצע הסעודה, כי היין שלפני המזון פוטר אותו, וכן היין של קידוש פוטר את היין שבאמצע הסעודה. ומוסיף המשנ"ב (ס"ק ו ח) שדוקא אם מתכוין לשתות גם באמצע הסעודה, ובמקומות שלא רגילים לשתות יין באמצע הסעודה אפילו בשבת, הקידוש לא פוטר את היין, אלא אם כן הוא התכוין בברכה לפטור את היין.

4. מים בסעודה

בתור הסעודה: כאשר שתה מים או שאר משקין, השיטה הראשונה בשו"ע (סעיף ז), שלא מברך על שתיית מים באמצע הסעודה, כי נחשב כבא מחמת הסעודה, שאי אפשר לאכילה בלא שתיה, ואפילו אם הוא צמא לפני הסעודה, כיון שבפועל לא רצה לשתות מים לפני הסעודה כדי שלא תזיק לו השתיה על ליבא ריקנא, נמצא ששתיית המים הוא מחמת הפת, וברכת הפת פוטר את המים (רבינו יונה).

וממשיך השו"ע; יש סוברים שצריך לברך על המים באמצע הסעודה, שאינם באים לעורר את תאות המאכל, ואינם חלק מהסעודה. ויש מחמירים אפילו לברך עליהם בכל פעם, כי כל פעם הוא נחשב כנמלך, כי הדרך לשתות מים רק לצמא, ואינו יודע שיהיה צמא שוב. ומסיים השו"ע; הרוצה להסתלק מהספק, ישב לפני הנטילה במקום הסעודה, ויברך על משקה על דעת לשתות באמצע הסעודה.

בשו"ע הרב (סימן קעד סעיף ב), מבאר דין זה שאפילו שהיה צמא, נפטר בברכת הפת כי מספיק סיבה רחוקה כדי להחשיבו טפל. והוסיף שלפי השיטה הראשונה, גם אם אוכל איזה דבר למתק השתיה הרי הוא טפל למשקה, והמשקה ללחם, ונפטרים בברכת הלחם.

ונקט הרמ"א שהמנהג להקל כשיטה הראשונה, שאין מברכים על מים בסעודה. אולם כתב הביאור הלכה (ד"ה והמנהג) בשם האליה רבה, שאם יש לו יין, עדיף לפטור את המים בברכת היין שפוטר את כל המשקין. וביאר כוונתו **בזאת הברכה** (עמוד 70) שאינו מחויב לפטור את המים בברכת היין, אלא הוא רק ממידת חסידות.

לפי מנהג בני ספרד; כתבו הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת נשא אות ה), והכף החיים (סימן קעד אות נ), שצריך להחמיר ולחוש למה שנקטו השו"ע והאריז"ל, **ורב פעלים** (שו"ת חלק ב סימן מז), שמספק יברך על המים קודם הסעודה, או שיפטרנו בברכת שהכל על סוכר. שצריך לברך על המים קודם הסעודה, כתב לחוש לדבריו.

וכתב באור לציון (חלק ב הערות פרק יג אות ו), שאין המנהג כן, אלא ממידת חסידות. מאידך כתב בהליכות עולם (חלק ב עמוד ל) שכך צריך לנהוג למעשה, לברך על המים קודם הסעודה. ועורר שמותר לברך על המים קודם הסעודה, רק אם צמא לשתיה, אבל אם אינו צמא לשתית המים כלל, ושותר רק בכדי לפטור את המשקין שישתה בסעודה, אינו

שחז"ל חייבו לברך ברכת הגפן מדין ברכת המצוות, ולא כהיכי תמצוי לשתית הכוס מדין ברכת הנהנין. ויש דין נוסף לשתות את הכוס, שלא לזלזל בכוס של ברכה.

גורם ברכה לעצמו שייך רק בברכה ראשונה - הגפן, אבל בברכה אחרונה - על הגפן, אם יצא אינו מוציא כמו בכל ברכת הנהנין, ומובן שהשותה יין בסעודה אינו נטפל לפת להפטר בברכה ראשונה - המוציא, אבל נטפל לפת להפטר בברכה אחרונה - ברכת המזון (שו"ע הרב סימן קעד סעיף א).

באופן אחר פירשו התוס' (ד"ה אי הכי) בשם רשב"א משום שהיין ברכתו 'בורא פרי הגפן', למרות שבתחילה כשהוא בענבים ברכתו היתה 'בורא פרי העץ', לעומת שאר משקין שברכתן 'שהכל נהיה בדברו'.

עוד פירוש כתב הרא"ה (בשם רבו), והריטב"א, והמאירי, והראב"ד, והובא ברשב"א (ברכות דף מב. ד"ה יין) בשם יש מפרשים, 'יין גורם ברכה לעצמו', כלומר השתיה היא גורמת ברכה לעצמה, כי האכילה והשתיה הם שני עניינים, ואי אפשר לשתיהן להיות כאחת.

2. שיטות הראשונים במים

אינו מברך על המים: לדעת רש"י (לפי הבנת הרשב"א בדבריו) ור"ת ור"י, וגדולי הצרפתים, ומסקנת הרשב"א והרא"ש (ברכות פרק ו סימן כו) שאר משקין כגון מים ושיכר, הבאים בתוך הסעודה נחשבים כבאים מחמת הסעודה, משום שבני אדם לא רגילים לאכול בלי שתיה, ובא לשרות המאכל או לצמא שהאכילה צמאתו, ונחשב כעיקר הסעודה, ואינם טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחרייהם, ואפילו ביין היה צריך להיפטר בברכת הפת, אילולי הסברא שהיין גורם ברכה לעצמו, ולכן צריך ברכה לפניו.

מברך על המים: לדעת המחזור ויטרי ועוד הרבה ראשונים, שתיית מים בסעודה צריכה ברכה, כי המים אינם מזינים ואינם חלק מהסעודה, ורק ביין שמזין היה צד לגמ' שיפטר, והוצרכו לתירוץ שגורם ברכה לעצמו, אבל מים שלא מזינים, פשוט שברכת הפת אינה פוטרתו.

גם הראב"ד (הובא ברשב"א) סובר שצריך לברך על מים בסעודה, ומבאר טעם הדבר לשיטתו (הובא לעיל), ש'גורם ברכה לעצמו' פירושו שמאכל ומשקה הם שני עניינים נפרדים שאינם מצטרפים, ולכן הוא הדין בשאר משקאות, שצריך לברך עליהם בסעודה.

פעם אחת / כל כוס: בתוך שיטה זו נחלקו הראשונים, האם מברך רק פעם אחת או מברך על כל כוס וכוס, לדעת הראב"ד מברך רק פעם אחת, ולדעת המחזור ויטרי מברך על כל כוס וכוס מדין נמלך, שאין קובע עצמו לשתית המים, וכמו שחייב לברך על היין על כל כוס, במקום שאין יין מצוי שם.

3. יין בסעודה

נפסק בשו"ע (סימן קעד סעיף א) יין שבתוך הסעודה מברך עליו 'בורא פרי הגפן', ואינו נפטר בברכת הפת. ומבאר המשנ"ב (ס"ק א, שער הציון ס"ק ג) אפילו שהיין נועד

ציצית ותחפושת מארבע כנפות

שיטות הפוסקים: לקראת ימי הפורים הבעל"ט מעורר הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך, הלכה נחוצה בענין חיוב ציצית בתחפושת מבגד שיש בה ד' כנפות.

לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (תל תלפיות קובץ סז עמוד ה) תחפושת לא נחשבת בגד ואינה טעונה ציצית. ולדעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות פורים עמוד ריא), אם התחפושת היא תחליף לבגד טעונה ציצית, אבל אם אינה תחליף לבגד ומשמשת רק למראה בעלמא פטורה מציצית, טעם הפטור ביאר בפסקי תשובות (סימן י אות יב) שאינה עשויה להגן מפני השמש והצינה ואינה נחשבת כמלבוש.

מאידך לדעת הגר"ח קניבסקי זצ"ל (מה טובו אהליך יעקב כרך ט עמוד צט, כרם אליעזר תשובות הגר"ח קניבסקי), צריך להטיל ציצית בתחפושת מבגד שיש בה ד' כנפות, ובפרט באופן שהתחפושת הוא תחליף לבגד קבוע, שודאי התחפושת הוא המלבוש.

וכתב הגר"א הכהן רבינוביץ שליט"א (חינוך הבנים כהלכתו פרק קיד), וכעין זה כתב הג"ר שמעון אנשין שליט"א (עלה לתרופה מדור הלכה פסוקה פרשת פקודי תשפ"ד) תחפושת העשויה מבגד של ד' כנפות, וכגון אלו שעושים מבד מסויים כמין טלית קטן שיש בו ארבע כנפות, ומשחילים בו חוטים סתם שלא נטוו לשם ציצית, ראוי לכתחילה לעשות אחת מהקרנות עגולות (בשיעור שיהא ניכר למראית עין שהוא עגול), או לתופרו מן הצדדים באופן שיהא רובו סתום, כדי שלא יהא בו חשש חיוב ציצית.

קטן שלא הגיע לחינוך עד גיל שש, יתכן שאין למחות ביד המקילים, ובפרט בבגד העשוי משאר מינים ולא מצמר, שיש אומרים שכל חיובו בציצית הוא רק מדרבנן, ומכל מקום למעשה כיון שאפשר לתקנו בקל יש להחמיר. בתחפושת מסוג הנקרא 'אלבד' יתכן שאין בו כלל חיוב ציצית, ועל כל פנים בקטן אפשר להקל בזה.

בתחפושת 'מעיל של כהן גדול', באופן שעושים את המעיל כשיטת הרמב"ם שהוא פתוח לגמרי מן הצדדים, צריך לעשות קרן אחת עגולה. וכבר דנו האחרונים כלפי המעיל של הכהן גדול בבית המקדש, מדוע לא היה בו חיוב ציצית.

יכול לברך שהכל.

אחרי הסעודה: משקין שבאים אחרי גמר הסעודה, לדעת המשנ"ב (ס"ק ל) הכל נחשב כמו בתוך הסעודה, כי אנחנו לא מושכים את ידינו מהפת, ולא מברכים לפניהם.

צימאון: באופן שהיה צמא לפני הסעודה ולא מצא מים לשתות רק בסעודה, לדעת הישיב משה (מחכמי תוניס, תשובה שמ) יברך על המים תוך הסעודה, כי שותה בגלל הצימאון ולא שייך לסעודה.

ובאופן שהיה צמא לפני הסעודה, והחליט לשתות בסעודה, לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (וזאת הברכה עמוד 279) אינו צריך לברך. ומחדש בוזאת הברכה (עמוד 278-279), שבכל האופנים המצויים של צימאון קודם הסעודה אינו צריך לברך בסעודה, כי החלטת האדם לשתות תוך הסעודה משייכו לסעודה. ורק באופן המסוים שהיה חפץ לשתות מחמת הצימאון, אלא שלא מצא מים להרוות את נפשו, על זה חידש הישיב משה שצריך לברך.

5. קפה בסוף הסעודה

מחלוקת הפוסקים: במשנ"ב (סימן קעד ס"ק לט) הביא את דעת החיי אדם (כלל מג סעיף יא) שסובר ששתיית קפה אחרי גמר הסעודה, הוא רק כדי לעכל את המזון, ואינו דומה לשאר משקין, ולכן צריך לברך ברכה ראשונה, וכתב המשנ"ב שאינו מוכרח, וסיים שלכן נכון שיברך תחילה 'שהכל' על מעט סוכר לפטור את הקפה.

וכל זה שייך רק בימות החול, אבל בשבת ויום טוב בשחרית, שכבר קידש על הכוס, אם קידש על היין, הרי היין פוטר כל המשקין, ואם קידש על השכר, הרי כבר בירך שהכל ופטר את היי"ש.

וכתב בספר זוזאת הברכה (עמוד 73) שכן ראוי לנהוג בכל שתיה הדומה לזה, כגון ששותה בסוף הסעודה תה עם תבלין לעכל המזון, קפה או תה לקינוח סעודה, קפה בספל קטן בסוף הסעודה, שיפטרנו על ידי ברכת 'שהכל' על סוכר.

והביא בשם הגר"ח פ שיינברג זצ"ל, שאם אין לו מאכל אחר לפטור אין לברך עליו מספק, שמא נחשב בא מחמת הסעודה. ורק באופן שבא רק למתיקות ולא מחמת הסעודה, מברך עליו 'שהכל'.

מאידך לדעת החוט שני (ברכות עמוד קסג) בזמננו אין מברכים על שתיית קפה או תה בסוף הסעודה, שהוא בכלל השתיה של הסעודה, וכמו שאין מברכים על שאר משקין בסעודה, ואינו מיועד לעיכול המזון. וכן השיב הגר"ח קניבסקי זצ"ל (בנתיבות ההלכה קובץ לה עמוד 328) שהמנהג לא לברך על קפה בסוף הסעודה.

תלוי באיזה ארוחה: וכתב במגילת ספר (עמוד קלב), שרבים וטובים אינם מקפידים על כך, ושותים קפה ותה בסוף הסעודה בלי ברכה, ויש ללמד זכות עליהם, כי דברי החיי אדם לברך על תה וקפה בסוף הסעודה שבא לעכל המזון, הכוונה בסעודות גדולות כמו סעודת שבת, שכבר שתה משקאות בסעודה, וכעת שותה לעכל את המזון, וגם בזה פיקפק המשנ"ב, כיון שהמטרה היא להרוות את צמאונו. אבל בסעודת שחרית וערבית, שלא שתה בסעודה, ושותה את הקפה והתה בסוף הסעודה לצמאו, אין לברך עליו, שאינו רק לעכל את המזון, אלא זהו שתייתו שבסעודה, ואין אכילה בלי שתיה.

וחילק בתשובות והנהגות (כרך ג סימן עב), אם שותה בסוף ארוחה קלה כמו שרגילים לשתות בסוף סעודת הבוקר והערב, שייך לסעודה ואינו מברך. אבל כשאוכל סעודה עיקרית שלא רגילין לשתות תה או קפה, לא שייך לסעודה וחיבים לברך.

6. שייך ומיץ בסעודה

מיץ פירות: מצוי מאוד כיום בתוך הסעודה, שמגישים משקה שייך מפירות מרוסקים, או מיץ פירות מסחיטת פירות מובחרים, והשאלה האם צריך לברך עליו בתוך הסעודה או לא?

הציון ס"ק מו) אם שותה את היי"ש אחרי גמר האכילה, ודעתו רק לעכל את המזון, צריך ברכה.

אבל אם אכל מאכל שמן, ורגיל לשתות מעט יי"ש להפיג את השמנונית שבפיו, הוא בכלל טפל, ואפילו אחרי גמר האכילה אין מברך. ויתכן שגם אם רגיל לשתות מעט יי"ש אחרי הדגים, או דג מלוח, הוא בכלל טפל ואינו מברך עליו.

לפי מנהג בני ספרד; כתבו **הבן איש חי** (שנה ראשונה פרשת נשא אות ה-1), **והכף החיים** (סימן קעד אות לט), השותה יי"ש באמצע הסעודה נכנס למחלוקת בין הרים גבוהים האם צריך לברך, ועוד שאין ברכת השכר ברורה אצל כל אדם כי שורף הגרון, ויש שהוא להם כקוץ מכאיב ושותים מיד מים להעביר חריפותו, ולכן יזהר לשתות מעט קודם נטילת ידים ויברך כדן. או יפטרנו בברכת 'שהכל' על סוכר. או כאשר מקדש על היין, יכוין לפטור את היי"ש. וכעין זה כתב **בילקוט יוסף** (עמוד קעז ח), והוסיף שמעיקר הדין, אין מברכים על כל חמר מדינה ששותה בתוך הסעודה.

8. 'לחיים' בסעודה

לדעת הג"ר **שמואל הלוי ואזנר זצ"ל** (קובץ מבית לוי חלק יז עמוד ל), המנהג שאין מברכין על שתיית מים או שתיית יי"ש באמצע הסעודה. וגם באופן שאינו מכוין בשתיית היי"ש כדי לגרור את תאות המאכל, אלא לשם אמירת 'לחיים', או בכדי להפסיק בין דגים לבשר, אינו מברך, כי בפועל גורר את תאות המאכל. וכלל זה נאמר רק ביי"ש חריף, אבל בשתיית ליקר מתוק לומר עליו 'לחיים' יש לחשוש שצריך לברך עליו.

וכעין זה הורה הגרי"ש **אלישיב זצ"ל** (ותן ברכה עמוד צד, וזאת הברכה עמוד 73 הערה 6), שהשותה מעט משקה 'לחיים' אינו צריך לברך, ונחשב חלק מהסעודה, כי בפועל גורר את תאות המאכל. והוסיף בזאת הברכה, שהוא הדין השותה להבדיל בין דגים לבשר אינו צריך לברך, כיון שבא לאפשר את אכילת הבשר.

9. עצות לצאת מן הספק

להינצל מהספק: באופן של ספק אם המשקה בא לגרור את התאבון, או כאשר רוצה להינצל ממחלוקת הפוסקים האם צריך לברך על משקה בסעודה, יש כמה עצות בדבר, כיצד לפטור בוודאי את מה שישתה בסעודה.

יין פוטר משקים: באופן ששתה מלוא לוגמיו יין, והיו המשקין לפניו, ויש מקילין אפילו שלא היו לפניו אם היה בדעתו לשתותם, ברכת הגפן פוטרת את כל המשקים, ואינו צריך לברך על כל סוגי המשקים, לפי שהיין הוא עיקר משקה, והוא ראש לכל מיני משקין, לכן הוא עיקר לענין ברכה וכולם טפלים אליו.

אבל אם שתה רק פחות ממלוא לוגמיו יין, ספק אם פוטר שאר משקין, ויבקש לאחר שלא בירך על היין שיפטרנו בברכת היי"ש, או יברך 'שהכל' על מעט סוכר ויפטר את היי"ש (שו"ע הרב סימן קעד סעיף ד, משנ"ב סימן קעד ס"ק ג וס"ק לט, ביאור הלכה סעיף ב ד"ה יין).

עצות נוספות: א. ישתה קודם הסעודה מעט מים או יי"ש, וידקדק לשתות פחות משיעור ברכה אחרונה, וכן מנהג

לדעת **התשובות והנהגות** (כרך ג סימן עב), שתיית מיץ בסוף הסעודה, תלוי אם שותה בעיקר לבריאות גופו, ולא לעיכול המזון או לצימאון, למרות שבדרך אגב משקיט את צימאונו, חייב לברך, שאין השתיה קשורה לעיקר הסעודה. אבל אם עיקר שתייתו הוא לכבישת הצימאון, ואם לא יהיה לו מיץ ישתה משקה אחר, נחשב שייך לסעודה ואינו מברך. וכעין זה הורה הג"ר **צבי ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), שהכלל בכל סוגי המשקאות בסעודה הוא, וכן בשותה שייק מפירות מרוסקים, אם שותה אותם לצמאון, אינו מברך בתוך הסעודה, ואם אינו שותהו לצמאון, מברך עליו 'שהכל'.

ולדעת הג"ר **מאיר סירוטה שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), על שתיית מיץ תפוזים ודאי שאין מברכים תוך הסעודה כי הוא השתיה של הסעודה ודינו כמו מים שמנהג העולם שלא לברך עליו בסעודה. אבל משקה שייק הוא בגדר ספק משקה, ויש לפוטרו בברכת מאכל אחר שודאי ברכתו 'שהכל'. ולגבי שתיית קפה בסוף הסעודה, לפי המבואר במשנ"ב צריך לברך עליו, ומנהג העולם שלא לברך עליו, ואפשר לסמוך על מנהג זה.

7. יי"ש בסעודה

באמצע האכילה = מחלוקת: כתב **המשנ"ב** (סימן קעד ס"ק לט, שער הציון ס"ק מב מד) שנחלקו הפוסקים כאשר שותה יי"ש באמצע הסעודה, האם הוא טפל לסעודה או לא, האם דומה למים שלא טעונים ברכה, או ליין שטעונים ברכה, לדעת **המהרש"ל והלחם חמודות והלבוש והט"ז והאליה רבה** יש לברך על שתיית יי"ש בסעודה, שהטעם שאין מברכים על המים הוא משום שאין אכילה בלי שתיה, אבל ביי"ש שאין שותים אותו מחמת צימאון האכילה, צריך לברך עליו.

מאיך לדעת **המגן אברהם, והגר"ז** (בסידורו) **והחיי אדם והמגן גבורים**, אין צריך לברך עליו כיון שבא לעורר את תאות המאכל, נחשב 'מחמת הסעודה'. וסיים המשנ"ב שמחמת מחלוקת הפוסקים, ראוי לנהוג כעצת השו"ע, לברך על מעט יי"ש קודם הנטילה, על דעת לפטור מה שישתה בתוך הסעודה. ומכל מקום העולם נהגו להקל ולא לברך, ויש להם על מי לסמוך.

בתחילת האכילה = מחלוקת: כתב **בשער הציון** (ס"ק מב מד), השותה יי"ש בתחילת האכילה לדעת **המגן אברהם** צריך ברכה, כי אינו בא לגרור תאות המאכל כל כך, כי בלאו הכי רגיל לשתות בכל יום בבוקר לחיזוק הלב. אבל **בנשמת אדם** כתב שזה תלוי בטבע האדם, וכן **בט"ז** (סוף סימן קעז) משמע שאפילו בתחילת האכילה בא לעורר תאוות המאכל, וכן סתם **בחיי אדם** שאפילו בתחילה אין לברך. ומשמעות השער הציון, שנוקט כדעת החולקים על המגן אברהם שאין צריך לברך.

וכתב בספר **וזאת הברכה** (עמוד 73 הערה 6) על פי דברי **השער הציון** (ס"ק מב), שאין גזירת הכתוב וקביעה מוחלטת שמשקה חריף גורר את התאבון, ותלוי בטבע האדם ובמטרת השתיה, ואם אצל השותה אינו גורר את התאבון, צריך לברך על שתיית היי"ש.

אחרי האכילה = מברך: כתב **המשנ"ב** (ס"ק לט, שער

חשיבות אסתר - קלוחות מודעות

האגרת הזאת

1. 21 שורות (המלך). כתב בית יוסף כ-18 מ"מ נובה קלף נובה שורה 0.4 קלה וקומפקטית לנסיעות וברז מחיר 7500 ₪.
 2. 28 שורות. כתב אר"כ-30 ס"מ נובה קלף. נובה שורה 0.8 מחיר 6500 ₪.
 3. 11 שורות כתב ג"י-נובה שורה 0.8 מחיר 5500 (נמיש) ₪.
- לפרטים: 05276-18678

ונכתב בספר: לקראת ימי הפורים מצוי מאוד שמפרסמים בלוחות המודעות, מודעות בדבר מגילות אסתר למכירה, ובכדי להרשים את הלקוחות יש שמכניסים למודעה עמוד דוגמה של המגילה להתרשמות מהכתב.

וצריך לברר האם מותר לעשות כן; א. האם עצם התליה יש בה חשש ביזיון כתבי הקודש. ב. הצילום של המגילה טעון גניזה, ולפעמים כאשר תולים את המודעה בלוח המודעות בהמשך המודעה מושלכת לפח האשפה, ואפילו אם כותבים על המודעה 'טעון גניזה', לא תמיד זה עוזר, כי עלול להתכסות במודעות אחרות, ואבד זכרו.

מצורף מודעה שנתלתה בלוחות המודעות בישיבת מיר, בדבר מגילת אסתר למכירה, עם רעיון מקורי של הסופר החשוב, להדפיס חלקי עמוד חתוכים ברוחב הטורים, כדי שלא יהיה רצף מילים המחייב גניזה. צריך לשים לב, שלא יהיה רצף של 3 מילים, שאז הדף כבר טעון גניזה. במודעה שלפנינו הפתרון לא יצא מושלם 100%, כי בתיבות 'כל יודעי דת' (טור שני שורה 8) קיים רצף של 3 מילים.

ולדעת הג"ר יחזקאל פיינהנדלר שליט"א מחבר ספר 'גנזי הקודש' (בהוראה לרבני הילכתא), עצם התליה אין בה משום ביזיון כתבי הקודש, והתנאי להיתר התליה הוא, באופן שמובטח לו שישגנו כדין אחרי הפרסום, וח"ו לא יבוא הכתב לידי ביזיון. מאידך לדעת ועד ההלכה לעניני גניזה (בהוראה לרבני הילכתא), פרסום תמונות של מגילת אסתר לצורך קידום מכירות של הסופר סת"ם כרוך בביזיון נורא, שמציגים מכירת מגילות כמכירת ירקות בשוק, ורק כאשר מפרסמים מודעות תורניות לתועלת הציבור מותר. ב. לגבי הצילום החלקי שפורסם בישיבת מיר, רצף של שלשה מילים טעון גניזה רק אם יש בהם משמעות פסוק, ו"כל יודעי דת" אין לו משמעות פסוק.

הסעודה, כיון שמעשה השתיה בפורים, וכמות השתיה החריגה, מוכיח בבירור שהשתיה במטרה להתבשם ולהשתכר, ולא בשביל לפתוח בני מעיים לאכילה.

אינו מברר: מאידך לדעת הג"ר צבי ובר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), אין צריך לברך על היי"ש בסעודת פורים כמו בכל השנה, כי סוף סוף הוא שייך לסעודה. וכעין סברת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ותן ברכה עמוד צד, וזאת הברכה עמוד 73 הערה 6) שאם שותה מעט משקה 'לחיים' להבדיל בין דגים לבשר אינו צריך לברך, ונחשב חלק מהסעודה, כי בפועל גורר את תאות המאכל, כך גם בפורים ששותה כדי לקיים 'עד דלא ידע', נחשב חלק מהסעודה.

ספק אם מברר: ולדעת הג"ר מאיר סירוטה שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), ענין זה מוטל בספק האם שתיית יי"ש בפורים נחשב חלק מהסעודה או לא, וקשה להכריע בזה, ולכן צריך לפטור על ידי שיברך על היי"ש קודם הסעודה, או שיברך 'שהכל' על דבר אחר שודאי ברכתו 'שהכל'.

שאלה למחשבה: מצוי בפורים כאשר מסובין במשתה היין, האורחים מביאים משלוחי מנות עם יינות ומשקאות שלא חשבו עליהם מראש לפוטרם בברכה הראשונה, והשאלה מפורסמת האם צריך לברך שוב 'הגפן' ו'שהכל' כי דעתו על כל המשקאות שהדרך שיבואו לפניו בסעודה, או שאין דעתו עליהם כאשר אינו יודע מי ביא משלוח מנות, ומה יכיל המשלוח מנות?

גם אם דעתו על שאר המשקאות, אולי לא מועיל דעתו לפטור מברכה, במשקה שעדיין אינו שלו בשעת ברכה? גם צריך לדעת האם צריך לברך ברכת 'הטוב והמטיב', כאשר מביאים עוד יין משובח בסעודת פורים?

חסידיים ואנשי מעשה, לברך על מעט יי"ש קודם הסעודה (שו"ע סעיף ז, משנ"ב ס"ק לט). ב. יפטרנו בברכת 'שהכל' על סוכר בתוך הסעודה (משנ"ב ס"ק לט, שער הציון ס"ק מה). ג. יצא ידי חובתו מאחר שאינו אוכל בסעודה שיכול לברך שהכל על המשקה (שו"ע הרב סימן קעד סעיף ג).

מחמת כל הספקות בשתיה תוך הסעודה, היה נוהג מו"ז הג"ר חיים מיכל לוי זצ"ל להחזיק בקביעות שקית עם סוכריות קטנות בכיסו, כך בכל סעודה היה מצוי תחת ידו ברכת 'שהכל' בלי פקפוק, לפטור בוודאות את כל סוגי המשקין. ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, שהיה נותן לכל מאן דבעי א'שטיקל שהכל'.

10. יי"ש בסעודת פורים

דבר בעתו מה טוב: ערב ימי הפורים הבעל"ט חשוב לברר דין 'משקאות בסעודה', שהשאלה נוגעת מאוד למעשה בסעודת פורים, ששותים הרבה סוגי משקאות בתוך הסעודה, יינות ושאר משקאות חריפים, והשאלה האם צריך לברך ברכה ראשונה על היי"ש כיון שסיבת השתיה היא להגיע למצב של 'עד דלא ידע' ואינו בא מחמת הסעודה, או דלמא נפטרים בברכת הפת כמו בכל השנה.

באופן ששותה שיעור יין בסעודה, ודאי שאין צריך לברך על היי"ש, כי ברכת היין פוטרת את שאר המשקין, והשאלה כאשר לא שתה יין בסעודה רק משקה חריף האם מברך עליו בסעודה או לא.

מברר: וכתב במועדים כהלכתם (עמוד תסז תסח הערה י) בשם גדולי הוראה שבפורים צריך לברך על היי"ש בתוך

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. יין: השותה יין בסעודה מברך לפניו 'הגפן', כיון שגורם ברכה לעצמו, אפילו ששותהו לשרות המאכל, ואין מועיל כוונה לפוטרו בברכת הפת. בירך על היין קודם המזון אינו מברך על היין תוך המזון, בתנאי שהיה דעתו לכך.
- ב. מים: השותה מים ומשקאות בסעודה, נחלקו הפוסקים אם צריך לברך 'שהכל', והמנהג שאין מברכים אפילו כשהיה צמא לשתייה, ואפילו בשותה אחר גמר הסעודה. וטוב לפוטרו בברכת היין שפותר את כל המשקין.
- ג. יי"ש: השותה יי"ש בסעודה, נחלקו הפוסקים אם צריך ברכה ונהוג להקל. אחרי האכילה לכל הדעות צריך ברכה. אבל השותה מעט אחרי הדגים פטור מדין טפל. השותה 'לחיים' פטור מברכה. ויש אומרים שבליקר מתוק יש לחוש שצריך לברך עליו.
- ד. פורים: השותה יי"ש בסעודת פורים, נחלקו הפוסקים אם צריך לברך שהכל או לא, ויש אומרים שמחמת הספק צריך לפוטרו במאכל אחר שודאי ברכתו 'שהכל'. ואם שתה יין מלא לוגמיו, היי"ש נפטר מברכה.
- ה. קפה: באמצע האכילה פטור מברכה, אחרי האכילה לחיי אדם מברך, למשנ"ב הוא ספק ופטור על ידי סוכר. יש אומרים שבזמננו קפה הוא המשקה של הסעודה ונפטר בברכת הפת. ויש מחלקים שבסעודה גדולה הקפה הוא שתיה נפרדת הטעונה ברכה, ואילו בארוחת בוקר וערב, הקפה הוא המשקה של הסעודה ופטור מברכה.

הפרס השבועי 100 שקל מזומן
הזוכה בפרס גיליון 433 בסך 100 שקל מזומן
הבה"ח כמר אברהם יעקב ליבוביץ הי"ו
שיבה קטנה 'תורת שלמה' זוועהיל ירושלים

שאלה: האם צריך לברך לפני אכילת מנת

פתיחה בתחילת הסעודה, ומדוע?

מנת פתיחה ממאכלים הטעונים ברכה בסעודה, כגון פירות וירקות משובחים שאינם טפלים לפת, האם פטורים מברכה כי בא לפתוח את התאבון, או חייב בברכה כיון שאין מלפתים בו את הפת. ומה הדין באוכלם באמצע הסעודה.

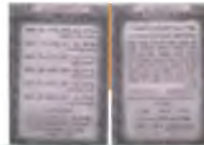
מקורות: **תוספות** (פסחים דף קטו. ד"ה והדר), **רשב"א** (ברכות דף מא:), **שולחן ערוך** (סימן קעז סעיף א), **מגן אברהם** (סימן קעד ס"ק יא), **חיי אדם** (כלל מג סעיף ו), **משנ"ב** (סימן קעד ס"ק לט ושער הציון שם), **אור לציון** (חלק ב סימן מז אות טו), **חוט שני** (עמוד קסת), **שבט הלוי** (חלק ו סימן כא, מבית לוי חלק ה עמוד קנב), **תשובות והנהגות** (כרך א סימן קעז כרך ג סימן סט), **וזאת הברכה** (עמודים 248-77).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה יכול לזכות בפרס. בחירת הזוכה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. בכדי להשיב ולהגיש תשובה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תיחשב לשבוע הבא). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שולחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

עדכוני הלכה

כרטיס כניסה לגן עדן

ברכות מתור הכתב: הגה"ח ר' יוסף נחמיה הירשלער שליט"א מראשי חבורת החסידים בישיבת מיר, מחלק לתלמידיו, ולכל מאן דבעי, ברכון מהדורת כיס בציופי לימנציה, בו מודפס ברכות הנהנין; המוציא, מזונות, הגפן, העץ, האדמה, שהכל. ברכה אחרונה; מעין שלוש, בורא נפשות. ומלהיב את לבבות המקבלים שהוא נותן להם "כרטיס כניסה לגן עדן", כמבואר באור זרוע (תחילת הלכות שבת) שהאומר ברכות בנעימות יזכה לחיי עולם הבא. וכמעשה שהיה שהעיד ר' בונם קובר מתים, שהתגלה לפניו בהקיץ מת שקבר, וסיפר לו שזכה להיכנס לכל מקום שרצה כי בירך בקול ובנעימה. מיותר לציון; שיש לנהוג בברכון בכבוד הראוי, ואם נכנס בו לבית הכסא, יקפיד שיהיה מונח בשני כיסויים, כיון בתוך כיס.

נושא הגיליון הבא:

'מנת פתיחה בסעודה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

עדכון לו"ז שיעורי הילכתא

השבוע יום חמישי י"א אדר צום תענית אסתר מוקדם לא יתקיים שיעור. השיעור הבא יתקיים אי"ה ביום חמישי י"ח אדר, בנושא 'מדוע חשוב לעשר שוב' מפי הג"ר חיים ברטלר שליט"א.

הילכתא

לדעת לחצות מהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירודי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

כשרות משקאות חריפים

ראשית כל יש להדגיש שמשקאות חריפים חייבים כשרות כמו כל מוצר שאנו מכניסים לבית, באותה רמת כשרות של שאר המוצרים שאנחנו נוהגים!
גם במשקאות חריפים שייך חששות כשרות כגון: אלכוהול מיי"נ או בליעות של יי"נ חששות בתמציות טעם איסור, איסור חדש, חשש חלב עכו"ם ועוד.

רשימת משקאות שלכאורה אין בהם חששות, כפי שביררנו אצל מומחים

[הדברים נתונים לשינויים]

וודקה דוקא בלי טעמים. הסוגים דלהלן:

← **פינלנדיא**, (שעורה) מיוצר בפינלנד, יש חשש שבארצות הקרות הללו כל שנה זורעים רק באביב והשעורה לא משרישה לפני העומר. [אין תאריך על הבקבוק].

← **אבסולוט**, (חיסטה) [החברה מצהירה שלוקחים רק מתבואת חורף – ולכן יש מקום גדול להקל, אך יש שהחמירו לקנות רק וודקה שיוצרה בתחילת הקיץ].

← **סמירנוף** (מארה"ב ורוסיה ולא מאנגליה), יש לברר על 'חדש'

← **בלוגה** beluga (לא השחור), צריך להופיע כשרות הרב לאזאר!! יש לברר על 'חדש'

← **גריי גוס** Grey Goose בלי טעמים (מיוצר מחיסטה) [VX לא מאושר] יש גם בקבוק גריי גוס - ליטר וחצי שזה בכשרות הרב דין מג'נבה.

← **רוסקי סטנדרט** [לא טעמים] מיוצר מחיסטה אך אין אפשרות לדעת על חדש.

כל הנ"ל מיוצרות מדגן – חמץ, ויש לדון מצד איסור 'חדש' בחו"ל. כידוע יש תבואות בחו"ל שהשרישו לאחר העומר

ובמיוחד בארצות הקרות, וכל הוודקה שיוצרו בקיץ יכולים להיות בחשש חדש.

פסח תשפ"ג חל 06/04/23 כל שזרעו שבועיים לפני"כ את תבואת הקיץ, אז אין איסור חדש.

ולכן הרוצה להחמיר יקנה וודקה שתאריך הייצור הוא בתחילת הקיץ (עד חודש 7 או 6) ולא בסוף הקיץ (חודש 8 או 9) אך לא תמיד ישנו תאריך ייצור על הבקבוק.

ויסקי מסקוטלנד

חומרי הגלם של הויסקי לכאורה בלא חששות כשרות. בסקוטלנד ישנו חוק האוסר לערבב חומרים אחרים בוויסקי אא"כ יהיה מצויין על הבקבוק, ומ"מ החוק מתיר ליישן בחביות יין בלי לציין זאת, גם ויסקי שלא מוצהר ששהה בחביות יין, התברר שחלקו ודאי התיישן. יש לדעת שהרבה מן הויסקים המצויים אצלנו יושנו בחביות שהיה בהם י"נ אך רק במילוי שני ושלישי אחרי הי"נ [ראה הסבר בחוברת 'כשרות ויסקי סקוטי' אות ו'].

ויסקי דוגמת 'ג'וני ווקר' ו'שיבס ריגל' – מברר ארוך שערכנו עולה שהוויסקי הנ"ל נעשים מתערובת של עשרות סוגים ולכאורה א"א לוודא שכולם לא יושנו בחביות יין. והנה נחלקו הפוסקים אימתי אפשר להכשירו ואימתי הינו גם למהדרין. מקובל בעולם שבג'וני ווקר, שיבס ריגל ודומי- ככל שהוויסקי יותר פשוט כך דינו יותר קל בהלכה. עיין מכתב הגרמ"ש קליין שליט"א - בחוברת הנ"ל. את המציאות בפועל קשה מאד לברר, כי יש חיסיון על המפעלים הללו.

ולמעשה גם הרב לנדא וגם בד"ץ עדה"ח וגם שא"י לא מאשרים שום ויסקי הבא מסקוטלנד, אא"כ יש פיקוח הדוק מהתחלה עד הסוף ששום חלק ממנו לא היה בכלים שהיה בהם יי"נ.

ויסקי מאירלנד

במדינת אירלנד באופן רישמי ישנו חוק הדומה לסקוטלנד, אך באופן מעשי קשה לסמוך על זה, ולכך ויסקי הבא ממדינה זו חייב הכשר כמו כל מוצר שאנו מכניסים לבית. רמת ההכשר צריכה להיות כפי שאנו נוהגים בכל מה שמכניסים לביתנו!

ויסקי אמריקאי

במדינת טנסי וקנטקי יש חוק שחייבים להשתמש בחביות חדשות בלבד וגם יש חוק שאסור להוסיף שום תוספת בלי לכתוב על הבקבוק, לכך: לכאורה כל מה שכתוב עליו Straight Kentucky bourbon הינו כשר

← ג'ק דניאלס ארה"ב בלי טעמים.

← בורבון ג'ים בים.

← בורבון סטרייט כל הסוגים (לכאורה כל הבורבון שמיוצר בקנטקי שכתוב עליו סטרייט),

← בורבון וואדפורד ריזרב woodford reserve בלי טעמים

אולם בורבון בלנדד - ויסקי אמריקאי לא מאושר כלל.

ויסקי מקנדה

ויסקי מקנדה הרבה פעמים מכיל תוספות של יין שאסור, לכן חשוב שיהיה לזה כשרות, מידע זה הוא גם מוצרים שכתוב על התווית 100 אחוז שיפון. לפיכך ויסקי קנדי לכאורה בלא חששות זה רק אם ידוע בודאות שאין שום תוספות או שיש אישור ממקור מוסמך

שליבוניץ ג'לינק לכאורה בלא חששות (יי"ש משזיפים)

ליקר היירינג pheering או היירינג שרי עם כשרות מחו"ל, וכן קואנטרו Cointreau לכאורה בלא חששות.

ערק – עלית יש מומחי כשרות שטוענים שהוא כשר, כי הכוהל שלו אינו מיוצר מענבים או דגן. [אנו לא ביררנו].

עדכון שבט תשפ"ד

5047867@gmail.com

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 273

בעניני פורים

תשפ"ד

- הרב אורי יצחקי **בדין קריאת המגילה לחיילים בחזית** ♦
- הרב לוי יצחק רפפורט **בדין נתינת מתנות לאביונים בן עיר לבן כרך** ♦
- הרב אריה ריזי **תרם מתל"א באשראי והגבאי שכח לזכות את הכסף לתורם** ♦
- הרב שמואל דרזי **א. קרא במגילה הכתובה למפרע. ב. קרא י' בני המן למפרע** ♦
- הרב זאב פראנק **נוסע לי-ס עד אחר פורים אך במוצ"ש חוזר לב"ב לכולל פורים** ♦
- הרב אליסף פרלמן **בדין הזמנה מילתא היא בעיבוד העור לשם מגילה** ♦
- הרב אברהם זנגר **חידושי דינים בענין תענית אסתר בערב שבת** ♦

הרב אורי יצחקי

בדין קריאת המגילה לחיילים בחזית

א. בעקבות המלחמה המתחוללת בעזה והימצאותם של חילים שומרי תומ"צ בחזית, התעוררה שאלה לגבי זמן קריאת המגילה לחילים הנלחמים בעזה, אם צריכים לקרוא בי"ד בברכה ובט"ו בלא ברכה וכן שאר המצות כדין עירות המסופקות, וראיתי שכמה פוסקים נזקקו לשאלה, ועיקר פלפולם היה בדיני עיירות המסופקות.

ותמצית הדברים, דמפורש בשו"ע סימן תרפ"ח ס"ד שכך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו, קורין בי"ד ובט"ו ובלילה, ולא יברך כי אם בי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם, וכתבו הפוסקים בשם לוח א"י להגרמ"ט שעזה היא מהערים המסופקות.

עוד כתב השו"ע בסעיף א' דכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, קורין בט"ו אפילו אין בהם עשרה בטלנים (פי' בטלנים ממלאכתם ועוסקים בצרכי צבור), ע"כ, וכתב המשנ"ב בס"ק ב' שיש מהראשונים שחולקין ע"ז וס"ל דבכרך המוקף חומה אם אין בה עתה עשרה בטלנים קורין בה בי"ד, וביד אפרים מצדד דיש לחוש לשיטתם לקרות גם בי"ד, ע"כ, עוד כתב הביה"ל ד"ה או שסמוכין להם, שכך של עכ"ם שאין בו ישראל כלל ישראל הנכנס לכרך זה בפורים קורא בט"ו, וכתב בספר הלכות חג בחג פרק ח' סעיף ז' שלדעת החולקים דבעינן עשרה בטלנים גם בזה יקראו גם בי"ד.

עוד כתב הביה"ל הנ"ל שם הברכ"י דאם בכרך קראו בי"ד וט"ו מספק, הכפרים הנראים וסמוכים קוראין בי"ד [וכן נוהגים בני ספרד], והחזו"א בסי' קנ"ג סק"ג חולק.

ב. הנה לפי כל המקובץ כיון שקשה עד בלתי אפשרי להגדיר היכן גבולות העיר שהיתה מוקפת חומה, וכש"כ בזמן מלחמה קשה לעמוד על עיקרם של דברים, הדין של כל המקומות במתחם העיר הוא ספק מוקף ספק סמוך ונראה, וא"כ לפי המשנ"ב צ"ל שיקראו רק בי"ד, דאיכא כמה ספיקות – ספק אם היתה מוקפת בימות יב"ו וספק אם מקום זה הוא בתוך ההיקף או רק סמוך [שפטור מקריאת ט"ו לפי המשנ"ב], ויש לצרף עוד את שיטת ה"א במשנ"ב ס"ק ב' דבעינן עשרה בטלנים, וא"כ מעיקר הדין אין לקרוא רק בי"ד, אא"כ יתברר בודאות שנמצאים בתוך גבולות העיר שהיתה מוקפת חומה, שאז דינם כדין העירות המסופקות ויקראו בי"ד בברכה ובט"ו בלא ברכה.

ולשיטת החזו"א כיון דרוב המקומות הם או בתוך העיר או סמוך ונראה, לכ"ע דינם לקרוא בי"ד בברכה ובט"ו בלא ברכה, ולקיים את כל המצות בשני הימים.

ג. אך התעוררתי שלכאורה יש צד נוסף בכל הנידון, אשר לפי צד זה

לא מבעי שגם לפי החזו"א יקראו רק בי"ד, אלא שיתכן שפטורים לגמרי מקריאת המגילה וכל המצות, מדין הולכי דרכים, דאע"פ שהתחדש בפורים שגם מי שנמצא במקום שאינו מקומו הקבוע מקבל לענין כל מצות הפורים את דין המקום שבו נמצא בפורים, כפי התנאים המבוארים בפוסקים בסימן תרפ"ח ס"ה, זהו דוקא אם נמצא ביום הפורים בעיר או בכרך, אך כתב הרמ"א בסוף הסעיף שאם הוא במדבר או בספינה, קורא ביום י"ד כמו רוב העולם, ע"כ.

מעתה יש להסתפק בדינם של חילים הנמצאים בתוככי עיר מוקפת חומה מימות יב"ו אך המקום הוא בתוך שטח אויב והעת עת מלחמה, האם נחשבים מעת כניסתם לעיר האויב כבני העיר שנכנסו לתוכה, וממילא יש מקום לדיון הנ"ל [לגבי עזה] אם דין המקום ככרך המוקף מימות יב"ו או כעיר, או דלמא נחשבים כהולכי דרכים, והביאור בצד ספק זה, כיון דגם כשנמצאים שם בפועל אין זו מציאות של דיור ומגורים כשאר בני אדם הנמצאים במקום, ודמי יותר להולכי דרכים העוברים דרך עיר או כרך בדרך מסעם ומגמת פניהם לעיר הנמצאת בהמשך הדרך, ואין מתעכבים כלל במקום אלא עוברים בו.

וכעין זה ראיתי בספר שבות יצחק שכתב בשם מרן הגריש"א זצ"ל לגבי נהג מונית המסיע נוסעים מירושלים לבני ברק לביל י"ד אפילו מתעכב בב"ב עד אחר עה"ש בחפשו נוסעים או המתנה להזמנה, וחוזר אח"כ לירושלים, לא נחשב כלל כעקר דירתו מירושלים אלא דינו כבן כרך לכל דבר, אע"פ שמבחינה גשמית היה גופו בב"ב בזמן החיוב אך אין זה נחשב כלל כדיור המחייב.

ונראה עוד שבנידו"ד אפילו אם יושבים במקום אחד יום או יומים או יותר, ואפילו מקום זה הוא בנין או דירת מגורים שכבשו במהלך המלחמה, אך כל מציאותם כדרך הלוחמים שאין להם שום תורת דיור וקביעות, ובכל רגע עלולים להיות אנוסים לעזוב את המקום, וגם בעת שהיתם אינו משמש אותם כדירה אלא כמוצב לחימה, נוטה יותר להחשיבם כהולכי דרכים.

ד. הנה גם אם נחשיב את החילים להולכי דרכים, אכתי דינם נפסק ברמ"א שקוראים בי"ד כרוב העולם, וא"כ אין צד שיפטרו לגמרי.

אך יעוין בספרי שו"ת חסד לאברהם ח"א הלכות פורים סימן ג', שם הבאתי מדברי הריטב"א והרשב"א בחידושיהם למסכת מגילה בשם הירושלמי, דהא דקתני בתוספתא דמגילה דמי שהוא במדבר או בספינה קורא כרוב העולם בי"ד, זהו דוקא בבן י"ד שיצא מעירו ועתיד לחזור למקומו, אבל באין עתיד לחזור למקומו נפקע ממנו כל דיני פורים, כההיא שאמרו שם בירושלמי פרק ב' דבן כרך שעקר דירתו לביל ארבע עשר נפטר מיכן ומיכן, ולפי שיטתם בנידו"ד אם נחשבים לחילים כהולכי דרכים יפטרו לגמרי מכל מצות הפורים!!!

אך יל"ע אם קימ"ל בזה כהריטב"א והרשב"א, ועיי"ש בספרי שהערתי שמדברי הכלבו שהוא מקור דברי הרמ"א ומדברי הדרכ"מ שם משמע

הרב לוי יצחק רפפורט

נתינת מתנות לאביונים בן עיר לבן כרך

יש לברר בן עיר שרוצה לקיים מצות מתנות לאביונים ע"י נתינה לבן ירושלים עיה"ק, האם אריך ושפיר דמי למיעבד הכי, או לאו. ואת"ל דשפיר דמי יש לברר איזהו האופן שנכון לעשות זאת.

ויש לדון בה מצד ב' נושאים, א) כשבן עיר יתן לבן כרך ב"ד האם יוצא מצד שמקדים לפני זמן הפורים של העני בן ט"ו, [ומצד שני אם יפריש בן העיר הכסף ב"ד ולא יזכה לבן ט"ו אלא בט"ו, הלא לכו' נמצא שביום י"ד שהוא זמן חיובו דבן עיר, הלא לא קיים המצוה כלל, דלא נתן עדיין מתנתו]. ב) ועוד יש לברר האם כל עיקר מצי בן עיר לקיים מצותו ע"י נתינה לעני בן ט"ו, או דהתקנה היתה שיתן דוקא לעני בן י"ד הדומה לו.

עוד יש לברר אם מצי בן כרך ליתן מתנות לאביונים ביום י"ד לבן עיר ולצאת בזה יד"ח.

א. ראשית נברר ענין הא' הנ"ל בס"ד: במג"א סי' תרצ"ד ס"ק א' וזל"ש "וכתוב במאור דלא יתן להם קודם פורים דילמא אכלי להו קודם פורים", ומבואר בדברי המג"א דבעצם שפיר דמי ליתן לעני קודם פורים, ורק מחשש דילמא אכלי להו קודם פורים הוא דאין ליתן. וכבר דייק כן הפמ"ג שם, ותמה ע"ז דתיפק"ל דמתנות כתי' בקרא יחד עם משלוח מנות, ושם בעי' שיתן דוקא ביום פורים, ואם נתן קודם לא יצא גם אם לא אכלו המקבל אלא בפורים. ותי' הפמ"ג דסברא הוא ליתן מתנות לאביונים קודם פורים שיהי' לו פנאי לקנות בו צרכי סעודת פורים, ולכן דוקא משום טעמא דילמא אכלי להו הוא דאין ליתן, הא בתענית אסתר וכו"ש בליל פורים, דכבר אין לחוש דיספיקו לאכול להו קודם פורים, שפיר דמי ליתן אז, אתו"ד הפמ"ג.

והנה ברמ"א סי' תרצ"ה ס"ד כתב "ויש לשלוח מנות ביום ולא בלילה" וכ' שם המג"א ס"ק י"ג דה"ה למתנות לאביונים ע"ש, ויעו"ש בפמ"ג שהקשה דהרי ממג"א סי' תרצ"ד הנ"ל מבואר דלולא דילמא אכלי להו שפיר דמי ליתן קודם פורים, ותי' דגם שם כונת המג"א מה"ט דאם יתן בליל י"ד דילמא אכלי להו בלילה, וסעודת פורים בעי' ביום כדאמר' בגמ' סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא יד"ח ע"ש, (וזה סותר למש"כ הפמ"ג סי' תרצ"ד דבליל י"ד אין לחוש דילמא אכלי להו).

ונמצא לפי הפמ"ג דמה שהשוה המג"א מתנות לאביונים למשל"מ דשניהם אין ליתן בלילה, באמת אין טעמייהו שוה, דמשל"מ לא יצא כלל כשנתן בלילה, גם כשאין לחוש דילמא אכלי להו, ורק במתנות לאביונים ס"ל לבעה"מ דכך היתה התקנה דמצי ליתן קודם פורים, כדי שיהא זמן לעני לקנות צרכי הסעודה, ומשא"כ משל"מ שהוא אוכל בעין ומוכן אין טעם לתקן שיתן קודם. מיהו בלבר"ש אמג"א שם כתב דגם במשל"מ הטעם משום דילמא אכלי להו ע"ש.

ובבהגר"א כתב אדברי הרמ"א הנ"ל "כמ"ש ימי משתה ושמחה ומשלוח וגו' וקאי אכולהו, ואמרו שם ימי כתי" עכ"ל, ומבואר בדבריו דכמו דסעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא כדילפי' לה בגמ' ז' ב' מ"ט ימי משתה ושמחה כתי', ה"נ משל"מ דכתיב בהאי קרא בעי' נמי דוקא ביום, ולפי"ד הגר"א הרי גם מתנות לאביונים בעי' דוקא ביום דכתי' נמי בהאי קרא. ומשמע דהגר"א פליג אכל הנ"ל וס"ל דלא יצא כלל ע"י נתינת מתנות לאביונים לפני זמנו.

ב. וכדי שיתברר לן היטב כ"ז, נתלמד בס"ד בדברי הבעה"מ וסיעתו וממילא רווח לן שמעתתא בס"ד.

בגמ' דף ב' א' אתקנת קדימה לבני כפרים, אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה, אבל חכמ"א בזה"ז הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה ע"ש ב' לישני בגמ', ופי' הר"ף "כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי שיחלקו להן מעות פורים, אין קורין אותה אלא בזמנה", וע"ש בבעה"מ דהקשה דהלא מפורש בגמ' ד' ב' דהואיל ובני הכפרים מקדימין הקריאה ליום הכניסה גובין מתנות לאביונים ומחלקין ביום הכניסה מפני שענייהן של עניים נשואות למקרא מגילה (וכן מפורש במתני' ה' א'), הרי דבאמת היתה התקנה שיתנו המתנות ביום הכניסה, וא"כ מה הפי' דביטלו הקדמת קריאתן ביום הכניסה מפני שענייהם של עניים כו'.

ותי' בעה"מ זול"ש "וראיתי להרב ר' אפרים ז"ל שפי' לפרק זו הקושיא, ואמר בזה"ז שישאל מיוסרין בדקדוקי עניות אי יהיבין להו מתנות לאביונים בי"א ובי"ב ובי"ג, אזלי ואכלי להו ביומא ההוא, ושמתח פורים אינה נוהגת אלא בזמנה, ובטלה לה שמחה, ואי אמרת ליקרו בי"א ולא ליתב להו מידי עד יום י"ד וט"ו, כיון דחזי עניים דקרי מגלה ולא יהבו להו מידי, מייאשי ואזלי להו לדוכתא אחרית, וקא בטלה מצות פורים מהני דקרי בי"א ובי"ב ובי"ג" עכ"ל.

ולמדנו מד' בעה"מ, א) דעיקר תקנת מתנות לאביונים הוא כדי שיקנו בהם העניים צרכי סעודת פורים, ב) דבני הכפרים שהקדימו ליתן ביום

דהולכי דרכים לעולם קוראים בי"ד כרוב העולם, והבאתי שכ"כ הריטב"א בחידושויו בשם רבותיו דבן כרך שהולך במדבר או בים או במקומות שאין שם ישראל ואין דעתו לחזור למקומו אינו נפטר לגמרי אלא שקורא יום י"ד כזמן הרוב, ואינו נראה בירושלמי שכתבנו, עכ"ל הריטב"א, וכי"ב כתב בחידושי הרשב"א שם ה., וכתבתי עוד שמשמע סתימת הפוסקים דלא ס"ל כהירושלמי דמי שאינו בן עיר ולא בן כרך נפטר מדיני הפורים, אלא בכ"ג דינו כרוב העולם, וחולקים על הרשב"א והריטב"א בפרוש הירושלמי ע"י"ש שהארכתי בזה דיתכן ורוב הפוסקים לא ס"ל כלל כירושלמי ששייך להיפטר ממצות הפורים מכל וכל.

ה. אך באמת מצינו לכמה פוסקים [מלבד הריטב"א והרשב"א] שחששו לדעת הירושלמי שאפשר להפטר מכל דיני הפורים, כ"ד החזו"א בדנינים העולים בסימן קנ"ב, וכן הזהירו כל הפוסקים שיש לבן כרך להימנע מלצאת מהכרך אחר צה"כ של ליל י"ד ע"מ לקיים את דיני הפורים בעיר, דלפי דעת החזו"א לא התחייבו כלל בעיר, וכיון שלכך אינם חוזרים רק בט"ו ביום [לפי דעתם שכבר קיימו את כל דיני הפורים בי"ד] ונמצא שנפטרו מכל מצות הפורים מכל וכל, ויתכן שגם המש"ב מודה שיכול אדם להיפטר מכל מצות הפורים מדהביא בביה"ל את דעת השלטג"ב והגר"א שהעתיקו דברי הירושלמי לדינא שבן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לו לכרך נתחייב כאן וכאן, ובאותו הירושלמי הלא מבואר דבן כרך שעקר דירתו בליל ארבע עשר נפטר מיכן ומיכן, והא"פ שביה"ל לא הביא את הסיפא של הירושלמי, ויש סברא לחלק בין שני הדינים כמושנת"ב בספרי שם, אך לא מבואר להדיא בביה"ל שלא ס"ל כהירושלמי לענין להיפטר. ולפי"ז אף אם לא קימ"ל כהירושלמי, יתכן שיש לחוש לדעת רבותינו הראשונים הנ"ל לענין ברכה, וצ"ע.

ו. שר"ר בספר שבות יצחק פורים פרק א' ששו"ט בדין הולכי דרכים הנמצאים בעת החיוב בדרך, שבתחילה תלה לה בפלוגתת הריטב"א ורבותיו, שלדעת הריטב"א והרשב"א כיון שעקר מהעיר פקע ממנו שם בן עיר אע"פ שעדיין לא הגיע לכרך, ואפילו נימא דגם מדבר הוא מקום שהדר בו בקביעות דינו כפרוז וקורא בי"ד, מ"מ יציאה למדבר היא בגדר עקירה מהעיר וצריך לחדש עליו שם פרוז, וכיון שהוא בדרך אל הכרך ואינו יושב קבע במדבר לא מתחדש עליו שם פרוז ופטור, ורבותיו של הריטב"א פליגי בזה. וביאר עוד שמדברי רבותיו של הריטב"א שדימו מקומות שאין שם ישראל למדבר דפטור, מבואר דגדר התקנה בפרוז בן יומו הוא שיהא נגרר אחר יושבי המקום, ולכן כשאי אפשר לחייבו כבן עיר או כבן כרך ומשום מקום המצאו אינו יכול להתחייב כפרוז בן יומו תיקנו לו שיקרא כרוב העולם.

עוד כתב שם: ולענין הלכה יעוי' בדרכי משה בשם הכלבו וז"ל בתוספתא גרסינן דבן כרך שהיה מפרש והולך בשיירא והיה על היס או במדבר ביום י"ד קורא בו ביום דכיון שאינו במקומו הולך אחר רוב העולם ע"כ, וכמו"כ כתב בארחות חיים, והוסיף שכן נראה מן הירושלמי וכ"ה ברמ"א ס"ה ובמש"ב שם דאפילו הוא מבני הכרכין קורא בי"ד.

ובגדר החיוב של קריאה ככל העולם, כתב וז"ל: וי"ל דכיון דיום י"ד הוא זמן קריאה לכל העולם חוץ ממוקפין, תיקנו שכל ישראל שייכים לזמן זה וכמ"ש הראב"ד ע"פ הירושלמי דקורא בי"ד כי הוא זמן לכל, ואפילו מוקפין שקראו בי"ד יצאו בדעיבד כמ"ש הגר"א ז"ל, ולכן מי שאינו פרוז קבוע או מוקף ובמקום שהוא נמצא אינו יכול לקבל דין פרוז בן יומו כמש"נ קורא בי"ד משום דכל ישראל שייכים לזמן הקריאה בי"ד, ולפי"ז פירוש קודין כרוב העולם אין הכונה שנתנו למקום דין פרוז שהרי כל העולם הוא פרוז ואין צריך לתקנה מיוחדת שיקרא פרוז אלא דכשאין המקום יכול לחייב כדן פרוז בן יומו וכמש"נ חייבו אותו בקריאה בי"ד לא משום המקום אלא משום דכל ישראל שייכים לקריאת י"ד, והוי כמו בעיירות המסופקות דאפילו נימא ד"אינן פרוזים מ"מ קורין בי"ד, ע"כ.

ז. אך אכתי צ"ע מדעת הרשב"א והריטב"א שהביא והבאנו אנו לעיל, וראיתי שכתב שם באות ג' וז"ל: הנה כאמור דעת הרשב"א והריטב"א דההולך במקום שאין ישוב ישראל אינו יכול להתחייב כפרוז בן יומו, שלזה צריך ישוב ישראל כדי שיגרר אחריהם, אמנם י"ל דזהו דוקא אם צריך להתחייב מדין פרוז בן יומו וכמש"נ, אך אם הוא יושב קבע במדבר הרי הוא כדר בעיר פרוז והוי בכלל היהודים הפרוים משום דכל העולם זמנם בי"ד חוץ מהכרכים, וכ"כ בספר ציץ הקודש בשם המהריל"ד דכל העולם חוץ מהכרך הוי בכלל פרוז, ולכן הדין דפרוז בן יומו נקרא פרוז לא נאמר דוקא על מי שהוא בעיר פרוזה אלא כל מקום שאינו מוקף מימות יהושע בן נון הוי בכלל זה, ע"כ.

הנה ממש"כ "אך אם הוא יושב קבע במדבר הרי הוא כדר בעיר פרוז והוי בכלל היהודים הפרוים משום דכל העולם זמנם בי"ד חוץ מהכרכים", משמע שאם אינו יושב קבע במדבר אלא כל זמן החיוב הוא כהולכי דרכים, הדר דינא שפטור לדעת הריטב"א והרשב"א, והוא כמוש"כ, וכן מפורש בירושלמי לפרושם בו, וא"כ בנידו"ד אם נדון שהחילים נחשבים כהולכי דרכים היו פטורים לגמרי לשיטה זו, ולכאורה יש לחוש לזה לענין ברכה וכושונת"ב, ואכתי צ"ע בכ"ז.

ס"ו דמקדימין לקרא המגילה בע"ש (ב"ד) ונותנים בו מתנות לאביונים, ומקורו בב"ש שם בשם מצאתי כתוב, והגרא"א שם ציין עלה הש"ס ד' ב' הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה ע"ש.

ולכ' יל"ע דהרי כתב הבעה"מ דבזה"ז דאיכא דקדוקי עניות חיישי' שיוציא הכסף לפני פורים, ולא ישמח בו, ולכן גם הכפרים שמקדימין לקרא ביום הכניסה, מ"מ אין נותנים בו מתנות לאביונים, ומ"ש פורים המשולש מהקדמה דיום הכניסה, והרי כיון שסעודת פורים אין עושין אלא בא' בשבת כדקיי"ל שם, הול"ל שגם מתנות לאביונים לא יתן אלא בא' בשבת, כדי שיקנו בהם העניים צרכי הסעודה.

וצ"ל דשאני הקדמת יום הכניסה שאינו יום קריאת המגילה בעצם, מפורים המשולש דמעיקרא כך תיקנו דקריאת המגילה תהי' בי"ד ככל העולם, וכיון שהוא זמן הקריאה, ממילא לא חשו לסברת בעה"מ, דמעיקרא כך תיקנו שזמן הנתינה צמוד לזמן הקריאה ולא איכפ"ל שיתאכלו המעות קודם ט"ז, ורק הקדמת הקריאה דבני כפרים דהוא תקנה מיוחדת ואינו זמן קריאה בעצם, בזה בעי' שיהא המעות קיים עד פורים, ולכן בטלוהו בזה"ז.

ולפי"ז הא דיליף הגר"א פורים המשולש מדין הקדמה לבני הכפרים, דהתקנה דמתנות לאביונים שייכא לקריאת המגילה, היינו בתורת ק"ו דכ"ש בפורים המשולש שיום הקריאה הוא בע"ש מעיקר התקנה דודאי דגם מתנות לאביונים הוא בשבת.

ולפי"ז י"ל דס"ל להגרא"א (וערוה"ש) דאין כלל מקום ללמוד משם דיוצאים יד"ח מתנות לאביונים כשנותן לפני פורים כשאין קוראים אז המגילה, וגם הבעה"מ קאי אבני כפרים שמקדימין קריאתם, אבל ליתן לפני פורים כשאין קוראין את המגילה לא יתכן כלל, דאינו זמן נתינה כלל, ולא יועיל שהאביון יציעו עד פורים. והמג"א ס"ל דגם כשאינו יום הקריאה יוצאין בנתינה לפני פורים, והא דעיניהם של עניים נשואות כו' אינו אלא שלכך תיקנו שיתן דוקא אז, אבל אילו בעלמא לא ה"י יוצא כשנותן לפני פורים, גם הקדמת הקריאה לא הוי מהניא, וס"ל למג"א דע"כ דגם בעלמא יוצא כשנותן לפני פורים, ואילו הגר"א ס"ל דדוקא כשהוי יום הקריאה יוצא, כן נראה בס"ד לבאר פלוגתת המג"א והגר"א.

ה. והנה יעויין למהרש"ם בדעת"ס ס"י תרצ"ד דציין לפיהמ"ש להרמב"ם פ"ק דמגילה אהא דתנן ה. אעפ"י שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ומתנות לאביונים זול"ש "ואמרו מתנות לאביונים ר"ל כי מי שנתן באותן הימים ר"ל יום י"א י"ב י"ג מתנות לאביונים יצא יד"ח" עכ"ל, הרי להדיא לכ' דיוצא יד"ח כשהקדים ליתן מ"א ואילך, וכ"כ תי"ט פ"ק דמגילה מ"ג והוסיף דדוקא מתנות לאביונים יצא כשהקדים הא משל"מ אינו אלא ביום שנוהג בו סעודת פורים, כיון דהוא מידי דאכילה יעו"ש, ותמה המהרש"ם אפוסקים שלא הזכירוהו.

אכן לפמש"נ י"ל דמהרמב"ם אין ראוי דהא קאי אכפרים שמקדימין ליום הכניסה, ודוקא בהם הוא דאמרי' דיצאו יד"ח כשנתנו מתנות לאביונים ביום הכניסה, הא בזה"ז יתכן דלא יצאו כלל יד"ח כשהקדימו ליתן, ולכן לא הביאו הפוסקים לדברי הרמב"ם הללו.

ובאמת כן נראה להדיא ברמב"ם פ"ב ה"ד ממגילה זול"ש "בני הכפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי, אם חילקו מעות לאביונים ביום קריאתן יצאו", (וע"ש בלח"מ דס"ל להרמב"ם דאין חיוב לחלק ביום הקדימה ע"ש), ומפורש דכשלא קדמו וקראו לא יצא כלל יד"ח כשחילק מתנות לאביונים לפני פורים, וגם מפייהמ"ש ה"ל גופא נראה כן דרק מי שנתן באותם הימים יצא הא כשנתן לפני י"א לא יצא, ולכ' מ"ש לפני י"א מ"א, וע"כ דדוקא כשנותן ביום הקריאה הוא דיצא, ופלא על המהרש"ם שהוכיח מהרמב"ם לקולא בכל גווני, ואדרבה משם ראיה להיפך.

ונמצא דברמב"ם מוכח להדיא כדביארנו בדעת הגר"א וערוה"ש, וצ"ל דהמג"א ס"ל דבעה"מ פליג. ויתכן דהוכרח המג"א לזה, דס"ל דאם מפאת הקדמת הקריאה אתי עלה, הול"ל דיוצא גם כשנתאכלו המעות קודם פורים, דומיא דפורים המשולש שלא הזכירו הפוסקים שבנתאכלו המעות בע"ש לא יצא יד"ח, וע"כ דיום קריאה שאני וכמש"נ. וכיון דגבי יום הכניסה הא כתב הבעה"מ דבנתאכלו המעות לפני פורים לא יצא, ע"כ דהקדמת הקריאה ביום הכניסה אין בו הך מעליותא, כיון דאינו יום קריאה מעיקר התקנה, וע"כ דס"ל לבעה"מ דגם בלי יום הקריאה יוצא כשהקדים [ולא נתאכלו המעות], ושוב ה"ה כשהקדים ליתן קודם י"א יצא כשלא נתאכלו המעות עד פורים. והגר"א י"ל דהכריע לדינא כהרמב"ם ולא כבעה"מ, א"נ דס"ל דגם בעה"מ לא קאמר אלא משום דהוי יום קריאה, אלא דב' גווני יום קריאה איתנייהו, דבפורים המשולש דעיקר זמן הקריאה הוא בע"ש יוצא גם בנתאכלו המעות קודם פורים, ואילו בקריאה דיום הכניסה, אם כי מועילה הקריאה לצאת יד"ח בנתינת המתנה באותו יום, מ"מ בעי' שלא נתאכלו המעות עד פורים.

העולה לן מהנ"ל בס"ד דדעת המג"א דהקדים ליתן מתל"א לפני פורים יצא כשלא נתאכלו המעות עד פורים, ודעת הגר"א דלא יצא אלא כשהוי יום קריאה, וכן נראה ברמב"ם, ומג"א ס"ל דבעה"מ חולק וסובר דיוצא גם כשאינו יום קריאה כלל, כל שלא נתאכלו המעות.

הקריאה ב"א וב"ב וב"ג, לא יצאו יד"ח א"כ הצניעו העניים את הכסף עד פורים (י"ד, ט"ו), ולכן בזמן הבית שלא היו דקדוקי עניות כ"כ, היו שפיר מצניעין הכסף עד פורים, משא"כ בזה"ז מחמת דקדוקי עניות חששו שיוציאו הכסף לפני פורים, ובפורים לא יהא להם צרכי הסעודה, ונמצא שלא קיים הנותן מצות מתנות לאביונים, ועי' לקמן בסמוך. ג) מיהו אם אכן הצניעו העניים את הכסף עד פורים שפיר יצא הנותן יד"ח.

והנה לכ' ה' מקום לפרש כונת הבעה"מ, שאין כונתו שאם אכלו העני לפני פורים לא יצא הנותן, אלא כונתו דחז"ל ביטלו תקנת קריאה ביום הכניסה, כיון דהוי העניים מוציאין הכסף לפני פורים, והוי מתבטלין משמחת פורים, וכיון שעייניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, לכן ביטלו הקריאה ביום הכניסה לטובת שמחת פורים של העניים, ומ"מ יתכן דאדם שנתן מתנות לאביונים קודם פורים ואכלו העני קודם פורים, שפיר יצא הנותן יד"ח.

מיהו במג"א ל"מ כן, דא"כ איך העתיק בשם בעה"מ דאין ליתן קודם פורים מחשש דילמא יאכלנו העני לפני פורים, וע"כ דהבין דהוא דין כללי במתנות לאביונים שאם אכלו העני לפני פורים לא יצא.

ויש כאן חידוש דאע"ג דכבר הקנה המעות לעני ב"ב או י"ג, מ"מ קיום המצוה מיתלי תלי אם יהא הכסף קיים אצלו עד פורים או לא.

ומ"מ מסתבר שאינו אלא תנאי, ועד כמה שהי' הכסף קיים עד פורים כבר נתקיימה המצווה מעיקרא בזמן הנתינה, ויש כאן חידוש דמצוה זו דמתנות לאביונים ניתן לקיימה לפני פורים, והוא כדביאר פמ"ג ה"ל דנהי דמשל"מ ושאר מצוות בעי' בפורים עצמו, מ"מ מתל"א מעיקרא כך תיקנו דמצי ליתן לפני כן, שיהא זמן לעניים לקנות צרכי הסעודה.

ונפ"מ מהנ"ל לענין בן חר"ל ששלח מתנות לאביונים ע"י שליח שיתנו לעני (בן י"ד) בא"י, והשליח נותנו לעני בבוקר של י"ד בזמן שבח"ל עדיין לילה ולא הגיע עדיין זמן המצוה. דלהאמור הרי למג"א שפיר דמי דהרי ניתן לקיים המצוה גם לפני פורים, וכאן הא ליכא חשש שאכלי להו קודם, דהא להעני כבר הוי פורים, וכן ראיתי בשם הקה"י צ"ל (משנ"ב דרשו עמ' 134 ועע"ש).

ומעתה נחזור לנ"ד בבן עיר שנותן לבן כרך, והנה אם יתן בן ה"ד לשליח שימסרנו לעני בט"ו מסתבר שלא יצא בן ה"ד, דהרי כשהגיע לעני כבר נגמר זמן חיובו, וב"י עדיין נשאר הכסף של הנותן. וכן ראיתי בשתו' והנהגות ח"ב סוסי"א וחי"ג סי' רל"ח, (ובשם המנה"י והגר"מ הלבשרטס ע"ז ראיתי דסבירא להו דיצא בזה, וצ"ע"ט).

מיהו להנ"ל מצי בן ה"ד ליתן לבן ה"טו בי"ד באופן שלא יהא חשש דילמא אכיל לי' ושפיר דמי, וכן כתב באשל אברהם (בוטשאטש) סי' תרצ"ד בגליון השו"ע זול"ש "בן עיר ששלח מנות לבן כרך והגיע לידו בי"ד יצא בו אם ידע שלא יאכלם כי אם בט"ו, דבתר שמחת המקבל אזלי" עכ"ל, הרי כנ"ל, (הנה הא"א קאי לענין משל"מ, ואע"ג דלעיל הבאנו דהפמ"ג ס"ל דמשל"מ לא יצא כלל כשנותן לפני פורים גם כשאין לחשוש דילמא אכיל להו, הא הכא בן עיר נתן בי"ד שאצלו כבר הוי פורים דמצד הנותן איכא נתינה בפורים, ולא דן הא"א אלא מצד שאצל המקבל עדיין אינו פורים, ואהא קאמר שכשאין חשש שיאכלנו לפני ט"ו שפיר דמי והיינו דנתינה בי"ד (פורים דנותן) המביאה לשמחת המקבל בפורים שלו (ט"ו) שפיר דמי הן מצד הנותן והן מצד המקבל.

ולפי"ז ה"נ כשמקנה בן ה"ד הכסף בי"ד לבן ה"טו ומוסרו לשליח שימסרנו להעני בן ה"טו בט"ו, יצא.

והנה בעלמא במקנה מעות לעני בפורים ולא הגיעו לידי העני בפורים, כתבו כמה פוסקים (עי' בשרגא המאיר ח"ג סי' ק"ב) דלא יצא יד"ח א"כ הודיע להעני שזיכה לו הכסף דע"ז שם העני בפורים בכסף ע"ש, מיהו בנ"ד דכשיבא ט"ו שהוא יום פורים דהעני הרי כבר ידע הכסף בידו וישמח בו ונמצא דבי"ד הקנה להעני הכסף, בצורה כזו שישמח בהכסף בבא יום הפורים של העני (ט"ו), ובזה קיים הנותן עכשיו מצות מתנות לאביונים, כדחזי' במג"א שבהקנאה קודם פורים באופן ששמח העני בהמעות בפורים, יצא הנותן למפרע מצות מתנות לאביונים.

כ"ז נמצא לפי פשוטות מג"א בשם המאור כדדייק מיני' הפמ"ג, והובא בביאור"ה.

ד. מיהו לכ' לאו כו"ע סבירי בזה כהמג"א, דהרי כבר הבאנו לדברי הגר"א בסי' תרצ"ה שביאר בד' הרמ"א דאין ליתן מתנות לאביונים בליל פורים כיון דימי משתה ושמחה כתי' ע"ש, ומשמע דבעי' מעשה נתינה ביום פורים דוקא, דמעשה הנתינה הוא המצוה, ובעי' שיעשנה ביום דוקא כמו דסעודת פורים בעי' ביום דוקא, וע"ע בערוה"ש סי' תרצ"ד ס"ב שכ' זול"ש "וחייב ליתן דוקא בפורים עצמו אבל קודם פורים אפי' נתן מפורש על פורים אינו מועיל, דזהו חובת היום דוקא", הרי דג"כ נראה כהגר"א ה"ל.

ולכ' יל"ע בדברי הגר"א וערוה"ש דהרי מפורש בגמ' דבני הכפרים שהקדימו קריאת המגילה מ"א אדר נתנו ג"כ מתנות לאביונים בזמן הקריאה וכדהובא בבעה"מ ה"ל.

ונראה לבאר דהנה בפורים המשולש (כשחל ט"ו בשבת) קיי"ל סי' תרפ"ח

שור'ר בחדושי ר' מאיר שמחה זצ"ל מגילה ד' א' שכתב זול"ש "ועוד נ"ל דמשלוח מנות דוקא למי שהוא מחוייב כמותו בשמחת היום בני י"ד לבני י"ד ובני ט"ו לבני ט"ו וזה פשוט ואין להאריך ודוק, שור'ר באשל אברהם להיפך יער"ש" עכ"ל וכונתו להאשל אברהם בוטשאטש הנ"ל, ועכ"פ מבואר דסובר כהחזו"א ומרומזו בלשונו טעם הנ"ל דבעינין שהמקבל מחוייב בשמחת היום כמותו.

ומ"מ הדבר חידוש, ושמעתי מהגר"נ קופשיץ שליט"א דפשוט דגם החזו"א לא קאמר אלא לכתחילה, אבל מעיקר הדין ודאי יוצא בן עיר בנתינה ב"ד לבן כרך.

ונראה לדברי חזו"א וסייעתו הנ"ל, כמ"כ אין לבן י"ד ליתן משלו"מ ב"ד לבן ט"ו גם כשלא יאכלנו עד ט"ו, ודלא כאשל אברהם דלעיל, ומהטעם דלעיל, וכן מפורש בר' מאיר שמחה הנ"ל.

ונפק"מ נמי בפורים המשולש שכולם נותנים מתנות לאביונים ב"ד, לדחזו"א הנ"ל יש למוקף ליתן מתנות לאביונים לבן מוקף דוקא ולא לפרוז, [ואע"ג דהשמחה הוא רק בט"ז, מ"מ נמי שייד בזה סברא הנ"ל דכשיבא לשמוח בסעודתו בט"ז, יהיה שמחתו מושלמת טפי בידעו דגם העניים יש להם צרכי סעודה לשמוח]. ובשם הגר"נ קרליץ זצ"ל ראיתי שבכה"ג אין להקפיד ומצי מוקף ליתן לפרוז.

א. וכמ"כ נפק"מ לענין אם בן כרך מצי ליתן מתנות לאביונים ב"ד לבן עיר, והנה נראה דלגר"א וערוה"ש עפ"י הרמב"ם לאו שפיר דמי דבעינין שיתן ביום הפורים דוקא ולא לפני כן, אך למג"א וביאור"ה שהעתיקו שפיר מצי להקנות מתנות לאביונים קודם פורים כשאין חשש שיתאכלו המעות, והרי כאן דלענין בן י"ד הוא פורים הא פשיטא דל"ש חשש דיתאכלו המעות, אך לחזו"א הנ"ל יש קפידא שבן כרך יתן לעני בן כרך וכמ"כ, אך יתכן דמודה החזו"א דדיעבד יצא, אך להגר"א וערוה"ש לכ"ג גם בדיעבד לא יצא, מיהו המשנ"ב פסק כהמג"א, ולפ"ז יצא וכמ"כ.

הרב אריה ריזי

תרם מתנות לאביונים בכרטיס אשראי והגבאי שכח לזכות את הכסף לתורם

יש לדון אם ניתן לקיים מצות מתנות לאביונים ע"י שחבירו נותן עבורו לאביונים מכספו של חבירו, או צריך שהכסף יהא שלו, ושאלה זו יש לחלק לב' אופנים; א. באופן שביקש מחבירו לתת עבורו מתנות לאביונים והוא ישלם לו אח"כ. ב. באופן שחבירו נותן עבורו מתנות לאביונים בלא שישלם לו אח"כ.

והנה בנידון הב' דנו רבותינו לענין נתינת מתל"א עבור אשתו ובני ביתו, אם צריך לזכות להם הכסף ע"י אחרים כדי שהמתנות לאביונים יהיו שלהם, או דסגי במה שנותן עבורם אע"פ שאין הכסף שלהם.

וב' טעמים נאמרו להקל בזה; א. דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דיכול לקיים המצוה בעבורה אלא שעליו להודיע לה על כך (הליכות שלמה פ"ט). ב. דעת הגר"ח קניבסקי זצ"ל דמהני מדינא דעבד כנעני, דדינא דעבד כנעני נתחדש דיכול ליתן עבור אחר (ישמח ישראל דף קמ"ט).

והנה מטו משמיה דהגר"י ברטלר זצ"ל שהעיר על כך, דלענין דין עבד כנעני י"ל דהדבר תלוי במח' האחרונים בגדר עבד כנעני;

א. דעת הקצה"ח (סי' קצ"ה סק"ט) דדין עבד כנעני מועיל גם בגוי, דאע"ג דגוי אינו בכלל שליחות מ"מ יסוד דינא דעבד כנעני הוא דכמו שיכול ע"י נתינת כסף דידיה לקנות קרקע עבורו, ה"ה דיכול ע"י נתינתו לקנות קרקע עבור חבירו, דחידושה דעבד כנעני הוא דיכול לקנות עבור חבירו, וכ"כ הגרע"א (סי' ק"צ ס"ד), ולדברי הקצה"ח והגרע"א יסוד חידושה דעבד כנעני הוא דנותן המעות הוא הקונה, ונתחדש דיכול לקנות עבור אחר.

ב. דעת הגר"ח (פ"ה ממלוה וליה) דליכא דינא דעבד כנעני בעכ"ר כיון שאינו בתורת זכיה ושליחות, דהגר"ח ס"ל דיסוד דינא דעבד כנעני הוא דחשיב דהעבד הוא הנותן, כלומר דגם כשאחר נותן עבורו חשיב נתינה דידיה, דזה שניתן בעבורו הוא נחשב לנותן המעות, ולזה בעינין דיהא בתורת שליחות דחשיב דהנותן נותן עבורו, והקונה הוא מי שהמעות ניתנו עבורו.

וכן לענין פדיון הבן נחלקו בזה האחרונים אם יכול לתת עבור בן אחר, דהנתה"מ (בתשובתו שנדפסה בשו"ת חמדת שלמה סי' ל"ב) נקט דהוי חובת הגוף ואינו יכול לתת עבור אחר, והחזו"א (אבהע"ז סי' קמ"ה) נחלק עליו וכתב דודאי יכול לתת עבור אחר, כמו דמצאנו דשוקל לו שקלו, וכדין עבד כנעני וה"ה בפדה"ב יער"ש.

נמצא לפ"ז דלדעת הקצה"ח לא חשיב נתינת האשה אלא נתינת הבעל וא"כ אינה יוצאה בזה ידי מתנות לאביונים, משא"כ לדעת הגר"ח והחזו"א חשיב דהיא הנותנת, דלדבריהם נתחדש בעבד כנעני דמי

ו. והנה לענין נ"ד נראה דגם להגר"א שפיר יוצא בן עיר כשמקנה לבן ט"ו ב"ד, דהרי סברת הגר"א הוא דבעי' שתהיה הנתינה בפורים עצמו כמו דשאר מעשה המצוות בעי' בפורים עצמו וכנ"ל, וכאן הרי בן הי"ד נותן המתנה ביום פורים דידי.

ומה דאינו פורים לגבי' דעני לית לן בה, וכמו דגבי הקדמה דיום הכניסה דיוצא כשנותן מתנות לאביונים כיון דהוי אז יום הקריאה כנ"ל, וסתימת הדברים הוא דבן כפר הנכנס לעיר ביום הכניסה לשמוע מגילה, יוצא יד"ח גם כשנותן לעני בן עיר שאינו שומע מגילה ביום הכניסה, דלא אישתמיט שום ראשון לומר דביום הכניסה יש ליתן דוקא לעני בן כפר ולא לעני בן עיר הנמצא שם, וע"כ דבנותן תליא מילתא.

וכן ראיתי שנקט בתשו' קנה בשם ח"ב סי' ל"ב דתליא בזמן קריאה של הנותן על"ש, וראי' לזה מד' האשל אברהם (בוטשאטש) הנ"ל דאיירי לענין משלו"מ דגם לכו"ע לא יצא שהקדים ליתן קודם פורים כמפורש בתו"ט ובפמ"ג הנ"ל, ומ"מ קאמר דבן י"ד שנתן לבן ט"ו ב"ד יצא וכדחובא לעיל, וה"נ מתנות לאביונים להגר"א כשבן י"ד נתן ב"ד לבן ט"ו שפיר ודאי יצא. ולפ"ז גם להגר"א מצי ליתן ב"ד לבן ט"ו.

ז. ואדרבה יתכן לפ"ז דגם כשנותן בו עיר לבן ט"ו ב"ד, והוציא בן הט"ו את המעות לפני ט"ו ג"כ יצא יד"ח, כמו דבפורים המשולש לא אישתמיט שום פוסק שאם הוציא העני את המעות בע"ש לצרכי שבת וכדו' דלא יצא הנותן יד"ח, וע"כ דכיון דהוא יום קריאה מעיקר התקנה לא משגיחין בזה וכנ"ל, ורק בני כפרים שהקדימו ולא הוי יום קריאה מעיקר התקנה הוא דקאמר בעה"מ (אליבא דמ"א) דלא יצא הנותן כשהוציא העני את המעות לפני פורים, [וקנה בשם שם כתב דגם בעה"מ לא קאמר אלא דמחשש שהעניים הוציאו הממון לפני פורים לכן ביטלו הקדמת הקריאה, אבל בפועל אם נותן ביום הקריאה לא איכפ"ל שנתאכלו המעות ע"ש, מיהו דבריו הם דלא כהמג"א הנ"ל דיליף מבעה"מ דבנתאכלו המעות קודם פורים לא יצא].

וא"כ גם בני"ד דלבן י"ד הוא יום קריאה בעצם, וגם הוי פורים ממש אצלו, די"ל דיוצא יד"ח בנתינה לבן ט"ו גם אם אכלו לפני ט"ו.

ובתשו' והנהגות שם נקט דתליא ביום קריאה של המקבל, ולכן נקט דבני"ד אם אכלו בן הט"ו לפני ט"ו לא יצא. ולכ' נראה טפי כהקנה בשם דתליא ביום קריאה דהנותן וכנ"ל.

ח. ועולה לן מהנ"ל, דלכ' שפיר מצי בן י"ד לצאת יד"ח מתנות לאביונים כשנותן ב"ד לבן ט"ו, וצידדנו בס"ד דבזה גם בנתאכלו המעות קודם ט"ו יצא, ועכ"פ כשהמעות קיימים עד ט"ו יצא בין לבעה"מ ובין להרמב"ם בין למג"א ובין להגר"א, וכמ"ש"נ באורך. (אבל בן י"ד שנותן בט"ו לבן ט"ו מסתבר דלא יצא דלא כהמנח"י והגר"מ הברשטס זצ"ל הנ"ל).

ט. אכן מצינו בדינים והנהגות שהובא משמ"י דהחזו"א (בעמ' ק"ז) "השיב שהפורים אינם יכולים לתת מתנות לאביונים לעני שבמוקפים" ע"ש, וכן הובא משמ"י דהגרש"ז זצ"ל בהליכות שלמה פי"ט סכ"א (והובא שם עובדא באלמנה א' בת ירושלים, שגבו עבורה מתנל"א בב"ב, וצוה לה הגרש"ז זצ"ל שעל"י להיות ב"ד בב"ב שיהא יום פורים שלה ב"ד, כדי שיקיימו בה הנותנים מצות מתנל"א), וכ"כ בחוט שני שבת ח"ג ע"מ ר"ל דלכתחילה יתן בן עיר לבן עיר ע"ש.

והנה לאור כל האמור צ"ב טעמייהו למה לא מצי בן עיר ליתן לבן כרך ב"ד, והרי כיון שהוי פורים אצל הנותן פשוט דאין ריעותא במה שהעני מקבלו קודם יום הפורים שלו, עכ"פ כשאין חשש שישתמש במעות לפני ט"ו, וכגון ששליח יזכה עבורו במעות ב"ד, ומסורנו לו בט"ו, (ובתשוה"נ פי' טעם החזו"א דבעי' שיהא יום קריאת המגילה אצל המקבל, אבל להאמור צ"ע דנראה פשוט דתליא ביום קריאה אצל הנותן).

י. ונראה לדון בס"ד דטעמו דהחזו"א אינו משום דבעי' שיהא פורים אצל המקבל, אלא ס"ל דכיון דענין מתנות לאביונים הוא בכדי שיהא לעני במביל צרכי סעודת ושמחת פורים כמבוא' בבעה"מ הנ"ל, א"כ מגדר השמחה הוא שיתן דוקא לעני שיום שמחתו הוא באותו יום שהוא עצמו שמח בו, והיינו משום דמתנות לאביונים הוא סעיף ממצות השמחה של הנותן עצמו, שמצווה ביום שמחתו לדאוג שגם העניים ישמחו ביום זה שלא יהא בלבד שמח והם אכלים בעניים, וכלש' הרמב"ם פ"ב הי"ז "מוטב לאדם להרבות במתנל"א מלהרבות בסעודתו כו' שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים כו'", דמשמע שהוא חלק ממצות שמחה של הנותן, שבמקום להרבות שמחתו ע"י ריבוי סעודתו, מוטב שישמח הנותן ע"י נתינה לאביון ששמחהו. ועי' ג"כ לש' רש"י אסתר ט' כ"ח "ונעשים, שתהא משתה ושמחה ויר"ט לתת מנות ומתנות" הרי דשילוח המנות והמתנות [לאביונים] הוא חלק מניהוג השמחה ויר"ט, [וע"ע תשו' כת"ס סוס"י קמ"א דג"כ ביאר דענין שילוח המנות הוא כדרך אדם השמח ששולח מסעודתו לחבירו ע"ש]. ולכן עיקר המצוה הוא שידאג עבור עניים שיום שמחתם הוא היום, ולכן איה"נ דכשיקדים ליתן לבן י"ד קודם י"ד יוצא יד"ח, אבל כשנותן לבן ט"ו גרע טפי, דבן ט"ו מצות שמחתו הוא ביום אחר, ואין בן הי"ד מצווה לדאוג לשמחתו של בן הט"ו, אלא לשמחתו של בן הי"ד, (וייתכן שנרמזה סברא הנ"ל בפ"י יוסף לקח על מגילת אסתר ט' י"ט עשה"ט).

שניתן בעבורו הוא נותן המעות.

למפרע פסולה, ונמצא דלא קרא במגילה כשירה וצריכים לחזור ולקרות מתחילת המגילה.

והנה בשו"ת חקרי לב או"ח [ח"ב סי' קל"ג] הביא דמצינו פלוגתא בזה בין המהר"ם דאנון דס"ל דפסולה, ומאיך מהר"ב הלוי מספקא ליה בזה ואין ולא ורפיא בידיה והו"ד בספר מרכבת המשנה [לרבי אהרן אלפאנרדי הל' מגילה רפ"ב], והחק"ל האריך בראיות בנידו"ז ומסיק שם בסוף התשו"ע כ"ל דנקטינן דכתיבה למפרע פוסל במגילה, וכן נראה דכיון דמהר"ם דאנון פשיט ליה דפוסל אף דמוהר"ב הלוי מספק"ל אין ספק מוציא מידי ודאי וכ"ש בספק להקל והודאי להחמיר.

וע"ע שם בתשו" הנדפסת שם במה שהשיב החק"ל לבעל שורשי הי"ם שהשיג עליו וכתב בסוף התשובה דאפי' לענין ברכה היה נראה שצריך לברך וז"ל ועל ענין אי צריך לחזור ולברך לא גיליתי דעתי אע"פ שנ"ל ברור שיברך מ"מ כיון שאין הדין ברור לגמרי אם ירצה שלא לברך אין מזניחין אותו ע"ש.

מקור וטעם הדין לפסול כתיבה למפרע

והנה מקור הדין לפסול מגילה הכתובה שלא כסדרה יעוי' בחק"ל דהאריך והנראה מתו"ד ובתוספת דברים דהנה בגמ' מגילה י"ז. איתא הקורא את המגילה למפרע לא יצא, מנא הני מילי אמר רבא דאמר קרא 'ככתבם וכזמנם' מה זמנם למפרע לא אף כתבם למפרע לא, מידי קריאה כתיבא הכא עשייה כתיבה דכתיב להיות עושים את שני הימים, אלא מהכא דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשייה מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא ע"כ סוגיית הגמ', והנה בפשוטו נראה דלמסקנא לא דרשינן 'ככתבם וכזמנם' כלל, מיהו יעוי' בפ' הר"ח ובתורו"ד וכ"ה בירושלמי דגם למסקנא דרשינן מ'ככתבם וכזמנם' לפסול למפרע אלא דקרא מיירי לענין עשייה ולזה אהני ההיקש דזכירה לעשייה לפסול גם בזכירה למפרע, ויעוי' בתו"ד הירושלמי רפ"ב הקורא את המגילה למפרע לא יצא דכתיב ככתבם ע"כ, ופי' הפני משה משמע כסדר שהיא כתובה ולא למפרע, וכן פי' בביאור הגר"ק ולפי"ז נראה דמשמעו דקרא הוא דיש סדר כתיבה לעיכובא והקריאה צריכה שתהא כסדר הכתיבה.

והנה בגמ' י"ט. איתא דכתיבת אשורית במגילה לעיכובא דכתיב 'ככתבם וכזמנם' [ויעוי' בגמ' ט'. דהגי' שלפינו 'ככתבם וכלשונם' אולם בהגהות שם הביאו מהפ"ח סי' תר"צ והטו"א דצ"ל 'ככתבם וכזמנם', וכ"ה בתרגום ובפי' רש"י על המגילה כמו שציין הרש"י] וחזינו דקרא קאי לענין עצם הכתיבה שתהא כתובה בכתב אשורית, ולפי"ז לכאן יש היקש דמה זמנם למפרע לא אף עצם כתיבת המגילה למפרע פסולה, וכן מצינו שהעיר הטורי אבן [דף י"ז]. דמהך דרשה יש ללמוד גם על עצם הכתיבה, ובשלמא אם למסקנא לא דרשינן הך דרשה לענין קריאה למפרע יש ליישב דלא מצינו הך היקשא למסקנא ואולי מפני שאין דנים אפשר משאי אפשר כמו שהקשה הטו"א ע"ש, אבל לפי המבואר בדברי הראשונים ובירושלמי דגם למסקנא איכא הך היקשא א"כ יש מקור ללמוד דכתיבה למפרע פסולה, וכאמור כן נקט החק"ל והאחרונים שהביא שם.

כתיבה שלא כסדרן כשרה במגילה

אלא דלפי האמור יש להקשות קו' גדולה דאי נימא דמגילה הכתובה למפרע פסולה א"כ נימא דכתיבת מגילה בעי כתיבה כסדרן כמו בתפילין ומזוזות וזו דבר שלא שמענו מעולם.

ומצינו דכבר נשאל בזה החק"ל בתשו" שם בסמוך, וז"ל עוד השיב לראיה שהבאתי דכתבו למפרע דפסולה שהיה במגילה ט'. מיעטו דתו"מ בעי בלשון הקודש מדכתיב והיו, ובמגילה ג"כ דבעי לשון הקודש מדכתיב ככתבם וכלשונם ש"מ דמשמעו 'ככתבם' הוי כתיבת 'והיו' וכיון שנתבאר גבי תו"מ דפוסל כתיבה למפרע מתיבת והיו הל"נ למגילה מתיבת ככתבם, והשיב על זה דאם כדברי כתבה שלא כסדרה ותפרה כסדרה פסולה כדק"ל בתפילין וזה לא אמרו אדם וכו', ואני אומר זאת שאלה היא אלא שכבר נשאלתי ע"ז והשבתי מה היה כוונת ראייתי וכו' ונראה שלא ראה מ"ש שם שאם ראה לא היה כותב מ"ש עכ"ד. וכן מצינו בטורי אבן מגילה י"ז. דהקשה לפי מאי דרשינן מקרא דככתבם וכזמנם דהקורא למפרע לא יצא א"כ נימא דקאי נמי אכתיבה גופא וכמו שמוצינו בגמ' י"ט. לענין כתב אשורית וניבעי כתיבה כסדרן במגילה והוסיף הטו"א ודבר זה לא מצינו לאחד מהראשונים והפוסקים דניבעי כתיבה כסדרן במגילה כמו בתפילין ומזוזות, ויל"ע בדבריו במש"כ ליישב שם.

והעולה מהדברים דבמגילה ודאי לא בעינן כתיבה כסדרן כמו בתו"מ, אבל אם תפר היריעות שלא כסדרן ונמצאת המגילה כתובה למפרע בזה מצינו ספיקא אם פסולה בודאי אף לענין ברכה או דמידי ספיקא לא נפקא, ולפ"ר לא מצינו לא' מהאחרונים שדיברו בנידון זה דהכשיר.

בנידו"ז בספ"ת שתפרו שלא כסדרן

והנה בשו"ת חקרי לב יו"ד [ח"ד סי' קכ"ב] נשאל בנידו"ז גם לענין קריאת התורה במעשה שהיה בסופר שטעה והחליף יריעות ספ"ת

אמנם בכה"ג שנותן עבור בני ביתו י"ל מטעמים אחרים דיועיל; א. בספר חוט שני כתב דבאשתו מהני מדין אשתו כגופו, וכמו שיכול להפריש עליה קרבן. ב. בדברי הגרש"ז נראה שנקט דסגי בהא דנותן עבורם, ויל"ע לדעתו אם מהני גם לאחר או דוקא עבור בני ביתו.

ד' הנתה"מ דהמתחייב לפרוע נחשב נותן המעות

אמנם לכאן נראה דבנידו"ד עדיף טפי ומהני לכר"ע, דהנה הנתה"מ (סי' ק"צ סק"ג) כתב דאם שלח שליח שיקנה קרקע עבורו והשליח נותן מעות שלו עבור המשלח ע"מ שיחזור המשלח ויפרע לו, קנה המשלח גם בלא דין עבד כנעני, דכל חידושי דעבד כנעני הוא רק משום דלא חסר, אבל כה"ג דהמשלח חסר מהני גם בלא דין עבד כנעני, והביא שם ל' הטור (סי' קפ"ב) 'דכמאן דאוזפינהו דמי'.

ביאור דבריו דכל כה"ג שהוא מתחייב במה שהאחר נותן חשיב לנתניה דידיה, דכיון שהוא מתחייב עבור הנתניה חשיב דהוא הנותן, דאין תלוי מי הנותן בפועל אלא מי המתחייב עבור הנתניה.

ולדברי הנתה"מ נראה דגם בנידו"ד שביקש מהגבאי לתת עבורו מתנות לאבינונים, ומתחייב לפרוע לו הכסף, הוי ממש כמו שולח שליח שיקנה קרקע עבורו דמעות השליח קונים עבור המשלח, דכיון שהוא מתחייב בנתנית השליח עבורו חשיב נתניה דידיה.

וכן נראה באופן שתרם בכרטיס אשראי והגבאי לא זיכה לו את הכסף דיצא יד"ח, דהרי בודאי שכונת הגבאי לתת עבורו את המתנות לאבינונים, ורק שלא זיכה לו את המעות, ולפ"ד הנתה"מ נראה שיצא יד"ח כי נתחייב עבור הנתניה, שהרי אם לא יצא יד"ח מתנות לאבינונים יצטרך הגבאי להחזיר לו המעות, ונמצא שהמתנות נתקבלו רק מכוח התחייבות, וכן הגבאי כיון לתת עבורו, וע"כ חשיב כנתניה דידיה.

אמנם לדעת הקצה"ח נראה דס"ל דגם בכה"ג שהוא המתחייב לא מהני כי אם מדין עבד כנעני.

ראיה מהגמ' דאם חבירו נותן מעות בציווי

נחשב המצווה נותן המעות

והנה בגמ' (ב"מ ע"א.) ת"ר מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת הנכרי, כיצד ישראל שולח מעות מן הנכרי ברבית וביקש להחזירם לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנן לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אסור, ואם העמיד אצל נכרי מותר. ובגמ' פרכינן כיון דאין שליחות לנכרי איהו ניהו דקא שקיל מיניה רבייתא.

ומבואר בגמ' דבכה"ג שהמלוה מצווה את הלוח לתת את מעות ההלוואה לישראל אחר, אם יש שליחות חשיב דהמלוה הראשון הוא המלוה לישראל השני, אבל אם אין שליחות א"כ הגוי שהוא האמצעי הוא הנותן והמלוה, ומבואר דאם איכא שליחות חשיב דנתנית הגוי דהוא השליח הוי נתנית הישראל דהוא המשלח, והנה שם לא זיכה לו את המעות אלא רק הישראל ציוה את הגוי לתת את הכסף לישראל אחר, ומ"מ מבואר דהישראל המשלח נחשב שהוא נותן המעות כיון שניתן בציווי.

ולכאן מוכח מסוגיא זו, או כדברי הגר"ח שביאר דהסוגיא שם הוא מדינא דעבד כנעני והוי מדין שליחות, וע"כ חשיב דהישראל הוא הנותן כיון שהגוי נתן עבור הישראל, או עכ"פ כדברי הנתה"מ דכיון שהישראל מתחייב בנתנית הגוי חשיב נתנית ישראל, ומ"מ מלדנו מדברי הגמ' דבכה"ג שנתן המעות ע"פ ציווי חשיב שהוא נותן המעות. [ולפ"ז אפשר דגם לדברי הקצה"ח דנקט דבסתם עבד כנעני נותן המעות חשיב הקונה, מ"מ בכה"ג שיתכוין לתת עבור חבירו דחבירו יהיה הקונה ג"כ מהני, כמבואר בגמ' בב"מ, ורק דבסתמא א"צ לזה דיכול לקנות עבור חבירו, אבל אה"נ אפשר לעשות גם איפכא דחבירו יהיה הקונה ודק"ל.]

הרב שמואל דרזי

ב' מעשים מופלאים

א. קרא במגילה הכתובה למפרע

ב. קרא עשרת בני המן למפרע

מגילה שנתחלפו בה סדר היריעות

מעשה בבעל קורא במגילת אסתר שקרא רוב המגילה בציוור ובאמצע הקריאה הבחין שנתחלפו יריעות הקלף של המגילה ונתפרה היריעה המאוחרת תחילה ונשתנו סדר הכתובים, ושאלת הציבור והקורא האם יכול להמשיך ולקרוא במגילה אחרת ממקום שפסק במגילה זו או דילמא כיון דהמגילה כתובה למפרע ושלא כסדרה הרי היא פסולה, וכשם דמצינו דהקורא למפרע לא יצא הוא הדין מגילה הכתובה

משא"כ במגילה דנקראת איגרת ואם חיסר בה תיבות עד חציה כשרה יל"ד דגם בהחליף יריעה אחת באמצעה נמי כשרה ויל"ע בכל הדברים.

לענין דינא

ולענין מעשה מצינו בספר קול יעקב לבעל הכף החיים בהל' מגילה [סי' תרצ"א אות ל'] דהביא דברי האחרונים הנ"ל בזה, שכתבו דמגילה שכתובה ותפורה למפרע פסולה ואין יוצאין בה אפילו יקראנה כסדר, וכתב דבספר בית עובד הביא דברי מה"ר יצחק מאיו בעל שרשי ה"ר שהשיב לבעל החק"ל לכתב ולענין הלכה למעשה אם קרא בה צריך לחזור ולקרואה במגילה הכתובה ותפורה לתקונה, אבל לא יחזור ויברך עליה, מאחר שלא בא הדבר מבואר בשום אחד מהראשונים והאחרונים, וכתב הבית עובד דכן עיקר ודלא כהח"ל שכתב דנראה לו ברור שיברך וכו' אין מזניחין אותו, וליתא דודאי דאין אנחנו מניחין אותו לברך וכו' וכן מסיק שם בעל הכף החיים [בספרו קול יעקב] דספק ברכות להקל. וכאמור מסתימת הדברים נראה דאפי' בנתחלף קלף אחד במגילה יש לחוש ולפסול המגילה והטעם י"ל דהוי כחיסר בה ענין שלם דק"ל דפסולה.

המעשה בקריאת עשרת בני המן למפרע

מעשה שהיה לפני כמה שנים בישיבה גדולה וחשובה שטעה הבעל קורא בקריאת עשרת בני המן והפך הסדר וקרא 'זאת ארידי ואת אריסי' וכיון שרק יחידים הבחינו בטעותו המשיך וקרא המגילה ובירך לאחריה ויצאו כל הבחורים לאכול הסעודה שלאחר תענית אסתר, ובנתיים בדק אחד הבחורים ושמע הקלטה של הקריאה ונתברר שטעה הבעל קורא ונמצא דקרא למפרע ותיכף ומיד עורר את כל הבחורים בדבר, ונתעוררו בזה כמה שאלות ונידונים, ויש לדון בעיקר הנידון הנוגע לציבור שקראו בעצמן הפסוק של ' בני המן האם יצאו בדיעבד בקריאת עצמן ואין צריכים לחזור ולשמוע הקריאה או לאו וכדלהלן.

תמצית הדברים בדינו של הבעל קורא

והנה הבעל קורא בודאי לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולקרוא, ולפ"ר סגי במה שיחזור ויקרא מפסוק זה דעשרת בני המן ואילך וכמש"כ השו"ע סי' תרצ"ב ס"ו הקורא את המגילה למפרע לא יצא, קרא פסוק אחד ודלג השני וקרא שלישי ואח"כ חזר וקרא השני, לא יצא מפני שקרא למפרע פסוק אחד, אלא כיצד יעשה מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר, וכתב המשנ"ב והוא הדין אם קרא אחר הדלוג כל המגילה או ענין אחד, ואח"כ קרא פסוק הנדלג לא יצא, 'והוא הדין אם קרא תיבה אחת למפרע, כל זה בכלל למפרע וצריך לחזור ולקרוא על הסדר' עכ"ד.

צדדי הספק לגבי השומעין

וכאמור עיקר הנידון לגבי כל השומעין האם צריכים לחזור ולשמוע הקריאה מפסוק זה ואילך, דיש לומר דכיון דנוהגים כל הציבור לקרות עשרת בני המן בקול רם א"כ יכולים לצאת בקריאת עצמן בפסוק זה, ונראה דאותן הקורין עשרת בני המן מתוך מגילה כשרה שפיר יכולים לצאת בקריאת עצמן דיוצאין בה לכתחילה.

ומקום הספק הוא על הציבור הקורין מתוך החומש שבידיהם דאמנם בדיעבד היו יכולים לצאת בקריאה זו כדין הקורא מקצת מגילה בעל פה יציא בדיעבד ידי חובתו, ויעו"ב המשנ"ב [תרצ"ב סק"ט] דאפי' חיסר רק תיבה אחת דעת כמה פוסקים דלא יצא ולכן צורך גדול להיות לכל אחד חומש, כי בעוד שמכין הנערים המן וכיוצא אי אפשר לשמוע כמה תיבות משליח צבור, ויוצא מה שקורא על פה מחומש ויוצא עכ"פ בדיעבד [פמ"ג אש"א סק"ז] עכ"ד, ולפ"ז לכאור' גם הציבור שקורין מתוך החומש יכולים לצאת בקריאתן מתוך החומש.

אולם מאידך נראה דכיון דמגילה צריכה כונה לצאת בה יד"ח וכמש"כ השו"ע [תרצ"ב ס"ג] וכתב המשנ"ב דהשו"ע סתם בזה כהפוסקים דס"ל מצוות צריכות כונה לצאת ידי המצוה, וא"כ נראה דכיון דלכתחילה בעינן שיקרא כולה מתוך הכתב ואותן הפוסקים שקורין בקול אין מתכוונים לצאת בהם וא"כ נראה דהקוראין עשרת בני המן מתוך החומש ומגילה פסולה צריכים לחזור ולשמוע הקריאה כיון דבסתמא נתכוונו לצאת בקריאת הבעל הקורא והיא הייתה למפרע, אולם יש לדון בדברים וכדלהלן.

מחלו' הפמ"ג והמשנ"ב אם צריך כונה בכל תיבה

והנה בדין הכונה שבקריאת מגילה מצינו פלוגתא בין הפמ"ג והמשנ"ב אם צריך לכוין בכל תיבה או דסגי שיכוין בתחילת הקריאה, דיעו"ב בשו"ע [תרצ"ב ס"ב] דכתב קראה מתנמנם הואיל ולא נרדם בשינה יצא, אבל אם שמעה מתנמנם לא יצא, והמשנ"ב הביא בשם הפמ"ג [אש"א סק"ד] דהא דקראה מתנמנם יצא מיידי דיכול לכוין לצאת דמצוות צריכות כונה. אולם השעה"צ סקל"ט השיג על דבריו דכיון דמתנמנם לא ידע לאהדורי סברא משום דהוא בא מבינת הלב וא"כ איך נימא דאז יכוין במחשבתו לצאת, ולכן פי' השעה"צ וז"ל ואפשר לומר

ונשתנו סדרן של כתובים עליונים למטה ותחתונים למעלה אי נפסל ספ"ת בכך או לא, וכתב החק"ל וז"ל ואת זה מצאתי לפסול שראיתי מעין זה שנסתפקו מהר"ם דאנון והרב הגדול בנימין הלוי במגילה שכתבה למפרע אם יוצא בה ידי חובתו, או דילמא פסולה כדק"ל קראה למפרע לא יצא ה"ד בספר מרכבת המשנה בהל' מגילה פ"ב וכלל דבריהם דמהר"ם דאנון פשיט ליה דפסולה בראיות שהביא על זה, ומהר"ב הלוי מידי ספיקא לא נפק"ל והן ולא ורפיא בידיה יע"ש, ועם שיש להשיב ע"ד כמו שעמדתי ע"ז בנדפס [חא"ח סי' קל"ג] מ"מ לעיקר דינא העליתי שנראה דנקטינן כתבה למפרע פסולה ומינה לספ"ת דחמיר ממגילה וגם דעת הר"מ דאנון שם לפסול כתיבה למפרע בספ"ת יעו"ש, ומינה ג"כ נפיק שאם החליף היריעות דנמצאת התורה שלא כסדר נמי פסול.

ויעו"ע שם דהאר"ק בנידו"ז ובסוף התשו' כתב דלכאור' יש קצת ראייה דאין לפסול ספ"ת מפני חילוף יריעות ממ"ש בשבת קט"ו: ויהי בנסוע הארון פרשה זו עשה לה הק' ב"ה סימניות מלמעלה ולמטה לומר שאין זו מקומה וכו' ולמה כתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה, גם במדרש תהלים במזמור בברחו מפני אבשלום בנו אמרו דלא נכתבו פרשיות של תורה כסדר יע"ש, גם בפ"ק דפסחים ו': אמרו אין מוקדם ומאוחר בתורה, ואי פוסל איך יתכן אלא ודאי דאינו מעכב. וכתב יש לדחות דכל שינתנה לנו התורה בסדר זה אם שינה בה פוסל, אך מה שינתנה הק' ב"ה אין לנו עסק בו. כלומר יש סדר לכתובת הפרשיות אע"פ שנאמרו למשה בסדר אחר, ואם שינה בסדר כתיבת הפרשיות בתפירת היריעות שלא כסדרן י"ל דפסול.

עוד הביא ראייה גדולה לאידך גיסא דיש להכשיר בהחליף יריעה, ממ"ש בגיטין ס'. ספ"ת שחסר בו יריעה אחת פוסל, והרי הדבר פשוט דחסר גרע מהחליף, ואם איתא ליתני רבותא החליף היריעות אין קורין בו וכ"ש חסר, אך הרא"ש בהל' ספר תורה [הט"ז] פירש דאיירי דהניח היריעה שם בלי תפירה, וא"כ לדבריו ל"מ דל"ל דהחליף היריעה גרע טפי מחסר יריעה בלי תפירה וע"כ נקיט לרבותא, אלא שיש מהפוסקים שפירשו דדוקא בחסר יריעה אבל חסר תיבה או פסוק וקרא ע"פ כשר, ולדבריהם יש ללמוד דכי תני חסר היינו חסר דוקא אך אם החליף כשר, אלא דלדין דק"ל דחסר אות או תיבה פסול לא נפק"ל מידי, ויעו"ש במסקנת הדברים לענין ספ"ת.

מו"מ להכשיר במגילה הכתובה למפרע במיעוטה

והנה יש להעיר ולדון בכל הנ"ל דבשלמא מגילה שתפורה רובה למפרע יש לפסול אבל בנתחלף קלף אחד באמצע המגילה לכאור' יש להכשיר כדין מגילה שנכתבה רובה דכשרה בדיעבד וכדלהלן.

הנה השו"ע [סי' תרצ"ב ס"ג] כתב וצריך שתהא כתובה כולה לפניו לכתחילה אבל בדיעבד אם השמיט הסופר באמצעה תבות אפילו עד חציה וקראם הקורא על פה יצא, הג"ה אבל אם השמיט תחילתה או סופה אפילו מעוטה לא יצא עכ"ד, ולכאור' לפ"ז היה נראה דרק אם נתחלפו היריעה הראשונה או האחרונה יש לפסול כתיבה למפרע כמו בחיסר תחילתה או סופה אבל באמצעה עד רובה כשרה בדיעבד, ויעו"ב במשנ"ב שם דאם אין לו מגילה אחרת קורא בה אפי' לכתחילה, [ובשעה"צ כתב כן נראה לענ"ד, וכן מוכח בשאלות פרשת ויקהל (שאלתא ס"ז), ובס' שערי אפרים [שער ו' סעיף ג'ט] כתב דגם מברך עליה תחילה וסוף.

אך יש לדחות דהרמ"א הוסיף וכתב חידוש גדול וז"ל ואפילו באמצעה דוקא דלא השמיט ענין שלם ע"כ, ולפ"ז נמצא דבכל גווני שהחליף יריעה אחת במגילה אפי' באמצעה הרי ודאי יש בה ענין שלם וכיון דכתיבת המגילה למפרע בענין שלם יש לפסול כמו בחיסר. ואכתי יש מקום עיון בדבר דהנה הטעם דבחיסר בתחילתו או סופו וכן ענין שלם פסול ביאר המשנ"ב דבזה נראה כספר חסר, משא"כ בנשמט בו פסוק באמצע אינו אלא כספר שלם שיש בו טעויות שאין מדקדקין במגילה בזה כל זמן שהטעויות אינם ברובה של מגילה הואיל ונקרית אגרת.

עוד כתב הבה"ל ולפ"ז נראה פשוט דזה שייך דוקא לענין אם השמיט מתוך הספר ולאפוקי לענין קריאה בעל פה דיצא במקצתו אין לחלק בזה [כלומר דגם אם קרא תחילתו או ענין שלם בעל פה יצא], ובבגדי ישע ראיתי שהחמיר בזה ולא נהירא כלל וכן מוכח מסתימת כל הפוסקים שכתבו דמקצתו כשר ולא חילקו בזה אה"כ מצאתי דכדברי במטא יהודה עכ"ד.

ומעתה יש מקום לדון דדוקא בהשמיט וחיסר ענין שלם אין כאן ספר שלם, אבל בתפר יריעה אחת למפרע שכל הכתב נמצא בספר י"ל דיש כאן ספר שלם, ולפ"ז יש לדחות דכל הפסול שכתבו האחרונים בכתיבה למפרע דפסולה היינו במגילה שרובה כתובה למפרע, ויעו"ב להלן בדברי החק"ל לענין ספ"ת שנתחלפה בו יריעה אחת שכתב דלכאור' יש לדקדק מהגמ' גיטין ס'. ספ"ת שחיסר בו יריעה פסול 'והרי הדבר פשוט דחסר גרע מהחליף' וכו' וא"כ יש לדון גם לענין מגילה דדוקא בחיסר ענין שלם יש לפסול ולא בהחליף, ואמנם החק"ל העלה שם לענין ספ"ת לפסול גם בהחליף יריעה אחת ויש להשיב דשאני ספר תורה דק"ל דאפי' תיבה אחת מעכבת בו ואם חיסר תיבה אחת הספ"ת פסול

עצמן מתוך החומש כגון כשלא שמע כל הפסוק מהחזן היינו רק בעיקר התקנה והמנהג שתקנו כן לכתחילה שתהא כל הקריאה מתוך הכתב, אבל אחר שכבר נהגו כן ובסתמא דעת הציבור לצאת בקריאת החזן תו אינם יוצאים בקריאת עצמן מתוך החומש כגון כשלא שמע כל הפסוק מהחזן ומשום דלא נתכוין לצאת בקריאת עצמו. אולם בסתימת דברי המשנ"ב נראה דקריאת החזן אינה לעיכובא אלא לכתחילה וכן נקט לדינא בספר שלמי תודה [סי' י"ז] שהביא כל הדברים הנ"ל ביסוד פלוגתת הפמ"ג והמשנ"ב, וכתב להוכיח מהקושיה הנ"ל בדברי הב"י והמשנ"ב דצריך לומר דאמדין לדעת הקהל שהם רוצים לצאת באופן היותר מועיל, ודעתם שאם ישמעו לבסוף אותו פסוק מהחזן כשיחזור ויקרא מתוך הכתב, יצאו ידי חובתן בקריאתו כדינא דלכתחילה דבעי כולה מתוך הכתב, ולא יצאו באמירתן על פה, ואם לא ישמעו ממנו אותן הפסוקים יצאו בקריאתן שקראו על פה, דמיעוטה בע"פ כשר ולהכי מהני מה שהחזן חוזר וקורא מתוך הכתב, ואם לא חזר או לא שמעו הקהל חזרתו יצאו בקריאתן שקראו על פה ואף שלא כיוונו להדיא לצאת בה.

עוד כתב שם דאע"ג דבשעה שאומרים את הפסוקים בעל פה עדיין אינם יודעים אם יצאו בקריאתן או בקריאת החזן, ורק אח"כ יתברר להם למפרע, מ"מ אין זה תלוי בדין ברירה כיון דאין זה חלות שצריך לחול אלא רק כונה בעלמא לצאת, ושפיר שייך לצאת על הצד שלא ישמע מהחזן כמש"כ האחרונים לענין תנאי בקריאת שמע ושפיר יוצאין בקריאתן למפרע עכ"ד השלמי תודה.

העולה מהדברים לענין מעשה

והעולה מהדברים במעשה הנ"ל דלפ"ר הדברים מפורשים בדברי הב"י והמשנ"ב דבפסוקים שקורין הקהל בקול רם יוצאין בדיעבד אם לא שמעו הפסוקים מהחזן, וא"כ הוא הדין אם שמעו החזן בקריאה למפרע שאין יכולים לצאת בה יצאו שפיר בקריאת עצמן, דדעתם לצאת בסתמא באופן המועיל וזהו הכונה בסתמא כפי העולה מדברי הב"י והמשנ"ב הנ"ל, ויל"ע בדברים.

קריאה שאינה עולה לחזן האם עולה לציבור

אולם יש לדון בדבר חדש דכיון דהחזן שהמשיך בקריאת המגילה אינו יוצא בקריאת הפסוקים שהוא ממשיך בקריאה למפרע וא"כ יש לדון דגם כל הציבור השומעין אינם יכולים לצאת בקריאה זו דשמא קריאה שאינה ראויה לגבי הקורא עצמו אינו יכול להוציא בה אחרים יד"ח, ואי נימא הכי נמצא דכל הציבור אפי' אותן שקראו עשרת בני המן ממגילה כשירה נמי יצטרכו לחזור ולשמע מפסוק זה של עשרת בני המן ואילך.

והנה יש להסתפק בנידון כע"ז במי שקרא חצי מגילה ונשתתק והביאו אחר להשלים הקריאה, והשני לא קרא ולא שמע תחילת המגילה האם יוכל להוציא אחרים יד"ח מדין ערבות אע"ג דקורא קריאה שאינו ראוי לצאת בה ידי חובתו.

והראוני [גיסי הג"ר ש. מועלם] דהדברים מפורשים בספר שערי אפרים [הל' קריאת התורה סי' ו' אות ס'] דכתב בפשיטות בנידון"ז דיוכל השני להמשיך בקריאת המגילה ואין כאן חיסרון דלמפרע כיון דלגבי השומעין הוי קריאה כסדר, וכתב שם דיוכל השני לחזור ולקרות מתחילת המגילה בברכה אולם יותר עדיף שימשיך הקריאה של הראשון בכדי שלא תהא ברכת הראשון לבטלה ע"ש.

ונמצא לפי"ז במעשה הנ"ל דטעה הקורא בעשרת בני המן, דלפ"ר הציבור יצאו ידי חובתן ואינם צריכים לחזור ולשמע הקריאה, כיון דקריאת עשרת בני המן יצאו בקריאת עצמן אפי' מתוך חומש, ובהמשך הקריאה שפיר יוצאין בקריאת החזן אע"ג דהוא אינו יוצא לעצמו בקריאה זו וכדברי השערי אפרים וצ"ע. כתבתי הדברים לעורר לב המעיינים ולא להכריע במקום שכבר דברו בו גדולי הרבנים.

הרב זאב פראנק

נוסע לירושלים בע"ש עד אחר פורים אך במוצ"ש יחזור לב"ב לכולל פורים

יש לעיין במי שדר בבני ברק ובע"ש זכור נוסע לבית הוריו שבירושלים עד אחר פורים, אך במוצ"ש יחזור לב"ב לכמה שעות להשתתף ב'כולל פורים' וישוב לירושלים עוד בליל י"ד, אם שמא מחמת השהות בעירו בליל פורים יתחייב בקריאת המגילה ב"ד, דאע"פ שבבן כרך שהלך לעיר אחר תחילת הלילה ודעתו לחזור קודם תחילת היום לית דין ולית דיין שלא נעשה פרוז בן יומו, שמא היינו דוקא בבן כרך שהלך לעיר אבל בן עיר שהלך לכרך וחוזר לעירו שמא עדיף, וכל ששוהה במקומו באיזה זמן מיום הפורים קרינן ביה פרוז להתחייב בקריאת המגילה.

בפשיטות דכיון לצאת אין צריך בכל תיבה, אלא בתחילת הקריאה יכוין בדרך כלל לצאת בקריאה זו, וכו' וא"כ אתי שפיר טפי עכ"ד.

כמו"כ כתב המשנ"ב בשם המאירי דהשומע מהמתנמנם ג"כ יצא, ואע"ג דצריך לכיון להוציא, אפשר דמתנמנם ג"כ יכול לכיון, ויותר נראה לומר דמיידי שחשב בתחילת הקריאה קודם שנתנמנם להוציא השומעין ע"כ, כלומר דלא בעינן כונה להוציא בכל תיבה אלא סגי בכונה כללית בתחילת הקריאה להוציא השומעין.

עוד מצינו דנחלקו הפמ"ג והמשנ"ב בטעם הדין דכתב הש"ע דהשומע מתנמנם לא יצא, דהמשנ"ב פי' דבקריאה כיון שקורא כראוי הרי מוכח שרמי אנפשיה לומר שפיר, מה שאין כן בשמיעה בודאי חסר לו כמה תיבות. ומאידך הפמ"ג [משב"ז סק"ח] הביא טעם זה וכתב דב"י משמע הטעם משום מצוות צריכות כונה, ואע"פ ששומע אבל אינו מכיון פה, משא"כ בקורא בפיו מכיון ג"כ יפה ע"ש, וזה כשיטתו דצריך כונה בכל תיבה, אבל המשנ"ב דסגי שיכוין בתחילת הקריאה הכ"נ בשמעה מתנמנם אם היה שומע כל התיבות היה יוצא ובהכרח צריך לפרש דלא יצא כיון דבסתמא לא שמע כמה תיבות.

הנידון הנ"ל תליא בפלוגתא זו

ולפי האמור נראה לדון בעובדא הנ"ל דהציבור שקראו עשרת בני המן מתוך החומש ולא נתכוונו לצאת בקריאת עצמן אלא בשמיעתן מהבעל קורא, לפ"ר תליא בפלוגתת הפמ"ג והמשנ"ב דלשיטת הפמ"ג דצריך כונה בכל תיבה לצאת ידי חובה לא יצאו בקריאת עצמן, אבל לשיטת המשנ"ב דסגי בכונה לצאת ידי חובה בתחילת הקריאה א"כ נראה דגם באופן זה שאין יכולים לצאת בשמיעת עשרת בני המן מן הבעל קורא, מ"מ שפיר יכולים לצאת בקריאת עצמן מתוך החומש.

מו"מ דגם לשיטת המשנ"ב לא יצאו

אולם יש להעיר דלכא"פ אף לשיטת המשנ"ב לא יצאו ידי חובה בקריאת עצמן כיון דיש כאן כעין כונה הפכית לצאת בשמיעתן מן הבעל קורא, דהנה יעוי' ברמ"א [תר"צ ס"ד] שכתב דאותן הפסוקים שקורין הקהל צריך החזן לחזור ולקרותם מתוך מגילה כשרה, והטעם פי' המשנ"ב דצריך לקרות המגילה לכתחילה כולה מן הכתב ולכן צריך החזן לחזור ולקרותם מתוך מגילה כשרה והם יכוונו לצאת בקריאתו כדי שיהא כולה מתוך הכתב ע"ש, ומקור הדברים בב"י בשם שבולי הלקט.

ויש להקשות דכיון דכבר יצאו בדיעבד בקריאה שקורין מתוך החומש מה תועלת יש בדבר שיחזור החזן ויקרא מתוך הכתב, ובפרט בקריאת הפסוק האחרון 'כי מרדכי היהודי' שהוא סיום הקריאה תקשי דכיון שכבר יצאו בדיעבד בקריאה זו שקראוהו על פה הרי כבר גמרו המצוה, ולכן היה נראה להוכיח דבקריאת הפסוקים שקורין בקול רם יש כעין כונה הפכית שקורין אותם ממנהג הקדמונים לפרסומי ניסא וכדי לעורר התינוקות שלא יישנו ויתנו ליבם על הקריאה כמש"כ המשנ"ב [סי' תרפ"ט סקט"ז] בשם הלבוש, או משום שמחה כמש"כ בסי' תר"צ סקנ"ח בשם המרדכי, ועכ"פ כל הקורא מתוך חומש או בעל פה אין לו כונה לשם קריאת מגילה כלה ודעתו לצאת ידי חובה במה שיחזור וישמע הקריאה מן החזן, ובזה מיישב שפיר דכשחזר החזן וקורא מתוך מגילה כשרה יוצאין כל הקהל בקריאה מן הכתב, ונמצא לפי"ז דגם לדעת המשנ"ב לא יצאו הציבור שאין להם מגילה כשרה בקריאת עשרת בני המן, אלא בשמיעתן מן הבעל קורא וכיון דקרא למפרע צריכים לחזור ולשמע הקריאה כן היה נראה לדון לפ"ר.

יש להוכיח מהב"י דהציבור יכולים לצאת בקריאתן

אולם נראה דאדרבה במקום שבאת יש להוכיח להיפך דגם לשיטת הפמ"ג דבעינן כונה בכל תיבה יכולים הציבור לצאת בדיעבד בקריאת הפסוקים שקורין בקול רם, דהנה מקור הדין שכתב הרמ"א דצריך החזן לחזור ולקרות הפסוקים הוא מהשבולי הלקט שהובא בב"י דלכתחילה צריך שיקרא כולה מתוך הכתב, אולם כתב הב"י שם דכל זה לכתחילה אבל בדיעבד אף אם לא חזר החזן וקראם מתוך מגילה כשרה יצאו הקהל בזה שקראוהו בעל פה דהוה מיעוטא על פה דיצא, והביאו המשנ"ב בקוצר אמרים בס"ק ט"ז ובס"ק נ"ח דמה שחוזר החזן וקורא היינו לכתחילה ע"ש, ולפי"ז נראה דהוא הדין אם חזר החזן וקרא הפסוקים מתוך הכתב אבל השומע הפסיד תיבה אחת שלא שמע, דיצא בדיעבד במה שקרא מתחילה בעל פה וכן נקט השלמי תודה בפשיטות כדלהלן, והדברים צ"ע דלא מיבעי לשיטת הפמ"ג דבעינן כונה בכל תיבה לצאת ידי חובה וא"כ פסוקים אלו שקורין מתוך החומש ולשם שמחה אין יכולים לצאת בהם יד"ח, ואף לשיטת המשנ"ב תקשי דהרי דעת הציבור לצאת בשמיעתן מתוך הכתב ולא בקריאת עצמן דאל"כ אין תועלת כלל במה שיחזור החזן ויקרא מתוך הכתב, דהיכן מצינו דהיוצא בדיעבד בקריאת מגילה חוזר ויוצא לכתחילה בפרט בפסוק האחרון שכבר נגמרה המצוה וצ"ע.

והיה מקום לדחוק ולפרש בדברי הב"י דמש"כ דהחזן חוזר לקרות הפסוקים לכתחילה היינו רק בעיקר התקנה והמנהג שתקנו כן לכתחילה שתהא כל הקריאה מתוך הכתב, אבל אחר שכבר נהגו כן ובסתמא דעת הציבור לצאת בקריאת החזן תו אינם יוצאים בקריאת

גם בחזור לכרכו או עירו לא יתחייב מחמת שהותו שם באמצע הלילה או היום

ויש ללמוד מהמבואר בחז"א (ק"ב סק"ו ד"ה חזר לכרכו) בבן כרך שהלך לעיר שבשני אופנים יתחייב ביום ט"ו מחמת חזרתו לכרך, או שיחזור לכרכו קודם תחילת ליל ט"ו ואפילו על דעת לשוב לעיר קודם תחילת היום, או שבתחילת הלילה יהא בדעתו לחזור לכרך קודם תחילת היום.

ולא איתפרש להדיא כשדעתו בלילה לחזור קודם תחילת היום אם יתחייב רק בקריאת היום לאחר ביאתו לכרך, או דממילא נתחייב בקרות גם בלילה בעודו בעיר, אבל להלן (ד"ה בן עיר שיצא) איירי בבן עיר שהלך לכרך שנפטר מקריאת י"ד אפילו חזר לעירו בליל י"ד, ולענין החיוב דט"ו כתב שדינו כן ובן כרך שהלך לעיר 'כיון שנפטר מ"ד מחמת שניתן לו דין בן כרך', ואם דעתו לחזור לכרך קודם תחילת יום ט"ו 'קורא בעיר בליל ט"ו וקורא ביום ט"ו בין שהוא בעיר בין שהוא בכרך', הרי להדיא דכל שדעתו לחזור לכרכו קודם תחילת היום נתחייב גם בקריאת הלילה בעודו בעיר, [ובקונטרס פרזים ומוקפים להגר"י עדס (סי' ה') דן אם יוכל לקיים קריאת המגילה דלילה עוד בעיר קודם חזרתו לכרך, והעלה מסברא לקולא, אך באמת שהדבר מפורש בחז"א כנ"ל].

ולמדנו מכלל דברי החז"א, דאפילו בחזור לכרכו או עירו לא יתחייב בקריאת המגילה אלא כשהיה שם בתחילת הלילה או שהיה אז בדעתו להיות שם בתחילת היום, אבל אם שהה במקומו רק איזה זמן באמצע הלילה או היום לא יתחייב בקריאת כדן המקום. שו"ר כן בשלמי תודה (סי' ל"ז אות ז') ובמגילת ספר (עניינים בא"ח וביר"ד ח"א סי' מ"ו אות ח').

בתחילת ליל ט"ו היה בדעתו לחזור לכרכו ולבסוף נמלך ונשאר בעיר

ולענין מי שבתחילת ליל ט"ו דעתו לחזור לכרכו קודם תחילת היום שכתב החז"א שנתחייב בקריאת ט"ו לילה ויום, יש לעיין בכגון שלבסוף נמלך ונשאר בעיר עד אחר תחילת היום, דהלא כלפי חיובו בעיר ב"ד שתלוי גם הוא במה שהיה בדעתו להיות בה בתחילת היום נחלקו המ"ב והחז"א, שהמ"ב (תרפ"ח סוסק"ב) הביא מהמ"ז דדוקא אם אכן היה בעיר בתחילת היום, ודעת החז"א (קנ"א, קנ"ב סק"ה, שם סק"ו ד"ה דינים) דסגי בדעתו של תחילת הלילה ואפילו חזר לכרכו קודם תחילת היום, ובוזה יש לעיין דשמא דוקא כלפי חיובו ב"ד הוא דס"ל להחז"א דכיון שהיה בעיר בתחילת הלילה וגם היה בדעתו להתעכב שם עד תחילת היום, נתחייב משום פרוז בן יומו אפילו אם לבסוף חזר לכרכו קודם תחילת היום, אבל בנמצא בעיר ורק בדעתו לחזור לכרכו קודם תחילת היום שאנו באים לחייבו מחמת דעתו בלחוד, שמא חיובו תלוי בביאתו לכרך, וכל דלבסוף נשאר בעיר לא יוכל להתחייב בקריאת ט"ו גם לדעת החז"א.

החילוק בין מוקף בן יומו לחזור לכרכו לענין אם לא היה שם בתחילת הלילה

ולכא' הדבר תלוי בהבנת עצם הדין, דהנה שיטת החז"א דלעולם לא יתחייב משום פרוז או מוקף בן יומו אא"כ היה שם בתחילת הלילה, ואילו בחזור לעירו או כרכו סגי במה שבתחילת הלילה דעתו להיות שם בתחילת היום, דבפשוטו היינו טעמא דכיון שהוא מקום דירתו הקבוע יותר בקל יחזור להיקרות בן מקומו ליתן עליו חומרי המקום, ורק בהולך לעיר אחרת שאנו באים לעשותו בן אותו המקום ליומו הוא דצריך שיהא שם בשעת חלות החיוב שהיא תחילת הלילה.

אמנם יש שפירשו בענין אחר [יעיין בקונטרס פרזים ומוקפים שם], דלעולם ליכא נפקותא בין חזור לעירו להולך לעיר אחרת, רק שבבן כרך שהלך לעיר הפוטרו מט"ו הוא מה ששם פרוז בן יומו עליו גם ביום ט"ו לענין ליפטר מן הקריאה, והרי כדי שיהא פרוז בן יומו ב"ד להתחייב בקריאה צריך שיהא בעיר בתחילת ליל י"ד על מנת להיות בה גם בתחילת היום, ודומיא דהכי ביום ט"ו רק אם ישנו בעיר בתחילת הלילה ודעתו להיות בה גם בתחילת היום הוא שנפטר מן הקריאה, אבל כשדעתו לחזור לכרכו קודם תחילת היום לאו פרוז בן יומו הוא בט"ו כדי לפוטרו מחיוב הקריאה של מקומו.

והשתא להביאור הראשון שהיא קולא למקומו דסגי במה שדעתו להיות שם בתחילת היום כדי להתחייב, אכן "ל דשמא דוקא אם נתקיימה מחשבתו והיה בכרכו בתחילת היום, אבל להביאור השני שהוא מצד שאינו פרוז בן יומו ליפטר מקריאת ט"ו, הרי כלפי חובת הקריאה ב"ד ק"ל דכל שהיה בדעתו לחזור לכרך קודם תחילת היום ולבסוף נתעכב ולא חזר לא נתחייב בקריאת י"ד, וא"כ הוא הדין כלפי קריאת ט"ו כיון שבתחילת הלילה היה בדעתו לחזור לכרך תו לאו פרוז בן יומו הוא אפילו לבסוף נתעכב בעיר, ופשוט לחייבו בקריאת ט"ו.

בן כרך שהלך לעיר שפטור בט"ו אם מצד היותו פרוז מ"ד או משום פרוז בן יומו בט"ו

אלא דלכא' הביאור השני צ"ע, דאיך נוכל לומר בבן כרך שהלך לעיר

שפטור מט"ו דהיינו מצד שביום ט"ו גופיה פרוז בן יומו הוא לענין ליפטר מקריאה, והלא כבר נחלקו הראשונים בבן עיר שהלך לכרך אם הדבר תלוי בדעתו על תחילת יום י"ד או תחילת יום ט"ו, דשיטת הרא"ש דאפילו דעתו לחזור אחר תחילת יום י"ד כבר נעשה מוקף בן יומו ליפטר מקריאת י"ד ולהתחייב בט"ו, אבל אנן קי"ל כשיטת רש"י דדוקא אם דעתו להתעכב בכרך עד תחילת יום ט"ו הוא שחל עליו דין מוקף בן יומו להיות חייב בט"ו ופוטור ב"ד, וטעמו לכא' דשם מוקף בן יומו לא חייל אלא ביום חיוב כלפי מצוות היום, אבל ביום י"ד אין מקום לחלות שם מוקף בן יומו כלפי ליפטר, ומינה דגם שם פרוז בן יומו לא חייל אלא ביום י"ד לחייבו אך לא ביום ט"ו לענין פטור, ועל כרחין דבן כרך שהלך לעיר שפטור מט"ו היינו מכח מה שכבר חל עליו שם פרוז ב"ד ותו לא פקע מיניה עד שיחזור לכרכו, אך לא מצד שהוא פרוז בן יומו בט"ו, וממילא בשדעתו להיות בכרך בתחילת היום לא נוכל לפרש הטעם מצד שאינו פרוז בן יומו ליפטר.

אמנם הנה כבר עמד החז"א בכע"ז, והוא בשו"ת וחי'דושים (סי' קכ"ד אות ב'), וכתבו המדפיסים שהוא ליטנא קמא למש"כ בספר סי' קנ"ב) שהביא למה דאיתא בירושלמי בבן כרך שבלייל ט"ו עקר דירתו לעיר שפטור מכאן ומכאן, דשמע מינה דיש ענין פרוז ביום ט"ו לענין ליפטר, וראיה לשיטת הרא"ש בבן עיר שהלך לכרך ודעתו להיות שם בתחילת יום י"ד שייפטר מחובת עירו ב"ד, וכתב ליישב בתרי אנפי וז"ל: ומיהו אי עקר דירתו דוקא הוא אין ראיה מכאן לדין מוקף בן יומו, ובלא"ה נוח ליבטל ממוקף לענין ט"ו מליבטל מ"ד פרוז, דכל העולם בכלל פרוז והכל יוצאין ב"ד כדאמר בירושלמי, ע"כ.

והנה בספר חז"א (קנ"ב סק"ו ד"ה בן כרך) כתב בבן כרך שיצא לעיר קודם כניסת ליל ט"ו על מנת שלא לשוב עד האיר המזרח שנפטר מט"ו, הרי דעקר דירתו לאו דוקא וצריכים אנו לתירוץ השני, ובביאורו י"ל דחילוק יש בין פרוז בן יומו בט"ו למוקף בן יומו ב"ד, דלעולם שייך שם פרוז בן יומו גם בט"ו לענין פטור, ומה שבבן עיר שהלך לכרך ודעתו להיות שם בתחילת יום י"ד קי"ל שאינו נפטר מ"ד, התם היינו טעמא ש"ד הוא זמן הקריאה לכל העולם, רק שהמוקפין נדחים ליום ט"ו ורק מכח חיובם בט"ו הוא שנפטרים מ"ד, ולהכי כל שאין דעתו להתעכב בכרך עד יום ט"ו ולהתחייב עימהם בט"ו אין לו ליפטר מ"ד, דאע"ג דשם מוקף בן יומו עליו, הרי גם המוקפין בכלל החיוב ד"ד אי לאו שעתידים להתחייב בט"ו.

ונפקא מינה לענין בן כרך שהלך לעיר שפטור מט"ו, דלמש"כ החז"א בתירוץ הראשון ליכא למימר שהוא מצד דשם פרוז בן יומו עליו בט"ו, כי למאי דקי"ל דלא כהרא"ש לעולם לא שייך פרוז בן יומו ביום פטור אם לא בעקר דירתו, ועל כרחין מצד שכבר חל עליו שם פרוז מאתמול להתחייב ב"ד, ותו שם פרוז עליו עד שיחזור לכרכו, אבל אליבא דהילכתא דאזלינן בתר התירוץ השני, שם מוקף בן יומו שפיר חייל כלפי לפטור מט"ו, ושפיר מצינן למימר בבן עיר שהלך לכרך שפטורו בט"ו מצד שהוא פרוז בן יומו בט"ו.

בתחילת הלילה או היום נמצא בדרך מהעיר לכרכו

ומ"מ לקושטא דמילתא יש להוכיח במש"כ החז"א בחזור לכרכו דסגי במה שבתחילת הלילה דעתו להיות שם בתחילת היום, שאין הטעם משום דצריך לשם פרוז בן יומו בט"ו וכיון שדעתו לחזור לכרך קודם תחילת היום אינו פרוז בן יומו, דא"כ ליסגי במה שיצא מן העיר קודם תחילת היום אפילו לא יכנס לכרך, דכ"כ הב"ח (אות ו') בדין בן כרך שהלך לעיר שהכל תלוי במה שאינו עומד בעיר בתחילת היום, ואילו בזה לשון החז"א 'ודעתו ליכנס לכרכו קודם האיר המזרח', ועוד בכגון שבתחילת הלילה נמצא בדרך מן העיר לכרך יתחייב בט"ו, דהלא שם פרוז בן יומו לשיטת החז"א תלוי בשמותו בעיר בתחילת הלילה, ואילו בזה כתב החז"א 'חזר לכרכו קודם כניסת ליל ט"ו נתחייב גם בט"ו, ומשמע שאין הדין תלוי בביאתו מן העיר אלא בכניסתו לכרך, ומוכח לכא' שבן כרך שהלך לעיר שם פרוז עליו מכח מאתמול שנתחייב ב"ד כל שלא חזר לכרך קודם תחילת הלילה, ומ"מ אם דעתו לחזור לכרכו קודם תחילת היום, בהא סגי לחזור לדין מקומו הקבוע ולהתחייב בט"ו וכלשון החז"א 'כיון שהוא בן כרך'.

מסקנת הדברים

[א] בן כרך שהלך לעיר וחזר לכרכו קודם תחילת ליל ט"ו אפילו על דעת לשוב לעיר קודם תחילת היום, כתב החז"א שנתחייב בקריאת ט"ו לילה ויום. [ב] בן כרך שהלך לעיר ובתחילת ליל ט"ו דעתו לחזור לכרך קודם תחילת היום, כתב החז"א שנתחייב בקריאת ט"ו לילה ויום, וקורא בלילה אפילו עודנו בעיר. [ג] אבל אם שהה בכרכו או עירו רק איזה זמן באמצע הלילה או היום לא נתחייב בקריאה כדן המקום. [ד] בתחילת ליל ט"ו היה בדעתו לחזור לכרכו קודם תחילת היום ולבסוף נמלך ונשאר בעיר עד אחר תחילת היום, יש לעיין אם נתחייב בט"ו. [ה] בתחילת הלילה נמצא בדרך מן העיר לכרכו או שדעתו אז להיות בתחילת היום בדרך, משמעות לשון החז"א שאינו מתחייב בט"ו.

בדין הזמנה מילתא היא בעיבוד העור לשם מגילה

מילתא הוא ובעיניו נמי לשמה, והדין השני התבאר בנמו"י הוא דס"ל כשיטת רש"י הזמנה לאו מילתא הוא הולך ביחד עם הא דלא בעיניו לשמה, והסיק דאנן דקיי"ל להזמנה לאו מילתא היא וגם בעיניו לשמה הרי זה מוכיח שנקטינן להלכה כשיטת התוס' דאדרבה למ"ד הזמנה לאו מילתא היא ס"ל דבעיניו לשמה, אמנם הביא המג"א דהרמב"ן ותוס' פליגי על בעל המאור בזה.

ולפי יסודות אלו הרי אם נחזור לדין מגילה עולה כך דלשיטת ר"ת דבעיניו לשמה בעיבוד הקלף הרי דלרש"י ממילא נקטינן נמי להזמנה מילתא היא, אך הלכה דקיי"ל כתוס' א"כ הזמנה לאו מילתא היא, ולפי הרמב"ם דלא בעיניו עיבוד לשמה במגילה א"כ לשיטת רש"י הזמנה לאו מילתא היא, ולשיטת התוס' הזמנה מילתא היא, אמנם לבעל המאור והנמו"י יש כאן דין הזמנה מילתא מטעם אחר, משום דהוי בגוף הקדושה שהרי עיבד את הקלף, וכך פסק הרמ"א שהבאנו לעיל, ודלא כרמב"ן ותוס'.

ג] אכן י"ל באופן אחר דאפי' לדעת הבעל המאור הרי לדעת הרמב"ם בנידון דידן ליכא דין הזמנה מילתא היא, ובהקדם דהנה בחי' הגר"ח הל' תפילין פ"א הי"א כתב לבאר את שיטת הרמב"ם דגם הוא מודה להך יסוד דבעצם הקדושה אמרינן להזמנה מילתא היא ואע"ג דפסק הרמב"ם דעור הבתים של תפילין א"צ שיהא לשמה היינו משום דלא בעינן כלל עיבוד בתי התפילין דהרמב"ם, אכן הקשה בזה הגר"ח שם וכתב אלא דצ"ע על דברינו בהסוגיא דמנחות דף ל"ד דהך דינא אם בחדתתא מותר לשנות משל ראש לשל יד הוא תלוי בפלוגתא דהזמנה מילתא היא. הרי להדיא דלמ"ד הזמנה לאו מילתא היא גם בתפילין לא מהניא הזמנה.

וכתב הגר"ח שם לייסד דנראה דחלוק דין הזמנה למ"ד הזמנה מילתא היא מהך דינא דעצם הקדושה, דבהך הזמנה מילתא היא יסוד דינו הזמנה רק בשם הזמנה בלבד, וכל הזמנה שהיא חל על ידה קדושה למ"ד הזמנה מילתא היא. משא"כ אם באמת הזמנה לאו מילתא היא ורק דמדין עצם הקדושה קאתינן עלה, א"כ אין יסוד דינו תלוי רק בשם הזמנה, כי אם דיש לו דינים במה חל דין עצם הקדושה, וא"כ אין ללמוד שארי הזמנות מדין עיבוד, ונהי דבעיבוד מוכרח מהא דצריך לשמה כמבואר בהסוגיא דגיטין ובע"כ דחל בו דין עצם הקדושה, מ"מ כל זה הוא בעיבוד, אבל בשארי הזמנות הדרא לדינא דהזמנה לאו מילתא היא, וזהו הסוגיא דמנחות, ומשום דאמתת הא דצריך עיבוד לשמן היינו לשם תפילין סתמא, וא"כ הא נמצא דהזמנה המיוחדת בשל ראש הוא רק משארי הזמנות, וע"כ אין חילוק בזה בין עצם הקדושה לתשמישי קדושה, ובכל גווני דינו תלוי בדין הזמנה מילתא היא. אבל הרמב"ם דאיירי בדין הזמנה דעיבוד בזה שפיר מחלק בין היכא דחל בה דין עצם הקדושה אם לא, עכ"ד הגר"ח, ונראה כונתו דממילא להרמב"ם דס"ל דבבתים דלא בעינן עיבוד כלל א"כ אין חל בה עצם הקדושה וליכא דין לשמה.

ומעתה עפ"י דברי הגר"ח נראה דאם נחזור לדין בדיני מגילה, הרי י"ל דאי מיירי בשאר הזמנות א"כ אין מעלויותא במאי דהוי גוף הקדושה, וגם אי מיירי בעיבוד לשם המגילה אפשר דלהרמב"ם דלא בעינן בה עיבוד לשמה י"ל דגם לא בעינן בה עיבוד כל עיקר מדיני הקדושה שבה, ואע"ג דאינו מעובד פסול כמבואר שו"ע תרצ"א ס"ב, אפשר דאינו מדיני הקדושה וכפי שיבואר להלן, ומעתה י"ל דגם אי ס"ל כהבעל המאור דהיכא דהוי גוף הקדושה מיהת יש בה דין הזמנה מילתא היא אמנם לפי שיטת הרמב"ם היינו רק היכא דיש בה עכ"פ דין עיבוד וכאן דליכא דין עיבוד מצד דיני הקדושה שבה, ממילא לא חשיב אלא כשאר דיני הזמנות בעלמא, ושוב אפי' אי ס"ל כבעל המאור אין בזה דין הזמנה מילתא הוא.

ואע"ג דיש דין עיבוד במגילה גם להרמב"ם כמו במזוזה, עיין שם בהמשך דברי הגר"ח דביאר דיש דין עיבוד שכל דינו הוא מחמת השם 'ספר' ואין זה כלל מדיני הקדושה שבו, וגם בסוטה דליכא קדושה הא איכא לדין ספר, וכל כהאי גוונא י"ל דמה דצריך עיבוד אינו נותן לי שינוי בדין הזמנה מילתא הוא דרק היכא דהעיבוד הוא מדיני הקדושה הוא אמרינן דע"י דנצרך העיבוד והוא גוף הקדושה על כן בודאי לכו"ע הזמנה מילתא היא

ד] אכן לענין הלכה נראה לאידך גיסא דעיין בביה"ל ס' מ"ב ס"א ד"ה 'משל ראש' שכתב דגם אי אמרינן הזמנה לאו מילתא היא הני מילי בכדי לשנות מקדושה קלה לקדושה חמורה, אבל לענין לא לשנות לדברי חול לגמרי דבזה יש לחלק בין אי הוי גוף הקדושה או לא הוי גוף הקדושה, והנה לפי דבריו יש ליישב את הגמ' במנחות משום ד"ל דשאני התם דהנידון הוא אי לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה ועל זה הוא דאמרינן דהזמנה לאו מילתא היא, ועפ"ז אפשר לבאר את שיטת הרמב"ם, ונראה מדברי הבה"ל דגם החולקים על בעל המאור מודים בזה.

ומעתה עפ"י דרך זה י"ל דגם הרמב"ם מודה להך יסוד דגוף הקדושה שאני ואפשר שגם בעיבוד מודה דאיכא להך סברא, ודלא כיסוד הגר"ח, ומה שהוכיח הגר"ח מהגמ' במנחות הא נתיישב עפ"י הני"ל דרק לענין שאין לשנותו לדברי חול הוא דמועיל גוף הקדושה ולא לענין להורידו מקדושה חמורה לקדושה קלה דזה תליא בהזמנה מילתא, ולפי"ז

מעשה בבית מסחר לעיבוד עורות שיחדו כמות של עורות לשם כתיבת מגילת אסתר, ולאחר מכן נודע שלא יצטרכו לזה, ועל כן רוצים לשנות זאת ליעוד אחר של חול, ודנו בדין זה לפי מאי דמצינו דבכמה דינים דומה דין המגילה לדין ס"ת, אך יש בייניהם גם דינים שהם חלוקים בהם, וכפי שיבואר להלן מדברי השו"ע ס' תרצ"א בזה, ומעתה יש לדון מה הדין כשיחדו את הקלף למגילה או שנעשה עיבוד לשמה, האם הזמנה מילתא היא, ושוב אין רשות לשנות את יעוד העורות המעובדים, או דילמא הזמנה לאו מילתא היא.

והנה בגמ' סנהדרין דף מז: נחלקו אביי ורבא האם הזמנה מילתא היא או לא, דלאבי הוי הזמנה ולרבא אינה הזמנה, ובדף מח: אחרי שהקשתה הגמ' על דברי אביי מברייתא, מבואר בגמ' תלות את המחלו' במחלו תנאי, וכך איתא בגמ' תנאי היא, דתנאי ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה פסולות, עור בהמה טהורה כשירות, אף על פי שלא עיבדו לשמן. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף עור בהמה טהורה פסולות, עד שיעבדו לשמן. ע"כ בגמ', וביאר רש"י את דברי רבן וז"ל ד"ה אף על גב שלא עבדו לעור זה לשמו, דהזמנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה. עכ"ל, והיינו דטעמא דרבנן דלא בעינן לשמה בעיבוד העור הוא משום דלא אכפ"ל בהזמנה.

ולפי דברי הגמ' דהא בהא תליא א"כ נבא לדון בהדין דמצינו בהלכות מגילה ס' תרצ"א לגבי עיבוד העור, ומבואר בשו"ע ס"א וז"ל ואין העור שלה צריך לעבד לשמה, וי"א שצריך עבוד לשמה. עכ"ל הרי מבואר דהוא מחלו' האם בעינן לשמה בעיבוד העור במגילת אסתר ולא הכריע בזה השו"ע, ולכאור' בהאי מילתא תליא נמי האי דינא דלהנך שיטות דלא בעינן עיבוד העור לשמה וזוהי שיטת הרמב"ם א"כ הכי נמי הזמנה לאו מילתא ויכולים להשתמש בעור לצורכי חולין, משא"כ לשיטת ר"ת דבעינן עיבוד העור לשמה.

אכן עיין בתוס' סנהדרין שם ד"ה אף על פי שלא עיבדו לשמן וז"ל פי' הקונטרס דהזמנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה, וקשה לר"ת דקיימא לן בהזמנה הלכה כרבא ובעיבוד לשמה קיימא לן כרשב"ג כדמוכח בפרק הניזקין (גיטין דף נד: וכו') ומפרש ר"ת דרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא סבר כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה משום דלא סגי בהזמנה וכו' עכ"ל הרי דס"ל לאידך גיסא בביאור תלמית דברי הגמ' את הדין הזמנה בדין עיבוד לשמה, ולפי"ז יצא בדין המגילה לאידך גיסא דלשיטת הרמב"ם שהביא השו"ע דלא בעינן עיבוד לשמה במגילה א"כ הזמנה מילתא היא, משא"כ לשי' הר"ת דבעינן עיבוד לשמה היינו משום דלא סגי בהזמנה והזמנה לאו מילתא היא

ב] והנה כתב השו"ע ס' מ"ב ס"א אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד, וכו' מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, וכו' ואם היו חדשים שעדיין לא הניחם, מותר לשנות אפילו משל ראש לשל יד, וכו' ע"כ וביאר המש"ב ס"ק ו' אף על פי שזימנם והינכם לצורך הראש הזמנה לאו מילתא היא עכ"ל הרי דפסקינן להלכתא כרבא דהזמנה לאו מילתא היא.

ובסעיף ג' כתב הרמ"א וז"ל וקלף המעובד לשם תפילין, אסור לכתוב עליו דברי חול, דהזמנה כי האי גוונא לגוף הקדושה, מילתא היא (ר"ן סוף פ' נגמר הדיו) עכ"ל, וכתב המג"א סק"ו היינו הקלף או הקציצה, אבל רצועות של תפילין לא בעי עיבוד לשמה דמשמשין ניהו והזמנה דמשמשין לאו מילתא היא וכו' התם במנחות בפלוגתא דרבנן ורשב"ג עכ"ל נמו"י, משמע דס"ל כפירש"י, דמ"ד הזמנה לאו מילתא היא א"צ עיבוד לשמה, ולכן בגוף הקדושה דצריך עיבוד לשמה הזמנה מילתא היא, משא"כ ברצועות, עכ"ל והיינו דממה שתלה הנמו"י דברצועות כיון דלא בעי עיבוד לשמה על כן הזמנה לאו מילתא היא, זהו על דרך פרש"י ודלא כתוס', וכמו שהבאנו שיטתם לעיל את פירושם.

וכתב המג"א ועסי' ל"ב סל"ז וסי' ל"ג ס"ג דאנן ק"ל כפי' התוס' וצ"ע דהנמו"י בעצמו כ' בה' תפילין כפי' התוס' וצ"ע, עכ"ל, וביאור דבריו ביאר במחצית השקל דהא קיימא לן הזמנה לאו מילתא, ואפילו הכי מבואר בסיומן ל"ב סל"ז דעור הבתים בעי עיבוד לשמה. ובסיומן ל"ג ס"ג מבואר דהרצועות בעי עיבוד לשמה, והעיר בזה המחצית השקל דמסימן ל"ב מעור הבתים אין ראייה כל כך, דהא גם נימוקי יוסף מודה בעור הבתים, כמו שכתב דהקציצה גוף הקדושה מודה רבא דהזמנה מילתא, וממילא בעי עיבוד לשמה, עכ"ד המחצית השקל.

ומתבאר בהנ"ל דבדברי הנמו"י כלולים תרי דינים האחד הוא עצם היסוד לחלק בין תשמישי קדושה כמו הרצועות ובין הקלף והבתים שהם גוף הקדושה, ויסוד החילוק בזה מתבאר בבעל המאור סוכה ט. דנלמד כן מדברי הגמ' בסנהדרין שם דטעמא דרבא דלא יליף מעגלה ערופה דהזמנה מילתא הוא משום דמשמשין ממשמשין ילפינן ולא מעגלה ערופה שהיא גוף הקדושה, ומניה ילפינן דבגוף הקדושה הזמנה

שורש החילוק בין תענית אסתר מוקדם לתענית נדחה

ומבואר בכל הדינים הללו דחלוק תענית אסתר שחל בשבת משאר תעניות שחלים בשבת, דבשאר תעניות שחלים בשבת דדינים להידחות ליום א', א"א להשלים את התענית ביום ב' אלא רק ביום א' הסמוך לשבת, אבל תענית אסתר שחל בשבת דדינה להקדים קודם השבת, מעיקר הדין היה ראוי להתענות ביום ו' הסמוך לשבת, אבל כיון דאין קובעים תענית לציבור לכתחילה בערב שבת מקדימים התענית ליום ה', אך מ"מ גם יום ו' ראוי להתענות בו, ולכן אם לא התענה היחיד ביום ה' עליו להתענות ביום ו', ולד' הרמ"א גם לכתחילה מותר ליחיד לדחות את התענית ליום ו' במקום הצורך [כגון לצורך השתתפות בסעודת ברית מילה].

אולם דעת המשיבת נפש וערוך השלחן צ"ב, מאי שנא ב' הדינים הראשונים הנ"ל מהדין השלישי, דממנ"פ, אם ס"ל דב' הימים ראויים בשווה להתענות בהם, א"כ גם מי שהוא בעל ברית ביום ה' יהא מחויב להתענות ביום ו', ואם ס"ל דקביעות התענית ביום ה' בשנה זו היא לעיכובא, א"כ גם אם שכח ולא התענה ביום ה' לא יתענה ביום ו', וכן לא יהא אפשר לדחות התענית מיום ה' ליום ו' גם במקום הצורך, ומאי שנא.

יום ו' אינו מחייב בתענית אלא רק זמן הראוי לקיום התענית

ונראה לבאר דס"ל דאף שב' הימים ראויים להתענות בהם בשווה, ולכן אפשר לפרוע את חיוב התענית של יום ה' ביום ו', מ"מ יום ו' אינו מחייב להתענות מצד עצמו [מאחר שתקנו חז"ל על הציבור להתענות ביום ה'], ולכן מי שהיה פטור מלהתענות ביום ה' אינו חייב להתענות ביום ו', ורק מי שהיה חייב להתענות ביום ה' יכול לקיים חיובו ביום ו', [והוא כעין החילוק בגמ' (חגיגה ט.) לגבי דין תשלומין, דחייב בראשון ונתפשט בשני פטור מקרבן חגיגה למ"ד דשאר ימים תשלומין הן לראשון, וכ"כ הרא"ש (ברכות פ"ג ס"ב) לגבי הבדלה, דמי שהיה אונן ופטור מהבדלה במוצ"ש ונקבר המת בבוקר שוב אינו מבדיל, כי שאר הימים תשלומין הן לראשון].

תענית נדחה חיובו מחמת עצמו או מדין תשלומין

ויש מקום לבאר דנידון זה תלוי בפלוגתת האבנ"ז (אר"ח ס"י תכ"ו) ושו"ת דברי מלכיא (ח"ה ס"י ק"ל) אם קטן שהגדיל בתענית נדחה חיוב להתענות, ויסוד פלוגתתם הוא אם לאחר שתקנו חז"ל לדחות את התענית ליום א', הגדר הוא דיום א' מחייב את התענית מצד עצמו, וא"כ גם קטן שהגדיל חיוב בו, או דחיובו הוא רק מתורת תשלומין לשבת, וא"כ קטן שהגדיל כיון שהיה פטור בשבת אינו מתחייב ביום א' אע"פ שהגדיל. ובה תלוי ניד"ד, אם לאחר שתקנו חז"ל להקדים את התענית ליום ה', הגדר הוא דיום ה' מחייב את התענית מצד עצמו, וא"כ יום ו' אינו מחייב את התענית, או דחיובו של יום ה' הוא רק מתורת תשלומין לשבת, וא"כ גם ביום ו' יש חיוב מדין תשלומין לשבת.

ולפ"ז נראה דג' הנידונים האחרונים הנ"ל תלויים זה בזה, דלפ"ד החיי אדם דיום ו' מחייב בתענית מצד עצמו, גם מי שפטור ביום ה' חייב להתענות ביום ו', בין אם הוא פטור מדין חולה או בעל ברית או קטן או שחצה את קו התאריך ואיבד יום זה, ואילו לדעת המשיבת נפש וערוך השלחן יום ו' אינו מחייב מצד עצמו, ולכן כל מי שהיה פטור ביום ה' אינו מתחייב ביום ו', ורק אם היה חייב ביום ה' יכול לקיים חיובו ביום ו' במקום יום ה' כמו שנתבאר.

אם מותר לדחות את התענית לאחר ימי הפורים כדי להשתתף בברית מילה של קרובו

והנה החיי אדם כתב דדבריו תלויים בפלוגתת הרמ"א והט"ז, וביאור דבריו, דהח"א נקט דשורש פלוגתת הרמ"א והט"ז הוא ביסוד זה, דהרמ"א נקט דיום ו' מחייב בתענית מצד עצמו, ולכן ס"ל דמקום הצורך אפשר לדחות התענית מיום ה' ליום ו', כי ב' הימים ראויים להתענות בהם בשווה, אולם הט"ז נקט דיום ו' אינו מחייב בתענית מצד עצמו, מפני שאסור להתענות בו, ולכן ס"ל דאין היתר לדחות התענית מיום ה' ליום ו', ורק בדיעבד אם עשה כן קיים חיובו [כדחזינן במי ששכח ולא התענה ביום ה' דחייב להתענות ביום ו'].

לציבור, אבל אם הציבור מתענים ואומרים סליחות ביום ה' יכול היחיד להתענות ביום ו' במקום הצורך כיון שהוא אומר סליחות עם הציבור ביום ה' (והובא בשעה"צ סק"ג), אבל טעם הב' שייך גם ליחיד. וכן משמע בחיי אדם שפירש כן פלוגתתם (ע"ש שצ"ן לשאלות שכתב

הדרינן לניד"ד במגילת אסתר לענין לשנותה לדברי חול ד"ל דמאחר שהיא גוף הקדושה הוי הזמנה מילתא ואין לשנותה לדברי חול.

[ה] ועיין עוד במה שנתבאר בדברי הגר"ז הל' מגילה דדיני המגילה הנלמדים מבספר אין זה שייך לדיני קדושת כתבי הקדש שבה אלא לייחוד למצות מגילה שבה, ולפ"ז לכא' בודאי דלא אמרינן בה הזמנה מילתא היא מצד דיני גוף הקדושה שבה, אכן כל זה במכוין בה רק לשם המגילה ולא לשם כתבי הקדש אך אם מכוין בה לשם כתבי הקדש א"כ הדר דינא דחילי בה קדושה דלענין הלכה מגילה היא כתבי הקדש ומטמאה את הידים, והוי כשאר דיני הקדושה, דאחר הזמנה אין לשנותה לדברי חול.

הרב אברהם זנגר

חידושי דינים בענין תענית אסתר בערב שבת

ה' אופנים שמתענים תענית אסתר בערב שבת

מבואר בשו"ע (סי' תרפ"ו ס"ב) דכשחל תענית אסתר בשבת מקדימים את התענית ליום ה' ולא ליום ו', מפני שאין קובעים תענית בערב שבת, אולם מצאנו כמה אופנים שמתענים תענית אסתר בערב שבת;

שכח להתענות ביום ה'

א. מי שכח מהתענית ביום ה' ואכל ובלילה נודע לו, כתבו האחרונים והמשנ"ב (סק"ג) דיתענה ביום ו'.

להחליף את התענית מיום ה' ליום ו' לצורך סעודת ברית מילה

ב. דעת הרמ"א דאם יש ברית מילה ביום ה' יכולים כל הקרואים להשתתף בסעודה ולהתענות ביום ו' במקום יום ה', (והט"ז חולק, וכתב המשנ"ב (סק"ז) דהמקל לנהוג כדעת הרמ"א לא הפסיד].

חומרא בתענית אסתר יותר משאר התעניות

ג. החיי אדם (כלל קנ"ה ס"ג) חידש חומרא יתירה בתענית אסתר יותר משאר התעניות, דאע"פ שבעל ברית וחתן ביום חופתו אינם מתענים בתענית נדחה [ואפי' בת"ב נדחה] מפני שיו"ט שלהם דוחה תענית שלא בזמנה, ואינם צריכים לפרוע תענית זו ביום אחר, מ"מ בעל ברית בתענית אסתר מוקדם ביום ה', עליו להתענות ביום ו'. [אולם כתב דדין זה תלוי בפלוגתת הרמ"א והט"ז הנ"ל, ויבואר להלן].

ולדבריו נראה דה"ה מי שהיה פטור מהתענית ביום ה' מפני שהיה חולה, אם הבריא ביום ו' עליו להתענות בו.

אולם בשו"ת משיבת נפש (סי' ז') וערוך השלחן (סי' תרפ"ו ס"ה) כתבו דבעל ברית א"צ להשלים תעניתו ביום ו' [אף לד' הרמ"א הנ"ל, וכ"כ המשנ"ב (סק"ז) דא"צ להתענות ביום ו', אבל לא כתב להדיא אם הוא גם לד' הרמ"א], ובשו"ת הלכות (סי' תרפ"ו ס"ז) במהדורות הראשונות כתב כדבריהם, אולם במהדורות האחרונות חזר בו וכתב כד' הח"א.

קטן שהגדיל ביום ו'

ד. יש מפורסקי זמנינו שהורו דקטן או קטנה שהגדילו ביום ו' עליהם להתענות בו ביום, מפני שביום ה' היו פטורים מהתענית, [רבים מחכמי זמנינו כתבו מסברא דא"צ להתענות ביום ו', וכן משמע מדברי הגריש"א זצ"ל שהובאו בספר יבקשו מפייה (פורים ח"ב עמ' רס"ב), אולם בקובץ בנתיבות ההלכה (כרך ל"ד עמ' 240) מובא בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל דעליו להתענות ביום ו', וכן שמעתי מידידי הגר"ש דרזי שליט"א בחודש אדר תשע"ז ששאל על כך כמה פעמים את הגר"ח קנייבסקי זצ"ל באותה שנה והורה לו דעליו להתענות ביום ו', וכן צידד הגר"ב צ' פלמן זצ"ל (שלמי תודה פורים עמ' שמ"ה)].

חצה את קו התאריך ואיבד את יום ה'

ה. דנו חכמי זמנינו איך הדין במי שנסע במטוס ביום ה' ממזרח למערב וחצה את קו התאריך באופן שאיבד את יום ה', ד"ל דעליו להתענות ביום ו' כמו מי ששכח להתענות ביום ה', [זמני ישראל (תשע"ד) סי' ל"ו, אות חיים (תשע"ד) סי' ל"ח].

י עי' בפמ"ג (מ"ז סק"ב) שביאר דפלוגתת הרמ"א והט"ז תלויה בב' הטעמים שהביא הב"י מהראשונים בהא דאין קובעים תענית בערב שבת, אם משום שמרבים בתענית בסליחות ולא יוכלו לטרוח לשבת, או משום דאסור להכנס לשבת כשהוא מעונה, דטעם הא' שייך רק

אינו חייב להוציא אלא חומש לפי שעל יותר חומש הוי כאנוס, אבל אם ביטל המצוה כשהיה בידו לקיימו בפחות מחומש הרי שיש בידו עבירה שלא באנוס ועל כן "ל דחייב להוציא כל ממונו כדי לתקן עבירה זו. וה"נ בניד"ד "ל דחייב להתענות אפי' ביו"ט דידיה כדי לתקן מה שלא התענה אתמול.

שכח להתענות ביום ה' וביום ו' חש בעיניו

ב. שכח להתענות ביום ה', וביום ו' חש בעיניו. דהנה כתב הרמ"א דהמצטער הרבה בתענית אסתר כגון שחש בעיניו יכול לפרוע התענית ביום אחר לאחר הפורים, וביאר הגר"א דתענית אסתר אינו לעיכובא להתענות דוקא ביום "ג באדר אלא כל החודש ראוי לתענית זו, ועל כן במקום צורך גדול אפשר לפרוע התענית ביום אחר. וצ"ג, דלפ"ז מי ששכח ואכל בתענית אסתר שחל בחול יהא מחויב להתענות לאחר פורים, וזו לא שמענו, ועי' משנ"ב (סי' תקס"ח סק"ח) דבכל תענית ציבור אם שכח ואכל אין לו תשלומין ביום אחר, ומשמע דגם בתענית אסתר הוא כן. [וראיתי בספר מקדש ישראל (פורים סי' ל"ז) שכתב דא"נ מי ששכח ואכל בתענית אסתר חייב לפרוע את התענית לאחר פורים, אולם מסתימת הפוסקים והמשנ"ב לא משמע כן וכנ"ל].

דין לוה ופורע הוא חלות הלואה ואינו חל מאליו

ונראה לחלק ע"פ דברי הר"ן (תענית ד) שכתב ד"א דאפי' מי שנדר להתענות ביום זה לוה ופורע ביום אחר, אבל אם שכח ואכל אינו מחויב לפרוע ביום אחר, והיינו משום דיש בזה כעין חלות דין של הלואה שהוא לוה מתעניתו ע"ד לפרוע ביום אחר, אבל בלא דעת לא חלה הלואה זו.

ומעתה "ל דאם אין חיוב תענית ביום ו' מצד עצמו אלא רק כדי לתקן מה שלא התענה ביום ה', לא שייך בזה חלות דין לוה ופורע, כי אין כלל חיוב תענית ביום זה דשייך ללוותו ע"מ לפרוע ביום אחר.

טעה ואכל כזית ביום ה' האם חייב להתענות

שנית ביום ו'

ג. דנו פוסקי זמנינו איך הדין במי ששכח ואכל כזית ביום ה' ונזכר שהוא תענית והמשיך בתעניתו עד סוף היום, האם גם בכה"ג עליו להתענות ביום ו', דהנה מבואר בשו"ע (סי' תקס"ח ס"א) דאם נדר להתענות ביום אחד ולא קבע איזה יום, והתחיל להתענות ושכח ואכל כזית, איבד תעניתו ויכול להמשיך לאכול וחייב להתענות ביום אחר, אבל בתענית ציבור שקבוע להם זמן ואינו יכול להתענות ביום אחר עליו להמשיך בתעניתו באותו יום, וא"כ בניד"ד שיכול להתענות ביום ו' יהא דינו כתענית שאין קבוע לו זמן. אולם מובא בשם הגר"ן קרליץ והגר"ח קנייבסקי זצ"ל דימשיך להתענות באותו יום ואינו מתענה שנית ביום ו' (גליון מים חיים להגר"א דינר שליט"א), וכן משמע מדברי האחרונים והמשנ"ב דרק אם אכל במשך כל היום ונזכר בלילה שהיה תענית היום עליו להתענות למחרת, אבל אם טעה ואכל כזית ממשיך להתענות באותו יום. ונראה דזה תלוי בניד"ד, דאם יום ו' ג"כ מחייב בתענית, מסתבר דעליו להתענות ביום ו' במקום יום ה' כיון שאיבד את התענית של יום ה', אולם אם יום ו' אינו מחייב בתענית אלא רק בידו לתקן מה שלא התענה ביום ה', א"כ בודאי עליו להמשיך ולהתענות ביום ה' (מחמת האיסור אכילה שיש בתענית), וכיון שהוא אסור באכילה באותו יום לא החמירו עליו להתענות שנית למחרת (כיון שתענית אסתר אינו אלא מנהג).

תמצית הדברים

יש לחקור אם יום "ב אדר שחל ביום ו' מחייב בתענית כמו יום ה', או הוא רק זמן הראוי לקיום התענית למי שהיה מחויב ביום ה' ולא קיים חיובו, וכמה נפ"מ בדבר. א. באופן שהיה פטור ביום ה', כגון שהיה חולה או בעל ברית או קטן שהגדיל ביום ו' או מי שחצה את קו התאריך ואיבד את יום ה'. ב. שכח להתענות ביום ה', וביום ו' הוא בעל ברית. ג. שכח להתענות ביום ה', וביום ו' הוא חש בעיניו, האם יכול לדחות את התענית ליום שלאחר פורים. ד. טעה ואכל כזית ביום ה' האם חייב להתענות שנית ביום ו'.

והנה האחרונים נחלקו בדין מי שהיה בעל ברית ביום ה' אם צריך להתענות ביום ו', והמשנ"ב פסק דפטור מלהתענות, ונמצא לפ"ז דגם קטן שהגדיל וכן בשאר הנפ"מ הנ"ל א"צ להתענות.

אולם המשיבת נפש ודעימיה ס"ל דגם הרמ"א מודה דיום ו' אינו מחייב בתענית מצד עצמו, ואעפ"כ ס"ל דבמקום הצורך מותר לדחות התענית ליום ו'. ונראה עוד ד"ל גם להיפך, דגם הט"ז מודה דיום ו' מחייב בתענית מצד עצמו, ואעפ"כ ס"ל דאין לדחות התענית מיום ה' ליום ו' אפי' במקום הצורך כיון שאין ראוי לכתחילה להתענות ביום ו'.

וכן מבואר בשעה"צ (סק"ג באופן הא') בד' הרמ"א, דגם הרמ"א מודה דיום ו' אינו מחייב בתענית מצד עצמו, והא דהתיר לדחות התענית ליום ו' ביאר השעה"צ באופן מחודש, עפ"ד הגר"א שכתב דחלוק תענית אסתר משאר התעניות, דכל החודש ראוי לתענית זו ואינו לעיכובא להתענות דוקא ביום "ג באדר או סמוך לו, וביאר בזה דעת הרמ"א שחידש דהמצטער הרבה בתענית אסתר כגון שחש בעיניו יכול לפרוע התענית ביום אחר לאחר ימי הפורים. ועפ"ז "ל דאף דבתענית אסתר בזמנו צורך קל של השתתפות בסעודת ברית מילה אינו מתיר לפרוע התענית ביום אחר, מ"מ בתענית אסתר מוקדם דבלא"ה אינו בזמנו, גם צורך קל של השתתפות בסעודת ברית מילה מתיר לפרוע התענית ביום אחר, [וכן נראה ביאור דברי השעה"צ ע"ש].

ונראה לבאר נפ"מ בין ב' הביאורים הנ"ל בד' הרמ"א, איך הדין אם שכח ולא התענה ביום ה' וביום ו' חפץ להשתתף בסעודת ברית מילה לאחד מקרוביו ולפרוע את התענית לאחר ימי הפורים, או שבב' הימים היו לו סעודות ברית מילה להשתתף בהם, או שביום ו' הוא בעל ברית בעצמו וביום ה' הוא חפץ להשתתף בסעודת ברית של קרובו, דלפי ביאור הח"א ודעימיה אין לו היתר לכך, דהא חייב להתענות באחד מב' הימים הללו, אבל לפי ביאור השעה"צ הנ"ל מותר לו בכה"ג לפרוע התענית לאחר ימי הפורים.

חובת פסח שני בנשים לתקן כרת דפסח ראשון

בעיקר החילוק שנתבאר בד' המשיבת נפש וכן בד' הח"א בשיטת הט"ז, דאף אם יום ו' אינו מחייב את התענית מצד עצמו, מ"מ אפשר לקיים בו חובת יום ה', נראה להביא דוגמא לזה, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ה מקרבן פסח ה"ח) דאשה שלא הקריבה קרבן פסח בשוגג או באנוס, אינה חייבת להקריב פסח שני אלא רשות הוא לה, ולכן אינו דוחה שבת, ודקדקו האחרונים מדבריו דאם לא הקריבה קרבן פסח במזיד חייבת להקריב פסח שני. וביארו האחרונים דב' טעמים יש לחיוב פסח שני: א. מצוה בפני עצמה (כדעת רבי בפסחים גג.) וכמש"כ הרמב"ם (שם ה"א); ב. 'ושחיתת פסח זה מצות עשה בפני עצמו ודוחה את השבת, שאין השני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו לפיכך חייבין עליו כרת', וחוב זה הוא רק באנשים ולא בנשים. ב. מלבד זאת יש בו ג"כ תיקון למי שביטל קרבן פסח ראשון במזיד, וכמש"כ הרמב"ם (שם ה"ב) דאף למי שלא הקריב קרבן פסח במזיד ונתחייב כרת נפטר מן הכרת ע"י הקרבת פסח שני, ודין זה יש ג"כ באשה, דחייבת להקריב פסח שני כדי לתקן החיוב כרת שחל עליה ע"י מה שביטלה פסח ראשון במזיד. אולם חיוב זה של האשה להקריב פסח שני אינו דוחה שבת (מנ"ח וצפנת פענח שם, ושו"ת בית יצחק ה"ח דרוש כ"ה אות ט'), מפני שרק חיוב עצמי של פסח שני דוחה שבת, אבל מה שאשה חייבת להקריב פסח שני כדי לתקן את הביטול מ"ע של פסח ראשון, אי"ז חיוב הקרבה עצמי שידחה שבת, אלא הוא חיוב כללי שכל אדם מחויב לעשות כל טצדקי לעקור את העבירה שיש לו ולדאוג שלא יהא עליו חיוב כרת על ביטול מ"ע דקרבן פסח, בין קודם פסח ובין לאחר פסח, וחובת השתדלות זו בודאי אינה דוחה שבת.

כמה נפ"מ ע"פ האמור

ע"פ האמור בד' המשיבת נפש ודעימיה וכן בד' הח"א בשיטת הט"ז דיום ו' אינו מחייב בתענית מצד עצמו אלא דאפשר לקיים בו חובת התענית של יום ה', נראה לדון בכמה חדושי דינים;

שכח להתענות ביום ה' וביום ו' הוא בעל ברית

א. שכח להתענות ביום ה', וביום ו' הוא בעל ברית. להאמור "ל דעליו להתענות, דדין יו"ט דידיה ביום זה אינו פוטרו מחובת התענית של אתמול, ובדומה לזה שמעתי ממור"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל להסתפק במי שאיחר בפשיעתו מלקרות ק"ש בזמנה ויכול עתה לטוס למדינה אחרת שעדיין לא עבר שם זמן ק"ש אלא שהדבר עולה לו ממון יותר מחומש, וגם בלא"ה אין חיוב לטרוח ללכת לעיר אחרת בשביל קיום מצוה (לד' הח"א כלל ס"ח), וצייד דחייב להוציא כל ממונו כדי שלא יהא בידו עבירה של ביטול העשה, דרק אם לא ביטל עשה

² כן ביארו בשו"ת ישועות מלכו (או"ח סי' מב) צפנת פענח (פ"ט מכלאים) וביאור הגר"י פערלא על הרס"ג (ח"ג עונש ב' ד"ה ונראה דישי), ועיקר הדבר דאף דפסח שני בנשים הוי רשות, מ"מ מועיל לפטור מכרת דראשון כתבו גם האור שמח (שם ה"ז) ומנחת חינוך (מצוה ש"פ), והוסיף האור"ש דאם לא נימא הכי נמצא חומר בנשים מאנשים דאין להם תיקון לכרת, וזה דבר זר.

טעם הב', אלא דנקט החיי אדם דבזה תלוי ג"כ הנידון הנ"ל, דאם יש איסור להתענות ביום ו' גם ליחיד, בע"כ דקביעות התענית היא רק ליום ה', ויום ו' אינו מחייב בתענית (אע"פ שאם התענה בו קיים חיובו בדיעבד כמש"כ השערי תשובה בשם שו"ת שבות יעקב סי' נ'), אבל אם אין איסור ליחיד מסתבר דקביעות התענית אינה בדוקא ליום ה' אלא רק לכתחילה תקנו כן לציבור, אבל בעיקר הדין ב' הימים שוים.

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת פרשת ויקרא - זכור

ירושלים: 5:17 מוקדם: 5:07

בני ברק: 5:32 מוקדם: 5:22

מודיעין עילית: 5:26 מוקדם: 5:16

חיפה: 5:25 מוקדם: 5:15

טבריה: 5:21 מוקדם: 5:11

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

הידעת שמדין שואלים ודורשין שלושים יום קודם החג, יש חובה ללמוד לפחות פעם בשנה כל הלכות שבת?

על הדרשנים לדרוש לעם חוקי האלוקים ותורתיו ולשומעיהם ולמקיימיהם ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב...

והוסיף שם בפלא יועץ: וכתוב במדרש אין ישראל נגאלין אלא בזכות השבת! וכדי שיהיה גאולה אפי' שיעשו תשובה, לא יתכן רק עם שמירת שבת כהלכתה, ולימוד הלכותיה! (ערך שבת ע"ש בהרחבה)

השו"ע ריש הלכ' פסח כותב: שואלין בהלכות פסח שלושים יום קודם החג וכתב המשנ"ב סי' תכ"ט סק"ב: ומתחילין מיום פורים עצמו (ע"ש)

והביא הפלא יועץ בשם הספר חסידים (סי' קנ"ד) שכשם שאמרו שואלין ודורשין בהלכ' פסח ל' יום, כך חיוב לדרוש ולתור לדעת הלכות שבת, ולעבור עליהם לפחות פעם אחת בשנה, וחיובא רמיא

תמצית מהלכות פורים החל במוצ"ש של הגרב"מ זילברברג שליט"א

ו. נוהגים לאחר את זמן תפילת ערבית כדי שיוכלו להביא המגילות ושאר צרכי פורים כמו תחפושות לילדים וכלי מחיית המזן בלי להכנס לחשש חילול שבת.

ז. בבית הכנסת קוראים את המגילה ואח"כ מבדילים ומברכים

על האש (רמ"א תרצ"ג ס"א שעה"צ רצ"ח סק"ג והטעם משום פירסומא ניסא ובשביל לאחר את האפוקי יומא), אבל יחיד הקורא מגילה בביתו צריך להבדיל קודם ואח"כ לקרוא, ולכן הבא לביתו לאחר קריאת המגילה בביהכנ"ס ויש מבני הבית שלא שמעו מגילה לא יקרא לפניהם רק לאחר ההבדלה (כף החיים שם סק"ט).

ח. אסור להביא את המגילה לביהכנ"ס בשבת לצורך מוצאי שבת גם אם יש עירוב במקום ואפילו ע"י קטן משום הכנה משבת לחול אלא יביאנה בערב שבת או ימתין במוצ"ש עד שתחשך ויאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" (שע"ת).

ט. מותר לבעל הקורא להכין את קריאת המגילה בשבת לצורך קריאת המגילה במוצאי שבת, דהרי זה כמי שלומד את המגילה בשבת ואין זו הכנה (שש"כ פכ"ח), ומ"מ לא יאמר מפורשות שלומד לצורך הקריאה של מוצ"ש (עי' מ"ב סי' רצ"ב סק"ד).

י. אין להלביש את הילדים בתחפושות בשבת לצורך פורים שבמוצאי שבת משום חשש איסור הכנה, אבל אם

הילדים רוצים כבר בשבת ללכת מחופשים אין בזה איסור (הגר"נ קרליץ זצ"ל ועי' שלמי תודה פורים סי' מ"ב אות א').

יא. מותר לצאת מהבית קודם צה"כ כדי להגיע לביהכנ"ס לקריאת המגילה ואין בזה משום הכנה לחול (עי' שו"ע רס"י ש"ו).

תענית אסתר

בכל השנים מתענים תענית אסתר ב"ג באדר שהוא ערב פורים דפרזים, אבל השנה שחל פורים ביום ראשון מקדימים התענית ליום חמישי י"א באדר ואומרים תחנון ואבינו מלכינו (שו"ע סי'

תרפ"ו ס"ב: אין קובעין תענית בערב שבת מפני כבוד השבת לפי שרגילים לומר בתענית סליחות ותחנונים ובערב שבת לא יתכן לעשות כן שלא יוכלו לטרוח לכבוד שבת, וכן מטעם שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה עי' מ"ב שם סק"ג ומ"ב רמ"ט סק"י"ח).

ב. מי שבא מהדרך או שכח להתענות ביום ה' ואכל ושתה ישלים התענית למחר בערב שבת (מ"ב שם סק"ג).

סעודה שלישית - ערב פורים

ג. התחיל סעודה שלישית קודם השקיעה מותר להמשיך לאכול אחר צאת הכוכבים אפילו שהגיע זמן מקרא מגילה כיון שהתחיל בהיתר חצי שעה קודם שהגיע זמן מקרא מגילה (עי' רמ"א תרנ"ב ס"ב).

ד. המשיך לאכול סעודה שלישית לאחר צאת הכוכבים יאמר בברכת המזון רצה ולא יאמר על הניסים (מ"ב סי' קפ"ח סק"ג).

זמן תפילת ערבית וקריאת

המגילה בפורים במוצאי שבת

ה. אע"פ שבשנה רגילה מותר לקרוא מגילה מפלג המנחה בשעת הדחק כגון לזקנים וחולים אבל השנה שחל

פורים במוצ"ש אסור לקרוא את המגילה מפלג המנחה משום דאסרו לקרוא מגילה בשבת (מג"א סי' תרצ"ב סק"ו), וי"א דכיון שלכלל הציבור אסור לקרוא מגילה מפלג המנחה רק לחולים וזקנים אין זה בכלל הגזירה (גליון חת"ס שם).

מתי אסור ללכת לשמוע זכור?

מתוך שיעור של מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א (כ"ד אד"א תשפ"ד רמת אלחנן):

א. אסור ללכת לשמוע פרשת זכור באופן שאביו ח"ו מחלל שבת, ורק כאשר בנו סמוך אליו אביו מסכים לא לחלל שבת, שעוסק במצוה פטור מהמצוה, והמצוה דאורייתא ניתן לקיים בקריאת ויבוא עמלק בפורים (משנ"ב תרפ"ה ט"ז).

ב. באופן שחדר המדריגות שלו מלא נמלים ופס"ד שיהרגם אסור לצאת מביתו בכה"ג. (ע"ש)

אילו הלכות במשלוח מנות למדו רבותינו מדיני הוצאה בשבת?

א. הוציא חצי גרוגרת מרשות לרשות ונאכל קודם שהוציא השני, אינם מצטרפים (שבת פ). והו"ה לשולח מנה אחת ונאכלה ואח"כ שלח השניה (פסקי תשובה סי' קמג) ב. הניח את המנות בכלי אחד נחשב למנה אחת ולא ב', וראיה משבת צא: קופה מלאה חרדל אגד כלי שמיה אגד, וכן כתב הרמב"ם (הלכ' שבת י"ב י"א) המוציא קופה מרשות לרשות פטור עד שיוציא כולה, וכתב וכן כל הדומה לזה, שהכלי משים כל חפץ שיש בו כחפץ אחד, ולכן לקיום מצוות משלוח מנות צריך להניחם בשני כלים. (הגר"י שליט"א בחשוקי חמד מגילה ז; תורה לשמה קפ"ט, בן איש חי שנה א'

הגראי"ל שטיינמן זיע"א שהקפיד מאד לאכול סעודה מלוה מלכה בפת ולפני חצות, שזהו מכבוד השבת, (שו"ע סי' ש') והביא ממרן הגר"ג אדלשטיין זיע"א ששמע ממרן החזו"א שמי שלא אוכל מלוה מלכה בכזית פת יתחרט ע"ז בעוה"ב!! (עטרת תפארת)

יג. בליל פורים מצוה להרבות קצת בסעודה וכ"ש שחל במוצאי שבת שיש בה גם מצות מלוה מלכה וירבה קצת לכבוד פורים יותר מכל מוצ"ש (מ"ב סי' תרצ"ה סק"ג), וימעט באכילתו בסעודה שלישית ליתן מקום לסעודת פורים (מחצה"ש שם סק"א). וידוע מממרן

לקראת היארצייט של מרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל - שו"ת ע"י נאמנו הגר"א מן שליט"א

מחצות ואילך ובתוספת שעה במוצאי שבת שצריך להוסיף מקודש על החול הרי ל"א שעות"

דברי הגר"א מן שליט"א למרן זצוק"ל (ניתן לשמוע ולצפות בקול הלשון): כתב הזוהר הקדוש תיקון מ"ח דף פ"ה [מתורגם] צריך האדם בשבת לשנות במלבושיו ובהדלקת הנרות ובמאכלים. וצריך להיות מוסיף מחול על הקודש, וכל המוסיף [מחול על הקודש] מוסיפין לו נפש יתירה בשבת, וכל הגורע גורעין לו ההיא נפש יתרה.

שאלה ח. האם לפי השל"ה יש ענין שלא לעשות אף מלאכות שקשורות לשבת כגון הכנת מאכלים באופן שיש בזה מלאכה וכל כיוצא בזה וכן נכלל בדבריו שלא לכתוב חידושי תורה. או שכוונתו רק שלא לעשות מלאכות שלא לצורך שבת, וצורך מצוה. אבל מלאכות לצורך שבת ולצורך מצוה מותר גם לדעת השל"ה. תשובה: מה שלצורך שבת מותר, על זה לא מדבר השל"ה. ודברי תורה מותר אם יש חשש שישכח הדברי תורה.

עוד כתב הפרי מגדים סי' רנ"ו א"א סק"א והמוסיף מחול על הקודש, מוסיפין לו חיים עכ"ל. וכתבו בספרים [משפט צדק ועו"ס] שרבנו האר"י אמר לאחד סגולה לבנים - שיזהר מאוד וגם יזהיר לאחרים על תוספת שבת בערב שבת ובמוצאי שבת. וכתב הבן איש חי [בניהו עוקצין ג, י"ב] הברכה הגשמית של ימי החול שבאה בזכות השבת הוא חלק התוספת שהוא מה שמקבלים שבת מבעוד יום נמצא ישראל זוכין לעושר וברכה בזכות השבת - אך לא מחלק שבת העיקרי שהוא מן התורה אלא מן התוספת שהוסיפו חז"ל עכ"ל.

שאלה ט. האם מי שרוצה לקבל שבת לפני הזמן הכתוב בלוח, אבל יודע בעצמו שלא יוכל לעמוד בקבלה זו לתקופה ארוכה האם עדיף לקבל על עצמו כמה שיכול, או שעדיף שלא יקבל על עצמו כלל כי כבר אמר הסטייפלר שקבלה שיודע שלא יוכל לעמוד בו בתמידות עדיף שלא יקבל כיון שלהתחיל דבר טוב ולהפסיק, לפעמים זה יותר גרוע ממי שלא התחיל כלל. תשובה: מה שכתוב בשם הסטייפלר זה נכון אבל אם יקבל על עצמו בלי נדר זה בסדר.

שאלה א. האם לאור כל הדברים האלו שתוספת שבת סגולה לנפש יתירה, לבנים, לרפואה, לינצל מצרות שונות, לפרנסה, לעשירות, האם זה דווקא כשמוסיף יותר מהזמן הכתוב בלוח אבל מי שמקבל רק מתי שכתוב בלוח, שלא עשה איזה תוספת מיוחדת יתכן שאין לו את כל ההבטחות האלו. תשובה: שתוסיף על מה שכתוב בלוח.

שאלה י. כתוב בסידור השל"ה "שיזהרו לומר מזמור שיר ליום השבת קודם שקיעת החמה דאי לאו הכי המזיקים שנבראו בערב שבת בין השמשות מתעוררים ממקומם להזיק עיי"ש והובא דבריו בערוה"ש רמ"ב סעי' מ'.

שאלה ב. האם באמת נכון לומר לכל מי שזקוק לישועה שמלבד מה שמקבל על עצמו להתפלל, יתאמץ יותר בתוספת שבת. תשובה: כן.

ויש לעיין בשני דברים א. האם לכתחילה יש לחוש לדברי השל"ה ב. האם זה נכון מה ששמעתי אומרים בשם מרן שליט"א שעיקר הזמן של אמירת קבלת שבת הוא קודם השקיעה ואלו שאומרים אחרי השקיעה זהו רק בגדר תשלומים כמו מי שמשלים פסוקי דזמרה אחרי התפלה.

שאלה ג: האם אפשר לומר לנשים שתוספת שבת זה סגולה בדוקה וחזקה לרפואה להצלחה בחינוך הילדים לפרנסה ושלום בית וכל מה שהוא צריך. תשובה: כן.

תשובה א. בודאי לחוש לדברי השל"ה. ב. מה שאומרים בשמי זה נכון. [הוספה מזמן אחר] אמנם כדיעבד כשלא אמר קודם שקיעה יכול לומר אחרי השקיעה שלא גרע מאמירת תהלים.

שאלה ד: כמה זמן כדאי להוסיף. תשובה: קצת יותר מהלוח כמה שיכול ולומר בלא נדר.

שאלה יא. מצוי מאוד שבעש"ק מחמת הלחץ מתפללים מנחה ברגע אחרון ולא מספיקים להוסיף תוספת שבת האם אפשר לומר לאברכים שראוי ביום ששי להתפלל מנחה גדולה כדי שלא יקבלו שבת ברגע אחרון. תשובה: בודאי בלי ספק עדיף מנח"ג.

שאלה ה. כמה זמן נוהג מרן שליט"א לקבל שבת לפני השקיעה [דהיינו באיזה שעה מרן מדליק נרות שבת], והאם ראוי לכל אחד לנהוג כן. תשובה: בצפירה הראשונה [של ב"ב שזה 40 דקות קודם השקיעה] וראוי לכל אחד לנהוג כן!

שאלה יב. המתפלל מנחה סמוך לזמן הדלק"ג שיש לקבל שבת מיד לאחר תפילת שמונה עשרה בלחש מה יעשה כשהתחיל החזן כבר חזרת הש"ץ? תשובה: יכול לקבלו אף באמצע חזרת הש"ץ אלא שאז יקבל במחשבה ולא ידבר באמצע חזרת הש"ץ. אבל לכתחילה צריך להתפלל מנחה גדולה.

שאלה ו. האיך הלכה למעשה בגברים ונערות שלא מדליקים נרות האם צריך לקבל בפה תוספת שבת או מספיק במה שפורש ממלאכה וחושב בלבו שלא לעשות. תשובה: בטח בפה

בסוף דבריו אמר שוב כל מי שיקבל על עצמו תוספת שבת זה זכות גדולה להנצל מכל פגעים רעים והצלחה בחינוך יוצאי חלציו ופרנסה ושפע בכל הענינים.

שאלה ז. לפי מה שכתב השל"ה "ומדת חסידות וקדושה יתירה היא להיות מוכנים לצורך שבת במלאכות כבודות בחצות, ומחצות ואילך יהיה העסק הכל בקדושת שבת דהיינו בהתעוררות תשובה ובתיקוני מעשים ובלימוד התורה ככה יעשו כל בני ביתו עד זמן הדלקת הנרות וסימנך ל"א תעשה כל מלאכה כי בהתחלת קדושה

בין אדם לחבירו

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיד קיומם למעשה

גליון מספר 32

איסור מכנה שם לחבירו

אדר ב' תשפ"ד

אף שאין חבירו נכלם, יחד עם שאר דיני אונאת דברים. ועיין הערה² בביאור עין זה. גם נראה דעובר ע"ז על מצוות ואהבת לרעך כמוך, ועל מצוות והלכת בדרכיו.

ויש לדון באופן שאין כוונתו להכלימו, אבל חבירו כן נכלם ע"ז, האם עובר בלאו דלא תשא עליו חטא ובלא תונו. ונראה שאם אומר דבר שעלול חבירו להתבייש מכך, עובר באיסור גם אם אין כוונתו שיתבייש, עיין הערה³.

ובאופן שהמכנה לא מתכוין להכלים, וגם חבירו אינו נכלם, אין עובר באיסור כלל. וכן כתבו תוס' (פסחים ק"ב). דמה שבן עזאי קרא לר"ע קרח, בבדיחותא בעלמא קרא לו כן. ונראה כוונתם שבן עזאי לא כיון לגנותו כלל, וגם היה ברור שר"ע אינו מתגנה בכך. אלא שיש להזהר בזה מאוד, כי לפעמים החבר מראה שאינו נכלם, ובאמת אינו כן.

האם האיסור רק כשמכנהו ב'שם רע'

הנה לשון הגמרא הוא 'והמכנה שם רע לחבירו', ומשמע שהאיסור הוא רק אם מכנהו ב'שם רע'. וכן מבואר בתוס' במגילה (כ"ז: ד"ה ולא). והמהרש"א (שם) כתב שכן מוכח הלשון המכנה 'שם רע'. (ועי' הערה⁴ בדעת הר"י והרא"ש והרמב"ם בזה). וכ"כ בשו"ע (שם) 'זוהר שלא לכנות שם רע לחבירו'. ומשמע שהאיסור הוא רק לכנות ב'שם רע'.

בגמרא ב"מ נ"ח: כל היורדין לגיהנם עולים, חוץ משלשה שיורדין ואין עולין, ואלו הן הבא על א"א והמלביץ פני חבירו ברבים, והמכנה שם רע לחבירו. מכנה היינו מלביץ, אע"ג דדש ביה בשמיה. ע"כ. ומבואר בקושית הגמ' ימכנה היינו מלביץ' דהמכנה שם לחבירו באופן שחבירו נכלם ע"ז, הרי"ז בכלל איסור מלביץ פני חבירו. [וממילא עובר בשני לאוין, א, לא תונו איש את עמיתו. ב, לא תשא עליו חטא, שזה אזהרה שלא לבייש את חבירו. (ח"ח לאוין י"ד, ובבב"ח שם כתב דהמבייש עובר גם בלא תונו)].

ובתירוץ הגמ' לא צריכא דדש ביה בשמיה פירש רש"י 'דדש ביה, כבר הורגל בכך שמכנים אותו כן, ואין פניו מתלבנות, ומכל מקום זה להכלימו מתכוין'. ומבואר דנתחדש בזה שהמכנה שם לחבירו גם באופן שאין פניו מתלבנות, דינו שהוא מהיורדים לגיהנם ואינם עולים, כיון שכונתו היתה להכלימו.

וכדברי רש"י נפסק בשו"ע (ח"מ סימן רכ"ח ס"ה) 'זוהר שלא לכנות שם רע לחבירו אע"פ שהוא רגיל באותו כנוי'. וביאור מש"כ רש"י דהיינו אף שאין פניו מתלבנות, כתבו הח"ח (כלל ד סקמ"ו) והכנה"ג (הגה"ט ח"מ סי' רכח) והגר"ז (אונאה סכ"ט) ועוד פוסקים, דהיינו גם אם לא הגיע לחבירו שום ביוש ע"ז. כיון שהוא לגנותו התכוין, הרי"ז מהיורדים לגיהנם ואינם עולים. [ועיין הערה¹ בדעת הרמב"ם בזה].

וכתב הגר"ז (אונאה סכ"ט) דעובר בכה"ג בלאו דלא תונו איש את עמיתו. [וכן משמע בשו"ע (סי' רכח) ממה שהביא את איסור מכנה שם לחבירו

מסתמא ככה"ג אין כוונת המוכיח לביישו, והרי כתבו הרבה פוסקים (ח"ח לאוין במ"ח סק"י) וכן מבואר ברשב"ץ (מגן אבות פי"ג מ"א) וכ"כ הגר"י פערלא (על הרס"ג עשה כח) וכ"כ בשו"ת חקרי לב (יו"ד ח"ג סי' 6) דכל העובר בלא תשא עליו חטא עובר גם בלא תונו. ומוכח א"כ שאיסור לא תונו הוא גם כשאין כוונתו לביישו. אלא נראה דכוונתו לאפוקי היכא שאין דברים אמורים לגרום לביוש כלל, דבאופן זה אם חבירו כן נתבייש, אינו עובר באיסור. ולפי"ז יוצא דהיכא שבאופן רגיל אין שום חשש שחבירו יתבייש מדבריו, אם לבסוף הוא כן נתבייש, אינו עובר באיסור, אמנם אם דבריו עלולים לגרום צער או בושה, אף שאינו מתכוין לכך, עובר באיסור.

והנה הגר"ז (הלי אונאה שם) כתב דצריך לזהר אפילו כשעושה מעשה טוב שלא יגיע ע"ז בושת לחבירו. ומשמע דהיינו גם באופן שאינו אמור לחשוב שיגיע בושת לחבירו. ונראה שזה מידת חסידות. וכן מבואר באורחות צדיקים (שער הבושה) שיש להזהר שלא לגרום בושה אף שלא במתכוין כלל. וידועים דברי הגר"ח שמואלביץ (שיחות מוסר מאמר ע"ד) שהוכיח מכמה דוכתי (ב"ב ט"ז. כתובות ס: ב"ק קי"ז). שעל פגיעה בנן אדם לחבירו, נענשים אף בלי כוונה לפגוע כלל, משום שזה כמו אש. וצ"ע דהרי כתב החינוך דבכה"ג אין עוברים בלאו. ואפשר דמ"מ יש עונש מחמת המציאות שהגיע פגיעה על ידו.

⁴ הנה בר"י וברא"ש וברמב"ם (תשובה פי"ג ה"ח) הגירסא 'מכנה שם' לחבירו, ולא כתבו שם רע. ומשמע לכא' שהאיסור הוא גם כשמכנהו בשם שאינו ישם רע. וכ"כ המהרש"א (ב"מ שם) בדעת הרמב"ם. אולם בכס"מ (שם) כתב וז"ל יומיל שכתב כן לרבות הא דדש ביה בשמיה שכבר אין נראה בעיניו שם רע ואפ"ה אסור. ומשמע שהאיסור הוא דווקא בשם רע, והא דלא כתב כן הרמב"ם, כדי לומר שהאיסור הוא אף שהאדם שקוראים אותו כך נתרגל בשם זה עד שאינו מבחין שזה שם רע, כיון שהוא להכלימו נתכוין. ונראה דזה הביאור גם בר"י וברא"ש. [וצ"ב שלא הביאו המ"מ והמהרש"א את גירסת הר"י והרא"ש שזה ג"כ כהרמב"ם]. ונראה דאזיל בזה הבי"ו לשיטתו, דיתבאר בסמוך דבשו"ע נראה דפסק שהאיסור דווקא בשם רע. [ונראה שכן היא גם דעת הטור, שכתב 'זוהר אדם מלכנות שם לחבירו. ומשמע לכא' שהאיסור הוא גם כשאינו ישם רע. אולם בב"י כתב העתיק בשמו 'זוהר אדם מלכנות שם רע לחבירו. ואפשר דגרס בדבריו ישם רע, או דמיה פשיטא ליה דהאיסור הוא רק בשם רע, וכמבואר בגמ' ובמ"מ, והטור נקט את לשון הרמב"ם, ובשו"ע נקט את לשון הגמרא].

¹ הנה הרמב"ם (דעות פ"ו ה"ח) כתב 'לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש וכו' ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו'. וכתב הכנה"ג דהרמב"ם אינו מפרש כפירוש רש"י, אלא 'אע"ג דדש ביה היינו אף שאין פניו מתלבנות אבל מ"מ הוא בוש קצת, ודווקא בזה האיסור. וכן מפורש בר"י מלונג'ל (ב"מ שם) דהאיסור כשדש ביה בשמיה, אע"ג שאין פניו מתלבנות כיון דמ"מ הוא מתבייש קצת.

אולם צ"ע לפרש כן ברמב"ם, דהרי בהל' תשובה (פי"ג הי"ד) כתב 'המכנה שם לחבירו והקורא לחבירו בכינויו וכו'. ולא כתב דווקא כשהוא בוש ממנו, ומשמע דבכל גווני אסור. ונראה שכן מוכח בכס"מ (שם) שהביא ע"ד הרמב"ם את פירוש רש"י הנ"ל, וביאר מש"כ הרמב"ם המכנה שם ולא כתב 'ישם רע', כדי לרבות הא דדש ביה בשמיה שכבר אין נראה בעיניו שם רע ואפ"ה אסור. ע"כ. ומוכח א"כ דהרמב"ם מודה לרש"י. וכ"כ בהדיא המהרש"ל (בפירושו על הסמ"ג סימן 8) בדעת הסמ"ג, שכתב ג"כ כלשון הרמב"ם, לא יכנה אדם שם לחבירו שהוא בוש ממנו. וביאר דאין כוונתו לאפוקי היכא שאינו מתבייש, דהא מבואר בגמ' דכל שכונתו לביישו אסור וכמו שפירש"י, אלא אתא לאפוקי כינוי שאין בו שום ביוש וקולן. ונראה ביאור דבריו כמש"כ הכס"מ, שהשם מצד עצמו הוא שם שמבייש, אלא שהלה אינו מתבייש כי הורגל בכך. ומ"מ לדינא אין נפק"מ בזה, דגם הכנה"ג כתב דלדעת רש"י היינו גם כשאינו מתבייש, וכתב שכן פסק השו"ע.

² לכאורה דבר זה צ"ב אמאי עוברים בלא תונו אף שלא הגיע לחבירו שום ביוש. ואפשר לומר דבדרך כלל אף שאין חבירו מתבייש כלל, מ"מ מצטער מכך מעט. אופן ב' י"ל דנתחדש בלאו דלא תונו שהעבירה היא על היכונה הרעה, ולכן אף שהלה לא נצטער כלל, כיון שהוא נתכוין לבוזתו, עובר בלאו. ויש לדון לפי דרך הנ"ל, בשאר אונאת דברים (שלא במכנה שם) האם עוברים ג"כ בלאו כל שיש כוונה לצער את חבירו, גם אם בפועל חבירו לא נצטער. ובח"ח (כ"ד סקמ"ו) משמע קצת דה"ה בכל אונאת דברים.

³ הנה החינוך (מצוה רמ) כתב לענין איסור מלביץ פני חבירו 'ועובר עליה והלביץ פני חבירו ברבים במזיד' וכו'. ומשמע לכא' דכוונתו לומר שהאיסור הוא רק כשמכוין לביישו. אולם נראה דאינו כן, שהרי המוכיח את החוטא ברבים, או המוכיח שלא בלשון רכה, וכתבו הרמב"ם (דעות ו, ח) והחינוך (שם) דבכה"ג עובר בלא תשא עליו חטא, והרי

בין אדם לחבירו

אדם

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

דינים העולים ודוגמאות מצויות "למעשה"

מה נחשב 'שם רע'

תוס' במגילה (שם) כתב ד"שם גנאי היינו שיש בו פגם משפחה. ולפי"ז משמע דכל שם שאין בו פגם משפחה אינו בכלל זה. אולם סתימת הפוסקים שלא חילקו בזה משמע לכא' שכל שם גנאי נחשב שם רע. [וכן משמע באורחות חיים להרא"ש (אות קי"ז) שכתב, אל תכנה שם רע לחברך כי המכנה שם רע לחברו אין לו חלק לעוה"ב. וכן משמע מדברי המהרש"א (תענית כ:) שכתב שרוב העולם נכשלים בעוון חמור זה]. וכ"כ בס' שערי אברהם דסתימת הפוסקים משמע שכל שם של גנאי נחשב 'שם רע'. וכ"כ בס' לרעך כמוך.

איסור חמור לכנות לחבירו ב'שם רע' כשכוונתו כדי לגנותו, אף כשחבירו אינו מתבייש. [ונתבאר דעל זה אמרו שהוא מהיורדים לגיהנם ואינם עולים, וגם עובר על ילא תגור]. **וכשאינו כוונת המכנה כדי לגנותו, אין לכנות בשם שעלול חבירו להתבייש.** [ונתבאר דעובר עי"ז על ילא תגור ועל ילא תשא עליו חטאי. ועלול להיות בכלל מלבין פני חבירו ברבים שאין לו חלק לעוה"ב]. ולכן כשנמצאים קבוצת חברים, ומגיע לשם חבר, ומישהו מכנה את שמו בפניו בשם גנאי כגון שאומר הגיע ה... יטיפשי 'דפוק' 'אגואיסטי' וכד', לכא' זה נחשב כינוי ב'שם רע'.

ראוי שלא לכנות חבירו אף בשם שאינו לגנאי

אף שנתבאר דאיסור מכנה שם הוא רק ב'שם רע', אולם ראוי שלא לכנות גם בשם שאינו גנאי, דהנה בגמ' מגילה כז: איתא דרבי זכאי אמר שזכה באריכות ימים משום שלא כנה שם לחבירו, וביארו תוס' דהיינו אפילו כינוי דלא הוא גנאי. וכ"כ הרשב"א שם⁵. ומבואר דראוי שלא לכנות אף שם שאינו לגנאי. וכן מבואר באורחות חיים להרא"ש (אות ט) שכתב 'שלא יכנה שם לחברו שלא יקראנו בכנוי שכינוהו אחרים אם לא יהיה נזכר ונכבד בשמו'.

באופן שמכנה אותו בשם שאינו גנאי ממש, אלא רק שאינו מתכבד בשם זה, אינו בכלל היורדים לגיהנם ואינם עולים, אלא זה בכלל הדין דאין ראוי לקרוא בשם שאינו מתכבד בו, ונתבאר שיי"א שיש בזה איסור דרבנן. ונראה דלקרוא לאדם מבוגר ובפרט לאיש חשוב, בשם שהיו מכנים אותו כשהיה צעיר, זה עלול להיות בגדר 'שם שאינו מתכבד בו'.

והנה מהא דאמרו האמוראים שבזכות זה האריכו ימים, משמע שאין בזה איסור מדינא, אלא רק מידת חסידות. אולם התפא"י (סנהדרין פ"י אות ז) כתב בדעת תוס' הנ"ל, שיש בכה"ג איסור מדרבנן. [וכן משמע ממש"כ הגר"ח"ק (השם אורחותיו שם) דלדינא יש להחמיר כתוס' במגילה שלא לקרות אף בשם שאינו לגנאי. ומשמע שזה איסור מדינא].

ישנם ביטויים רבים שיש להסתפק אם נחשבים שם של גנאי, או רק שאינם שם של כבוד. [אין אנו רוצים לנקוט בדוגמאות, כדי שלא יהיה חשש פגיעה ח"ו]. **ומאוד יש להיזהר שלא לכנות שם באופן שעלול להיחשב 'שם גנאי'.**

לכנות אדם בכינוי גנאי על שם העדה ממנה הוא מגיע, או על שם ה'מפלגה' אליה משתייך, עלול להיות בכלל מכנה שם לחבירו. [אם בכלל מכנה שם גנאי, או עכ"פ בכלל שם שאינו מתכבד בו].

איזה כינויים שאינם לגנאי ראוי שלא לכנות

הא דמבואר בתוס' שאין ראוי לקרות אף בשם שאינו לגנאי, יש לדון האם לפי"ז ראוי לקרוא רק בשם האמיתי של האדם ולא לקרוא ב'שם חיבה'. ונראה דכיון שהשם חיבה בהם אנו משתמשים אין בהם שום זלזול באדם, לכן מותר לקרוא בשמות אלו, והא דאמר ר' זכאי שלא כנה שם לחבירו, היינו באופן שיש בזה קצת גנאי וזלזול, וכ"כ ביעב"ץ (שם) דר' זכאי נזהר מלכנות אף שם שאינו רע, משום 'שנראה שאינו מחשיבו לקרותו בשמו'. ומשמע דהזהירות היא רק שלא לכנות אדם בשם שאינו מתכבד בו⁶.

מכנה שמו שלא בפניו
כתב רבינו יונה (ספר היראה) 'אל תקרא שום אדם בכנוי אפילו שלא בפניו'. וכ"כ באורחות צדיקים (שער הבושה). ובפלא יועץ (עי' כינוי). אולם בשערי קדושה (להגרי"ח ויטל ח"ב פ"ח) כתב שהאיסור דווקא בפניו. ויש לדון האם לדעת האוסרים זה מדינא או מידת חסידות. גם בדעת הח"ח יש לדון בזה, ועיין הערה⁸.

והגר"ז (אנאה סכ"ט) כתב דהמכנה שם רע לחבירו שלא בפניו אסור משום לשון הרע, אם מתכוין לגנותו ולבוזתו. ע"כ. ועיין הערה⁹.

נראה שאיסור מכנה שם הוא גם כשמכנה פעם אחת, ועיין הערה⁷.

להצטרפות לקבלת העלונים מידי חודש במייל : T089113355@gmail

ז) תירץ עי"ז שני תירוצים, א' דאפשר דווקא ברגיל לקרותו בכנוי שאינו פגם משפחה אסור. [וזה כדברי הגר"ח"ק. וכבר הקשינו לעיל על תי' זה]. או משום דרב תלמיד שרי לקנטרו כדי לזרוזו לחריצות התורה, וכדאמרין זרוק מרה בתלמידים.
8) לכא' צ"ע דעת האוסרים, דהרי הגמ' דיממה את איסור מכנה שם למלבין פני חבירו, ואי"כ משמע שהאיסור הוא רק בפניו. ואולי י"ל דהא דיורדים לגיהנם ואינם עולים זה רק בפניו, אבל איסור יש גם שלא בפניו. או י"ל דאין זה מדינא אלא רק מידת חסידות. ודעת הח"ח צ"ע בזה, דבלאוין (י"ד) משמע דלאו דלא תשא עליו חטאי וכן מלבין פני חבירו ברבים, שייך דווקא בפניו. ולפי"ז לכא' ה"ה מכנה שם היינו רק בפניו וכנ"ל. אולם בכלל ב סקכ"ח וכן כ"ד סקמ"ו מבואר דדימה איסור דיבור לשוה"ר מתוך שנאה, לאיסור מכנה שם היכא דנתכוין להכלימו אף שאין חבירו נכלם. והרי איסור לשוה"ר זה גם שלא בפניו. וצ"ע.
9) נראה דלא בכל אופן נחשב לשון הרע, אלא רק באופן שיש בכינוי משמעות של גנאי על האדם, או שמוריד את ערכו בעיני השומעים. וכן בכל אופן שאם חבירו ישמע שקראו לו כך שלא בפניו ייצר לו, לכא' נחשב ג"כ לשוה"ר, וכמשי"כ הח"ח (כ"ה סי"ו) 'קח דברי הרמב"ם עטרה לראשך וזכור אותו תמיד, דכל דבר שאם יתפרסם, יוכל לגרום לחבירו הדיק בגופו או בממונו או להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע'.

5) עוד אי' בגמ' (שם כח.) דר' זירא אמר שזכה לאריכות ימים דלא קרא לחבירו בחניכותו ואמרי לה בחניכותו. והמהרש"א (שם) הביא מהערוך שפי' שלא כניתי לו שם. ופי' מהרש"א כוונתו כמשי"כ תוס' דהיינו אפילו כינוי שאינו לגנאי. [אולם הכס"מ (שם) ביאר גמ' זו אליבא דהרמב"ם, דגם שם הוא באמת איסור מדינא ואין לו חלק לעוה"ב].
6) וכגון הא דמצניו במדרש (ילקוט שמעוני תהלים ז) שאמר דוד 'עד מתי כבודי לכלמה עד מתי אתם מרדפים אחר כבודי להבל וקוראים אותי בן ישי'. ונראה דהיינו משום שבקוראים לאדם בשם אביו, זה מראה שהוא אינו חשוב לקרותו בשמו, ולכן זה נחשב שם של גנאי. [ויש להסתפק אם כך הוא גם בזמננו].
7) הנה הגר"ח"ק (טעמא דקרא (החדש) פ' בהר אות יז) כתב דאיסור מכנה שם הוא רק אם קוראו כך תמיד או שאחרים מכנים אותו כן, אבל אם קוראו כך פ"א או ב' אין איסור כי בדרך בדיחותא קאמר, והוכיח כן מדמצניו בכמה דוכתי בש"ס שלא הקפידו עי"ז. [כן מצניו בסנהדרין נט: ומגילה יד: וכריתות ח. ופסחים ע: וחולין ק"י, ושבת קפ"א: ונדה י"ב: ובכורות נ"ח וקידושין נ"ח: ובב"מ כ: ובמ"ק ט"ז:] שהאמוראים היו קורין בכינוי שם, ועי"כ דאיסור מכנה שם הוא רק אם קוראו כך תמיד או שאחרים מכנים אותו כן. אולם נראה דאכתי ילה"ק דהרי המכנה שם בפניו עובר גם בלאו דלא תגור (וכנ"ל), ואיסור זה הוא בודאי גם במי שאינו רגיל בכך, ואי"כ אכתי צ"ע האיד לא חששו האמוראים משום לא תגור. והיעב"ץ (מגילה כ"ז:) הקשה כן, ולא תירץ.
8) בשו"ת חו"י (סי' קנב, והח"ח העתיק את תשובתו בסוף הספר) כתב, דמפני שאותם שקראו אותם כך היו בריהם וגדולים מהם, הם לא קפדי בכך כלל. ובתפא"י (סנהדרין פ"י אות

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

בבא מציעא דף י-א

התופס לבעל חוב

התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה.

מצינו כאן מחלוקת רש"י ותוס', דרש"י ס"ל דרק אם תופס מעצמו לא קנה, אך אם התופס עושה כן בשליחות המלווה, מותר לו לתפוס, דנחשב כידו של המשלח. והתוס' ועוד ראשונים חלקו על רש"י, דגם בשליחות לא ניתן לתפוס לבע"ח, ומבאר הרא"ש "דאין יד השליח כיד המשלח לחוב לאחרים". והדבר מקביל למבואר בעמ' ב' דאין שליח לדבר עבירה אף בחצר, ומה שייך עבירה בחצר, אלא שכל שיש בעצם הדבר עבירה לא התחדש המושג שליחות, גם אם השליח לא מתכוין לרע.

הבית הלוי (פרשת בשלח בהערה) מבאר דבר נפלא ע"פ הנ"ל. איתא בילקוט שמעוני (רמז תמג) דהקב"ה הכריז "את מי אשלח ומי ילך לנו" - להתנבא. וישעיה אמר: "הנני שלחני". והשיב לו הקב"ה "אהבת צדק" - אהבת לצדק את בני, "ותשנא רשע" - שנאת מלחייבם. ועל כן "משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחבריך" - שזכה ישעיה להיות נביא גדול מאחרים, שכל הנביאים מתנבאים מפי נביא, והוא מתנבא מפי הגבורה.

ומקשה הבית הלוי היכן רואים שישעיהו ביקש לצדק את ישראל ולא לחייבם. אלא, שכאשר הקב"ה שולח נביאים לטובה ולבשר בשורות טובות, הרי הם שליחים של הקב"ה. אך אם שולחם לפורענות, אין כאן גדר שליחות כיון שגורם רעה לאנשים והוי 'חב לאחרים'. וזה מה ששאל הקב"ה "את מי אשלח ומי ילך לנו", את מי אשלח - היינו לדברים טובים, ומי ילך לנו - לדברי פורענות. והשיב ישעיהו "הנני שלחני", כלומר אני מבקש רק להישלח, היינו לדברים טובים בלבד. ועל פי תשובה זו אמר לו הקב"ה שהוא רוצה לצדק את ישראל.

וכן בילקוט בירמיהו איתא שכאשר אמר ירמיהו נחמה הלשון היתה "כה אמר ה'", וכשנשא דברי תוכחה אמר "דברי ירמיהו", כי כל שליחות היא לטובה וכל הליכה היא לרעה.

מסיים הבית הלוי, ששוב מצא שהובא כן בשם כתבי הר"י. ונראה ד"ט"ס הוא וצ"ל "האר"י", דכן איתא בב' מקומות בכתבי האר"י, חדא בשער הפסוקים שם מוסיף לבאר לפי"ז מה שאמר הקב"ה למשה "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה", דהליכה היא לגרום פורענות, והשליחות היא לגאולה. ובילקוטי תורה (פרשת שמות) מוסיף את הדיוק בישעיהו.

וסיים הבית הלוי: "וב"ה שכוונתי האמת".

דף י-ב

ארבע אמות של אדם

ארבע אמותיו של אדם קונות לו, שהן מקומו.

בספרי חסידות איתא שד' אמות של אדם, שייכים לצורה בה אדם מתחבר להקב"ה ולעליונים.

רבי צדוק הכהן (דובר צדק נר המצוות) מביא מה שאמרו חז"ל (ברכות ה, א) מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד.

כלומר, כשאין בהמ"ק ואין גילוי שכינה בתחתונים, השכינה נמצאת בתוך כל נפש מישראל. וזה הפירוש ד"א של הלכה, שהדבר שייך למקומו של אדם. שם יש מקום משכן לשכינה. והפירוש ב"ד"א של הלכה" הוא בני אדם שנוהגים ע"פ הלכה (וכתב שם שכך קיבל שאין הכוונה ללימוד הלכה אלא להנהגה על פיה).

בספר מאור עינים (ליקוטים עה"פ שאו מרום עיניכם) וכן בספר באר מים חיים (כי תצא) מוסיפים שד' אמות של אדם הם כנגד שם הוי"ה ב"ה, שיש בו ד' אותיות. וזה הרמז "ד' אמות", מלשון 'אימות' שזה הכינוי של אותיות חשובות בספר יצירה. וזהו שד' אותיות השם מגלות את הקב"ה בעולם. אדם שמתחבר להקב"ה ונמצא במצב של 'שויתי הוי"ה לנגדי תמיד' זה הכוונה שיש לו ד' אמות, שיכול להתחבר לשכינה.

אדם שמתחבר להשראת השכינה מסלק את השפעת החיצונים ממנו. הבאר מים חיים מדבר על ההו"א של הגמ' כאן שד' אמות של אדם קונות לו אפילו ברה"ר, ומפרש שאפילו במקום של החיצונים וכוחות הטומאה (שנקראים 'רבים') גם שם הוא יכול להתחבר לקדושת השם.

במאור עינים נוקט כמסקנת הגמ' שד' אמות קונות לו בכל מקום חוץ מרה"ר, והיינו שהוא מקום הטומאה והקליפות וקשה שם להביא לגילוי ה'. ואמנם יחידי סגולה יכולים להתדבק להקב"ה גם במקום כזה, וכמו רבי עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום אף שהיה מקום לטעות.

דף י"א

טובת הנאה

הגמ' מנסה להביא ראיה ממעשה דר"ג שנתן מעשר לר' יהושע ור"ע - דקנין חצר מועיל גם ללא שעומד בצד חצרו. דוחה הגמ' שיתכן שלא היה זה קנין חצר, אלא הקנה להם את גוף הפירות בקנין אגב. ורבא לא הסכים לדחייה זו, דא"כ מדוע הוצרך לעשות קנין אגב, היה יכול להשתמש בקנין חליפין. ועל כרחק שלא היה יכול להקנות להם את גוף המעשר משום שיש לו בפירות רק טובת הנאה, ולא יכול להקנות אותם. דוחה הגמ' דלעולם יכול להקנות להם, ומה שלא השתמש בקנין חליפין, הרי זה משום שמתנות כהונה טעונים 'נתינה' וחליפין הם דרך מקח וממכר.

משמע דמסקנת הגמ' שניתן להקנות את הטובת הנאה.

אבל האחרונים לא ניחא להו בזה, שכן מוכח בכמה מקומות שטובת הנאה אינה ממון.

השל"ה (מס' מגילה נר מצוה אות כה) מיישב שאמנם טוה"נ אינה ממון, אך שאני הכא שיש דעת אחרת מקנה כפי שמבארת הגמ' בהמשך.

הקהילות יעקב (סי"ז) כתב באופן אחר, דאף שטוה"נ אינה ממון, אין מכך הכרח שלא ניתן להקנות. דבענין טוה"נ יש שני נידונים: א) האם נחשב בעלים, וע"ז מסקינן דאינה ממון. ב) הגם שאין כאן בעלות, סוף סוף יש לבעלים זכות של טוה"נ, ושפיר יש לומר שיוכל להקנות את הזכות הזו. וכפי מסקנת הגמ' כאן.

ויש נפק"מ עצומה בין ההבנות. השל"ה כותב בהתאם לדרכו, שאדם שהוא שכיב מרע, ויש ברשותו כספי עניים, שימחר לתת אותם לעניים, שאם

קטן". ובספר פרדס יוסף הנ"ל מביא תירוץ זה בשם ספר ברית שלום.

דף יג

עדין בחתומים זכין לו

הגמ' דנה בהא דכותבין שטר ללווה אע"פ שאין מלווה עמו, מדוע אין חוששין לשטר מוקדם שמא כתב ללוות בניסן ולא לווה עד תשרי, והפתרון לזה הוא שטר הקנאה, או עדין בחתומים זכין לו.

בסוף ספר רמתיים צופים לרבי שמואל משינווא (פירוש על תנא דבי אליהו) מובאים סיפורים וד"ת ששמע המחבר מגדולי הדור, ובסי' א מדבר על הקשר שלו עם רבי בונם מפשיסחא. בפעם הראשונה שפגש בו היה זה אחר חג הפסח, ורבי בונם שאלו 'האם אתה בן תורה?', ולא השיב. המשיך רבי בונם: 'יודע אני שהנך בן תורה'. ואמר לו חידוש בגמ' דידן כדלהלן.

הטור (חו"מ ס"י מט) מביא שאם הלווה והמלווה כותבים את השטר, העדים צריכים להכיר את המלווה ולדעת את שמו, דאל"כ הוי שטר מוקדם. והקשו הסמ"ע והש"ך דהרי הטור ס"ל עדין בחתומיו זכין לו, ואיזה חשש של מוקדם יש כאן, הרי משעת חתימת העדים נוצר שעבוד.

ותירץ רבי בונם ע"פ משנה בעירובין (פ"ז משנה יא), ויסוד הדבר שמבואר שם הוא שכדי לעשות זכייה צריך להתכוין לכך, ואם סבור שאין זקוקים לזכייתו, אין הזכייה מועילה. על כן, הגם שאם המלווה לא כאן, עדין בחתומיו זכין לו, אך אם המלווה כאן, העדים סבורים שאין צריכין את הזכייה שלהם, שההלוואה היא עתה, על כן צריך שיבדקו מיהו המלווה, דבכה"ג לא אמרינן עדין בחתומיו זכין לו.

וסיים רבי בונם דצדיקים יכולים להביט בקוויטל לידע הכל כדרך הצדיקים הגדולים. וסיים, ודבר קל הוא בקוויטל, אלא אף בשם לבד יכולים לידע הכל בלא קוויטל כלל.

ומבאר רבי שמואל משינווא, מה פשר הדבר שהביא רבי בונם את הוורט הנ"ל, אלא דהחסידיים תלויים ברבם, וכל ההשפעות מקבלים ישראל דרך הצדיקים. אבל אדם צריך שתהיה לו כוונה לזכות בזכויות אלה, אם אינו מאמין בכך, ואינו תולה עצמו בצדיק, לא יקבל את ההשפעות. וכמבו' בהנ"ל, דבלא רצון לזכות, לא מהני 'עדין בחתומיו זכין'.

כל אחד מישראל יש לו עדין בחתומיו זכין לו, והיינו ההשפעות של שמים וארץ, וכן באדם עצמו יש את הברית קודש שהיא מביאה לו זכויות.

ויש להוסיף על כך מה שראיתי בספר 'מעגלי צדק' של רבי יעקב אבוחצירא (המכונה 'אביי יעקב') דעדין בחתומיו זכין לו - היינו שתי האותות שיש לכל יהודי - ברית מילה ותפילין (ובשבת התפילין מוחלפות באות השבת). הזכויות שאדם מקבל מלמעלה, באות דרך האותות הללו.

דף יד

דייש אמצרי

מאימת הויא חזקה, מכי דייש אמצרי (שפוסע על גבולות השדה). לרש"י הפירוש שבכך נעשה קנין חזקה. תוס' מפרשים שמאז הוא גומר בדעתו.

הכלי יקר (בראשית יג, יז) מעיר בסתירת הפסוקים: מצד אחד נאמר "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה", דמשמע שקנה אברהם את א"י בהילוך, וכמו שנאמר כאן "מכי דייש אמצרי". ומאידך מתחלה אמר הקב"ה לאברהם "שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה עומד שם

ימות קודם, בניו לא יירשו את הכסף (ויאבדו את זכות המצוה של הנתינה). דאף שיש לו טוה"נ, לא ניתן להוריש אותה, כמבואר בסוגיין שא"א להקנות אותה ללא דעת אחרת מקנה. וסיים: "על כן כל אדם יעשה בדעת ולא יביא את בניו לידי טעות, ויחלק מעשורתיו בעוד נשמתו בו נובעת, ואז נשמתו לכסא הכבוד מגעת".

אולם לדרך הקה"י, יש זכות ממונית גמורה וניתן להוריש אותה.

דף יב

גדול ולסמוך על שלחן אביו

רבי היא בר אבא אמר ריו"ח לא גדול גדול ממש, ולא קטן קטן ממש, אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול.

מבואר שהגדרת ה'גדלות' תלויה בעצמאות. יסוד זה מובא בספרי המחשבה בהקשרים שונים, ונזכיר כאן כמה דוגמאות.

המהר"ל (נצח ישראל פרק נב) מדבר על הגמ' בפסחים (פה, א) שאברהם אבינו קרא לבהמ"ק "הר", והיינו דמידת אברהם היא מידת החסד והחסד מתדמה כהר לפי שכל חסד הוא גדול. אאמו"ר שליט"א בהערות שם מבאר שהנה המהר"ל כתב בכמה מקומות שענין החסד הוא שאדם עושה טוב מעצמו ללא שאחרים גורמים לו כן. וזה החילוק בין חסד לרחמים, שהרחמים באים כשהמציאות מעוררת את האדם לרחם, כגון הרואה עני, אבל בעל חסד מייטיב גם לעשירים, שכן יש בקרבו מידת הטבה עצמית. נמצא שבעל חסד עומד לעצמו.

והן הן דברי הגמ' דילן, דמי שאינו תלוי באחרים נקרא גדול, על כן הבעל חסד הוא גדול. הקב"ה נקרא "גדול", ואמרו חז"ל "את גדלך - זו מידת טובך". וזו הגדולה שאינה תלויה באחרים.

בספר פרדס יוסף (פרשת בראשית) מספר שכאשר נפגש עם האמרי אמת מגור, אמר לו וורט ואח"כ מצא שכן איתא בבני יששכר (חודש ניסן מאמר ג), דמדוע מכנים את השבת שקודם פסח "שבת הגדול"? ומסביר שהימים טובים תלויים בעם ישראל שמקדשים את הזמנים, ואילו השבת קביעא וקיימא מימי בראשית. לפני שמתחילים את המועד הראשון של כלל ישראל, אנו באים ומעמידים את החילוק בין שבת למועדים, ועל כן השבת שקודם הפסח נקראת "הגדול", שמורה על כך שהשבת אינה תלויה באחרים. והבני יששכר מרמז עוד, שהרי הפסח עצמו נקרא 'שבת' וכפי שנאמר "ממחרת השבת", ועדיין יש הבדל בין השבת הגדולה שקביעא וקיימא, ובין השבת הקטנה שתלויה באחרים, דהיינו פסח. על כן השבת הסמוכה לפסח נקראת 'הגדול'.

ונסיים כמה שמצינו מעשה בגר"א, ומובא בכמה גירסאות. בקובץ ישורון (הלך ועמ' תשמה) מובא המעשה בשם ספר שארית יוסף, שהגר"א בעת נדודיו "התאכסן אצל בעה"ב אחד מופלג בתורה, והבעה"ב הוא הכיר בהגאון ז"ל אשר הוא משרידי ה', ובתוך הדברים הראה הבעה"ב רשום בכתב יד אביו המת מצד הפסוק 'ועש אלקים' ראשי תיבות בסגנון הזה: גועשאנ"ק, ואמר אשר כבר הראה זאת לפני חכמים ונבונים ואין פותר, ואחרי התבונן מעט אמר הגאון ז"ל שהטיב אביו ליישב הפסוק בדרך פשוטו (הסתירה המפורסמת בין הפסוקים, שמצד אחד נאמר 'שני המאורות הגדולים' ומצד שני נאמר על הלבנה 'את המאור הקטן'), כפי הידוע שהלבנה מקבלת האור מאת השמש (דעל כן אף שהלבנה היתה גדולה, נקראת 'קטן' משום שסמוכה על שלחן החמה), וזה ביאור הר"ת: גדול וסמוך על שלחן אביו נקרא

אמנם המהר"ל בחי' אגדות שם מבאר שההגדרה של מתנה היא שיש "מקבל", ואין חלות מתנה ללא מקבל, ועל כן הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, דבלעדי זאת אין כאן מתנה.

ולאור דברי המהר"ל יש להצדיק דברי רבי ראובן מרגליות, דכשלא הודיעו חסר בעצם השם מתנה.

והנה כידוע נחלקו המפרשים בטעם מצות משלוח מנות בפורים, דעת התרומת הדשן (סי' קיא) שעיקר הטעם הוא שלכל אחד יהיה צרכי סעודת פורים. רבי שלמה אלקבץ בחיבורו מנות הלוי (אסתר ט, טז) מבאר שעיקר הטעם הוא להרבות אהבה ואחווה, היפך מה שטען המן שעם ישראל מפוזר ומפורד. וכתב החת"ס בתשובה (או"ח קצו) שיש נפק"מ בין הטעמים, כאשר נתן משלוח מנות לחבירו והלה לא הסכים לקבל, דלפי טעם התרוה"ד לא יצא יד"ח שהרי לא קיבל הלה את צרכי הסעודה. אך לטעם המנות הלוי, עצם הדבר שביקש לתת לחבירו, יש בכך ריבוי אהבה. ויש לחבר את הדברים לענין 'צריך להודיעו', דכשם שהמנות הלוי לומד שעיקר מצות משלו"מ הוא להרבות אהבה, כך בכל מתנה יש להודיעו להרבות אהבה. אך לטעם התרוה"ד שהמטרה היא לספק לחבירו צרכי סעודה, הדבר יותר מתיישב עם המהר"ל שענין המתנה הוא שיהיה 'מקבל' מתנה.

דף טז

לפנים ולפני ולפנים

שאלה באה לפני ר' אבא בר זבדא רב יוסף והם אמרו "זו אינה צריכה לפנים" (פרש"י שהשאלה קשה מדי ואין להכניסה לבהמ"ד, א"נ שהשאלה אינה קשה). ורבא או אב"י אמרו "זו צריכה לפנים ולפני ולפנים".

וצ"ב הלשון "לפנים ולפני ולפנים".

הבן יהוידע מבאר את הדברים, ונקדים לדבריו שהנה בפרשת כי תשא (לא, ג) נאמר על בצלאל "ואמלא אותו ברוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה". וידוע שחכמה תבונה ודעת הם ג' אופנים של מוחין, תפיסה שכלית. רש"י שם מבאר ש'חכמה' היא מה שאדם קולט מאחרים. 'בינה' (או 'תבונה') היא שמבין דבר מתוך דבר. 'דעת' היא רוח הקודש.

ושמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, שבאופן כללי 'דעת' היא לשון חיבור. כשהידיעה נהפכה לחלק מהאדם, לזה קוראים 'דעת'. ומה שכתב רש"י רוח הקודש, היינו שזו תפיסה עצמית במהות הדברים (לאפוקי מ'נבואה') שהיא גילוי מלמעלה).

ומבאר הבן יהוידע, שיש בלימוד התורה שני סוגים של לימוד: גירסא ועיוני. לעיון יש ג' שלבים: א) כאשר אדם מנסה להבין את לימודו, וזה כנגד החכמה שמנסה לקלוט מה שאמר הרב. ב) חידושים שצומחים מתוך מה שלמד. כנגד בינה, מבין דבר מתוך דבר. ג) כשאדם לוקח את מה שלמד ועם זה נלחם במלחמתה של תורה, כנגד דעת שנשעה עצם מעצמיו. עם ההבנה האישית שלו הוא מכריע את הדברים. לא רק שהוא מבין, אלא שהדבר נהפך לחלק ממהותו, ועל כן הוא 'נלחם' עליו.

זה הפירוש כאן "זו אינה צריכה לפנים" כלומר זו אינה קושיא ואין צורך למצוא לה תירוץ, או משום שהיא קשה מדי, או שהיא קלה מדי ולא נהפכת חלק ממהותו. וע"ז משיבים רבא ואב"י "זו צריכה לפנים ולפני ולפנים", היינו שג' השלבים שהזכרנו שייכים למוחין שהם בפנימיות האדם, ומן הדין שתבוא הקושיא לבהמ"ד ויעסקו בה בשלושת השלבים של "לפנים", "לפני", "לפנים", הם ג' השלבים בלימוד העיוני.

צפונה ונגבה וקדמה וימה, כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם. ש"מ שבראיה לחוד סגי וקני לה. ועוד כי מתחלה אמר לזרעך עד עולם, ואח"כ אמר כי לך אתננה, ולא הזכיר זרעך ולא עד עולם. ועוד מקשה הכלי יקר שפסוק שמדבר על הילוך נאמר "כי לך אתננה" ולגבי ראייה נאמר "כי לך אתננה ולזרעך עד עולם".

מבאר הכלי יקר, "שהקנה הקב"ה אל אברהם את הארץ לקנות שמה שני מיני תועלת, האחד, רוחני והוא נקנה בראיה לבד. ואחד, גופני והוא נקנה ממי דיש אמצרי. הרוחני הוא, כי שם מקום מקדש של מטה מכוון כנגד בהמ"ק של מעלה, ושם פעל ה' מכוון לשבתו יתברך, ושם חביון עוזו יתברך".

הקנין הרוחני נקנה ע"י אברהם לזרעו לדורי דורות, ואילו הקנין הגשמי נקנה רק לעצמו, משום שהארץ הגשמית ניתנה לארץ על תנאי שישמרו חוקיו ותורותיו. [ואולי י"ל עוד ע"פ דברי התוס' שדייש אמצרי אינו קנין גמור, ועל כן ההילוך שעשה אברהם אינו יכול להועיל לזרעו].

החילוק שכתב הכלי יקר לגבי א"י, מצינו גם אצל רבינו בחיי. בשני מקומות בפרשת עקב מדברת התורה על א"י. במקום אחד התורה מרחיבה אודות מעלותיה הגשמיות של ארץ ישראל: "כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה, ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר... ארץ חטה ושעורה... ארץ אשר אבניה ברזל וגו'". במקום אחר נאמר: "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים אשר יצאת משם, אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק. והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה, ארץ הרים וגבעות למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה" - וכתב רבינו בחיי שפסוקים אלה מתייחסים למעלה הרוחנית של א"י.

ומקבילים הדברים ליסוד הכלי יקר, שיש שני קנינים בא"י - גשמי ורוחני.

נסיים בדברי הנעם אלימלך (פרשת שמות). לכל יהודי יש תפקיד להתחבר לעולמות העליונים וכן לעולמות התחתונים. כיצד אדם יתקן את העולמות העליונים, אם לא יהיה מחובר אליהם. וכמו"כ, כיצד הנשמה תהיה שייכת לעוה"ז להשפיע אליו, אם לא יהיה מחובר אל העוה"ז.

זה הפירוש "מאימת היא חזקה מכי דייש אמצרי". מאימתי יהודי מתחזק ומגיע לשלימות? כאשר הוא מחבר את עצמו (-השדה) אל הגבולות, דהיינו לעולם העליון והתחתון. כך הוא יכול לבצע את תפקידו בעולם.

דף טז

בגדר מתנה, ומשלוח מנות בפורים

הכיר בה שאינו שלו, רב אמר מעות פיקדון, שמואל אמר מעות מתנה.

בניצוצי אור לגר"ר מרגליות כתב שרב אזיל לשיטתו שאמר בשבת י, ב "הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו", ועל כן, כאשר הקונה משלם על קרקע שאינה של המוכר, לא מסתבר שכוננתו למתנה, שהרי לא הודיע למוכר שבא לתת לו מתנה.

אמנם בהשקפה ראשונה יש להתווכח ולטעון שאמנם הנותן מתנה לחבירו צריך לכתחילה להודיעו, אך אין זה אומר שכשלא הודיעו חסר בעיקר המתנה.

ובאמת יש לדעת מה הסיבה שצריך להודיעו, ובראשונים איתא שבכך המקבל יהיה אוהב של הנותן. והיינו שיש בהודעה זו הידור ומעליותא במתנה.

לדעת

מחכים שבועיים
בדף הימני משל"ב וזהו פירוט השאלות
0737-289-669

'הדף היומי' מבחן 220 זיקרא - זכור בבא מציעא יח - כד

תמצית

סיכומי גמרא, הלכה ופוסק
TAMAR@yemot.com

לדעת חכמה

צט שנמצא והבעל אומר שיחזיר לאשתו, מהו אין מחזירים לפי הבה?
א' במקום שהשיירות מצויות והדיוק עוד אדם באותו שם.
ב' במקום שהשיירות מצויות, אע"פ שלא הדיוק עוד אדם באותו שם.
ג' לקולם אינו מחזיר לאשה.

מה חכמה 'אגרות מוק' (רי"י)?
א' אינו יוצאת ואינו עושה.
ב' שקיבל עליו לזון בת אשתו.
ג' שהחזיק טונות לאשתו לאחר ביתוס עד 'מחנות'.

האם להלכה מותר לאכול תבואה שנשדו מחנות חרות?
א' אסור.
ב' מותר.
ג' בסתמא מותר, ואם ידוע שזה של העמים אסור.

מה הדין לרב אסו כמוצא חבית יין בעיר שרובה כנענים, ובה ישראל ונתן בה סימן?
א' צריך להחזיר.
ב' הרי אלו שלו והיין מותר בשותה.
ג' הרי אלו שלו והיין אסור בשותה.

שאלה מדברי התוס'

מוצא בדלוסקמא הרי זה יחזיר, מה הסימן?
א' שחם בדלוסקמא.
ב' נתן סימן בדלוסקמא.
ג' מדובר דווקא כשמצא כמה שטרות ואומר את מספרם.

הקורא יחזיר יתבטל בידו יתבטל יתבטל

ניתן לשיחות את החבתיים:

☎ בטל: 0737-289-669
☒ בעמדות 'נדרים פליס' (ברשת)
✉ בחייל: 7692282@yemot.com

ניתן לקבל את הסיכומים והתבתיים:

☎ בחייל: 7692282@yemot.com
☎ בפקס: 0799-414-144

☎ בנקודות הפצה: 0737-289-669 (מספר שירות הלקוחות)

העזרה החבתיים פתוחה הינם שישי בבוקר עד יום שני בלילה

הגרלות בכל שבוע:

פרס ראשון עד 500 ₪ במזומן.
פרס שני זכיני 400 ₪ ב'יפה נוף'.
פרס שלישי 10 זכאים בזכיני 120 ₪ ביפה נוף.

מבחן שבועי בדף היומי

האם מחזירים גם על פי סימן?
א' כן.
ב' כשימן מוסק, מחזירים, אבל בשאינו מוסק תלוי אם סימנם האוירית או הרבן.
אבל לא לתיק במביעות עין.

ג' מחזירים כשימן מוסק, ואם סימנם האוירית גם בשאינו מוסק, וגם לתיק במביעות עין.

ממתי הבעל לא אוכל מירית ובסי מילוצ של אשתו?
א' מן ה' מוסק מוסק הגם.
ב' מן ה' מוסק מוסק מוסק.
ג' מהלוקת.

שכיר מרע שנתן שטר מתנה לאחד, ואה"כ נתן שטר מתנה לאחר, מי מקבל את הנכסים?
א' הראשון.
ב' השני.
ג' יחלקו.

המוצא ג' שטרות כרוכים, מה הוא מכריז?
א' שמצא שטרות.
ב' כן.
ג' מה שישנה.

באיזה אופן מוצא תבואה מפורת הרי אלו שלו?
א' בממשיחא רבי דרין קב בארבע אמות.
ב' בדרך נפילה, ככל כמות וכלל מקום.
ג' שתי התשובות נכונות.

האם מותר למי שאינו עני לקחת לקט לאחר שהלכו הנמושות בשדה?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' תלוי במחלוקת אם יאוש שלא מדעת הוי יאוש.

גב שנתן לאדם מה שגנב, האם מותר לו לקחת?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' תלוי במחלוקת אם יאוש שלא מדעת הוי יאוש.

המוצא כטרות של בעה"כ ברה"ר במקום שמצויים בהמה וכלבים, האם חייב להחזיר?
א' חייב.
ב' פסול.
ג' מהלוקת.

המוצא חבית ללא סימן ברקתא דנהרא, האם המקום הוא סימן?
א' כן.
ב' לא.
ג' מהלוקת.

איהו דין הדיש רבי שמעון בן אלעזר?

א' 'שמוצא אכורה במקום שגורמים סעו"ם הרי אלו שלו'.
ב' 'שדמן פועות בדימורם בשדה המים'.
ג' 'שלא מצוה להשיב אכורה לפניה משהיה הדין גם בפנין היים כהדר'.

הקורא יחזיר יתבטל בידו יתבטל יתבטל

משנה ברורה

רי"א ג - ס"ט ר"ב

חתי יקדים בנרא פרי העץ לנרא פרי האדמה?
 א' בכל אופן.
 ב' אם שניהם שוים בחביכות ואין ביניהם מין שבעה.
 ג' לעולם יקדים בנרא פרי העץ.

בירך על חין אחד, והיה מין נוסף לפניו וברכותיהם שוות, האם הוא נפטר בברכה?
 א' כן.
 ב' צריך לכיין בפירוש בפוסרו.
 ג' אם בירך על החשוב נפטר השני בסתמא, ואם בירך על השני צריך לכיין בפירוש לפוסרו.

איזה מסדר הברכות דלהלן נכח?
 א' זימים תמרים ענבים תאנה ורימון.
 ב' זימים ענבים תמרים תאנה ורימון.
 ג' ענבים זימים תמרים תאנה ורימון.

מאיזה ברכה עיקר פוסר טפלי?
 א' רק מברכה שלפניה.
 ב' גם מברכה שאחריה.
 ג' במעורב פוסד גם מברכה שאחריה, ובאינו מעורב פוסד רק מברכה שקלפניה.

טפל שלא היה דעתו לאוכלו ולא היה לפניו בזמן הברכה, מה חוברך עליו?
 א' את ברכתו הראויה.
 ב' שהכב נהיה בדברו.
 ג' אינו מברך עליו.

חתי ברוב המיעוט חברך על הרוב ופוסד את המיעוט?
 א' תמיד.
 ב' אין צ"ל לענין עיקר וטפל מה הרוב.
 ג' אם שניהם חשובים מכיר על הרוב, אבל אם רק המיעוט חשוב מברך עליו.

האם ריקים טפלים למרקחת?
 א' לא.
 ב' כן.
 ג' אם הריקים נועדו רק כדי שהידים לא יאופו והמרקחת כן, ואם הריקים טובים למאכל וכונתו גם לאכילתם לא.

שם עולם

פרק י"ט "ושמעתי בשם הגר"א" עד פרק כ"א "בא וראה"

כיצד תבאר ה"ח (שם עולם פרק כ') את הפסוק "עם נבל ולא חכם"?
 א' שלשעות עבירות זו כסילות גדולה, שהרי עונש הניהוגם מר תמות.
 ב' שאם יחשב האדם שכר עבירה כנגד הפסדה לא יעשה עבירות.
 ג' שמי שלא עסק בתורה ומצוות בחייו לא יוכל להשלים זאת אד"כ, וזה קשה מאוד יותר מן הכב.

מה נאמר דווקא על עטרה שיושבים ולמדמים?
 א' שכינה כנגדם.
 ב' קדומת שכינה ואחיה.
 ג' דבריהם וכתבים בספר הזכרונות.

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
 משנ"ב, ספרי חוסר ועוד
 בטלפון 03-6171132

ניתן לשמוע את המבחרים
 7692282@yandex.ru | 0717-289-669 | המערכת זורים תרסי (דו"ח) או במייל: 7692282@yandex.ru
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחרים:
 7692282@yandex.ru | 0717-289-669 | המערכת זורים תרסי (דו"ח) או במייל: 7692282@yandex.ru
 המערכת המבחרים המעודדים חיים ושלום במכתב עד יום שני בלילה | בעלות בכל מכתב
 עד 500 ש"ח במזומן, וכן זכוי 400 ש"ח בלילה שני, ועוד 10 זכויים בערך 120 ש"ח ביניהם עוד

מבחן 9 ד' - י"ג ע"ד ב'

חפץ חיים
כלל ו' סעיף י"א עד כלל ז' סוף סעיף י'
אהבת חסד
ומפרק י"ד הגה"ה "ואעתיק פה" עד סוף פרק ט"ו

אהבת חסד

איש אשר נתן לו הקב"ה עושר וכספים, האם עדיף להניח ממונו לירושיו או לתת אותו לצדקה (מרבית השל"ה)?

- א' יתן כל ממונו לצדקה כדי להציל את נפשו מעונש הדיבור.
- ב' אם בניו שומרי תורה ויעשו מזה צדקה ירח ממונו לבניו, ואם לאו יתן הכל לצדקה.
- ג' יתן הרבה לצדקה, וישאיר גם לבניו.

מי שיכול לעסוק בעצמו במחילות חסדים, האם יקח אדם אחר שיתעסק בזה?

- א' תעוה בו יותר תבשלתו.
- ב' עדיף ע"י אחרים משום "העוה לכת".
- ג' על זה נאמר "הוה ומוה אל תת ידך".

איזה קלקול יוצא מאנשים שיוצאים מעוניהם לבעלי עסקים תמורת חלק מהרווח?

- א' שפעמים לא תבינים מהות ה"התר עיסוקה ולא מקפידים לקחת ממנו שטר זה ועוברים על איסור ריבית.
- ב' טוחטטמים חידת החסד בעולם.
- ג' שתי התשובות נכונות.

האם בעל עסק שיכול להוציא ממתו לסחורה מחויב במצות הלואה?

- א' לא מפני שתינו קודמים.
- ב' אם באים לבקש ממנו חיוב, ואם לאו פסור.
- ג' אם יכול לתצם מעט בעסקיו ולהלוות מהן מחויב לעשות כך.

איזה דבר מביא חועלת לנפטר?

- א' דווקא מה שהגן שושה לעלוי ושחתו.
- ב' כל מה שמיטיב עושה לעלוי שמתו, ובכך זה מופיל אפילו כשנושה מעצמו.
- ג' ככלל תשובה ב', ובכלל שלא יהיה אביו רשע.

האם המלוה בריבית עובר על לפני עוור לא תתן מכשול?

- א' עובר.
- ב' אינו עובר.
- ג' אינו עובר אא"כ המלוה לא יודע שזה אסור.

הקוה בהקפה, האם יש איסור ריבית להוסיף מעות כשהתעכב תלשלם?

- א' חותר בין שזה עבור מכירה ולא עבור הבאה.
- ב' אינו ראוי.
- ג' איסור גמור.

חפץ חיים

המספר לשון הרע בפני מי שמספר עליו, האם מותר להחליט שהדבר אמת?

- א' אם דברו תמיד לא לשחוק כשאומרים דבר שלא כרצונו תכסיו הוא שותק, הרי זה תוכחה שבדבר אמת ומותר להאמין.
- ב' ככל אופן אסור.
- ג' כאשר המספר מעיד לספר בפני המדובר הרי זה ראה שהדבר אמת ומותר להאמין.

שני אנשים שסיפרו לשון הרע (לא בבית דין) או שיצא קול על אדם שעבר איסור, האם מותר להאמין שהדבר אמת.

- א' אסור.
- ב' בעניי אנשים מותר כיון שיש להם טעם עדות, ואם יצא קול אסור.
- ג' בשני אנשים אסור, ואם יצא קול מותר כיון שמסתבר שהדבר נכון.

על מי חותר לקבל לשון הרע?

- א' על אדם שרובל בעצמו לספר ולקבל לשון הרע.
- ב' על מי שוראה הדין דלמו שהסיפור נכון, אפילו אם אין יוכר שהסיפור הזה עצמו אמת.
- ג' מי שהתפרסם עליו כמה פעמים שהוא עובר בשאם נפש על איסורים יחזיק כחו נואף.

איזה הטר מצינו להאמין לאדם המסיח לפי תומו?

- א' שאם המספר לא נתכוין לכוונת אה' מי שמספר עליו מותר להאמין בו.
- ב' שאם המספר לא שם לב שיש בדבר גזע על חבית חותר להאמין בו.
- ג' אין לקבל שום דבר גם ממי שמסיח לפי תומו.

באר חיים חיים

מי שהאמין ללשון הרע וסיפר זאת לאחרים, מה תקנתו (מלבד החשובה בין אדם למקום)?

- א' חייב לפרסם אותו, ולא יעיל שיצא את הדברים מלב השומעים.
- ב' חייב להוציא את הדבר מלב השומעים, ולא יעיל שיפייס אותו.
- ג' יפייס אותו, או שיצא את הדבר מלב השומעים.

מתי אדם לא נחשב מסיח לפי תומו כשמספר לשון הרע?

- א' כאשר לא דיברו מתחילה אודות שכתו ונפתו של מי שסיפר עליו.
- ב' כאשר המספר לא שונא את מי שסיפר עליו.
- ג' שתי התשובות נכונות.

מי שנתפקר ויצא מכלל 'עמיחר' ונא אדם ומספר עליו לשון הרע, מתי מותר להאמין?

- א' מותר רק בדבר שידוע שנתפקר בו.
- ב' נראה שמוזר להאמין גם על דברים שלא ידוע שנתפקר בהם.
- ג' גם בדבר שידוע שנתפקר בו אסור להאמין, או לפחות לדון לכף זכות.

השומע סיפור מאדם שינאמן עליו כשנים, האם מותר לשונאו או לצערו באופן שאם הסיפור נכון מותר לצערו?

- א' אסור.
- ב' מותר לשונאו אבל מסתבר שאסור לצערו.
- ג' מותר גם לצערו.

בשורה נפלאה למעמיקים ומתבוננים

ספריו החדשים של
הרב **מרדכי דוד נויגרשל שליט"א**
**מחשבות
והשקפות**

על פרשיות התורה, מועדים ואקטואליה

ב
כרכים

כרך א: על פרשיות התורה
כרך ב: על מועדים ואקטואליה

מאמרי מחשבה מקיפים
במגוון רחב של נושאים
ביסודות האמונה וההשקפה
כולל סדרת מאמרים מקיפה
על סדר פרשיות התורה ומעגל השנה.

בריאת העולם • תורה ומדע • עבודת ה'
משמעות למוד תורה • שבת ומועדים
משמעות היסורים • פסיכולוגיה.

מבט לאקטואליה בדרך התורה:
אסון מירון • מלחמת שמחת תורה

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות או בטלפון: 02-5816573

י"ל ע"י צוף הוצאה לאור 02-6504055 | הפצה: קולמוס 072-2441670

לרגל לימוד פרק
אלו מציאות' בדף היומי

הופיעו בסייעתא דשמיא הספרים

עומקה של הלכה

אלו מציאות

עיקרי יסודות ההלכה לפי סדר הסוגיות
בפרק אלו מציאות

דיני השבת אבידה והצלת ממון וגוף
ערוך בצורה מעשית, תמציתית ושוה לכל נפש
בשילוב מקורות ובירורי הלכה בקצרה

דיני סימנים וטביעות עין, מציאות בזמנו, מציאה באוטובוס, בכיכ"ג, בבית חולים, ומקומות הומי אדם, מציאת קטנים, למסור אבידה למחלקת אבידות ולמשטרה, לפרסם על האבידה בתשלום, אבידה שלא נמצא בעליה, אבידה המונחת זמן רב

דיני השבת אבידה

להציל ממון חבירו, לכבות מזגן ששכחו לכבותו, לדווח למשטרה על גניבה או על העובר על חוקי התנועה, להודיע לחבירו על מקום שמוכרים בזול, לסרב לחתום לשכנו להרחיב דירתו

דיני הצלת ממון

זכות האב במציאת ילדיו הגדולים, זכיותו כמעשה ידיהם, זכיותו כמילנות שקיבלו, כמתנה ומתנת בר מצוה שקיבלו, בהגרלה שזכו, בתשלומי ביטוח שקיבלו, זכות בעל כממון אשתו

זכות אדם במציאת ילדיו הגדולים

להציל חבירו ממוות, מצער ומחפסה, להוציא ממון רב לכך, חיוב ריפוי חולה, לימוד רפואה, תשלום לרופא, תרומת דם ותרומת אבר להצלת חולה

הצלת חברו

לייעץ לחבירו, לעסוק בשידוכים, לזכות חבירו למצוה

הצלת אדם מאיסור

כשיודע שהיה נוח לו, שימוש בספר חבירו ושימוש לצורך מצוה

שימוש בחפץ חבירו בלי רשות

אם לבינתים רשאי להשתמש בחפץ, הוחלף טליתו בטלית חבירו

הוחלף חפצו בחפץ חבירו

אם רשאי לפנותו, אם צריך להודיע לבעל החפץ, ואם רשאי לזכות בו

חפץ שהונח בחצירו בלי רשותו

כולל פסקים מעשיים מפוסקי דורנו וצוק"ל ויבלח"ט

הליכות והנהגות

ארבע פרשיות - פורים

פסקים הידורים אזהרות והנהגות
ממשנתו של

מרן פוסק הדור

רבי **משה שטרנבוך שליט"א**

מח"ס מועדים וזמנים

שו"ת תשובות והנהגות ועוד

מכון תורה ומשפט שע"י בית ההוראה אלעד

יומא טבא לדבנן

בסיעתא דשמיא הופיע ויצא לאור

הספר המופלא

דעת שלמה – ויקרא

מאת הגאון רבי שלמה זלמן גרוסמן שליט"א

רב ואב"ד אלעד

מח"ס "דעת שלמה" על בראשית, שמות, "סידור פסח כהלכתו"

"הלכות המועדים", שו"ת "שערי שלמה" על חושן משפט

ושו"ת שערי שלמה" על פסח

ביאורים וחיידושים ומאמרי מחשבה נפלאים בעומק פרשיות השבוע
לצד ניצוצות דעת ויסודות איתנים השופכים אור בהיד על חומש ויקרא
עדוכים וכתובים בבהירות ובלשון השוה לכל נפש

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

להזמנות מרוכזות:

מכון תורה ומשפט והלכה

שע"י בית הוראה אלעד

טל: 03-9096571, 054-8433174

עיניך תהזינה מישרים

כתובת המייל לשליחת תמונות - osef900@gmail.com

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
בשיחת חזוקת בישיבת 'תורת אהרן' במודיעין עילית

הגאון הגדול רבי שאול אלתר שליט"א במשא המרכזי
במעמד חלוקת התעודות לאברכי כולל קרלין-סטולין בכיפתר עילית

שמחת בר-המצוה לנכדו
של הגאון הגדול רבי איתמר גרבוז שליט"א
נראים: הגר"מ ש' ארלשטיין, הגר"ש קנייבסקי,
הגר"א ד' אפשטיין

שמחת הברית המרגשת בעולם היהודי:
לבנו של הגאון הגדול רבי צבי קושלבסקי שליט"א
ראש ישיבת 'היכל התורה'. (צילום: רפאל שוורץ)

פוסק הדור
מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בכרכות

מפעילות הלכתא -
להחדרת ההלכה בחיי המעשה

הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א, בעל ה'שבות
יצחק, כשיעור מיוחד בהלכות פורים

הגאון הגדול ר"י הלל שליט"א
מברך את הקהל

מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א
עם הגאון הגדול רבי יעקב הלל שליט"א בשמחה

הקהל במעמד

הגאון רבי יצחק ערנפולר שליט"א
ראש ישיבת 'נחלת עקיבא' בשמחה

הגאון הגדול רבי אריה לוי שליט"א
נושא דברים בשמחה

♦ מלאכת מחשבת ♦

הופיע כלול בהדרו
ספר

מחשבת עם

שני כרכים

שאלות ותשובות
ממרן שר התורה

רבנו **חיים קניבסקי** זללה"ה

בענינים שונים בהלכה
וכרך שלם בענייני המועדים

תוכן כרך המועדים

(פירוט חלקי)

יום טוב ערוב תבשילין, מלאכת יו"ט, חול המועד. פסח השבתת חמץ וערב פסח, מצה, קרבן פסח. ספירת העומר, ימי העומר. חג השבועות ברכת התורה, ענייני התורה ולימודה, מגילת רות. ימי אבלות החורבן בין המצרים, תשעה באב, ד' תעניות, תענית ציבור, זכר לחורבן. ראש השנה אלול ותשובה, סליחות, תקיעת שופר, מנהגי התפילות. עשרת ימי תשובה ערב יום כיפור. יום הכיפורים הצום, תפילות ודיני היום. סוכות דיני הסוכה ושיבתה, ארבעת המינים, הושענה רבא ושמחת תורה. חנוכה תקנת הדלקת הנרות ודיניהם, הדלקה בערב ומוצאי שבת, מהדרין בנר חנוכה, ברכת הרואה, להודות ולהלל. פורים חודש אדר, שני אדרים, ד' פרשיות, תענית אסתר, מגילת אסתר וקריאתה, מצוות יום הפורים.

